

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK SOYLU YABANCILARIN
HUKUKİ REJİMİ

Dilara KARAGÜL

2501181389

DANIŞMAN ÖĞRETİM ÜYESİ
Dr. Öğr. Üyesi Mine TAN DEHMEN

İSTANBUL – 2021

ÖZ

TÜRK SOYLU YABANCILARIN HUKUKİ REJİMİ

DİLARA KARAGÜL

Mevzuatta bazı yabancılara diğer yabancılara nazaran imtiyazlar sağlandığı görülmektedir. Türk soylu yabancılar da imtiyaz tanınan yabancı gruplarından biridir. Türk soylu yabancılar kapsamına girecek kimselerin mevzuatta kesin ve açık bir şekilde düzenlenmediği görülmektedir. Türk soylu yabancılar kapsamına girecek kimseler bakımından öğretilde ileri sürülen görüşler ve uygulama incelenerek kavramın anlamı tespit edilmeye çalışılmıştır.

İskân Kanunu uyarınca göçmen kabul edilen kimselerin de Türk soylu olması nedeniyle bu kişilere tanınan imkân ve imtiyazlar çalışmamızın kapsamına dahil edilmiştir. İskân Kanunu ve Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Aynı konuya ilişkin iki farklı düzenlemenin aynı anda yürürlükte bulunması nedeniyle uygulamanın nasıl gerçekleşeceğine ilişkin karışıklıklar olduğu görülmektedir. Her iki düzenlemenin hangi koşullarda uygulanacağına ilişkin öğretilde ileri sürülen görüşler bağlamında sorun incelemeye alınmıştır. Geçmiş düzenlemelerde Türk soylu yabancıların vatandaşlığa alınmasına ilişkin hususlar yeni düzenlemeler ile karşılaştırılarak irdelenmiştir. Yine Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları ve Ahıska Türkleri gibi Türk soylu yabancıların vatandaşlığa alınması bakımından getirilen özel düzenlemeler olduğu da görülmektedir.

Türk soylu yabancılarının çalışma hak ve özgürlüğü bakımından sahip olduğu imkanlar ve diğer yabancılara göre ayrıcalık tanınan hususlar Türk soylu yabancılarının diğer yabancılara nazaran en imtiyazlı olduğu konulardan biridir. Türk soylu yabancılara, kendileri için getirilen özel kanun ile Türk vatandaşlarına hasredilen meslek ve sanatları icra etme imkânı tanınmıştır. Türk soylu yabancılar, Türkiye'de memur olarak çalışma imkanına sahip tek yabancı grubudur. Bu nedenle Türk soylu yabancılarının Türkiye'de çalışabilmesi için öngörülen şartlar ve çalışmalarına ilişkin esaslar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türk soylu yabancılara tanınan diğer ayrıcalıklar ve bu husustaki düzenlemeler inceleme altına alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk soylu yabancılar, göçmenler, imtiyazlı yabancılar, vatandaşlık kazanılması, çalışma hakkı.

ABSTRACT

THE LEGAL REGİME OF FOREIGNERS OF TURKİSH ORİĞİN

DİLARA KARAGÜL

In the legislation, it is seen that some foreigners are given privileges compared to other foreigners. Foreigners of Turkish origin are also one of the privileged foreign groups. Foreigners who will be included in the scope of Turkish origin foreigners are not regulated precisely and clearly in the legislation. The meaning of the concept has been tried to be determined by examining the views put forward in the doctrine and in practice in terms of people who will be included in the scope of foreigners of Turkish origin.

Since people who are accepted as immigrants in accordance with the Settlement Law are of Turkish descent and bound with Turkish culture, the opportunities and privileges granted to immigrants are included in the scope of our study. The Settlement Law and the Turkish Citizenship Law contain regulations regarding the naturalization of immigrants. Because two different regulations on the same subject are in force at the same time, it is seen that there is confusion about how to implement the application. This problem has been tried to examine in the context of the views put forward in the doctrine regarding the conditions under which both regulations will be implemented. In addition, issues related to the naturalization of foreigners of Turkish origin in the previous regulations were examined by comparing them with the new regulations. It is also seen that there are special regulations for the naturalization of foreigners of Turkish origin, such as citizens of the Turkish Republic of Northern Cyprus and Meskhetian Turks.

Opportunities of foreigners of Turkish origin in terms of the right and freedom to work is one of the most privileged issues for foreigners of Turkish origin compared to other foreigners. Foreigners of Turkish origin were given the opportunity to practice professions and arts reserved for Turkish citizens with a special law brought for them. Foreigners of Turkish origin are the only group of foreigners who could work as civil servants in Turkey. In our study, it has been tried to put forward the conditions for the foreigners of Turkish origin to work in Turkey and the principles regarding their work. Moreover, other privileges granted to foreigners of Turkish origin and regulations in this regard have been examined.

Keyword: Foreigners of Turkish origin, immigrants, privileged foreigners, acquisition of citizenship, right to work.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Türk soylu yabancı statüsüne sahip kimselere tanınan imkanlar ve bu kimselerin diğer yabancılardan ayrıcalıklı oldukları hususlar kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı olan ve İskân Kanunu uyarınca göçmen olarak ülkeye kabul edilen kişilere sağlanan imkanlar ve ayrıcalıklar üzerinde de durulmuştur. İmtiyazlı yabancı olarak kabul edilen Türk soylu yabancılardan kendilerine tanınan ayrıcalıklardan hangi koşullarda faydalanabilecekleri öğretide ileri sürülen görüşler, mahkeme kararları ve uygulama çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Bu vesileyle, yüksek lisans eğitimimdeki pek çok dersi onlardan alma şansına eriştiğim, ufkumu genişletmemi sağlayan ve tez konumu belirlemem de bana yardımcı olan danışman Hocam Dr. Öğr. Üyesi Mine Tan Dehmen'e, akademik çalışma hayatına atıldığım ve tez yazım sürecinde bana her konuda kolaylık sağlayan ve yaşadığım tüm kaygıları aşmama yardımcı olan değerli Hocam Doç. Dr. Süleyman Dost'a, tez jürimde yer alarak beni onurlandıran ve verdiği öneriler doğrultusunda tezin ilerlemesine katkıda bulunan değerli Hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Yasemin Aydoğmuş'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez yazım süresince bana hep destek olan lise yıllarımdan itibaren dostluklarıyla yanımda olduklarını daima hissettiğim, değerli arkadaşlarım Ezgi Bayrak, Merve Altaş, Sezgi Ermergen ve Begüm Konor'a, lisans yıllarımdan itibaren beraber akademisyen olma hayalimi paylaşan, tez yazım sürecinde maddi manevi desteklerini hiç eksik etmeyen Eda Taştemür ve Burçin Bıyıklıoğlu'na, hem lise hem lisans döneminde beni cesaretlendiren ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Buse Yıldırım'a ve bu süreçte gerek sabrı, gerek manevi desteği ile motivasyonum düştüğünde beni ayağa kaldıran sevgili İ. Kadir Hürdoğan'a teşekkürü borç bilirim.

En özel ve yürekten teşekkür ise kıymetli ailemedir. Annem Aydan Karagül'e, ve babam Ali Karagül'e, bana gösterdikleri sevgi, sabır ve destek için çok teşekkür ederim. Onların tüm eğitim hayatım boyunca sevdiğim alanı keşfetmem için harcadıkları emekler sayesinde bu çalışmayı yapma imkanına erişebildim.

Son olarak çalışmalarımı sürdürebilmem için 2211 Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı kapsamında burs imkânı sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na teşekkür ederim.

Dilara KARAGÜL

İSTANBUL, 2021.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRK SOYLU YABANCILAR

I. YABANCI KAVRAMI	5
II. TÜRK SOYLU KAVRAMI	7
A. GENEL OLARAK.....	7
B. TÜRK KAVRAMI ÜZERİNE TARTIŞMALAR	9
C. SOYDAŞLIK KAVRAMI ÜZERİNE TARTIŞMALAR	13
III. GÖÇMEN KAVRAMI	17
A. GENEL OLARAK.....	17
B. 2510 SAYILI İSKÂN KANUNU’NUN MUHACİR DÜZENLEMESİ	21
C. 5543 SAYILI İSKÂN KANUNU’NUN GÖÇMEN DÜZENLEMESİ.....	25
IV. TÜRK SOYLULUĞUN TESPİTİ	27
V. MAVİ KARTLILARIN TÜRK SOYLU OLUP OLMADIĞI TARTIŞMASI .	35
A. MAVİ KART UYGULAMASI	35
B. MAVİ KARTLILARIN HUKUKİ STATÜSÜ	40

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOYLU YABANCILARIN TÜRK VATANDAŞLIĞI KAZANMASINA İLİŞKİN USUL VE ESASLAR

I. GÖÇMENLERİN VATANDAŞLIĞA KABULÜ	45
A. İSKÂN KANUNU DÜZENLEMESİ	45
B. TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU DÜZENLEMESİ (TVK md. 12/1-d)	49

C. İSKÂN KANUNU DÜZENLEMESİ İLE TVK DÜZENLEMESİ KARŞILAŞTIRMASI.....	56
1. Benzerlikler ve Farklılıklar	56
2. TVK ve İskân Kanunu Düzenlemelerinin Uygulanması Hakkında Öğretide İleri Sürülen Görüşler.....	58
II. ÖNCEKİ DÜZENLEMELERDE TÜRK SOYLU YABANCILARIN VATANDAŞLIĞA ALINMASINA İLİŞKİN TANINAN AYRICALIKLAR VE 5901 SAYILI KANUNUN GEÇİCİ MADDE 1 HÜKMÜ	63
A. MÜLGA 403 SAYILI TVK DÜZENLEMESİ VE 5901 SAYILI KANUN DÜZENLEMESİNDEN FARKLARI.....	63
B. TÜRK SOYLU YABANCILARA TANINAN İSTİSNAİ YOLDAN VATANDAŞLIK HAKKININ YENİ DÜZENLEMEDE YER ALMAMASININ SEBEPLERİ.....	65
C. 5901 SAYILI KANUN’UN GEÇİCİ MADDE 1 HÜKMÜ	67
III. ÖZEL HÜKÜMLERLE TÜRK SOYLU YABANCILARIN VATANDAŞLIĞA ALINMA ÖRNEKLERİ.....	69
A. KKTC VATANDAŞLARINA İLİŞKİN DÜZENLEME.....	69
B. AHİSKA TÜRKLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEME.....	75
1. Ahıska Türkleri Hakkında.....	75
2. Ahıska Türklerinin Vatandaşlık Kazanması	77
C. AFGANİSTAN’DAN PAKİSTAN’A SİĞİNAN TÜRK SOYLU GÖÇMENLERE İLİŞKİN DÜZENLEME.....	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SOYLU YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI VE ÇALIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜ İLE TÜRK SOYLU YABANCILARA TANINAN DİĞER AYRICALIKLAR

I. TÜRK SOYLU YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI VE ÖZGÜRLÜĞÜ ..	90
A. YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI VE ÖZGÜRLÜĞÜ	90
B. TÜRK SOYLU YABANCILARIN TÜRKİYE’DE ÇALIŞMASININ HUKUKİ REJİMİ	99

1.	Türk Soylu Yabancıların Çalışmasına İlişkin Özel Kanun	99
2.	Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışmasına İlişkin Esaslar	103
a)	Yabancılara Mahsus Kimlik Belgesi Sahibi Olma.....	107
b)	Çalışma İzni Alma Zorunluluğu	112
i.	Çalışma İzni Alınmasına İlişkin Esaslar	112
ii.	Türk Soylu Yabancılara Verilecek Çalışma İzni Süresi ve Çalışma İzninin Uzatılması.....	122
c)	Türk Soylu Yabancıların Çalışmasının Sınırları	125
i.	Yabancılara Men Edilmiş Olmakla Birlikte Türk Soylu Yabancıların Çalışabileceği Meslek ve Sanatlar.....	130
(1)	Sağlık Alanı	131
(2)	Avukatlık ve Noterlik	132
(3)	Denizcilik Alanı	133
(4)	Diğer Meslekler	133
ii.	Türk Soylu Yabancılara Men Edilmiş Meslek ve Sanatlar	134
3.	Türk Soylu Yabancıların Meslek Kuruluşlarına Üye Olmaları	135
4.	Türk Soylu Yabancıların Tabi Olacakları Mevzuat	137
5.	Türk Soylu Yabancıların Sendikal ve Siyasi Hakları	141
II.	TÜRK SOYLU YABANCILARA SAĞLANAN DİĞER AYRICALIKLAR	143
A.	GÜMRÜK MUAFİYETİ.....	144
B.	GÖÇMEN İŞLEMLERİ VE İSKÂN YARDIMLARINDAN DOĞAN MUAFİYETLER	145
C.	SOSYAL YARDIMDAN YARARLANMA.....	146
D.	TÜRKİYE’YE GİRİŞ VE TÜRKİYE’DE İKAMET	148
	SONUÇ.....	155
	KAYNAKÇA	163

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
aş.	: aşağı
AY.	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz./bkz.	: Bakınız/bakınız
C.	: Cilt
CGK.	: Ceza Genel Kurulu
D.	: Daire
DATÜB	: Dünya Ahıska Türkleri Birliği
E.T.	: Erişim Tarihi
GK.	: Genel Kurul
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İK	: İskân Kanunu
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
md.	: madde
NHK	: Nüfus Hizmetleri Kanunu
RG.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
T.	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TDK	: Türk Dil Kurumu
TSYÇK	: Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun
TSYÇKY	: Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik
TVK	: Türk Vatandaşlığı Kanunu
TVKUY	: Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik
UİK	: Uluslararası İşgücü Kanunu
vd.	: ve devamı
v.d.	: ve diğerleri
YÇİHK	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun
YÇİHKY	: Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği
yk.	: Yukarı
Yön.	: Yönetmelik
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
yy.	: yüzyıl

GİRİŞ

Kişi ve devlet arasında hukuki bir bağ kurulduğunda kişi ile devlet arasında bir aidiyet bağı oluşur, başka bir deyişle kişi o ülkenin vatandaşı olur. Ancak ülkede, devlet vatandaşları dışında başka kişilerin bulunması, bu kişilerin o devlette bir hak iddia etmesi ya da vatandaşlık bağı olmayan kişinin o devlette bir hakkının bulunması mümkündür. İşte, devlet ile vatandaşlık bağı bulunmayan bu kimseler o devlet bakımından yabancı olarak adlandırılmaktadır.

Devletler egemenlik hakları gereğince yabancıların haklarını milletlerarası hukuka uygun olmak kaydıyla sınırlayabilmektedirler. Yabancılar, o ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu tüm haklardan o devletin vatandaşı gibi yararlanamamaktadırlar. Ancak devletlerin, bazı yabancı gruplarına diğer yabancılara nazaran daha imtiyazlı haklar tanıdığı görülmektedir. Bu uygulamalar dahilinde, imtiyazlı yabancı gruplarının sahip olduğu haklar, o ülke vatandaşlarının sahip olduğu haklara yaklaşmış kimi yerlerde ise eşitlenmiştir. Çalışmamızın ana konusu oluşturan Türk soylu yabancılar da imtiyazlı yabancı gruplarından biridir. Çalışmamızın temel amacı bu imtiyazlı yabancı grubunda yer alan kimselerin hangi haklara ne şekilde ulaştığını irdelemektir.

Çalışmamızın birinci bölümünde Türk soylu yabancıların kimler olduğu üzerinde durulacaktır. Türk ve soy kavramları incelenecek Türk soylu ifadesinin ne anlama geldiği kavramların mevzuatta ve günlük hayatta kullanımı ve öğretildeki görüşler ile açıklanmaya çalışılacaktır. Anayasa’da yer alan Türk kavramı hakkındaki tartışmalar ve bu kavram hakkındaki mahkeme kararları incelenecektir.

Türk soylu yabancılar, belli şartları taşımaları halinde ülkemize göçmen olarak kabul edilmektedir. 2006 tarihli 5543 sayılı İskân Kanunu’nda¹ göçmen “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır*” şeklinde tanımlanmaktadır. “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı*” ifadesinin ne anlama geldiğini daha iyi yorumlayabilmek için İskân Kanunu’nun tarih içindeki değişimini incelenecektir. 5543 sayılı İskân Kanunu öncesinde, 2510 sayılı İskân Kanunu’nda² göçmen yerine muhacir kavramının kullanıldığı görülmektedir. Kavramın önceki

¹ RG. 26/9/2006-26301.

² RG. 21/06/1934-2627.

düzenlemelere göre geçirdiği değişiklikler incelenerek göçmen statüsüne giren yabancıların kimler olabileceği incelenecektir.

Türk soylu yabancılar için farklı kanunlarda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Türk soyluların kimler olacağının tespitinde yetkili merciin neresi olduğunun belirlenmeye çalışılacaktır. Bu hususta mevzuatta var olan düzenlemeler ve uygulanan prosedürler araştırılarak, bu tespitin ne şekilde yapıldığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Birinci bölümde son olarak, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 28. maddesi ile kendilerine birtakım imtiyazlar tanınmış olan çalışmamızda mavi kartlılar olarak adlandırdığımız yabancı grubunun Türk soylu yabancı olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlığı kazanmasına ilişkin usul ve esaslar tartışılacaktır. Bazı yabancı gruplarına Türk vatandaşlığını diğer yabancılara nazaran daha kolay yoldan kazanma imkânı sunulmuştur. 5543 sayılı İskân Kanunu'nda göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin özel düzenlemeler mevcuttur. Yine 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda göçmen statüsünde yer alan yabancıların istisnai yoldan vatandaşlık kazanmasına imkân tanınmıştır. İki kanunda göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin farklı düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemelerin benzerlik ve farklılıkları irdelenerek, iki düzenlemenin aynı anda yürürlükte olmasının uygulamada yaratacağı sorunlar üzerinde durulacaktır.

Yine Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlığı kazanmasına ilişkin önceki düzenlemelerde yer alan hükümler incelenerek, bu kişilerin geçmişte elde ettiği imkânlar tartışılacaktır. Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda³ Türk soylulara tanınan avantajlar ile 5901 sayılı Kanun düzenlemesinde göçmenlere tanınan avantajlar karşılaştırılacaktır.

Bazı Türk soylu yabancı gruplarının vatandaşlığa alınmalarına ilişkin özel düzenlemeler mevcuttur. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu uyarınca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunarak, Türk vatandaşı olmak istediklerini yazılı olarak beyan etmeleri halinde Türk vatandaşlığını kazanmalarına imkân tanınmıştır (md. 42). KKTC

³ RG. 22.02.1964-11638.

vatandaşlarına Türk vatandaşlığını kazanma bakımından tanınan ayrıcalıklar irdelenerek, KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanması için öngörülen usul ve esaslar hakkında bilgi verilecektir.

Türk vatandaşlığına alınmalarına ilişkin özel düzenlemeler bulunan diğer bir Türk soylu yabancı grubu ise Ahıska Türkleridir. 1992 tarihli 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanı Hakkında Kanun'da Ahıska Türklerinin vatandaşlığa alınmasına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. Günümüzde uygulaması kalmadığı için yürürlükten kaldırılan mülga 1982 tarihli 2641 sayılı Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun ise Türk soyluların vatandaşlığa alınmasına ilişkin özel hükümler içeren bir başka düzenlemedir. Bu düzenlemeler çalışmamızda inceleme altına alınacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise; Türk soylu yabancıların çalışma hak ve özgürlüklerine ilişkin düzenlemeler ile bu kişilere tanınan başkaca ayrıcalıklara değinilecektir. Türk soylu yabancılarının çalışmasına ilişkin düzenlemeler 1981 tarihli 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun'da⁴ ve 2016 tarihli 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nda⁵ yer almaktadır. Türk soylu yabancıların çalışmasına ilişkin usul ve kuralların belirlenmesi için bu iki kanun birlikte değerlendirilmektedir.

Türk soylu yabancıların çalışması için kural olarak çalışma izni almaları öngörülmektedir. Çalışmamızda Türk soylu yabancıların çalışma izni alma prosedürü incelenecek olup, uygulamada Türk soylu yabancıların yaşadığı sorunlara değinerek getirilen esasların işlerliği sorgulanacaktır. Türk soylu yabancılara verilebilecek çalışma izni sürelerine ilişkin hükümler değerlendirilerek, bu konu hakkındaki görüşlerimiz tartışılacaktır.

Türk soylu yabancılar, 2527 sayılı Kanun uyarınca Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri icra etme imkanına sahiptirler. Bu hususun daha iyi açıklanabilmesi adına yabancılara yasaklanan meslekler hakkında bilgi verilecek olup, Türk soylu yabancıların çalışmasının kısıtlandığı alanlar ayrıca incelenecektir.

⁴ RG. 29/9/1981-17473.

⁵ RG. 13/08/2016-29800.

2527 sayılı Kanun'da düzenlenen Türk soylu yabancılarn meslek kuruluşlarına üye olmasına, sendikal haklarına ve siyasi haklarına ilişkin düzenlemeler ayrı başlıklar altında irdelenecektir.

Türk soylu yabancılara çalışma hakkı ve vatandaşlık kazanma haricinde özel kanunlarda bazı muafiyet ve ayrıcalıklar tanınmaktadır. 5543 sayılı İskân Kanunu'nda göçmen statüsündeki Türk soylu yabancılara gümrük muafiyeti, İskân Kanunu uyarınca yapılacak işlemler ve tanınan iskân yardımları bakımından birtakım ayrıcalıklar sağlanmaktadır. İskân Kanunu'nda öngörülen muafiyet ve ayrıcalıklar ayrı başlıklar altınca incelemeye alınacaktır.

Ayrıca, bazı Türk soylu öğretmen ve din görevlilerine sosyal yardım yapılmasına ilişkin 168 sayılı Yabancı Memleketlerde Türk Asıllı ve Yabancı Uyruklu Öğretmenlere Sosyal Yardım Yapılması Hakkında Kanun'da⁶ düzenlemeler bulunmaktadır. 168 sayılı Kanun'da yer alan düzenlemeler hakkında bilgi verilecektir.

Son olarak, Türk soylu yabancılarn Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de seyahat hakkı bakımından göçmen ve Türk soylulara tanınan istisnalar inceleme altına alınacaktır.

⁶ RG. 23/12/1960-10688.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOYLU YABANCILAR

I. YABANCI KAVRAMI

Öğretide yabancı tanımının vatandaşlık kavramı üzerinden verildiği görülmektedir. Bu nedenle öncelikle vatandaşlık kavramının açıklanması yabancı kavramının tanımlanması için daha yerinde olacaktır. Vatandaşlık, bir kişinin devlete olan aidiyetini ifade eder, kişi ile devlet arasında kurulan hukuki bağ olarak da nitelendirilmektedir¹. Yabancı kişi ise devletle aidiyet bağı olmayan kişidir. Bu kişi başka bir devletin vatandaşı olabileceği gibi vatansız da olabilir. Başka bir devletin vatandaşı veya vatansız durumunda olan yabancının uluslararası koruma veya geçici koruma statüsü sahibi olması da mümkündür².

Öğretide, yabancı tanımı için Devletler Hukuku Enstitüsünün 1892 Cenevre toplantısında kabul gören tanımın referans gösterildiği görülmektedir. Toplantıda kabul edilen tanım, “Yabancı bir devletin ülkesinde bulunan ve o devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimse”³ şeklindedir. Ancak bu tanım çeşitli açılardan eleştirilmektedir.

Tanımda geçen “vatandaşlığı iddiaya hakkı olmayan kimse” ibaresi vatandaşlık ilişkisinin nesnel ve bağımsız bir olgu olması sebebiyle iddiaya konu olamaması bakımından eleştirilmektedir⁴. Yine tanım lafzi yorumlandığında yabancı olarak adlandırılan kişinin “ülkede bulunması” gerektiği yani kişinin o ülke sınırları içinde fiziken bulunması anlaşılmaktadır. Oysaki; fiziken devletin ülkesinde bulunmayan ve o devletin uyruğu olmayan kişiler de devletin yetki alanı içinde

¹ B. Bahadır Erdem, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2019, s. 3; Ergin Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2012, s. 3 vd; Aybay vatandaşlığı kişi ve devlet arasındaki hukuksal bağ olarak tanımlamıştır Rona Aybay, Nimet Özbek, Gizem Ersen Perçin, **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2019, s. 4; Gülin Güngör, **Tâbiyet Hukuku (Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 1; Vahit Doğan, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2020, s. 8; Turgut Turhan, Feriha Bilge Tanrıbilir, **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2017, s. 25.

² Aysel Çelikel, Günseli Öztekin Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2020, s. 16-17; Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016, s. 40-41; Gülören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2003, s. 6; Vedat Reşit Seviğ, **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1981, s. 13; Vahit Doğan, **Türk Yabancılar Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019, s. 7.

³ Diğer yazarların tanıma yönelik çevirileri için bkz. Rona Aybay, Esra Dardağan Kibar, **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2010, s. 13 dipnot 16..

⁴ A.e., s. 13; Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016, s. 24.

birtakım haklara sahip olabilir. Örneğin, yabancı bir kişi; fiziken bulunmadığı ülkede yer alan mallar üzerinde miras hakkına sahip olabilir. Kaldı ki, bir devletin ülkesinde fiziken bulunmamasının yanı sıra, o ülkede henüz hak sahibi olmamış olan bir kişi de o devletin vatandaşlığına sahip olmadığı sürece yabancı olarak kabul edilecektir. Devletler Hukuku Enstitüsünün yapmış olduğu tanım bu gibi durumları kapsayıcı düzeyde olmadığından yeterli görülmemektedir⁵.

Yabancı kişinin kim olduğunun tespiti için yasal düzenlemelerde belli tanımlara yer verilmiştir. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda⁶ yabancı “*Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi*” olarak tanımlanmıştır. Öğretide de yabancı kavramı vatandaşlık unsuru göz önüne alınarak tanımlanmaktadır⁷. Genel olarak bir devlet ile vatandaşlık bağı bulunmayan kimse o devlet bakımından yabancı bir kişidir.

Yabancı kişi kavramının tüzel kişileri kapsayıp kapmadığı tartışmalı bir meseledir. Bir görüşe göre, devlet ve tüzel kişi arasında kanundan doğan bir hukuki bağ olduğundan hareketle tüzel kişiliğin vatandaşlığının bulunduğu kabul edilmektedir⁸. Aksi görüşe göre ise, yalnızca gerçek kişilerin vatandaşlığının olabileceği kabul edilmektedir⁹. Bazı yazarlar ise, vatandaşlık kavramının kişi ve devlet arasındaki siyasi ve hukuki bağı ifade etmesi sebebiyle yalnızca gerçek kişiler için kullanılması gerektiğini; tabiiyet¹⁰ veya uyrukluk¹¹ kavramlarının daha geniş

⁵ Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 13; Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 24.

⁶ RG. 11/4/2013-28615.

⁷ Doğan, **Yabancılar**, s. 5; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 16; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 6.

⁸ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 17; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 7; Seviğ, **a.g.e.**, s. 16 vd; Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 24-25. Bu görüşe göre; tüzel kişiliğin vatandaşlığı her ülkenin kabul ettiği sistem çerçevesindeki ölçütlere göre belirlenecektir. Tüzel kişiliğin vatandaşlığının tespitinde kabul edilen sistemler bulunmaktadır. Bunlardan ilki kurucuların vatandaşlığının esas alındığı sistemdir. Bu sisteme göre, tüzel kişiliğin gerçek kişi kurucularının vatandaşlığı esas alınarak tüzel kişiliğin vatandaşlığı tespit edilir. Diğer bir sistem ise, sermayenin bulunduğu yer sistemidir. Bu iki sistemin uygulama alanı kalmadığı bildirilmiştir. Güngör, **a.g.e.**, s. 247. Merkez yeri sisteminde, tüzel kişiliğin idare merkezinin bulunduğu yer tüzel kişiliğin vatandaşlığını belirler. Kuruluş yeri sisteminde ise, tüzel kişiliğin kurulduğu yani tüzel kişiliğin kazanıldığı yer, tüzel kişiliğin vatandaşlığını belirler. Kontrol prensibi denilen sistemde ise, tüzel kişiliğin fiili kontrolünü elinde bulunduran yöneticilerin vatandaşlığı esas alınır. Tüzel kişiliğin vatandaşlığının belirlenmesinde esas alınan sistemler hakkında bkz. Nomer, **a.g.e.**, s. 44 vd; Güngör, **a.g.e.**, s. 247 vd; Doğan, **Vatandaşlık**, s. 219 vd.

⁹ Erdoğan Göger, **Türk Tabiiyet Hukuku**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979, s. 179.

¹⁰ Tabiiyet kavramının kişi veya şeyleri devlete bağlayan hukuki veya siyasi bağ olarak tanımlanabileceği ve bu kavramın vatandaşlık kavramına göre bir üst kavram olduğu savunulmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, **Vatandaşlık**, s. 5; Güngör, **a.g.e.**, s. 246.

¹¹ Aybay'a göre vatandaşlık (yurttaşlık) terimi gerçek kişiler için kullanılmalıdır. Tüzel kişiler, gemi uçak gibi cansız varlıklar için uyrukluk kelimesinin kullanımının daha doğru olduğu savunulmaktadır. Yazarın tanımına göre uyrukluk kelimesi vatandaşlığı da kapsayan daha geniş bir kavramdır.

anlam ifade etmesi nedeniyle tüzel kişiler, şeyler, gemiler için kullanılmasının daha doğru olduğunu savunmaktadırlar. Diğer bir görüşte ise, tüzel kişilerin vatandaşlığının ancak vatandaşlığın temel unsuru sayılan sadakat ilişkisinden vazgeçilmesi halinde mümkün olabileceği ifade edilmiş; tüzel kişiliğin devlete bağlı aidiyetini ifade etmek için vatandaşlık teriminin kullanıldığını ancak bu vatandaşlığın gerçek kişilerin vatandaşlığından daha farklı bir anlam ifade ettiği savunulmuştur¹². 6458 sayılı Kanun ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu¹³ sistematigi incelendiğinde yalnızca gerçek kişiler bakımından düzenleme getirdiklerini belirtmek gerekir.

Birden fazla vatandaşlığı olan kişinin vatandaşlıkların biri Türk vatandaşlığı ise bu kişi yabancı muamelesi görmez¹⁴. 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunu'nun¹⁵ “*Birden fazla devlet vatandaşlığına sahip olanlar hakkında, bunların aynı zamanda Türk vatandaşı olmaları hâlinde Türk hukuku uygulanır*” (md.4/1-b) hükmü bu hususu düzenlemektedir. 5718 sayılı Kanun'daki düzenleme (md.4) birden çok vatandaşlığı olanlar bakımından yabancılık unsuru içeren ihtilaflara uygulanacak hukuk belirlenirken milli hukukun tayininde şayet vatandaşlıklardan biri Türk vatandaşlığı ise milli hukuk olarak Türk hukukunun uygulanmasını sağlamaya yöneliktir. Birden fazla vatandaşlığı olan kimsenin Türk vatandaşlığı yoksa bu kişi Türk hukukuna göre yabancı statüsündedir.

Biz konu itibarıyla Türk soylu yabancıların hukuki rejimini inceleyeceğimizden yalnızca gerçek yabancı kişiler üzerinde duracağız.

II. TÜRK SOYLU KAVRAMI

A. GENEL OLARAK

Türk soylu kavramı mevzuatımızda kullanılan bir kavram olmakla birlikte; belirli bir tanımı bulunmamaktadır¹⁶. Öğretide Türk soylu yabancı kavramı

Vatandaşlık gerçek kişinin devletle olan hukuki ilişkisi anlamında kullanılırken uyrukluk uluslararası anlamda devlete bağlılığı ifade eden ve tüzel kişiler gibi gerçek kişi dışında kalanların devlete bağlılığını ifade eden bir kavramdır Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 11-12.

¹² Nomer, **a.g.e.**, s. 43.

¹³ RG. 6/4/2010-27544.

¹⁴ Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 41.

¹⁵ RG. 12/12/2007-26728.

¹⁶ Türk soylu yabancılar yönelik düzenleme içeren kanun ve yönetmelikler şu şekildedir: Uluslararası İşgücü Kanunu (RG. 13/8/2016-29800 Md. 16/1-ç), Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun (RG. 19/3/1982-17638) İskân Kanunu (RG. 26/9/2006-26301), Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu (RG. 22/12/1981-17552),

tanımlanmaya çalışılmıştır. Bir görüşe¹⁷ göre; Türk soyluların iki grupta toplanabileceği ifade edilmiş ve bu kimselerin; Türk vatandaşı iken vatandaşlıktan çıkanlar ile Osmanlı Devleti himayesinde yaşayıp da Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan soydaşlar olduğu ileri sürülmüştür. Ancak bu görüş idarenin takdir yetkisinin kısıtlandığı ve kapsamın daraltıldığı gerekçesiyle eleştirilmiştir¹⁸. Ayrıca Türk vatandaşlığından başka bir devlet vatandaşlığına geçenlerin Türk soylu yabancı kapsamında değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir¹⁹.

Mevzuatta, “Türk soylu yabancı” ifadesinin kullanılmasının; bunun yerine “Türk soylu yabancı uyruklu” ifadesinin tercih edilmemesinin sebebinin; bu statü kapsamına hukukumuzdaki yabancı kavramında olduğu gibi; vatansızların, uluslararası koruma kapsamındaki kişilerin, yabancı devlet vatandaşlarının dahil edilmesini sağlamak olduğu, bu kavramın kapsamının geniş tutulmak istendiği bu nedenle bilinçli olarak tercih edildiği ifade edilmektedir²⁰.

Türk soyluluğun hangi esaslara göre tespit edileceğine ilişkin bir kesinlik bulunmamaktadır²¹. Türk soylu kavramını tanımlarken diğer bilim dallarının

Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun (RG. 29/9/1981-17473), Devlet Memurları Kanunu (RG. 23/7/1965-12056), Türk Vatandaşlığı Kanunu (RG. 12/6/2009-27256) Askeri Yasak Bölgeleri ve Güvenlik Bölgeleri Yönetmeliği (RG. 30/4/1983-18033, md.9/13), Kamu Kurum ve Kuruluşlarına İşçi Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG. 9/8/2009-27314), Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (RG. 6/4/2010-27544) Askerlik Çağına Girenlerin İlk Yoklama İşlemleri Hakkında Yönetmelik (RG. 8/1/1997-22871), Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik (RG. 14/1/1983-17928), Gemiadamları ve Kılavuz Kaptanlar Yönetmeliği (RG. 10.02.2018-30328), Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik (RG. 13/07/2017-30123), Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Personelinin Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Esaslarına Dair Yönetmelik (RG. 24.06.2017-30106), Aktif İşgücü Hizmetleri Yönetmeliği (RG. 12.03.2013-28585), Yabancı Sağlık Meslek Mensuplarının Türkiye’de Özel Sağlık Kuruluşlarında Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik (RG. 22.02.2012-28212), Hayvan Hastaneleri Yönetmeliği (RG. 21/12/2011-28149), Veteriner Hekim Muayenehane ve Poliklinik Yönetmeliği (RG. 15/10/2011-28085), İskân Kanunu Uygulama Yönetmeliği (RG. 02.12.2007-26718), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Ana Yönetmeliği (RG. 02/12/2002-24954), Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yabancı Mühendis, Mimar ve Şehir Plancılarının Çalışma İznine Esas Değerlendirilmesi ve Geçici Üyelik Müracaatları Hakkında Yönetmelik (RG. 01.02.2005-25714), Telsiz Operatör Yeterlikleri ve Sınav Yönetmeliği (RG. 04/06/2004-25482), Avrupa Meslek Yüksekokulu Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği (RG. 15/04/2019-30746).

¹⁷ Kadir Arıcı, "Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkı", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, C.43, 1983, s. 50.

¹⁸ Mustafa Cin, "Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Özgürlüğü", **Mevzuat Dergisi**, C.8, No:88, 2005, s. 1.

¹⁹ A.e. Mavi kartlıların Türk soylu olup olmadığına ilişkin tartışma hakkında s. 40 vd.

²⁰ Hüseyin Ali Sadruleşrafi, "Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakları", **Prof. Dr. Nihal Uluocak’a Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, 1999, s. 305.

²¹ Cin, **a.g.m.**, s. 1.

verilerinden yararlanıldığı görülmekte; milliyet, soy, ırk, kültür gibi kavramların sosyolojik birer olgu olduğu kabul edilmektedir²². Türk soylu kabul edilen yabancıların belirlenmesinde etnisite, din, kültür, coğrafya, dil, adı-soyadı gibi unsurlar gözetilmektedir²³. Türk soyluluğun tespitinde tarihsel miras ve soydaşlık bağının irdelenmesi gerekir. Bu kapsamda aşağıda Türklük ve soydaşlık kavramlarını ayrı ayrı ele alarak Türk soylu kavramının anlamını irdelemeye çalışacağız.

B. TÜRK KAVRAMI ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Kavramı incelerken öncelikle Türk ifadesinin anlamını tartışmakta fayda vardır. Elbette Türk kavramı hakkındaki tartışmalar farklı sosyal bilim alanlarının gerçekleştirdiği çok boyutlu bir alan olmakla beraber tez konumuzun öznesini oluşturan “Türk soylu yabancıların” kim olduğunu tespit edebilmek için çalışmamızda değinmemiz gereken bir noktadır. Türk kavramını tartışmak ayrı bir çalışma alanı olmakla beraber; çalışmamızın bütünlüğü içinde bu kavram temel bir çerçeve içinde incelemeye alınacaktır.

Mevzuatımızda yer alan düzenlemeler incelendiğinde ilk kaynağımız anayasadır. 1982 Anayasasının²⁴ 66. maddesi “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*” şeklindedir. Buradaki ifadeden Türk’ün etnik bir kimlik değil, tüm milleti kucaklayan üst bir kimlik²⁵ olduğu anlaşılmaktadır. Düzenlemenin içeriğini daha iyi anlamak ve açıklamak için daha önceki Anayasalarda konunun nasıl ele alındığını irdelemekte fayda vardır. 1921 Anayasasında²⁶ Türk ifadesinin kullanılmadığı görülmektedir.

²² Şeyma Sağdıç, "Türk Soylu Yabancıların Çalıştırılabilirliklerine İlişkin Kanun'un Eleştirisi: Yabancı Mı Yurttaş Mı?", *Ankara Barosu Dergisi*, C.78, No:2, 2020, s. 88; Cin, *a.g.m.*, s. 1; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, *a.g.e.*, s. 7.

²³ Cin, *a.g.m.*, s. 1; Sağdıç, *a.g.m.*, s. 88.

²⁴ RG. 9/11/1982-17863.

²⁵ Hüseyin Ali Sadruleşrafi, "Türk Vatandaşlığının Anayasal Tanımının Hukuki Esası ile Düşünsel, Sosyal, Psikik, Pedagojik Temel Dayanakları ve Sorunları", *Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu*, Ed. Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit Köşgeroğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 54. Nomer, üst kimlik nitelendirmesine karşı çıkmaktadır. Yazara göre, toplum içinde kaynaşmış çeşitli kimlikleri alt kimlik, vatandaşlık kavramını da üst kimlik olarak nitelemek ayrımcılığı harekete geçirerek bölücülük görevi görmek ve ulusal kimliği zayıflatmaktadır. Nomer, *a.g.e.*, s. 58.

²⁶ RG. 20.01.1921-1337, 85 sayılı Teşkilâtı Esasiye Kanunu, tam metin için bkz. Necmi Yüzbaşıoğlu, *Anayasa Hukukunun Temel Metinleri*, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2013, s. 3-6.

1924 Anayasası²⁷ incelendiğinde vatandaşlığa ilişkin 88. maddesinin taslağının “Türkiye ahalisine, din ve ırk farkı olmaksızın Türk denir” şeklinde olmasına rağmen kabul edilen metinde “Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) ıtlak olunur” ifadesinin²⁸ yer alması Atatürk’ün “Ne mutlu Türk’üm diyene” ifadesindeki üst kimlik anlayışına ters düşmesi sebebiyle eleştirmiştir²⁹. Ayrıca ahali kelimesinin “*halk*” anlamına gelmesi nedeniyle toplumdaki farklılıkların sosyolojik olarak kabul edildiği belirtilmiştir³⁰. Ancak tasarıda değiştirilen ifadenin kültür tartışması ile ilgili olduğunu ve üst kimlik anlayışı bakımından bir sorun olmadığını; yani vatandaşlık itibariyle ifadesinin eklenmesinin etnik köken fark etmeksizin herkesin Türk kabul edilmesine olanak sağlandığını savunan görüş de mevcuttur³¹.

1961 Anayasası³² md. 54/1 hükmü “*Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür*” şeklindedir. Bu hüküm 1982 Anayasası’nın md. 66/1 hükmü ile aynıdır. Burada bahsedilen Türklük kavramı din, dil, ırk, mezhep, kültürel hiçbir ayrım gözetmeksizin Türk devleti ve vatandaş arasındaki hukuki bağı ifade etmektedir³³. Burada Türk olarak Türk milletin kastedildiği savunulmaktadır³⁴. Anayasa’da yer

²⁷ RG. 20.04.1924-1340, 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu (RG. 15.01.1945-5909. Yayımlanan kanunda hükümlerin esasında hiçbir değişiklik yapılmadan Türkçeleştirme yapılmıştır.) Metinler için bkz. **A.e.**, s. 8 vd.

²⁸ Taslak metin Hamdullah Suphi Bey tarafından şu şekilde eleştirilmiştir: “*Türk harsınız kabul ediniz. Ondan sonra size Türk deriz. Fakat lisan ayrılığı, mezhep ayrılığı, devlet ayrılığı güdünüz. Ondan sonra geliniz ve bana deyin ki bizi Türk tellak et. Eğer böyle muhalif iseniz elimden gelmez. Çünkü ruhumun inanmasına imkân yoktur.*” TBMM Zabıt Ceridesi, 2. Dönem, 8. Cilt, 42. Birleşim 20.04.1924, s. 909-910. Bu durum Özbudun tarafından Müslüman olmayan azınlıkların vatandaş haklarına sahip olduğu ancak sosyolojik açıdan Türk olarak kabul edilmedikleri şeklinde yorumlanmıştır. Ergun Özbudun, “Milli Mücadele ve Cumhuriyet’in Resmi Belgelerinde Yurttaşlık ve Kimlik Sorunu”, **75. Yılda Tebaa’dan Yurttaş’a Doğru**, Ed. Artun Ünsal, İstanbul, Türk Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 154.

²⁹ Her ne kadar anayasada üst kimlik anlayışı benimsenmekte ise de Oran’a göre üst kimlik olan Türklük etno-dinsel bir kimliğe büründürülmüştür. Baskın Oran, “Türk Teriminin Öyküsü”, **21. Yüzyılda Milliyetçilik Teori ve Siyaset**, Ed. Elçin Aktoprak, Celil Kaya, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 249-252.

³⁰ Teziç; millet kavramını toplumu oluşturan bireylerin yanı sıra daha önce yaşamış ve daha sonra yaşayacaklar ile birlikte bir bütün olarak açıklar. Halk ise belli bir dönemde farklı özellikleri ile yaşamakta olan bireyleri ifade eder. Bu bakımdan 1924 Anayasasının ahali ifadesini, toplumdaki farklılıkları kabul edildiğinin bir kanıtı olarak yorumlamaktadır. Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2014, s. 136-137.

³¹ Özel, 1924 Anayasasındaki ifadeyi “*Türk vatandaşı olan herkes Türk kabul edilir*” şeklinde yorumlamaktadır. Sibel Özel, “Anayasa m. 66/1 Hükmünde Yer Alan Türk Tanımı Üzerine Bir Değerlendirme”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C.86, No:6, 2012, s. 46-47.

³² RG. 20.07.1961-10859. 1961 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası tam metin için bkz. Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 34 vd.

³³ Erdem, **a.g.e.**, s. 43-44; Nomer, **a.g.e.**, s. 55.

³⁴ Teziç, **a.g.e.**, s. 136-137; Ergin Nomer, “Anayasa ve Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı”, **Erdoğan Teziç’e Armağan**, 2007, s. 845.

alan Türk ifadesinin antropolojik ve sosyolojik anlamlarından arınmış biçimde kullanıldığı belirtilmiştir³⁵.

Türk kavramına ilişkin tartışmalar yargı kararlarına da konu olmuştur. Bu konuda en çarpıcı örneklerden biri Yargıtay Genel Kurulu'nun Hrant Dink kararında³⁶ görülmektedir. Hükümde; 765 sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun³⁷ 159. maddesinde geçen Türklük ifadesi ile ilgili olarak "*Türklükten maksat, "Türk milletini oluşturan insani, dini, tarihi değerleri ile milli dil, milli duygular ve milli geleneklerden oluşan milli, manevi değerler bütünü"dür*" denilmiştir. Yargıtay'ın bu ifadesi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından "*Türklüğün geleneksel dini, tarihi ve dilsel aidiyet kavramlarıyla sınırlayarak tüm uluslararası anlaşmalarca tanınmış ya da tanınmamış dini, dilsel ya da etnik her türlü azınlık grubunu Türklük tanımının dışında bıraktığı*" gerekçesiyle eleştirilmiştir³⁸.

Anayasa Mahkemesi de Türklük kavramını irdelemiştir. Anayasanın 66. maddesine ilişkin olarak "*Anayasamızın 66. maddesinin birinci fıkrasında, Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesin Türk olduğu ifade edilmek suretiyle, Türk ulusundan sayılmanın tek şartının "vatandaşlık bağı" olduğu, bunun dışında kalan dil, din ve ırk farklılıklarının nazara alınmayacağı, "Türk ulusunun" bu suretle vatandaş sayılan bireylerin bütünlüğünü ifade ettiği kabul edilmiştir*" ifadeleri kullanılmıştır³⁹. Bu bakımdan hukuki anlamda kabul edilmiş; hiçbir etnisite, din veya renk ayrımı yapılmaksızın vatandaşlık bağı ile devlete bağlı olan herkesin Türk kabul edildiği belirtilmiştir⁴⁰.

³⁵ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 15.

³⁶ Yargıtay CGK. E. 2006/169, K. 2006/184, T. 11.07.2006 (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 26.11.2020.

³⁷ RG. 13.03.1926-320.

³⁸ AİHM 2. Daire 14.09.2010 tarihli 2668/07, 6102/08, 30079/08, 7072/09 ve 7124/09 Başvuru numaralı kararı, orijinal Fransızca metin için bkz. (Çevrimiçi) <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100383>, 26.11.2020. Kararın 2013 yılında yayınlanan gayri resmî çevirisi Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, İnsan Hakları Daire Başkanlığı'na yapılmış olup, AİHM'e ait resmi internet sitesinde yayınlanmaktadır. Bu metin için bkz. (Çevrimiçi) [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-121005&filename=CASE%20OF%20D%C4%B0NK%20v.%20TURKEY%20-%20%20\[Turkish%20Translation\]%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-121005&filename=CASE%20OF%20D%C4%B0NK%20v.%20TURKEY%20-%20%20[Turkish%20Translation]%20by%20the%20Turkish%20Ministry%20of%20Foreign%20Affairs.pdf), 26.11.2020.

³⁹ AYM GK. E.1992/1, K. 1999/1 T.14.07.1993, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 29.11.2020.

⁴⁰ AYM GK. E.1997/2, K. 1993/1 T. 26.02.1999, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 29.11.2020. "*Anayasa'nın 66. maddesinde ifadesini bulan ve bireyler arasında eşitliği sağlayan vatandaşlık anlayışı Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağı olan herkesi Türk saymaktadır. Buradaki Türklük soya bağlılık demek değildir. Sadece bireylerin vatandaşlığını ve ulusal kimliğini ifade etmektedir*" denilerek Anayasa'da yer alan tanımın etnik kökene bağlı olmadığını altı çizilmiştir. Bu yönde; AYM GK. E.1993/1, K. 1993/2 T. 23.11.1993, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 29.11.2020. "*Bu ilke, evrensel bağlamda vatani ve*

Ünlü Türkolog Roux ise Türk terimini temel olarak Türkçe konuşan olarak tanımlamıştır. Yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan kimselerin Türk kabul edilmesinin dar kapsamlı bir yorum olduğu, diğer Türkçe konuşan ve konuşmuş toplumların dışarıda bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir⁴¹.

Türk Dil Kurumu Türk kelimesi için iki ayrı tanım öngörmüştür: ilk olarak Anayasamızdaki düzenlemeye uygun şekilde “Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimseye” verilen isim Türk’tür denilmiştir. İkinci olarak da “Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan, Türkçenin değişik lehçelerini konuşan soy ve bu soydan olan kimseye”⁴² verilen isim olarak tanımlanmıştır. TDK’nin ikinci açıklaması yalnızca Türk vatandaşlarını değil yabancıları da içine alacak geniş kapsamlı bir tariftir. Bu bakımdan söz konusu tarifi tezimizin asıl konusunu oluşturan Türk soylu yabancıları da içine alan bir açıklama olduğu söylenebilir.

Erdem, Türk kelimesinin aynı zamanda Türk ırkı anlamına gelmesi sebebiyle kavramın üst kimlik olarak herkesi kucaklayamadığını, bu kimlik altında kendini rahatsız hisseden vatandaşların bulunduğunu bu nedenle hükmün değiştirilmesi gerektiğini savunmaktadır⁴³. Bu görüşe göre; ansiklopedilerde, ders kitaplarında, hatta başkaca kanunlarda Türk kavramının bir ırkı temsil eden şekilde kullanılması; kavramın üst kimlik olarak dil, din, ırk ayrımı olmaksızın tüm vatandaşları kucaklamakta eksik kalmasına neden olmaktadır. Yazar örnek olarak göçmen tanımında alan Türk soylu ifadesini kullanmıştır⁴⁴. Yine Çavuşoğlu da benzer bir yaklaşımla; mevzuatta yer alan “*Türk soylu*”, “*Türk kültürüne bağlılık*” ifadelerinin etnik bir kimliğe yönelik terimler olması sebebiyle, farklı etnik ve dinsel kökenden

ulusuyla bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nde bireysel insan hakları yönünden eşitliği sağlamak için getirilmiş, ulusu kuran herhangi bir etnik gruba ayrıcalık tanınmasını önleyen birleştirici ve bütünleştirici bir temel oluşturmuştur. Burada Türklük, ırka dayalı bir anlam taşımamaktadır. Her kökenden gelen vatandaşların vatandaşlığı ve ulusal kimliği anlamına gelmektedir. Bir kimsenin "Ben Türküm! deyişi, "Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım, Türk Ulusu'nun bir bireyiyim!" anlamını taşır. Irka dayalı bir "Türklük" savı ve etnik kökenleri değiştirme ya da kaldırma anlamı yoktur.” denilerek ifadenin belli etnik kökene üstünlük sağlamadığı aksine birleştirici ve bütünleştirici olduğu belirtilmiştir. Benzer kararlar için bkz. Özel, **a.g.m.**, s. 40 dipnot 3.

⁴¹ Jean Paul Roux, **Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl**, Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Aslan Özcan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2015, s. 28.

⁴² TDK’nin resmi internet sitesi “sozluk.gov.tr” adresindeki arama motoruna tıklanıldığında Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü karşımıza çıkmaktadır. Lehçelere örnek olarak Azerbaycan Türkçesi, Başkurt Türkçesi, Kazak Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Özbek Türkçesi, Tatar Türkçesi, Türkiye Türkçesi, Türkmen Türkçesi, Uygur Türkçesi verilmiştir. TDK’nin yaptığı Türk tanımına göre bu lehçeleri konuşan toplumların Türk soylu oldukları düşünülebilir.

⁴³ Erdem, **a.g.e.**, s. 60 vd.

⁴⁴ **A.e.** Göçmen kavramı için bkz. aş. s. 17 vd.

gelen vatandaşlar için “eşitlikçi bir vatandaşlık kimliği” oluşturma bakımından sorunlu bir ifade olduğuna dikkat çekmiştir⁴⁵.

Nomer ise Türk’ün tek bir etnik kimliği değil, Türkiye toplumundaki tüm etnik kimlikleri kapsayan ulusal bir kimliği ifade ettiğini savunmaktadır⁴⁶. Doğan’a göre ise anayasadaki tanımın Türk milleti içindeki farklılıkları bertaraf edecek şekilde düzenlendiğini, müşterek kültür paylaşılan ve devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkesi ortak paydada birleştirici olduğu savunulmuş, düzenlemenin korunması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁷.

C. SOYDAŞLIK KAVRAMI ÜZERİNE TARTIŞMALAR

Türk soylu yabancı yukarıda belirtildiği üzere birden çok kanunda geçen bir terimdir. 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun⁴⁸ (TSYÇK) doğrudan bu statüde yer alan yabancılara ilişkin yapılmış bir düzenlemedir.

Türk soylu yabancı terimindeki soydaşlık ifadesinin hangi anlamda kullanıldığı ve kimleri kapsadığı kanun koyucu tarafından açıklanmamıştır. Bu durumun uygulamada yarattığı belirsizliğin, Anayasa’da vatandaşlık ilişkisi olarak görülen Türklük kavramının, etnik zemine kayan tartışmalara konu olmasına neden olduğu belirtilmektedir⁴⁹.

Yasal düzenlemelerin ve bürokraside kullanılan sözlerin incelendiği çalışmalarda soydaşlık kavramının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları üzerinden değil, Türk etnisitesi üzerinden değerlendirildiği tespit edilmiştir. Siyasetçilerin, bürokratların, hukuk insanlarının Türk ifadesini millet anlamında değil etnisite anlamında kullandıklarını, bu durumun vatandaşlık anlamında eşitlik ilkesine aykırılık

⁴⁵ Naz Çavuşoğlu, "Yeni Bir Anayasa İçin Somut Öneriler: "Yurttaşlık/Vatandaşlık"", **Anayasa Hukuku Dergisi**, C.1, No:1, 2012, s. 414.

⁴⁶ Nomer, **a.g.m.**, s. 843-844.

⁴⁷ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 18-20.

⁴⁸ RG. 29/9/1981-17473.

⁴⁹ Sağdıç, **a.g.m.**, s. 87.

oluşturduğu savunulmuştur⁵⁰. Türk soylu kavramının ırka dayanan bir ifade olduğunu da öğretide ileri sürülmektedir⁵¹.

Soy kelimesi Türk Dil Kurumunca “*bir atadan gelen kimseler topluluğu, köken, sülale*” olarak tanımlanmaktadır. Irk kelimesi ile çoğu zaman eş anlamlı şekilde kullanılsa da aslında ırkın daha kapsamlı soyu da içine alan bir kavram olduğu ifade edilmektedir⁵². Soy kavramı ilk anlamı itibariyle göç hukuku ile irtibatı olmayan bir kavram olsa da tarihi temeller, siyasi tercihler ve benimsenen politikalar nedeniyle göçmen statüsündeki kişiyi ifade etmek için hukuki düzenlemeler içinde kullanılmış bir kavramdır.

Aşağıda daha detaylıca işleneceği üzere Türk soylu yabancılar diğer yabancılar göre imtiyazlı durumdadır. Bu kimselere diğer yabancı kişilerin sahip olmadığı birtakım haklar tanınmış, kimi durumlarda Türk vatandaşları ile eşit konumda sayılmışlardır. “*Devletin tarihinden gelen köklü bir miras ve soydaşlık bağının yüklediği sorumluluk duygusu*” Türk soylulara sağlanan imtiyazların sebebi olarak gösterilmektedir⁵³. Bu görüşe göre; Türk soylu yabancılar, tarihte geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Osmanlı İmparatorluğunun kaybetmiş olduğu topraklarda yaşayan soydaşlar olarak kabul edilmektedir.

Atatürk’ün el yazılarından derlenerek hazırlanan Medeni Bilgiler kitabında “*siyasal varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, ırk ve köken birliği, tarihi yakınlık, ahlaki yakınlık*” millet oluşumunu etkileyen doğal ve tarihi olgular olarak sıralanmıştır⁵⁴. Bu bakımdan soydaş olarak kabul edilen kimselerde de dil birliği, tarihi yakınlık, köken birliği gibi unsurların gözetildiği; bu unsurların devletin kuruluşundan itibaren önemsendiği söylenebilir.

Türk soylu olduğu kabul edilenlerin kim olduğuna ilişkin yasal dayanaklardan biri 23.02.2009 tarih 2009/14699 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ekinde yer alan ve gizlilik içermesi nedeniyle Resmî Gazete’de yayınlanmayan “*Çalışma İzninden Muaf*

⁵⁰ Fatih Yıldız, "Türk Kamu Yönetiminde 'Soydaş' Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya", **Amme İdaresi Dergisi**, C.51, No:4, 2018, s. 13-14; Oran, **a.g.e.**, s. 258 vd.

⁵¹ Berk Demirkol, "Yabancıların Türkiye’de Çalışması ve Uluslararası İşgücü Kanunu", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, No:1, 2018, s. 470; Sağdıç, **a.g.m.**, s. 85.

⁵² Süheyla Balkar Bozkurt, "Göç ve İltica Hukukunda Terminoloji Sorunu ve Uluslararası Koruma Statüleri", **Göç, İltica ve Hukuk Sempozyumu**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 12.

⁵³ Cin, **a.g.m.**, s. 1.

⁵⁴ A. Afet İnan, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2010, s. 30.

Tutulacak Türk Soylu Yabancılara Dair Yönetmelik’tir. Bu yönetmeliğin içeriğini Danıştay 10. Dairesinin 2009/9270 E. 2014/1039 K. sayılı 21.02.2014 tarihli kararından⁵⁵ öğrenmekteyiz⁵⁶. Kararda yönetmeliğin içeriğine ilişkin olarak “*kamu düzeni, milli güvenlik ve Devletin dış politikası bakımından sakıncası bulunmayan Batı Trakya Türkleri ile Irak, Çin (Doğu Türkistan), Afganistan, Bulgaristan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti uyruklu Türk soylu yabancılardan 7.10.2009 tarihine kadar talepte bulunanlar, İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca çalışma izninden muaf tutulabilir*” ifadesi yer almaktadır. Bu kararın en önemli taraflarından biri Türk soylu olduğu kabul edilen bir kısım toplulukların (*Batı Trakya Türkleri ile Irak, Çin (Doğu Türkistan), Afganistan, Bulgaristan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti uyruklu Türk soylu yabancılardan*) yasal bir dayanakta zikredilmiş olmasıdır. Yönetmeliğin Türk soylulara ilişkin maddesinin “*eşit olmayan kural getirilmiş olması ve düzenleyici işlemin objektiflik niteliğini taşımadığı kanaatine varılmış olması sebebiyle*” iptaline karar verilmiştir⁵⁷.

Doğrudan “*Türk soylu*” terimine yer verilmese de soydaşlık kavramının zikredildiği kanunlardan biri de 5978 sayılı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’dur⁵⁸. Bu kuruma ilişkin bazı

⁵⁵ Danıştay 10. D. 2009/9270 E., 2014/1039 K., T. 21.02.2014, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 01.12.2020.

⁵⁶ Kararın kısa özeti: “*Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin “Çalışma İzninden Muaf Tutulacak Türk Soylu Yabancılara Dair Yönetmeliğin” Resmi Gazete’de yayımlanmamasının şekil yönünden hukuka aykırı olduğu ve yabancı mühendislerin Türkiye’de çalışabilmek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan izin almalarının zorunlu olduğu, dolayısıyla izinden muaf tutan dava konusu işlemlerin hukuka aykırı olduğu iddiasıyla açtığı davada; Danıştay Resmi Gazete’de yayımlanmamasının şekil yönünden hukuka aykırı olduğu iddiasını “3011 sayılı Resmi Gazete’de Yayımlanacak Olan Yönetmelikler Hakkında Kanun’un” 1. maddesi uyarınca, dava konusu Yönetmeliğin, gizlilik derecesi taşıması nedeniyle reddetmiş; yabancı mühendislerin Türkiye’de çalışabilmek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan izin almalarının zorunlu olduğu iddiasına yönelik olarak da; her ne kadar çalışma izninden muaf tutulacakların 4817 sayılı kanunun 22. Maddesi uyarınca yönetmelik ile belirleneceği düzenlenmişse de, 4817 sayılı Yasanın, 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu’nu değiştiren 26 ve 27. maddeleri uyarınca yabancı uzman, mühendis, yüksek mühendis, mimar, yüksek mimarların çalışması çalışma iznine tabi olduğu ve muafiyet kapsamı dışında bırakıldığı tespit edildiğinden düzenlemenin hukuka aykırı olduğu kanaatine varılmıştır. Ayrıca, dava konusu Bakanlar Kurulu Kararı eki Yönetmelikle, 7.3.2009 tarihinden önce ikamet tezkeresi olarak Türkiye’de ikamet edenlerden, 7.10.2009 tarihine kadar başvuran Türk soylu yabancılar için getirilen düzenlemenin aynı statüdekiler için eşit olmayan kural getirmiş olması nedeniyle, düzenleyici işlemin objektiflik niteliğini taşımadığı kanaatine varılmış olup dava konusu Yönetmeliğin bu yönüyle de hukuka aykırılığının bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak hukuka aykırı bulunan 23.2.2009 tarih ve 2009/14699 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki Çalışma İzninden Muaf Tutulacak Türk Soylu Yabancılara Dair Yönetmeliğin 3. maddesinin 1. fıkrası ile bu maddeye dayanılarak tesis edilen Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın 4.5.2009 tarih ve 23518 sayılı işleminin iptaline karar verilmiştir.*

⁵⁷ Danıştay 10. D. 2009/9270 E., 2014/1039 K., T. 21.02.2014, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 01.12.2020.

⁵⁸ RG. 06.04.2010-27544. 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nin 104’üncü maddesiyle, bu Kanunun adı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun olarak değiştirilmiştir.

düzenlemeler 2/7/2018 tarihli ve 703 sayılı KHK⁵⁹ ile yürürlükten kaldırılmıştır. 15.07.2018 tarih 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi⁶⁰ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na ilişkin yürürlükte olan düzenlemeleri içermektedir.

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının kuruluş amacı; “a) *Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızla ilgili çalışmalar yapmak ve sorunlarına çözüm üretmek, b) Soydaş ve akraba topluluklar ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla bu topluluklara yönelik faaliyetler yürütmek, c) Avrupa Birliği çerçevesinde yürütülen projeler ile Yükseköğretim Kurulu ve üniversiteler hariç olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarınca ülkemizde eğitim görmesi uygun görülenlerle, uluslararası anlaşmalar çerçevesinde ülkemize gelen öğrencilerin, ülkemizdeki eğitim süreçlerinin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması için her türlü esası belirleyerek, ilgili kurumlar arasındaki koordinasyonu sağlamak*” olarak düzenlenmiştir. Bu kurumun görevlerinden biri “*Soydaş ve akraba topluluklar*” ile sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini sağlamaktır. Kurumun hangi topluluklar ile proje yaptığını incelemek devletin politik olarak hangi toplulukları soydaş ve akraba topluluk olarak kabul ettiğine dair fikir verebilir. Kurumun resmi internet sitesinde akraba topluluklara ilişkin olarak “*tarihsel süreç içerisinde ayrı düştüğümüz, birbirinden uzak coğrafyalara taşındığımız, tarihin belirli dönemlerinde aynı çatı altında yaşadığımız kardeş topluluklar*” ifadeleri kullanılmıştır⁶¹.

Türk soylu yabancı kavramına eş değer olarak “soydaş, Türk soyundan olan kişiler, Türk asıllı yabancılar, akraba topluluklar” gibi kavramların mevzuatta kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlar arasındaki farklılıklar net olarak anlaşılamamaktadır. Bahsi geçen kavramlar çoğunlukla aynı kişileri, toplulukları nitelendirirken kullanılmaktadır. Bu bakımdan mevzuatımızda Türk soylu yabancı ya da soydaş olarak ifade edilen yabancı kitlesi için kavram birliği oluşmadığı görülmektedir.

Türk soylu ifadesinin geçtiği yerlerden biri de İskân Kanunu'ndaki “göçmen” düzenlemesidir. Kanuna göre bir yabancının ülkeye göçmen olarak kabul edilebilmesi

⁵⁹ RG. 9/7/2018-30473.

⁶⁰ RG. 15/7/2018-30479.

⁶¹ Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "Kardeş Topluluklar Vizyonu," (Çevrimiçi) <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi>, 15.12.2020.

için Türk soyundan olup Türk kültürüne bağlı olması ve yerleşmek amacıyla ülkeye gelmesi gerekmektedir. Bu bakımdan yalnızca Türk soylu yabancı olmak göçmen statüsüne girebilmek için yeterli değildir. Türk kültürüne bağlı olmak ve yerleşme amacıyla ülkeye gelmek göçmen statüsünün diğer iki ön koşuludur. Bu bakımdan her göçmen bir Türk soylu yabancıdır ancak her Türk soylu yabancı göçmen statüsüne sahip olamaz. Türk soylu yabancının göçmen sayılabilmesi için diğer ön koşulları da sağlaması gerekmektedir. Göçmen kavramı aşağıda daha detaylıca işlenecektir.

III. GÖÇMEN KAVRAMI

A. GENEL OLARAK

Türk soylu yabancı olarak kabul edilenlerden biri de Türk hukukuna göre göçmen statüsünde olan kişilerdir⁶². Türk hukukunda göçmen kavramı 5543 sayılı İskân Kanunu'nda⁶³ tanımlanmaktadır. Kanunun "*Tanımlar*" başlıklı 3. maddesinde göçmen "*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır*" şeklinde tanımlanmıştır.

Türk Hukukundaki göçmen tanımı uluslararası kaynaklara göre dar kapsamlıdır⁶⁴. Birleşmiş Milletler göçmeni, hukuki statüsü, göç etme sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yollarının ne olduğu ve ne kadar süre kaldığı fark etmeksizin ülkesinden başka bir ülkeye göç eden kimse olarak tanımlamaktadır⁶⁵. Uluslararası Göç Örgütü göç hukuku kapsamında kullanılan kavramlarda yeknesaklık sağlanması adına⁶⁶ çıkarılan "*Göç Terimleri Sözlüğü'nde*" göçmen "*hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi*" olarak ifade edilmiştir⁶⁷. Bu tanıma göre; göçmen kişilerin çeşitli sebeplerle kendi istekleri

⁶² Göçmenlerin yabancı statüsünde olmadığına ilişkin bir görüş de mevcuttur. Seviğ, göçmenler(muhacirler) hemen vatandaşlığa alındığından yabancı statüsünde değildirler demiştir. Bkz. Seviğ, *a.g.e.*, s. 15.

⁶³ RG. 26/9/2006-26301.

⁶⁴ Çiçekli, *Yabancılar Hukuku*, s. 202.

⁶⁵ Tanım için bkz. Birleşmiş Milletler, "Who is a migrant?," (Çevrimiçi) <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/index.html>, 10.12.2020.

⁶⁶ Balkar Bozkurt, *Terminoloji Sorunu*, s. 18.

⁶⁷ Uluslararası Göç Örgütü, *Göç Terimleri Sözlüğü*, Ed. Bülent Çiçekli, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, 2009, s. 22.

doğrultusunda başka bir deyişle gönüllülük esasına dayalı olarak bir yerden başka bir bölgeye göç eden kişiler olarak kabul edildiği söylenebilir.

Uluslararası literatürde göçmen çok daha geniş kapsamlıdır. Uluslararası literatürde ve günlük hayatta geniş anlamıyla göçmen olarak nitelendirilen kişiler, Türk hukuku açısından yabancı olarak adlandırılmaktadır. Genel anlamıyla göçmen; ekonomik, siyasi, sosyal, sağlık, eğitim gibi sebeplerle vatandaşı olduğu ülkeden başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla göç eden kimse olarak tanımlanabilir⁶⁸.

Üç farklı göç tipi vardır. Bunlar içe göç, dışa göç ve transit göçtür. Dışa göç ülkenin sınırları dışına göçmen göndermektir. Ülkeye gelen göç ise içe göç olarak tanımlanmaktadır. Transit göç ise göçmen kimsenin başka bir ülkeye gitmek amacıyla, vatandaşı olmadığı bir diğer ülkeye göç etmesidir. Türk hukukunda İskân Kanunu içe göçü düzenlemektedir. Ancak İskân Kanunu uyarınca göçmen statüsü ülkeye dışarıdan yerleşmek amacıyla gelen herkesin değil yalnızca yerleşmek amacıyla gelen Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı kimselerin alabileceği bir statüdür. Zira, bu statü politik sebeplerle oluşturulmuştur. İskân Kanunu uyarınca göçmen atfedilen kişiler ülkeye kabul kriterleri bakımından en çok tercih edilen yabancı gruplarından biridir⁶⁹.

Günlük hayatta kullanılan göç ve göçmen kavramları ile hukuken kullanılan göçmen kavramının farklı anlamlarda kullanılması terminolojik bir sorun oluşturmaktadır. Dahası bu terminoloji sorunu bizzat iç hukukumuzda yer alan kanunlarda da mevcuttur⁷⁰.

Göçmen kavramı 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda⁷¹ da kullanılan bir kavram olup, İskân Kanunu kapsamında bahsedilen göçmen kavramından farklı bir kapsamı ifade etmektedir. 5237 sayılı TCK'nın 79. maddesinde "göçmen kaçakçılığı" suçu düzenlenmektedir⁷². Kanun hükmünde göçmen olarak bahsedilen kişiler "ülkeye

⁶⁸ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 201; Doğan, **Yabancılar**, s. 12; Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 6; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 27.

⁶⁹ Danış ve Parla çalışmalarında göçmenlerin "makbûllük hiyerarşisinde" en üst konumda yer aldıklarını ifade etmektedir. Didem Danış, Ayşe Parla, "Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet", **Toplum ve Bilim**, C.114, 2009, s. 131.

⁷⁰ Işıl Özkan, **Göç-İltica ve Sığınma Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018, s. 75.

⁷¹ RG. 12/10/2004-25611.

⁷² TCK md. 79: *Göçmen kaçakçılığı*:

"Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan,

b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan,

yasa dışı yollardan girmiş veya ülkeden yasadışı yollarla çıkmış kişiler” olarak anlaşılmaktadır. 5237 sayılı TCK kapsamında göçmen kavramının İskân Kanunu’nda tanımlandığından çok daha geniş kapsamlı olduğu, çeşitli sebeplerle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan yabancı kişi ve Türk vatandaşlarını içerecek şekilde kullanıldığı ifade edilmektedir⁷³.

Göç ve göçmen kavramları 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda⁷⁴ da (YUKK) 5543 sayılı İskân Kanunu’nda tanımlanandan daha farklı bir kapsamda kullanılmaktadır. 6458 sayılı Kanun’un “Tanımlar” başlıklı 3. maddesinde göç kavramı ve bu kavrama bağlı olan “düzenli göç” ve “düzensiz göç” kavramları kullanılmaktadır. Kanun uyarınca göç, “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” ifade etmektedir. Düzenli göç ve düzensiz göç kavramlarına bağlı olarak “yasal yollardan ülkeye giren yabancı kişi” anlamında düzenli göçmen ve “yasal olmayan yollardan ülkeye giren yabancı kişi” anlamında düzensiz göçmen kavramları literatürde kullanılmaktadır⁷⁵. 6458 sayılı Kanun’a eklenen yeni maddelerle birlikte söz konusu kavramlar mevzuatta da yerini almıştır⁷⁶. Bu hükümlerde göçmen kavramı, kanun kapsamında tanımlanan göçü gerçekleştiren kimse bir başka deyişle “göç eden kimse” anlamında kullanılmaktadır. Bu bakımdan mevzuatta bir kavram kargaşası yaşandığı aşikardır.

Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve bin günden onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

Suçun, mağdurların;

a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturmaması,

b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

Bu suçun; birden fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi halinde verilecek ceza yarısına kadar, bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde verilecek ceza yarısından bir katına kadar artırılır.

Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

⁷³ Köksal Bayraktar, Gülşah Kurt, "Göçmen Kaçakçılığı", **Özel Ceza Hukuku Cilt I Uluslararası Suçlar**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 126; Ali Hakan Evik, "Göçmen Kaçakçılığı Suçu", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.9, No:3-4, 2005, s. 128.

⁷⁴ RG. 11/4/2013-28615.

⁷⁵ Balkar Bozkurt, **Terminoloji Sorunu**, s. 17.

⁷⁶ YUKK’a 2019 yılında eklenen gönüllü geri dönüşü düzenleyen hüküm şu şekildedir: Madde 60/A: “Hakkında sınır dışı etme kararı alınmış ve menşe ülkesine gönüllü olarak geri dönmek isteyen düzensiz göçmenlerden Genel Müdürlüğün uygun gördüğü kişilere aynı veya nakdi destek sağlanabilir. Düzensiz göçmenlerin gönüllü geri dönüşlerine ilişkin çalışmalar uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği halinde yürütülebilir.” (Ek:6/12/2019-7196/81 md.)

6458 sayılı Kanun'a 2017 yılında eklenen ek madde ile TCK kapsamında işlenen göçmen kaçakçılığı suçunun işlenmesinde kullanılan araçlara, *"soruşturma ve kovuşturma devam ederken aynı suçun işlenmesinde tekrar kullanılması, Türkiye'de sicile kayıtlı olmaması, toplam yolcu sayısına göre önemli sayıda göçmen taşınırken ele geçirilmesi veya suçun işlenmesini kolaylaştıracak özel tertibatının bulunması"* hallerinde el konulacağı belirtilmiştir. Ek madde 1 kapsamında 6458 sayılı Kanun'da göçmen kavramının bu kez de TCK'da öngörüldüğü şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan yabancılar hukuku bakımından da göçmen kavramı üzerinde terminolojik bir yeknesaklık bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği uyum süreci nedeniyle mevzuatın direktiflere uygun hale getirilmesinin etkisiyle iç hukuk terminolojimizde göç ve göçmen kavramlarının uluslararası literatürde anlaşıldığı kapsamda kullanımının giderek yaygınlaştığı vurgulanmaktadır⁷⁷.

Çalışmamızda göçmen kavramı İskân Kanunu'nda kabul edildiği anlamda kullanılmaktadır. İskân Kanunu'nun göçmen tanımında yer alan *"Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı"* ifadesinin ne anlama geldiğini daha iyi yorumlayabilmek için İskân Kanunu'nun tarih içindeki değişimini incelemek gerekmektedir.

Mülga 885 sayılı 1926 tarihli İskân Kanunu⁷⁸ Türk harsına (kültürüne) ait olmayanların iskân edilemeyeceğini düzenlemiştir. Türk kültürüne bağlı kimselerin Osmanlı zamanında beraber yaşayan ancak sonraki sınır değişiklikleri ile ülke sınırlarının dışında kalan Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı birtakım topluluklar olduğu kabul edilmektedir. Bu düzenleme ile eski Osmanlı Devleti'nde yaşayan Türklerin ülkeye göç etmelerinin önü açılmıştır⁷⁹.

⁷⁷ Bülent Çiçekli, "Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar", **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, C: 15 Ankara, Türk Barolar Birliği Yayınları, 2010, s. 336.

⁷⁸ RG. 1/7/1926-409.

⁷⁹ Çağaptay 1920'lerde savaş dolayısıyla azalan nüfusun artırılması için dışarıdan gelen göçlerin desteklendiğini, bu anlamda özellikle balkanlardan gelen etnik anlamda Türk olmayan ama Müslüman olan kişilerin de göçmen olarak kabul edildiğini belirtmiştir. Bu kabullerin yalnızca ideolojik sebeplerle değil aynı zamanda ekonomik ve demografik gerekçelerle yapıldığı ifade edilmiştir. Soner Çağaptay, **Türkiye'de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik: Türk Kimdir?**, Çev. Özgür Bircan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 131 vd.

B. 2510 SAYILI İSKÂN KANUNU'NUN MUHACİR DÜZENLEMESİ

Mülga 2510 sayılı 1934 tarihli İskân Kanunu'nda⁸⁰ göçmen yerine muhacir terimi kullanılmıştır. *“Türkiye’de yerleşmek maksadile dışarıdan, münferiden veya müctemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler”* muhacir olarak tanımlanmıştır. Kanun lafzına bakıldığında Türk soylu yerleşik veya göçebe kişiler ve aşiretler ile Türk kültürüne bağlı yerleşik kişilerin göçmen olabilecekleri ifade edilmiştir.

Yürürlükte olan mevzuattan farklı olarak Türk soylu olmak ve Türk kültürüne bağlı olmak göçmen (muhacir) olarak kabul edilmek için ayrı ayrı değerlendirilmiş ve iki unsurun birlikte olması aranmamıştır. Ancak muhacir tanımı ile muhacir olmanın olumsuz koşulları arasında Türk kültürüne bağlı olma noktasında bir ikilem mevcuttur. 2510 sayılı Kanun’un muhacir olarak kabul edilemeyecek grupları düzenleyen 4. maddesine göre; *“Türk kültürüne bağlı olmıyanlar, Anarşistler, Casuslar, Göçebe çingeneler, Memleket dışına çıkarılmış olanlar Türkiyeye muhacir olarak alınmazlar.”* Bu bakımdan tanımda Türk soylular Türk kültürüne bağlı olmasalar da muhacir kabul edilebilir gibi bir anlam çıkmakta iken muhacir statüsüne giremeyecekler incelendiğinde Türk kültürüne bağlı olmayanların da muhacir kabul edilemeyeceği düzenlenmiştir⁸¹. Göğer, bu soruna şu şekilde bir yorum getirmiştir: Türk soyundan kimseler, Türk kültürüne de bağlıdır, bu durumun aksini ispatlamak için Bakanlar Kurulu ve idareye yetki verilebilir⁸². Bu görüşe göre; Türk soyluluk Türk kültürüne bağlılık anlamında bir karine teşkil eder. Kanımızca, 2510 sayılı Kanun bir bütün halinde incelendiğinde ise Türk kültürüne bağlı olmanın asıl unsur olarak kabul edildiği söylenebilir.

Aybay, göçmenliğin olumsuz koşullarına ilişkin düzenlemede çingenelerin göçmen olarak kabul edilmemesini ayrımcılık yasağı bakımından sorunlu olarak tespit

⁸⁰ RG. 21/06/1934-2627.

⁸¹ Uygulamada da Türk soylu olup muhacir olarak kabul edilmemiş topluluklar mevcuttur. Örneğin Gagavuz Türkleri muhacir olarak kabul edilmemiştir. Kirişçi; Gagavuz Türklerinin kabul edilmemesini, din olarak Müslümanlığı benimsememeleri nedeniyle Türk kültürüne bağlı kabul edilmemelerine bağlamaktadır. Yazara göre din, etnisiteden daha öncelikli kabul edildiğinden; Pomaklar gibi Müslüman ama etnik olarak Türk olmayan toplumlar, Gagavuzlar gibi etnik olarak Türk ancak gayrimüslim toplumlara tercih edilmiştir. Kemal Kirişçi, "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", **Middle Eastern Studies**, C.33, No:3, 2000, s. 14-15.

⁸² Göğer, a.g.e., s. 99.

etmiş, anarşistler ifadesinden de kimlerin kastedildiğinin anlaşılamaması nedeniyle hükmü eleştirmiştir⁸³.

Kanun tasarısında göçmenlere ilişkin olarak “*Türk soylu*” ifadesine yer verilmiştir ancak meclisteki tartışmalarda tasarıda geçen soy terimi yerine “*ırk*” teriminin kullanılmasının daha uygun olacağı kabul edilmiştir⁸⁴. Dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya konuya ilişkin olarak “*Efendim, Hükümetten de soruyorlar. Burada soydan maksat, ırktır. Binaenaleyh soy tabiri yerine Türk ırkı olarak kullanmak faideli olacaktır. Soy aile manasına da kullanılıyor.*” ifadelerini kullanmış ve soy yerine ırk kelimesinin kullanılmasını teklif etmiştir. Meclisten soy yerine “*Türk dili ve kültürü*” tabirinin kullanılması önerilse de mecliste ırk kelimesinin kullanılması kabul edilmiştir⁸⁵. 2510 Sayılı Kanun’da soy ve ırk kelimeleri birlikte kullanıldığından bu durumun kanun lafzında ikilik yarattığı görülmektedir.

2510 sayılı Kanun yürürlükte kaldığı süre boyunca pek çok değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikler ile kanunun yürürlükteki son halinde ırk terimi kullanılmamıştır. Ancak günümüzde de halen yürürlükte olan İskân Muafiyetleri Nizamnamesinde⁸⁶ bu terimin kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

Türk soylu meskûn ve göçebeler ile Türk kültürüne bağlı meskûnlar muhacir kabul edilen gruplardır. Türk kültürü terimi Gökaltp tarafından ortak miras, gelenek, tarih, din, değer ve Osmanlı Türk töresi olarak tanımlanmıştır⁸⁷. Kanunda bahsedilen Türk kimliğinin etnik olarak tanımlandığı ve bu durumun dönem şartları bakımından olağan olduğu belirtilmektedir⁸⁸.

Kanunda kullanılan terimlerin kimleri kastettiğine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Muhacir statüsünde kabul edilen toplulukların kimler olduğu ancak uygulamaya bakılarak anlaşılabılır. Çağaptay, “*Türk soylu meskûn veya göçebe şahıslar*” teriminin Azeriler, Tatarlar, Balkarlar, Karaçaylar, Terekemeler, Türkmenler, Karapapaklar ve komşu ülkelerde yaşayan Türk grupları ile Balkanlar, Kıbrıs, On İki Adalar’da yaşayan Türkleri kastettiğini belirtmiştir. Bu bakımından yazarın Türk soylu ifadesini etnisite bakımından değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

⁸³ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.** s. 156 dipnot 154.

⁸⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 23. Cilt, 68. Birleşim 14.06.1934, s. 140 vd.

⁸⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 23. Cilt, 68. Birleşim 14.06.1934, s. 144-145.

⁸⁶ RG. 5/1/1935-2898.

⁸⁷ Naklen: Çağaptay, **a.g.e.**, s. 149.

⁸⁸ Canan Emek İnan, “Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerine Bir İnceleme”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, C.2, No:3, 2016, s. 17-18.

Yazar “*Türk kültürüne bağlı meskûn şahıslar*” teriminin ise Osmanlı-Türk Müslümanlarını kastettiğini çoğunlukla etnik olarak Türk olmayan Balkan Müslümanları için bu ifadenin kullanıldığını ifade etmiştir⁸⁹. Kirişçi ise Balkanlar ve Kafkaslardan gelen etnik olarak Arnavut, Boşnak, Pomak, Tatar ve Çerkez grupları Türkçe konuşmayan ancak Türk kültürüne bağlı sayılan topluluklara örnek göstermiştir⁹⁰.

Uygulamada yayınlanan genelge ve açıklamalarda hangi toplumların Türk soylu kabul edildiğine yönelik daha çok örnekle karşılaşılmaktadır. 07.08.1934 tarihli 15035/6599 sayılı Tamimde⁹¹ “*Türk ırkından olan veya Türk kültürüne bağlı olup Türkçe’den başka dil bilmeyenlere Tabiiyet Beyannamesinin doğrudan verileceği, Boşnak, Pomak, Tatar, Karapapaklar hakkında da aynı muamelenin yapılacağı, Müslüman Gürcü Lezgi, Çerkez, Çeçen, Abaza ve diğer Türk kültürüne bağlı sayılan Müslümanların ise merkezden gelecek emirle Tabiiyet Beyannamesi*” alabileceği düzenlenmiştir. Düzenleme uyarınca Türk soylu toplumların örnekleri görülmekle birlikte; Türk kültürüne bağlı toplumların bazılarının diğerlerine göre göçmen olma prosedürünü daha hızlı ve kolay elde edebileceği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yine 2510 sayılı Kanun’a dayanılarak hazırlanmış iskânlı ve serbest göçmen kabulüne dair esasları muhtevi talimatnamede Türk soylu tanımına yer verilmese de Türk soylu gibi muamele görececek topluluk ve kişilere örnekler verilmiştir. “*Pomaklar ve Osmanlı imparatorluğundan ayrılan memleketler ahalisinden olup kendi milliyetlerine ait bağımsız devlet meydana getirmemiş olan, Türkçe konuşan ve göçebe olmayan Müslümanların*” Türk soylu gibi muamele göreceği düzenlenmiştir⁹². Bu hususta dine yapılan referansın Osmanlı Devleti ile olan tarihi geçmişten kaynaklandığı bu nedenle laiklik ilkesinin ihlal edilmediği savunulmuştur⁹³.

2510 sayılı Kanun’a göre kimlerin ya da hangi toplulukların Türk kültürüne bağlı sayılacağı İcra Vekilleri Heyeti (Bakanlar Kurulu) kararı ile belirlenmektedir.

⁸⁹ Çağaptay, **a.g.e.**, s. 149.

⁹⁰ Kirişçi, **a.g.m.**, s. 5.

⁹¹ **İskan Mevzuatı**, Ankara, Sıhhat ve İçtimai Muâvenet Vekâleti İskân Umum Müdürlüğü Yayını, 1936, s. 238 vd.

⁹² Talimatname metni naklen: Göğer, **a.g.e.**, s. 101.

⁹³ **A.e.**

Aybay’a göre bu hususta hükümete geniş bir takdir yetkisi bırakılması, muhacir statüsünün diplomatik ve politik boyutunun olması nedeniyle doğal bir sonuçtur⁹⁴.

Ülkeye Türk soyundan veya Türk kültürüne bağlı muhacirlerin gelmesi ve bu kimselerin iskân edilmeleri Kanun’un gerekçesinde⁹⁵ de belirtildiği üzere nüfus politikası bakımından önem taşımaktadır. O dönem savaştan çıkmış olan devlet işgücüne yani nüfus gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyacın karşılanması için Osmanlı devletinde iken beraber yaşadığımız ve toprakların kaybedilmesi ile ülke sınırları dışında kalan soydaşlar⁹⁶ olarak ifade edilen kimseler bir çözüm olarak görülmüşlerdir.

Meclisteki teklif görüşmeleri incelendiğinde; gelen göçmenlerin ülkeye doğru ve verimli bir şekilde yerleştirilmeleri amaçlanmakta; aynı zamanda şartlar yerine getirildiğinde vatandaşlık hakkı da verilen bu göçmenler ile tek dil konuşan ve aynı hissi paylaşan bir toplum oluşturulmak istendiği anlaşılmaktadır. Şükrü Kaya kanun ile ilgili olarak “...Türk, hâkim olduğu vakit, hâkim bulunduğu bütün noktalarda bir Türk sulhu tesis etmiş ve Türk sulhu asırlar ve asırlarca devam etmiştir. Fakat bazı tedbirsizlikler yüzünden Türk askerlerini çekmeğe mecbur olduğu yerlerde kendi ırkından olan ırktaşlarını da bıraktı. Türkler, hariçte kalmayı istemediler ve memlekete geldiler... ..Bu kanun tek dille konuşan, bir düşünen aynı hissi taşıyan bir memleket yapacaktır...” ifadelerini kullanmıştır⁹⁷. Kirişçi eserinde; Şükrü Kaya’nın yapmış olduğu konuşmaya dayanarak kanunun amaçlarından birinin göçmenlerin asimilasyonu olduğunu savunmuştur⁹⁸. Kanunun gerekçesinde⁹⁹ yer alan “Türk ekimine (kültürüne) bağlı olup ta Türkçeden başka dil konuşanların Türklük içinde eriyip kaynaşmaları elde edilmek üzere serbest yurt tutmada dahi Hükümetin göstereceği yerlerde yerleşmeğe mecbur edilmişlerdir” ifadesi bu savı destekler niteliktedir.

⁹⁴ Rona Aybay, **Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 72.

⁹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 23. Cilt, 65. Birleşim 07.06.1934, Ek 189 s. 6-7.

⁹⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 23. Cilt, 65. Birleşim 07.06.1934, Ek 189 s. 6. Bu husus gerekçede “Ana yurt dışında kalmış soydaşlarımızı artık içeri almak ve şu geniş topraklarımız üzerinde onlara yurt tutturmak tavı gelince işin kılığı çok değişmiş ve eldeki kanunlar bu büyük işi eksiksiz başaracak, bir yolda olmadığı için dört yanı düzeltip toparlayacak bir kanun yapılması gerekli görülmüştür” şeklinde belirtilmiştir.

⁹⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 23. Cilt, 68. Birleşim 14.06.1934, s. 141.

⁹⁸ Kirişçi, **a.g.m.**, s. 5.

⁹⁹ TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Dönem, 23. Cilt, 65. Birleşim 07.06.1934, Ek 189 s. 9.

2510 sayılı Kanun'un döneminin siyasi politikaları ve ideolojilerini yansıtan bir düzenleme olduğu ve ulus devlet inşa etme sürecinde bir araç olarak kullanıldığı ifade edilmektedir¹⁰⁰. Bu politikalar ışığından 2510 sayılı İskân Kanunu'nda Osmanlı döneminde beraber yaşayan ancak ülke sınırları dışında kalan topraklarda bulunan Türk soylu veya Türk kültürüne bağlı muhacirlerin yerleştirilmesi düzenlenirken; bir yandan da zorunlu iskân düzenlenmekteydi. Ancak zorunlu iskana ilişkin düzenlemeler 1947 yılında yapılan değişiklikler ile kaldırılmıştır¹⁰¹.

C. 5543 SAYILI İSKÂN KANUNU'NUN GÖÇMEN DÜZENLEMESİ

26/9/2006 tarihli Resmî Gazete yayımlanarak yürürlüğe giren 5543 sayılı İskân Kanunu ile 2510 sayılı eski İskân Kanunu yürürlükten kaldırılmıştır. 5543 sayılı İskân Kanunu'nda göçmen statüsü için iki ön koşul belirlenmiştir. Bir kimsenin göçmen olabilmesi için "*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olması*" ve *yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelmesi*" gerekmektedir.

Kanunda dört farklı göçmen statüsüne yer verilmektedir. Bunlar, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen statüleridir.

Devlet eliyle iskân edilmeyi isteyip istememek serbest göçmen ve iskânlı göçmen arasındaki en temel farktır. İskânlı göçmen Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olup özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlar kişilerdir (İK md.3/f). Serbest göçmen ise Devlet eliyle iskân edilmeyi istemeden yerleşme amacıyla gelen Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı kimselerdir (İK md. 3/e). İskân etmek için yardımlar 5543 sayılı Kanun'un 9. maddesinde sayılmıştır. Genellikle ev, arsa, tarla, iş yeri gibi taşınmazların ve kredilerin karşılıksız ya da borçlanma yoluyla verilmesi iskân yardımlarında ilk akla gelen örneklerdir. İskân yardımları, devlet hazinesi için yük ve masraf getirdiğinden iskanlı göçmen kabulü istisnai durumlarda söz konusu olur¹⁰².

¹⁰⁰ Çiçekli, **Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler**, s. 333-334.

¹⁰¹ TBMM Zabıt Ceridesi, 8. Dönem, 12. Cilt, 75. Birleşim 18.06.1947, s. 406 vd.

¹⁰² Necla Öztürk Yılmaz, "5543 Sayılı İskan Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:68, 2007, s. 250.

Münferit göçmen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir (İK md.3/g). Toplu göçmen ise Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir (İK md.3/ğ).

İskân Kanunu'nun 17. maddesinde kimlerin aile olarak kabul edileceği düzenlenmiştir. Evli çiftler; evlenmemiş çocuklar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanıyla birlikte; evli çocuklar, evli torunlar ile çocuksuz erkek ve kadın dullar başlı başına; anasız ve babasız bekâr kardeş çocuklar birlikte ve eşit hisselerle; bekâr kardeşi olmayan ya da tek kalan çocuklar başlı başına kanuna göre aile kabul edilmektedir.

“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olma” göçmen statüsünün bir ön şartı olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰³. İskân Kanunu'nda da kimlerin Türk soylu kabul edileceğine ilişkin düzenleme bulunmamaktadır. Ancak; Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti başlıklı 7. maddede bu tespitin Cumhurbaşkanlığı kararı ile yapılacağı hükme bağlanmıştır¹⁰⁴.

5543 sayılı İskân Kanunu'na göre göçmen olarak kabul edilen kimsenin ülkeye yerleşme amacıyla gelmesi aranmaktadır. Yerleşme niyetinin tespiti kolay değildir¹⁰⁵. Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun 11. maddesinde yerleşme kavramına yer verilmektedir. Yerleşme niyetinin nasıl anlaşılacağına ilişkin örnekler ise Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te yer almaktadır. TVKUY md. 15/1-c uyarınca bir kişinin yerleşme niyetinin “Türkiye’de taşınmaz mal edinmek, iş kurmak, yatırım yapmak, ticaret ve iş merkezini Türkiye’ye nakletmek, çalışma iznine tabi olarak bir iş yerinde çalışmak ve benzeri davranışlarla teyit etmiş olmak veya Türk vatandaşı ile evlenmek, ailece müracaat etmek, daha önce Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana, baba, kardeş ya da çocuk sahibi olmak veya eğitimini Türkiye’de tamamlamak” unsurları incelenerek anlaşılabilceği hükme bağlanmıştır. Ancak burada belirtilen unsurların kıyasen göçmenler için uygulanmasının adil sonuçlara yol açmayacağı öğretilmiştir¹⁰⁶. Kanımızca da söz konusu unsurların varlığı yerleşme niyetini göstermekle birlikte, yönetmelikte

¹⁰³ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 156.

¹⁰⁴ 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı KHK'nin 174'üncü maddesiyle, maddede yer alan “ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁰⁵ Ahmet Oğuz Bacanak: “Türk Vatandaşlığının İstisnai Yolla Kazanılması,” (Danışman: Hande Ünsal), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2018, s. 65.

¹⁰⁶ **A.e.**, s. 65-66.

sayılı unsurlar göçmen olarak kabul edilecek kişinin yerleşme niyetini tespitte sınırlayıcı kabul edilmemesi daha isabetli olacaktır.

Yönetmelikteki düzenlemenin vatandaşlığa genel olarak başvuruda gereken diğer şartlarla beraber değerlendirmesi daha doğru yorum yapmamızı sağlayacaktır. Örneğin vatandaşlığa genel olarak alınmada Türkiye’de beş yıl ikamet etme şartı vardır. Türkiye’de beş yıl ikamet eden kişinin yerleşme niyetini tespit etmek için kullanılan kriterler ile ülkesinden yerleşme amacıyla Türkiye’ye göçmen olarak gelen kişinin yerleşme niyetini tespitte kriterlerin farklı şekilde değerlendirilmesi doğal bir sonuçtur. Ayrıca göçmenler çoğunlukla ülkesini zorunlu sebeplerle terk ederek Türkiye’ye gelen kişilerdir ve yönetmelikte sayılan şartların gerçekleşmesi uzun süre Türkiye’de kalmayı gerektiren şartlar olduğundan bu bakımdan da kıyasen uygulama halinde adil sonuçlar elde edilemeyeceği kabul edilmektedir¹⁰⁷.

Kanunun 4. Maddesinde göçmen kavramının olumsuz şartları düzenlenmektedir. Maddeye göre; “*Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.*” Hüküm incelendiğinde “*güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenlerin*” neye göre belirleneceği bakımından bir kriter gösterilmediği görülmektedir. Bu halin tespiti için idareye geniş bir takdir yetkisi bırakıldığı, ancak bu takdir yetkisinin keyfiliğe yer vermeyecek şekilde kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır¹⁰⁸.

IV. TÜRK SOYLULUĞUN TESPİTİ

5543 sayılı İskân Kanunu’nda Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tespitinin Cumhurbaşkanı tarafından yapılacağı düzenlenmektedir. Bu bakımdan kimlerin göçmen olarak ülkeye kabul edileceğine karar verme hususunda Cumhurbaşkanına geniş bir takdir yetkisi verilmiştir¹⁰⁹. Cumhurbaşkanı hangi toplulukların veya kimlerin Türk soylu olduğuna karar verirken herhangi bir kurum ya

¹⁰⁷ Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 253; Süheyla Balkar Bozkurt, "Göçmenlerin Türk Vatandaşlığı Kazanması", **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.13, No:163-164, 2018, s. 87.

¹⁰⁸ Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 252.

¹⁰⁹ Doğan, **Yabancılar**, s. 15.

da kuruluşun görüşünü almak zorunda değildir. Bu nedenle karar verirken siyasi saikler ile hareket edeceği düşünülmektedir¹¹⁰.

Düzenlemenin önceki hali “*Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu*” kararı ile yapılır” şeklinde idi¹¹¹. Anayasa’da yapılan değişikliklere uyum çerçevesince, Bakanlar Kurulu’nun artık mevcut bir kurum olmaması sebebiyle, bu yetki Cumhurbaşkanı’na verilmiştir. Önceki düzenlemeye bakıldığında Bakanlar Kurulu’nun bu kararı tek başına almadığı görülmektedir. Bu bakımdan önceki düzenlemede Bakanlar Kurulu’na verilen takdir yetkisi, şu anki düzenlemede Cumhurbaşkanı’na verilen yetkiden daha sınırlıdır.

Söz konusu düzenlemede Cumhurbaşkanı’nın hangi kıstaslara göre karar vereceğine ilişkin bir ifade yer almamaktadır. Göçmen kabulüne ilişkin uygulamaların siyasi, ekonomik ve sosyolojik sonuçları nedeniyle, kabule ilişkin hususların yetkili makamların takdirine bırakılması doğal bir sonuç olarak görülmektedir. Kimlerin hangi dönemde, ne kadar sayıda kişinin, hangi bölgelerden ülkeye göçmen olarak kabul edileceği yetkili makam tarafından karara bağlanacaktır¹¹².

Münferit göçmen kabulünü düzenleyen 5. madde¹¹³ uyarınca göçmen statüsü için başvuru yapacak kimselerin, bulundukları ülke konsolosluğuna bizzat müracaat edebilecekleri veya Türk vatandaşı birinci veya ikinci derece yakından alınan referans ile başvurabilecekleri düzenlenmektedir. Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülenlerin, herhangi bir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen vizesi verilerek ülkeye kabul edileceği düzenlenmiştir. İskân Muafiyetleri Nizamnamesinde konuya ilişkin olarak “*Türkiye’de Hükümetten hiçbir iskân yardımı istememek şartıyla gelmek isteyen ve bu yolda yazılı senet veren ve vaktü hali de yardıma muhtaç olmadığını gösteren Türk*

¹¹⁰ A.e.

¹¹¹ 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı KHK’nin 174’üncü maddesiyle yapılan tadil ile “ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

¹¹² Aybay, Özbek, Ersen Perçin, a.g.e., s. 156-157.

¹¹³ İskân Kanunu md. 5: Münferit göçmen kabulü: “*Türkiye’de yerleşmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerden, Türk uyruklu ve Türkiye’deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans verilen veya bulundukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize bizzat müracaat eden ve bu Kanun hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alanlar, Hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilirler.*”

ırkına mensup kimselere Dahiliye Vekaletinden muvafakat cevabı almadan da Türk konsolosları muhacir vesikası veya vizesi verebilirler” şeklinde bir düzenleme mevcuttur.

İskân Kanunu’nun geçici 3.maddesi uyarınca *“Bu Kanunun öngördüğü yönetmelikler yürürlüğe girinceye kadar, mevcut tüzük ve yönetmeliklerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına”* devam olunacağı hükme bağlanmıştır. Nizamnamedeki hükmün halen yürürlükte olduğu düşünüldüğünde konsoloslukların da serbest göçmen vizesi verebileceği anlamı çıkmaktadır. Bu halde başvurunun şartları taşıyıp taşımadığı, yayınlanan genelgelere göre belirlenen kıstaslara bakılarak Konsoloslukça değerlendirilecektir. Aybay, başvuru tarafından verilen belgelerin incelenmesi, yerleşme hususundaki samimiyetin saptaması ve başvurunun Türk kültüre bağlı olup olmadığının nitelendirmesi hususlarının Konsoloslukça saptanacağını ifade etmiştir¹¹⁴. Burada Konsoloslukça yapılan değerlendirmenin Cumhurbaşkanınca Türk soylu kişilerin tayininde belirlediği kıstaslara uygun olup olmadığının belirlenmesi olduğunu belirtmeliyiz. Bu bakımından hangi kriterdeki kimselerin Türk soylu olacağına Cumhurbaşkanı karar verecek iken, Konsolosluk başvuruda bulunan kişinin belirlenen kriterlere uygun olup olmadığını tespit edecektir.

Konuya ilişkin olarak 5543 sayılı İskân Kanunu’nun Uygulama Yönetmeliği’nde¹¹⁵ de hüküm bulunmaktadır. Yönetmeliğin 4. maddesinde *“Serbest göçmenlerden, Kanuna göre Dışişleri ve İçişleri Bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek, Türk Konsolosluklarınca serbest göçmen vizesi verilmeksizin ve kendilerine eşya listesi düzenlenmeksizin yurda gelenlere muhacir belgesi ve gümrük muafiyet belgesi düzenlenmez. Türk Konsolosluklarınca verilen serbest göçmen vizesi ile yurda gelen kişilerden, müracaatları sırasında ibraz edilen pasaportlarının asıllarının idarece aslına uygunluğu tasdik edilmiş sureti alınır”* denilmektedir (md. 4/1-d). Bu bakımdan Yönetmelik’ten de Türk Konsolosluklarınca serbest göçmen vizesi verilebileceği anlaşılmaktadır. Yönetmeliğin 4. maddesi göz önüne alındığında uygulamada Nizamname hükmünün İskân Kanunu geçici 3. maddesi kapsamında halen yürürlükte olduğu kanaatine varılmaktadır.

¹¹⁴ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 157.

¹¹⁵ RG. 02.12.2007-26718.

Konsoloslukların genel olarak vize verme yetkisi mevcuttur (YUKK md 11). Ancak kanımızca, nizamname ile Konsolosluga, göçmen olarak başvuran kişilerin Türk soylu olup olmadığını değerlendirme yetkisi verilmesi sorunludur. Şöyle ki; İskân Kanunu'nda Türk soyluluğunun tespitinin açıkça Cumhurbaşkanı'nca yapılacağı ve göçmen vizesinin Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülen kişilere verilebileceği düzenlenmektedir. Göçmen vizesi alan kimseler ülkeye giriş yaptıktan sonra yerleştikleri yerin en büyük mülki amirliğine başvurarak "*Vatandaşlığa Girme Beyannamesi*" imzalarlar (İK md. 8/4). Bunun karşılığında ise kendilerine "*Göçmen Belgesi*" verilmektedir. Göçmen belgesi verilen kişinin vatandaşlığa girmesi için gerekli prosedür bu şekilde başlamış olur¹¹⁶. İskân Kanunu sistematüğinde bu haktan yararlanabilecek kimseler için yapılacak araştırma göçmen vizesinin verildiği sırada yapılmaktadır. Ülkeye göçmen vizesi ile giriş yapan kişinin vatandaşlığa kabul edilmesinde idarenin takdir hakkı olmadığı kabul edilmektedir¹¹⁷. Aslında göçmen kişi kabulünde idarenin takdir hakkı yabancıya göçmen vizesinin verilmesi sırasında kullanılmaktadır.

Ancak, Nizamname ve Yönetmelik'te yer alan hükmün lafzından göçmen başvurusunda bulunan kişinin başvurusunun İskân Kanunu'nda öngörülen usule başvurulmadan yani Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca herhangi bir inceleme yapılmadan konsoloslukça yapılabileceği anlaşılmaktadır. İskân Kanunu'nda göçmen vizenin verilmesi ise; beşinci maddede düzenlenmiş olup görece uzun sayılabilecek ve birden fazla idari makamın incelemesinden geçebilecek bir prosedüre tabi tutulmuştur. Bu nedenle Nizamname'de ve Yönetmelik'te Konsolosluga verilen yetkinin yürürlükteki kanunun sınırlarını aşan bir düzenleme olduğunu ve bu hususun normlar hiyerarşisine aykırılık oluşturduğu kanaatindeyiz. Her ne kadar konsolosluklar genel olarak vize vermekte ise de göçmen vizesi diğer vize türlerine göre daha özel bir vizedir ve verilme usulü özel bir kanunla düzenlenmiştir. Kanımızca, yönetmelik ve nizamname ile kanunda öngörülmeyen bir yetkinin konsolosluga verilmesi kanun sistematüğine ters düşmekle birlikte hukuka aykırıdır.

Türk soyunun tespitine ilişkin bir başka düzenleme ise Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte¹¹⁸ (TVKUY) yer almaktadır.

¹¹⁶ İskân Kanunu'nda göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin düzenlemeler hakkında bkz. s. 45 vd.

¹¹⁷ Balkar Bozkurt, *Göçmenler*, s. 98; Öztürk Yılmaz, *a.g.m.*, s. 261; Güngör, *a.g.e.*, s. 124.

¹¹⁸ RG. 6.4.2010-27544.

Yönetmeliğin 19. maddesinde Türk vatandaşlığının genel olarak kazanılmasında Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından yapılacak işlemler ve uygulanacak esasları düzenlenmektedir. Düzenleme uyarınca komisyona, başvurucunun; başvuruda aranan şartları taşıyıp taşımadığı, soy durumu, Türkçe konuşma yeterliliği, geçimini ne şekilde sağladığı, Türkiye'nin toplumsal yaşamına uyum sağlayıp sağlamadığının tespiti için mülakat yapma yetkisi verilmiştir. Yönetmeliğin 19. maddesinin 2. fıkrasında soy tespitini kıstasları belirlenmiştir. Buna göre *“yabancıнын soy durumu; Türk kültürüne yakınlığı, örf ve adet birlikteliği ile geldiği bölge ve ana veya babanın soyu esas alınarak; Türk soylu, yabancı soylu veya soyu tespit edilemeyen”* şeklinde belirlenir.

Söz konusu düzenlemeye göre Komisyon, vatandaşlık başvurusunda bulunan yabancıнын Türk kültürüne yakınlığını, geldiği bölgeyi ve ailesinin soyunu inceleyerek Türk soylu olup olmadığına karar verecek ve başvurucunun soy durumunu belirtilen üç kategoriden birine yerleştirecektir. Bu bakımdan İskân Kanunu'nda yer alan düzenleme ile çelişen ve ikilik yaratan bir durum söz konusudur.

5901 sayılı Kanun'da Komisyon'un Kanunun 11'inci ve 16'ncı maddeler uyarınca Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıların başvuru için gerekli şartları taşıyıp taşımadıklarının tespitini yapacağı düzenlenmiştir. Komisyona buradaki şartları değerlendirme konusunda bir takdir yetkisi tanınmamaktadır¹¹⁹. Ancak bu durumda yönetmelik uyarınca Komisyonun vatandaşlık başvurusunda bulunan yabancıнын soy durumunu nasıl belirleyeceği anlaşılamamaktadır.

Vatandaşlığın yetkili makam kararı ile kazanılmasına ilişkin kanun düzenlemesinde (TVK md.11) başvurucunun soy durumuna ilişkin herhangi bir hüküm yer almamaktadır. Yönetmelikte başvurucunun soy durumunun Komisyona tespit edilmesi düzenlenmiştir. Bu halde kanunda aranmayan bir şartın yönetmelik ile düzenlemesi söz konusudur. Bu durum hukukumuzda öngörülen normlar hiyerarşisine aykırılık oluşturmaktadır¹²⁰. Öğretide, Komisyona kanun ile verilmeyen bir yetkinin yönetmelik ile tanınmasının hukuka uygun olmaması sebebiyle; Komisyonun

¹¹⁹Nomer, **a.g.e.**, s. 105; Rifat Erten, "5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması", **Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2010, s. 945-946. Erten, Komisyonun buradaki işlevinin bir ön inceleme olduğunu ve vatandaşlığa almada Komisyona herhangi bir takdir yetkisi verilmediğini savunmaktadır. Yazara göre Komisyonun görevi yetkisi kapsamında vatandaşlık başvurusunda istenilen şartlara uygun bir dosya hazırlamak ve bu dosyayı İçişleri Bakanlığına göndermektir.

¹²⁰ Erdem, **a.g.e.** s. 125 dipnot 30.

yapacağı soy araştırma görevinin TVK Geçici 1. madde¹²¹ hükmü ile sınırlı tutulması gerektiği savunulmuştur¹²².

Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun'da, Türk soyluluğun tespitine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Türk soylu yabancılara çalışma izni verilirken Türk soyluluğun tespitini yapan merci hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bir görüş, Türk soylu yabancıların çalışma izni alması işleminde, Türk soyluluğun tespit edecek yetkili makamının kim olduğunun belirlenmesinde yönetmelik hükümlerinden hareket etmektedir. TSYÇK'nın uygulanmasına ilişkin yönetmelikte¹²³ Türk soylu yabancılar, yabancı nüfus kayıtlarını tesis ettirmekle yükümlü tutulmuşlardır (Yön. md. 15)¹²⁴. Bu nedenle Türk soylu yabancıların çalışma izni alabilmek için öncelikle İçişleri Bakanlığı'na bağlı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan özel kütüğe kaydolmaları gerekir. Bu kütüğe kaydolan Türk soylu yabancılara "Yabancılara Mahsus Kimlik Belgesi" verilmektedir¹²⁵. İçişleri Bakanlığı bu belge düzenlenirken, başvuru yabancının Türk soylu olup olmadığını inceler ve değerlendirir. Bu nedenle söz konusu Kanun çerçevesinde Türk soylu yabancıların kim olduğunu tespit ve tayin eden merciin İşleri Bakanlığı olduğunu savunulmaktadır¹²⁶.

Öğretideki çoğunluk görüşüne göre ise, Türk soylu yabancıların çalışma izni alabilmelerine ilişkin Kanun nezdinde de Türk soyluluğun tespitinde hukuk birliğinin

¹²¹ Detaylı bilgi için bkz. aş. s. 67.

¹²² Faruk Kerem Giray, "5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ata Sakmar'a Armağan)**, No:1, 2011, s. 389.

¹²³ Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik RG. 14/1/1983-17928.

¹²⁴ Kişisel Hal Durumları ve Nüfus Kayıtları: Madde 15 – Bu Yönetmelik hükümlerine tabi olan Türk soylu yabancılar, yabancı nüfus kayıtlarını tesis ettirmekle yükümlüdürler. Bunlara ait nüfus kayıtları, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Merkez Nüfus İşlemler Şubesinde açılacak özel kütüklerde tutulur. Nüfus kayıtlarının tesisi için hazırlanmış özel formlar ilgililerce, ellerindeki belgelere göre doldurularak imza edildikten sonra Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilirler. Bu formun doldurulmasına esas olan belgelerin noterden onaylı örneklerinin de evraka eklenmiş olması gereklidir. Merkezde tutulan yabancılara ait nüfus kayıtları, kişinin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil etmez ve vatandaşlık için bir hak bahsetmez. İlgilinin resmi kurum ve kuruluşlarda tutulacak dosya ve sicilleri bu kayıtlardan çıkarılıp verilecek örnekler esas alınarak düzenlenir. İlgililer, medeni ve şahsi hallerinde meydana gelecek her türlü değişiklikleri, nüfus mevzuatı ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin olarak İçişleri Bakanlığınca çıkartılacak Yönergede belirtilecek esas ve usullere göre, nüfus idarelerine bildirmek ve nüfus kayıtlarına işletmekle yükümlüdürler.

¹²⁵ İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü 01/12/2006 tarihli Sayı: B050NÜV0090002-320 / 010.06 –622 / 11826, 2006/19 nolu Genelgesi.

¹²⁶ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 205.

sağlanması için İskân Kanunu'nda getirilen hükmün kıyasen uygulanması gerektiği ifade edilmektedir¹²⁷.

Başka bir görüşe göre ise; TSYÇK md. 8'de yer alan "*Kanunun uygulanmasına ilişkin esaslar ve çalışma veya çalıştırılma şartları, Cumhurbaşkanınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir*" hükmüne dayanarak konunun usul ve esaslara ilişkin çıkarılacak yönetmelikler ile çözüme kavuşacağı belirtilmiştir¹²⁸. Bu görüşe göre de yine Türk soyluluğun tespit ve tayin yetkisi Cumhurbaşkanı'na aittir. Kanımızca TSYÇK'da yer alan kanun uygulanmasına ilişkin usul ve esasların Cumhurbaşkanı'nca düzenlenecek yönetmelikle belirlenmesine yönelik düzenleme ve İskân Kanunu'nda yer alan Türk soyluluğun tayin ve tespitine ilişkin düzenleme birbirine paralel düzenlemelerdir. 2527 sayılı Kanun'da kimlerin Türk soylu kabul edilebileceği düzenlenmemiş olmakla beraber, Kanun'un 8. maddesinde yer alan "*Kanunun uygulanmasına ilişkin esaslar*" ifadesinden hareketle, bu hususun yönetmelikle düzenlenmesine imkân tanınabileceği, başka bir deyişle; yönetmelikte yalnızca çalışmaya ilişkin düzenlemelerin değil, kanunda sağlanan imtiyazlardan kimlerin yararlanabileceğine ilişkin düzenlemelerin de yer alabileceği kanaatindeyiz. Bu itibarla, TSYÇK'nın uygulanması bakımından da Türk soyluların kim olduğuna karar verecek merciin Cumhurbaşkanı olduğu görüşündeyiz.

Çalışma izni başvurusunda bulunan yabancıların Türk soylu olup olmadığının tespiti bakımından 2016 tarihli 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'nun¹²⁹ (UİK) 16. maddesinin ç bende yer alan "*İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilen*" ibaresinin değerlendirilmesinde fayda görmektedir. UİK'in 16. maddesi çalışma izninin istisnai olarak verileceği yabancı gruplarını düzenlemektedir¹³⁰. İlgili maddenin ç bendinin lafzı düşünüldüğünde İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının Türk soylu kişileri tespit ettiği anlamı çıkarılması muhtemeldir. Türk soylu yabancıların çalışma izni alma prosedürü aşağıda detaylıca işlenecek olup, konunun anlaşılması bakımından burada genel esaslarına değinmekte fayda görmektedir. Türk soyluların çalışma izni alma esasları TSYÇK'da düzenlenmekte ise de; çalışma izni almalarına ilişkin olarak UİK'te yer alan kuralların

¹²⁷ Salımya Ganiyeva, "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı ve Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.31, No:139, 2018, s. 266-267; Doğan, **Yabancılar**, s. 239; Cin, **a.g.m.**, s. 1.

¹²⁸ Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 95.

¹²⁹ RG. 13/8/2016-29800.

¹³⁰ Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. aş. s. 116 vd.

TSYÇK ile birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (TSYÇK md. 3). Çalışma izni başvurusunda bulunacak Türk soylu yabancının yukarıda da bahsedildiği üzere kendileri için açılan özel kütüğe kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Bu esnada kişinin Türk soylu olup olmadığı İçişleri Bakanlığı'na değerlendirilmektedir. Türk soylu olduğu tespit edilen kişilere “yabancılara mahsus kimlik belgesi” verilir. Türk soylu kişi bu belge ve istenen diğer belgelerle beraber çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvuru yapar. Bu kişilerin Türk soylu olduğu çalışma izni alma başvurusundan önce İçişleri Bakanlığınca bir incelemeden geçmiştir.

UİK'in 16. maddesinin lafzından Dışişleri Bakanlığınca da yabancının Türk soylu olup olmadığının bildirilebileceği anlamı çıkmaktadır. Ancak düzenlemelerden bu bildirinin hangi aşamada yapılmış olabileceği anlaşılamamaktadır. Uygulama incelendiğinde, 2003 yılında yürürlüğe konan “*Yabancıların Türkiye’de Çalışma İzni, Çalışma Vizesi ve İkamet İzni İşlemleri Hakkındaki Genelge’de*”¹³¹ ise çalışma izni başvurusunda bulunan kişilerin Türk soylu olup olmadığının tespitinde; Dışişleri ve İçişleri Bakanlığı ile MİT müsteşarlığının görüşlerinin dikkate alınacağı, aynı zamanda gerekli görülmesi halinde dış temsilciliklerin veya ilgilinin bulunduğu ülkedeki Türk soyluların kurmuş olduğu derneklerden bilgi istenebileceği belirtilmiştir¹³². 2003 tarihli Genelge hükmünden; her ne kadar Türk soylu olduklarına dair kütükte kayıtları olsa da çalışma izni başvurusunda bulunan Türk soyluların başvuruları değerlendirilirken, Türk soylu olup olmadıklarına ilişkin ayrıca tekrar değerlendirilmeye alındıkları anlaşılmaktadır. 2003 tarihli Genelge, UİK öncesi dönemde yürürlüğe girmiş olmakla birlikte, UİK'in 16. maddesinde yer alan ifadenin bu uygulama nedeniyle getirilmiş olabileceğini düşünmekteyiz. Hüküm bu şekilde yorumlandığında, çalışma izni başvurusunda bulunan kişinin Türk soylu olup olmadığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının görüş almak için başvurduğu İçişleri ve Dışişleri Bakanlığınca değerlendirilecektir anlamı çıkmaktadır.

Türk soylu yabancıların çalışma izni alma başvuruların Türk soyluluğun tespitine ilişkin olarak, savunduğumuz görüşü şu şekilde özetleyebiliriz. TSYÇK'nın 8. maddesini uyarınca Türk soyluların çalışma izinlerine ilişkin esas ve koşulları belirleme yetkisi Cumhurbaşkanlığı'na verildiğinden Türk soylu kabul edilecek

¹³¹ T.C. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü, Genelge No: 155, Genelge Tarihi: 02.10.2003 Sayı: B.05.1.EGM.0.13.05.03. Cin, **a.g.m.**, s. 1 dipnot 14.

¹³² **A.e.**, s. 1.

kimselerin taşınması gereken özelliklerin Cumhurbaşkanınca belirleneceği, çalışma izni başvurusunda bulunan kişinin ise Türk soylu olup olmadığının değerlendirilmesinin, başka bir deyişle Cumhurbaşkanınca belirlenen kriterlere uygun olup olmadığının değerlendirilmesinin ise, TSYÇK uyarınca İçişleri Bakanlığınca, UİK uyarınca ise İçişleri veya Dışişleri Bakanlığınca yapılacağı görüşündeyiz.

Türk soyluluğun ispatı hususunda mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır. Türk soyluluğun ispatında bir şekil şartının bulunmadığı, her delil ile Türk soyluluğun ispat edilebileceği belirtilmektedir¹³³. Türk soyluluğun ispatı hususunda delillerin yeterli olup olmadığına yetkili makamın karar vereceği¹³⁴, Türk soylu olmanın ispatının kişiye mevzuatta tanınan ayrıcalıklardan yararlanma hakkını vermediği bu hususun idarenin takdirinde olduğu ifade edilmektedir¹³⁵.

V. MAVİ KARTLILARIN TÜRK SOYLU OLUP OLMADIĞI TARTIŞMASI

A. MAVİ KART UYGULAMASI

Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda doğumla Türk vatandaşlığı kazanmış olan ve Türk vatandaşlığından çıkma izni alan kişilere birtakım imtiyazlar tanınmıştır. TVK 28/1 uyarınca *“Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler ve üçüncü dereceye kadar olan altsoylarının, bu maddede belirtilen istisnalar dışında Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam edecekleri”* hüküm altına alınmıştır.

Doğumla Türk vatandaşı olup da çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybedenler; seçme ve seçilme, muafien araç veya ev eşyası ithal etme, kamuda kadrolu göreve girme hakları ve askerlik yükümlülüğü haricinde sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak kaydıyla ve bu hakların kullanımında ilgili kanun hükümlerine tabi olmak şartıyla Türk vatandaşları ile aynı haklara

¹³³ Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**.

¹³⁴ Örneğin, Türk soylu yabancıların çalışma izni alabilmeleri için kendileri için açılan özel kütüklere kaydolmaları gerekir. Bu kütüğe kaydolmak için istenilen belgeler arasında *“Vatandaşı olduğu Devletin Konsoloslüğundan, Türk soylu olduğuna dair aldığı belgenin aslı veya noterden tasdikli örneği”* istenilmektedir. Bu hususta derneklerden alınan belgeler ile belediyelerden beyan usulüne göre düzenlenmiş olan belgelerin kabul edilmeyeceği belirtilmektedir. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.nvi.gov.tr/istanbul/turk-soylu-yabancilara-yabancilara-mahsus-kimlik-belgesi-verilmesi-islemleri>, 10.05.2021. Türk soylu yabancının konsoloslüğundan alınmış Türk soylu olduğuna dair alınan belgeye ilişkin eleştirilerimiz için bkz. a.ş. s. 110 vd.

¹³⁵ Cin, **a.g.m.**, s. 1.

sahiptirler. Bu madde kapsamına giren kişilere imtiyazlı haklardan faydalanabileceklerini gösteren Mavi Kart düzenlenir (TVK md. 28/6). TVK md. 28’de kendilerine ayrıcalıklar tanınmış kişileri ifade etmek üzere öğretilen ve mevzuatta “Mavi Kartlılar” terimi kullanıldığı görülmektedir¹³⁶. Biz de eserimiz de bu terimi kullanacağız. Mavi kartlıların “*özel statülü yabancı*”¹³⁷ ya da “*imtiyazlı yabancı*”¹³⁸ statüsünde oldukları kabul edilmektedir.

Öncelikle bu düzenlemenin amacını anlamak gerekir. Çıkma belgesinin imza karşılığında teslim alınması ile Türk vatandaşlığı kaybedilir (TVK md. 27/1). Bu tarihten itibaren çıkma izni ile vatandaşlıktan ayrılan kişi, Türk hukukuna göre yabancı statüsündedir. Mavi kart düzenlemesi öncesinde, çıkma izni ile Türk vatandaşlığından çıkanlar yabancı statüsünde olduğundan ancak yabancılar için getirilen sınırlamalara tabi olarak mülkiyet, miras, ikamet ve çalışma haklarından istifade edebiliyorlardı. İşte bu nedenle düzenleme yapılmadan önce yurt dışında yaşayan ve gittikleri ülkeden çifte vatandaşlık alamayan vatandaşlar, Türkiye’de sahip oldukları haklardan da mahrum kalmamak adına Türk vatandaşlığından çıkma konusunda çekince yaşıyordu. Yurt dışında bulunan Türk diasporasını artırma politikaları sebebiyle bu soruna bir çözüm getirme çabası içine girildi¹³⁹. Bu yöndeki çalışmalarla birlikte çıkma izni ile vatandaşlıktan çıkanlara belirli imtiyazlar tanınmasına ilişkin ilk düzenleme 07.06.1995 tarih 4112 sayılı Kanun ile 11.2.1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun 29 uncu maddesinde yapılan değişiklik ile mevzuatımıza girmiştir¹⁴⁰. Kanun koyucu gittikleri ülkelerin kuralları nedeniyle çifte vatandaş olamayan bu kimselere vatandaşlığa yakın haklar vererek “*eşitsizlikleri, tereddütleri ve çelişkileri ortadan kaldırmak amacıyla*” bir düzenleme yapmıştır^{141,142}.

¹³⁶ Mavi kartlılar ifadesi kullanan yazarlar: Hacı Can, Ekin Tuna, **Mavi Kartlı Yabancılar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018, s. 112; Turhan, Tanrıbilir, **a.g.e.**, s. 130 vd. Çelikel ve Öztekin Gelgel “mavi kartlı yabancılar” terimini kullanmışlardır Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 104. Ekşi ise “mavi kart sahipleri” ifadesini kullanmayı tercih etmiştir Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 63 vd.

¹³⁷ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 130; Güngör, **a.g.e.**, s. 182.

¹³⁸ Nomer, **a.g.e.**, s. 120; Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 97; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 29.

¹³⁹ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 129.

¹⁴⁰ RG. 12/6/1995-22311.

¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 88. Cilt, 120. Birleşim 07.06.1995, S. Sayısı: 842, s. 187.

¹⁴² Mavi kartlılara ilişkin çalışmalar yürüten kurumlardan biri de Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’dır. Bu kurumun 1982 Anayasası’nın 62. maddesinin “*Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır*” hükmü uyarınca ve 5978 sayılı kurumun kuruluşuna ilişkin kanun uyarınca çalışmalar yürütmekte olduğu kabul edilmektedir. Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 6; Uğur Tütüncübaşı, “Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından

4112 sayılı Kanun'un gerekçesinde bu hususa ilişkin olarak “Yurtdışındaki vatandaşlarımız bulundukları ve çalıştıkları ülkelerde daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak, ekonomik, sosyal ve siyasi haklardan yararlanmak amacı ile yabancı devlet vatandaşlığına geçmek istemektedirler. Ancak, Avusturya, Danimarka ve İsveç gibi yaklaşık iki buçuk milyon vatandaşımızın yaşadığı Almanya'nın da çifte vatandaşlığı kabul etmeyen, yani Alman vatandaşlığını kazanmak isteyen vatandaşlarımızdan Türk vatandaşlığından çıkma şartı arayan bir ülke olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yukarıda belirtilen ülkelerde bulunan vatandaşlarımız bulundukları ülkenin vatandaşlığına geçebilmek için zorunlu olarak "Türk vatandaşlığından çıkma izni" talep etmektedirler” denilmiştir¹⁴³.

403 sayılı Kanun'da 1995 yılında yapılan değişiklikle mavi kartlılara imtiyaz kazandıran düzenlemenin ilk hali “Bu Kanun gereğince Türk Vatandaşlığını kaybeden kişiler, kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tabi tutulur. Ancak, doğumla Türk Vatandaşlığını kazanmış olup da sonradan Bakanlar Kurulundan çıkma izni almak suretiyle yabancı bir devlet vatandaşlığını kazanan kişiler ve bunların kanuni mirasçıları, Türkiye Cumhuriyetinin milli güvenliği ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla ülkede ikamet, seyahat, çalışma, miras, taşınır ve taşınmaz mal iktisabı ile ferağı gibi konularda Türk Vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. 33 ve 35 inci maddeler hükümleri saklıdır” şeklindedir.

403 sayılı Kanun'un 29. maddesi Türk vatandaşlığını kaybedenler için genel bir düzenleme gibi görünse de 33. maddede yer alan vatandaşlığın iptali yolu ile ve 35. maddede yer alan çıkarma yolu ile Türk vatandaşlığını kaybedenler kimselerin imtiyazlı hükümlerden yararlanamayacağı anlaşılmaktadır.

403 sayılı Kanun'un 29. maddesi 29.06.2004 tarihli 5203 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle “Bu Kanun gereğince Türk vatandaşlığını kaybeden kişiler, kayıp tarihinden başlayarak yabancı muamelesine tâbi tutulur. Ancak doğumla Türk vatandaşı olup da, İçişleri Bakanlığından vatandaşlıktan çıkma izni alanlar ve bunların vatandaşlıktan çıkma belgesinde kayıtlı reşit olmayan çocukları; Türkiye

Çıkanların Hakları (Yeni" Mavi Kart" Uygulaması)", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.13, No:2, 2011, s. 170. Mavi kartlıların haklarını iyileştirmeye ilişkin düzenlemeler ve yurtdışında yaşayan vatandaşlara ilişkin kurulan kurumlar yurtdışında yaşayan Türk diasporasını güçlendirmeye hizmet etmektedir.

¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 19. Dönem, 88. Cilt, 120. Birleşim 07.06.1995, S. Sayısı: 842, s. 186.

Cumhuriyetinin millî güvenliğine ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla, askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü ve seçme-seçilme, kamu görevlerine girme ve muafien araç veya ev eşyası ithal etme hakları dışında, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili kanunlardaki hükümlere tâbi olmak şartıyla Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler. Kanunun 33 ve 35 inci madde hükümleri saklıdır” şeklini almıştır. 5901 sayılı Kanun’un 28. madde düzenlemesi esas itibariyle 403 sayılı TVK’nın 29. maddesinin son hali ile oldukça paraleldir¹⁴⁴.

5901 sayılı Kanun’da yer alan mavi kartlıların haklarına ilişkin düzenleme 09.05.2012 tarih 6304 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle güncellenmiş, daha detaylı düzenlenmiştir.

Mavi Kart sahibi olabilecek kimseler ilgili maddenin ilk fıkrasında da belirtildiği üzere doğumla Türk vatandaşı olup, çıkma izni alma suretiyle vatandaşlıktan çıkanlar ve bunların üçüncü dereceye kadar alt soylarıdır. Bu bakımdan sonradan Türk vatandaşlığı kazanmış kimselerin kapsam dışında bırakıldığı görülmektedir. Doğumla Türk vatandaşlığını kazanmak öğretide aslen vatandaşlık kazanma olarak ifade edilmektedir. Buna göre aslen vatandaşlık soy esas¹⁴⁵ veya toprak esasına¹⁴⁶ göre kazanılabilir (TVK md. 6). Mavi kart sahibi olmak için Türk vatandaşlığının soy esasına göre ya da toprak esasına göre kazanılmış olması bir fark yaratmamaktadır.

Çıkma izni alan kişinin üçüncü derece alt soyların mavi kart uygulamasından yararlanabilmesi 09.05.2012 tarih 6304 sayılı Kanun değişikliği ile mümkün

¹⁴⁴ Mavi kart eski düzenlemede pembe kart adıyla anılmaktadır.

¹⁴⁵ Doğum yeri önemli olmaksızın anne veya babanın soy bağına bağlı olarak kazanılan vatandaşlıktır. 5901 sayılı Kanun’da soy bağına kurulmasına ilişkin olarak çocuğu evlilik birliği içinde doğup doğmamasına göre ayrıma gidilmiştir. Ancak temelde bakıldığında çocuk evlilik birliği içinde veya evlilik birliği dışında dünyaya gelse de Türk anadan doğan çocuk Türk vatandaşıdır. Burada evlilik birliği dışında doğan; Türk baba ve yabancı anaya sahip çocuk bakımından bir farklılık söz konusudur. Bu bakımdan baba ile soy bağı kurulması tanıma veya mahkeme kararı ile mümkündür. Baba ile çocuk arasında soy bağı doğum esnasında değil sonradan bu iki yoldan biri ile de kurulsa TVK hükmü uyarınca doğumla kazanılan vatandaşlık doğum anından itibaren hüküm ifade eder (TVK md.6). Doğan, **Vatandaşlık**, s. 38 vd; Erdem, **a.g.e.**, s. 101 vd; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 94 vd.

¹⁴⁶ Toprak esas başka bir deyişle doğum yeri esasına göre vatandaşlık kazanma Türk hukukunda istisnai bir haldir. Yani Türkiye’de doğan her çocuğun Türk vatandaşlığı kazanması mümkün değildir. TVK md.8/1 uyarınca; “Türkiye’de doğan ve yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamayan çocuk, doğumdan itibaren Türk vatandaşıdır.” Bu hüküm, vatansızlığı önlemek amacıyla getirilmiştir. Yine Türkiye’de bulunmuş ancak nerede doğduğuna ilişkin bir bilgi edinilemeyen çocukların da doğum yeri aksi ispat edilinceye kadar Türkiye kabul edilir. Bu karineye göre ilgili hükmün ilk fıkrasındaki şartlar da sağlandığında çocuk Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Doğan, **Vatandaşlık**, s. 52 vd; Erdem, **a.g.e.**, s. 111 vd; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 100 vd.

kılınmıştır. 2012 değişikliğinden önce mavi kart imkanlarından yalnızca izin alarak vatandaşlıktan çıkan kişiyle birlikte işlem gören çocuklar faydalanabilmekteydi. 403 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu esnada maddenin 2004 değişikliğine uğramadan önceki halinde bu haktan Türk vatandaşlığından çıkan kişinin mirasçılarının yararlanabileceği düzenlenmekte idi. 2004 yılında yapılan değişiklikle kapsamın yalnızca “çıkma belgesinde kayıtlı reşit olmayan çocuklar” ile sınırlandırıldığı görülmektedir.

Değişen politikalar sonucunda yürürlükte olan düzenlemeyle beraber sonradan doğmuş ve doğacak olan yabancı devlet vatandaşı altsoylarında hükümden istifade edilebilmesi sağlanmıştır. Böylece bu kişilerin de devletle olan bağlarının devam etmesi hedeflenmektedir¹⁴⁷. Cumhurbaşkanına gerekli görmesi halinde gelecekte üçüncü dereceye kadar olan altsoylarından sonra gelen soylara bu hakkı verebilme yetkisi verilmiştir (TVK md. 28/4). Ancak bu yetki kullanılırken bireysel düzeyde işlem yapılmaması gerektiği aksi halde eşitlik ilkesine aykırılık oluşacağı belirtilmektedir¹⁴⁸. Mavi kart uygulamasından yararlanacak altsoyların üstsoy ile aralarında bulunan soy bağıni belgelendirmesi gerekmektedir (TVK md.28/5).

Mavi kartlılar “*seçme ve seçilme, muafien araç veya ev eşyası ithal etme hakları ile askerlik hizmetini yapma yükümlülüğü*” dışında milli güvenlik ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla Türk vatandaşlarına tanınan haklardan aynen yararlanmaya devam ederler (TVK md. 28/1 ve 28/2). Mavi kartlıların ikamet, seyahat, çalışma, yatırım, ticari faaliyet, miras, taşınır ve taşınmaz iktisabı ile ferağı gibi konulara yönelik işlemler, ilgili kurum ve kuruluşlarca Türk vatandaşlarına uygulanmakta olan mevzuat çerçevesinde yürütülecektir (TVKUY md. 52/2). Bu kişilerin sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları da saklı tutulmuştur (TVK md. 28/2). Bu madde ile emeklilik aylığını almaya hak kazandıktan sonra vatandaşlıktan çıkan mavi kartlı kişinin, bu hakkından yararlanmaya devam etmesine imkân tanınmıştır¹⁴⁹.

Her ne kadar mavi kartlıların bir kadroya dayalı ve kamu hukuku rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevlerinde bulunmaları mümkün değilse de kamu kurum ve kuruluşlarında işçi, geçici veya sözleşmeli personel olarak çalışmaları mümkün kılınmıştır (TVK md. 28/3). Başka bir deyişle, mavi kartlılar memur

¹⁴⁷ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 130; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 53-54.

¹⁴⁸ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 195.dipnot 44

¹⁴⁹ Güngör, **a.g.e.**, s. 185.

olamaları da kamu kurum ve kuruluşlarında sözleşmeli personel olarak çalışabilirler. Türk soylu yabancıların memur olmasına imkân tanınması karşısında mavi kartlıların bu haktan muaf tutulması eleştirilmektedir¹⁵⁰.

TVK md. 28 kapsamına giren kimselere, talep etmeleri halinde mavi kart düzenlenir. Mavi kart genel olarak yurt dışında dış temsilciliklerince, yurt içinde ise il nüfus ve vatandaşlık müdürlüklerince düzenlenir. Gerekli görülmesi halinde Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce de mavi kart düzenlenebilir (TVKUY md. 53/2).

Mavi kart değerli kağıtlar kapsamındadır (TVK md. 28/6). Mavi kartın ibraz edilmesi halinde bu haklar kullanılabilir. Ayrıca Kimlik Paylaşım Sistemi aracılığıyla Mavi Kartlılar Kütüğünden¹⁵¹ alınacak kayıt örneği ve vatandaşlığı bulunan devlet tarafından verilmiş kimlik bilgilerini gösteren belge ile de işlem yapılması mümkün kılınmıştır (TVK md. 28/7). Yönetmelikte mavi kartın nüfus cüzdanı, pasaport veya kimlik belgesi olarak kullanılamayacağı kurumlardan hizmet alınması sırasında mavi kartın yabancı kimlik belgesiyle birlikte ibraz edilmesi gerektiği düzenlenmektedir (TVKUY md. 53/4). Bu anlamda mavi kart pasaport yerine geçen belgelerden sayılmamaktadır. Yalnızca mavi kartlılara sağlanan imtiyazlardan yararlanma hakkı olduğunu gösteren değerli kâğıt niteliğinde resmi belgedir.

Mavi kartlılara ilişkin kayıtlar, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğünce elektronik ortamda tutulan Mavi Kartlılar Kütüğüne kaydedilir (NHK md. 8/A). Bu Kütüğe kaydedilen mavi kartlılar, her türlü nüfus olaylarını yurt içinde nüfus müdürlüklerine, yurt dışında ise dış temsilciliklere beyan etmekle yükümlüdürler (NHK md. 8/A).

B. MAVİ KARTLILARIN HUKUKİ STATÜSÜ

Türk Vatandaşlığından çıkma izni alarak çıkanlar vatandaşlığı kaybeder ve Türk hukukuna göre yabancı statüsünde sayılırlar (TVK md.27). Mavi kartlılar Türk hukukuna göre yabancı statüsündedir. Ancak bu yabancılar diğer yabancılara göre ayrıcalıklı haklara sahiptir. Mavi kartlı yabancılar seçme ve seçilme, muaf araç veya

¹⁵⁰ Musa Aygöl, "Türk Vatandaşlığını Çıkma İzni Alarak Kaybeden Kişilerin Kamu Görevlerine Girme Yasağı", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.14, No:1, 2010, s. 33.

¹⁵¹ Mavi Kartlılar Kütüğüne ilişkin esaslar 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda (NHK) düzenlenmektedir (RG. 29/4/2006-26153).

ev eşyası ithal etme, kamuda kadrolu göreve girme hakları ve askerlik yükümlülüğü haricinde Türk vatandaşlarının yararlandığı haklardan yararlanırlar. Görüldüğü üzere diğer yabancılara nazaran mavi kartlılar daha fazla hakka sahiptir. Söz konusu düzenleme ile imtiyazlı bir statü oluşturulmuştur¹⁵².

Türk hukukunda imtiyazlı statülerden biri de Türk soylu yabancı statüsüdür. Türk soylu yabancılara da genel olarak yabancılara sağlanan haklardan daha fazla imtiyaz tanınmıştır. Bakıldığında Türk soylu yabancılardan genel olarak tarihi geçmişimizde birlikte yaşadığımız ve şu anda başka devletleri topraklarında kalan soydaş olarak tasvir edilen ve ortak dil ve kültür paylaştığımız kabul edilen toplumlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan doğumla Türk vatandaşı olup Türk vatandaşlığından çıkma izni ile ayrılan mavi kartlılar da aslında soydaş olarak nitelendirilebilecek kimselerdir. Çünkü bu kimseler de ortak tarihin, kültürün, dilin bir parçasını oluşturmaktadır. Ancak kanun koyucu mavi kartlılara ayrı bir statü oluşturmuştur. Türk soylu yabancı ve mavi kart statüsünün hukuken farklı olduğu Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığınca da ifade edilmiştir¹⁵³.

Türk soylu yabancılar ve mavi kartlıları ayırt etmek için göze çarpan en büyük farklardan biri doğumla Türk vatandaşı olma halidir. Türk soylu yabancılar statüsüne sahip kimseler doğumla Türk vatandaşı olan kimseler değildir. Ancak bu ayırım da tespit hataya yol açabilir. Mavi kart düzenlemesinde doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni ile vatandaşlıktan ayrılanların üçüncü dereceye kadar altsoyunun da bu statüde sayılacağı belirtilmektedir. Bu bakımdan doğumla Türk vatandaşı olmayan bu kimseler mavi kart sahibi olabileceklerdir. Ancak; günümüzde uygulaması olmamakla birlikte, mavi kart uygulamasından yararlanamayan altsoyların (çıkma izni ile vatandaşlıktan çıkan kişinin üçüncü dereceden daha altsoyları), Türk soylu yabancı kabul edilerek imtiyazlı haklardan yararlandırımları kanımızca mümkün olabilir. Cumhurbaşkanı, Türk soyluların kim olduğunu belirlemede ve mavi kart uygulamasından yararlanacak kimseler için altsoy ile ilgili düzenleme yapma

¹⁵² Nomer, **a.g.e.**, s. 118-119; Aygöl, **a.g.m.**, s. 41; Tütüncübaşı, **a.g.m.**, s. 170; Turgut Turhan, "Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Tvk. Md. 29 Üzerine Bir İnceleme)", **Ankara Üniveristesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4, No:1, 1997, s. 48; Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 35.

¹⁵³ Kurumun resmi internet sitesinin mavi kart ile ilgili soru cevap bölümünde: "Mavi kart sahipleri yasal statü olarak Türk soylu mudur? Hayır, değildir. Mavi kart doğumla Türk vatandaşı olup çıkma izni alarak Türk vatandaşlığından çıkan kişilere verilmektedir" denilmektedir. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, "Yurtdışı Vatandaş Rehberi: Mavi Kart," (Çevrimiçi) <https://www.ytb.gov.tr/soru-cevap/mavi-kart>, 24.12.2020.

konusunda yetkili kılınmıştır. Cumhurbaşkanının bu husustaki düzenlemeyi hangi yönde yapacağı takdir yetkisi sınırları içindedir.

Türk soylulara tanınan haklar ve mavi kartlılara tanınan haklar bazı noktalarda benzeşse de kimi noktalarda sert bir şekilde ayrılmaktadır. Türk soylu yabancılar ile ilgili en önemli kanuni düzenlemelerden biri TSYÇK'dır. Bu kanun Türk soylu yabancıların çalışma hakkını düzenlemektedir¹⁵⁴. Bu kanuna göre Türk soylu yabancıların ülkemizde çalışabilmeleri çalışma izni almaları şartına bağlıdır. Ancak, mavi kartlıların Türkiye'de çalışmaları için, kendilerinin çalışması istisna edilen alanlar hariç, çalışma izni almalarına gerek yoktur.

TSYÇK uyarınca Türk soylu yabancıların kamu görevinde bulunabileceği düzenlenmektedir. Ancak mavi kartlılar için kamu görevi TVK 28 uyarınca istisna edilmiştir. Mavi kartlıların bir kadroya dayalı kamu hizmetinde ve kamu rejimine tabi olarak asli ve sürekli kamu hizmeti görevinde bulunamayacakları hükme bağlanmıştır. Bu bakımdan mavi kartlılar kamu kurumlarında ancak işçi, sözleşmeli veya geçici personel olarak çalışabilirler. Türk soylu yabancıların ise memur olarak çalışmaları TSYÇK uyarınca mümkün kılınmıştır. Türk soylulara verilen haklardan Mavi Kartlıların yararlanmaması eleştirilmektedir¹⁵⁵. Ancak bu husustaki düzenlemelerin siyasal bir tercih olduğu unutulmamalıdır¹⁵⁶.

Mavi kartlılara ilişkin TVK md.28 düzenlemesinde ve diğer özel düzenlemelerde Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri icra edip edemeyeceklerine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Aygöl, TVK md. 28 hükmünün bu hususa cevaz verdiğini savunmaktadır¹⁵⁷. Millî güvenliğe ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla (TVK md. 28/1), kamu görevine girme dışında Türk vatandaşlarının tanınan haklardan aynen yararlanabilmeye ilişkin düzenleme ile mavi kartlılar da özel kanunlarda yer alan Türk vatandaşı olma şartından istisna edilmelidir.

Uygulamada bazı kurumların TVK md. 28 hükmünü farklı yorumladığı ve yabancılarla ilişkin kısıtlamaları mavi kartlılara da uyguladıkları görülmektedir.

¹⁵⁴ Detaylı bilgi için bkz. aş. s. 99 vd.

¹⁵⁵ Tütüncübaşı, **a.g.m.**, s. 186; Ayfer Çavuşoğlu Uyanık, "Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda 5203 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik Sonrasında Türk Vatandaşlığından Çıkma", **Yasa Hukuk Dergisi**, C.28, No:260-261, 2005, s. 33-34.

¹⁵⁶ Can, Tuna, **a.g.e.**, s. 68.

¹⁵⁷ Aygöl, **a.g.m.**, s. 56.

Örneğin Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün Türkiye Barolar Birliği'ne gönderdiği 27.06.2008 tarihli yazıda “Çok Gizli” dereceli “*Vatandaşlıkla İlgili Kanunların Uygulanmasına İlişkin 83/7229 Sayılı Yönerge*”¹⁵⁸ uyarınca avukatlık mesleğini ancak Batı Trakyalı Türk Soylu Yabancıların ve KKTC vatandaşı yabancıların yapabileceği belirtilmiş diğer yabancılar ile ilgili olarak; “*bu itibarla ülkemizde avukatlık stajı ve avukatlık yapmak isteyen Türk Soylu olanlar da dahil olmak üzere tüm yabancıların, her halükarda 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun hükümlerine tabi olduklarından, müracaatları halinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına yönlendirilmelerinin gerektiği*” belirtilmiştir. Bu bakımdan o tarihteki uygulamada yabancı statüsünde yer alan mavi kartlılar avukat mesleğini ülkemizde yapabilen yabancılardan sayılmamıştır¹⁵⁹.

Günümüzde ise bu konudaki yanlış uygulamadan vazgeçildiği görülmektedir. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün resmi internet sitesinde yer alan “*sıkça sorulan sorular*” bölümünde; mavi kartlıların avukat olabilmesine ilişkin olarak “*5901 sayılı Kanunun 28. maddesinin 1. bendi uyarınca çıkma izni almak suretiyle Türk vatandaşlığını kaybeden kişilere tanınan haklara sahip olan hukuk fakültesi mezunu kişilerin 4817 sayılı yasaya tabi olmaksızın 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 3. maddesinde öngörülen “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak” şartı*

¹⁵⁸ Bu yönerge ile Türk soylu yabancılara ilişkin uygulamaların daraltılamayacağına ilişkin Danıştay 10. Daire'nin 2011/5729 E., 2015/586 K. sayılı 18.02.2015 tarihli kararında “*Ukrayna uyruklu ve Türk soylu olan davacının, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun olup, Tıpta Uzmanlık Sınavı sonucunda 9 Eylül Üniversitesi Ortopedi ve Travmatoloji Anabilim Dalında uzmanlık yapma hakkını kazanması üzerine, söz konusu üniversitede araştırma görevlisi olarak çalışabilmesi için 2527 sayılı Yasa uyarınca kendisine çalışma izni verilmesi istemli başvurusunun reddine ilişkin işlemin iptali konulu davada; İçişleri Bakanlığının 83/7229 sayılı Vatandaşlıkla İlgili Kanunların Uygulanmasına İlişkin Yönergesinin 36. maddesinin (a) bendinde, Yunanistan Türklerinden (Batı Trakya ve Adalar dâhil) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Türk soylu vatandaşı olma şartının getirildiği, buna göre, 2527 sayılı Kanunla getirilen “Türk soylu olma” şartının Yönerge hükmü ile sınırının daraltılarak sadece ‘Yunanistan Türklerinden (Batı Trakya ve Adalar dâhil) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Türk soylu vatandaşı olma’ şeklinde sınırlandırılmasının ve bu hükme dayanılarak işlem tesis edilmesinin hukuken kabul edilebilir nitelikte olmadığı sonucuna varıldığından İçişleri Bakanlığının 83/7229 sayılı Vatandaşlıkla İlgili Kanunların Uygulanmasına İlişkin Yönergesinin 36. maddesinin (a) bendinde, Yunanistan Türklerinden (Batı Trakya ve Adalar dâhil) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Türk soylu vatandaşı olma şartının getirildiği, buna göre, 2527 sayılı Kanunla getirilen “Türk soylu olma” şartının Yönerge hükmü ile sınırının daraltılarak sadece ‘Yunanistan Türklerinden (Batı Trakya ve Adalar dâhil) veya Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devleti Türk soylu vatandaşı olma’ şeklinde sınırlandırılmasının ve bu hükme dayanılarak işlem tesis edilmesinin hukuken kabul edilebilir nitelikte olmadığı sonucuna varıldığından... ..dava konusu işlemin iptali yolunda verilen kararın ONANMASINA” karar verilmiştir. Danıştay 10. D. 2011/5729 E., 2015/586 K., T. 18.02.2015, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 13.05.2021.*

¹⁵⁹ Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü'nün Türkiye Barolar Birliği'ne gönderdiği 27.06.2008 tarihli yazı için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.barobirlik.org.tr/calisma/duyuru/pdf/g9l27100.PDF>, 26.12.2020. Aygül, **a.g.m.**, s. 33-34.

dışında diğer şartlara haiz bulunmaları halinde ülkemizde avukatlık stajı ve avukatlık yapabilmeleri mümkün bulunmaktadır” denilmektedir¹⁶⁰.

Mavi kartlılar kanunda belirtilen istisnalar dışında milli güvenlik ve kamu düzenine ilişkin hükümler saklı kalmak kaydıyla Türk vatandaşları ile eşit haklara sahiptir. Bu bakımdan diğer yabancılara nazaran vize muafiyeti¹⁶¹, taşınmaz elde etme, ikametgâh gibi haklar bakımından daha avantajlı konumdadırlar. Ancak Nomer, pek çok imtiyaza sahip gibi görünen mavi kartlıların milli güvenlik ve kamu düzenine ilişkin hükümlerin saklı tutulması sebebiyle yabancılar için getirilen kısıtlamalardan ne ölçüde kurtulabileceği hususunda tereddüt oluştuğunu ileri sürmektedir¹⁶².

¹⁶⁰ Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü, "Avukatlık SSS," (Çevrimiçi) <https://higm.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/1>, 04.04.2021.

¹⁶¹ Göçmenler de vize muafiyeti kapsamında yer almaktadır (YUKK Uygulama Yön. md. 10/2-h).

¹⁶² Nomer, **a.g.e.**, s. 122.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK SOYLU YABANCILARIN TÜRK VATANDAŞLIĞI

KAZANMASINA İLİŞKİN USUL VE ESASLAR

I. GÖÇMENLERİN VATANDAŞLIĞA KABULÜ

A. İSKÂN KANUNU DÜZENLEMESİ

Vatandaşlığa kabule ilişkin düzenlemeler öncelikle 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda yer almakla birlikte özel kanun hükümleriyle yapılan düzenlemeler de hukukumuzda mevcuttur. Vatandaşlığa alınma ilgili hüküm içeren kanunlardan biri 5543 sayılı İskân Kanunu'dur. İskân Kanunu'nda göçmen statüsündeki kişilerin vatandaşlığa alınması düzenlenmektedir.

İskân Kanunu bağlamında göçmen kavramı yukarıda da detaylıca bahsedildiği üzere Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelen kimseleri ifade etmektedir. Türk soylu olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenlerin ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyenlerin göçmen olarak kabul edilmeyeceği hükme bağlanmıştır (İK md. 4).

Ülkeye göçmen olarak kabul edilecek kimseler bireysel olabileceği gibi aile olarak ya da iki ülke arasında yapılan anlaşmalar uyarınca gelen topluluklar şeklinde olabilir. Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir ailecek gelenlere münferit göçmen denilmektedir (İK md. 3/1-g). Münferit göçmen kabulünde aile olarak kabul edilecek kimseler: “(i) karı ile koca, (ii) evlenmemiş çocuklar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanıyla birlikte, (iii) evli çocuklar, evli torunlar ile çocuksuz erkek ve kadın dullar başlı başına, (iv) anasız ve babasız bekâr kardeş çocuklar birlikte; bekâr kardeşi olmayan ya da tek kalan çocuklar başlı başına” şeklinde belirlenmiştir (İK md. 17).

Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen aileler ise toplu göçmen olarak adlandırılmaktadır (İK md.3/1-ğ). Göçmenler iskân yardımı alıp almamalarına göre ikiye ayrılmaktadır. Devlet eliyle iskân edilmeyi istememek

şartıyla ülkeye gelenlere serbest göçmen denilmektedir (İK md.3/1-e). İskân yardımı alan göçmenler ise iskanlı göçmen olarak adlandırılmaktadır (İK md.3/1-f).

Göçmen statüsü için bireysel ya da aile olarak başvuru yapacak Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı kişiler bulundukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerine bizzat müracaat edebilir ya da Türk uyruklu ve Türkiye'deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans gösterilerek başvuru yapabilirler (İK md. 5). Göçmenlik için yapılan müracaat; İskân Kanunu hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca incelemeye tabi tutulur. İnceleme sonrasında uygun görülenlere ve iskân yardımı istemeyenlere serbest göçmen vizesi verilir¹. Göçmen vizesi ile Türk soylu ve Türk kültürüne bağlı kimseler ülkeye giriş hakkı elde ederler.

Göçmenler İK md. 8 uyarınca ülkeye kabul edildikten sonra göçmen kabul merkezlerinde sağlık, gümrük, idari ve nakil işlemleri tamamlanıncaya kadar misafir edilirler. Ülkeye giriş yapan kişiler idari ve usulî işlemler tamamlanana kadar göçmen muamelesi görmezler². Misafir edildikleri süre boyunca bu kişilerin bakım, beslenme ve barınma ihtiyaçları Kızılay Derneğinin de yardımlarıyla İçişleri Bakanlığınca karşılıksız sağlanır (İK md. 8/1).

Özel kanunlarla yurdumuza getirilen iskânlı göçmenlerin, sınırlarımızdan yurda girdikten sonra geçici veya kesin iskânları için belirlenen yerlerin en büyük mülki amirine müracaatla kendileri ve aile fertleri için "*Vatandaşlığa Girme Beyannamesini*" imzalayarak "*Göçmen Belgesi*" almaya mecbur oldukları düzenlenmiştir. Yine serbest göçmenler de yerleştikleri yerlerin en büyük mülki amirine müracaatla kendileri ve aile fertleri için "*Vatandaşlığa Girme Beyannamesini*" imzalayarak "*Göçmen Belgesi*" almak zorundadır. Göçmenlerin aldığı "Göçmen Belgesi", iki yıl için geçerli olup, geçici kimlik belgesi olarak kullanılmaktadır. Bu belgede, göçmenin bu Kanunun hangi maddesi uyarınca yurda kabul edildiği belirtilmektedir (İK md. 8/3). Göçmen belgesi alan kimseler, İskân Kanunu'nda öngörülen muafiyetlerden ve haklardan yararlanmaya başlar (İskân Muafiyetleri Nizamnamesi md. 8/2). Bir başka deyişle göçmen belgesi sahipleri göçmen statüsünde sayılır ve bu statünün verdiği haklardan yararlanabilirler.

¹ Kanunda yalnızca serbest göçmen vizesinden bahsedilmektedir. Ancak göçmen olarak kabul edilenlerin pasaportlarına serbest ya da iskanlı olması fark etmeksizin vize işlenir (İK md. 35). Öğretide bu vizeye genel olarak göçmen vizesi denildiği görülmektedir. Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 157.

² Doğan, **Vatandaşlık**, s. 208.

Göçmenler, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Cumhurbaşkanlığı kararıyla vatandaşlığa alınırlar (İK md. 8/4). Vatandaşlık alma yönünde idarece yürütülen işlemler İskân Muafiyetleri Nizamnamesinde düzenlenmektedir. Nizamnamenin 15. maddesi uyarınca Göçmen tarafından imzalanan Vatandaşlığa Girme Beyannamesi bir hafta içinde İçişleri Bakanlığına gönderilir. Bakanlık vatandaşlığa alınma işlemlerini takip eder. Göçmenlerin vatandaşlığa kabulü Cumhurbaşkanlığı kararı ile mümkündür. Karar verildikten sonra İçişleri Bakanlığınca vatandaşlık kazanan kişiler yerleştikleri yerin nüfus kütüğüne yazdırılırlar. Daha sonra bu kişilere verilen “Göçmen Belgeleri” geri alınarak, kendileri adına çıkarılmış kimlik kartları³ teslim edilir.

Göçmen vizesi verilirken yapılan incelemeye rağmen tespit edilemeyen hususların vatandaşlığa alınma sürecinde tespit edilmesi mümkündür. Göçmen kişinin Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmadığı veya önceden sınır dışı edildiği ve güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyen biri olduğunun yurda girdikten sonra tespit edilmesi halinde; göçmenlik işlemleri iptal edilir (İK md. 8/5). Göçmen kişinin göçmen belgesi almasından sonra yabancı rejimine tabi tutulma talebi halinde, kişinin göçmenlik belgesinin alınır ve o kişi ülkeden çıkarılır (İskân Muafiyetleri Nizamnamesi md. 16).

Kanun lafzına göre göçmen olarak vatandaşlığa kabul sürecinin başvuru kişinin ülkeye gelmesinden önce başladığı görülmektedir. Kanunda göçmenlik başvurularının Türk soylu yabancıların bulunduğu ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize bizzat müracaat ederek yapacağı hükme bağlanmıştır (İK md. 5/1). Ancak İskân Muafiyetleri Nizamnamesi'nin 14. maddesinde “*Muntazam pasaportla ve ecnebi sıfatıyla Türkiye'ye gelmiş olupta Türkiye'de yerleşmek arzusunu gösteren Türk ırkından olan veya Türk kültürüne bağlı bulunan kimseler, 9 uncu maddede yazılı mani hallerden biri yoksa ve Dahiliye Vekaletince muvafık görülüyorsa tabiiyet beyannamesi imzalıyarak muhacir kağıdı alabilirler ve muhacir hak ve muafiyetlerinden istifade ederler*” denilmektedir. Bu bakımdan göçmen olma koşullarını sağlayan Türk soylu kimsenin ülkeye yasal yollardan giriş yapması ve sonrasında yerleşmeye karar vermesi halinde İskân Kanunu hükümlerinden yararlanabilmesine imkân tanınmıştır. Ancak bu

³ Nizamnamede bu işlem nüfus cüzdanı olarak adlandırılmaktadır. Ancak 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda (RG. 29/4/2006-26153) yapılan 14/1/2016 tarihli ve 6661 sayılı Kanun değişikliği ile kanunda yer alan “nüfus cüzdanı” ibaresi “kimlik kartı” ve “nüfus cüzdanlarını” ibaresi “kimlik kartlarını” şeklinde değiştirilmiştir.

hükümün TVK md. 12/1-d hükmü karşısında uygulanabilirliği hususunda tereddütler mevcuttur⁴. Kanımızca kanunda öngörülmeleyen bir başvuru şeklinin nizamname hükmü ile mümkün kılınması hükmün hukuka uygunluğunu tartışılabilir kılmaktadır.

Vatandaşlığın kazanılma anı Cumhurbaşkanı kararının verildiği tarihtir⁵. Cumhurbaşkanı kararı ile vatandaşlığa alınma sonucunda kişinin göçmen statüsü sona erer ve kişi o an itibariyle artık bir yabancı değil Türk vatandaşıdır.

İskân Kanunu ile vatandaşlığa alınmanın kolektif sonuçları mevcuttur. İskân Kanunu uyarınca küçükler; baba ve analarına, baba veya anaları yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlı olarak vatandaşlık kazanırlar. İskân Kanunu'nun bu düzenlemesi vatandaşlık hukukunun genel esaslarından ayrılan bir düzenlemedir⁶. TVK uyarınca küçükler yalnızca ana ve babalarına bağlı olarak vatandaşlık kazanırken İskân Kanun'u düzenlemesine göre ana veya baba yoksa kan veya kayın hısımlarına bağlı olarak vatandaşlık kazanma imkânı tanınmıştır. Kimsesiz gelen küçüklerin ise yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınacağı düzenlenmiştir (İK md.8/4).

İskân Kanunu uyarınca göçmen kişinin eşinin eşe bağlı vatandaşlık kazanmasının mümkün olup olmadığı hususunda öğretide farklı görüşler mevcuttur. Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bir kişinin eşi Türk soyundan olmayabilir veya Türk soylu olup Türk kültürüne bağlı olmayabilir. Kanunda bu ihtimalde Türk soylu olmayan veya Türk kültürüne bağlı olmayan eşe ne olacağını doğrudan düzenlenmemektedir. Bir görüşe göre; münferit göçmen teriminin anlamı ve korumak istediği hukuki değerler göz önüne alınarak, Türk soyundan olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan bir eşin, Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olan eşe tabi olarak Türk vatandaşlığını kazanabileceği ileri sürülmüştür⁷.

Diğer görüşe göre ise Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda olduğu gibi İskân Kanunu uyarınca da eşe bağlı vatandaşlık kazanmak mümkün değildir⁸. Biz de İskân Kanunu uyarınca eşe bağlı vatandaşlık kazanılmasının mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Kanımızca, İskân Kanunu'nda münferit göçmenlik kapsamında aile olarak kabule imkân tanınmakla birlikte, her aile bireyi için göçmen olma şartları ayrı ayrı aranmaktadır. Her bir aile bireyine vatandaşlık başvurusu sonrası göçmen belgesi

⁴ Nomer, **a.g.e.**, s. 86 dipnot 47.

⁵ Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 261.

⁶ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 209.

⁷ Giray, **a.g.m.**, s. 397.

⁸ Güngör, **a.g.e.**, s. 121; Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 99.

verilmektedir. Göçmen belgesinin istisnai şekilde eşe verilebileceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Aileden birinin göçmen statüsü için gerekli koşulları sağlaması ailenin diğer fertlerine vatandaşlık imkânı tanımadığını düşüncesindeyiz. İskân Kanunu’nda aile olarak kabul edilmenin altında yatan sebep iskân yardımlarının aile esas alınarak yapılmasıdır⁹. Göçmen olarak ülkeye gelen kişinin eşi göçmen olmak için gerekli şartları taşımıyorsa; aile olarak gelseler dahi eşe bağlı olarak vatandaşlık kazanamayacağı görüşündeyiz.

İskân Kanunu uyarınca vatandaşlık kazanma müktesep vatandaşlık başka bir deyişle sonradan kazanılan vatandaşlıktır¹⁰. Müktesep vatandaşlık kişinin doğumdan sonra ya da doğumdan başka bir sebeple vatandaşlık kazanması anlamına gelmektedir¹¹. Müktesep vatandaşlıkta vatandaşlık karar tarihinden itibaren geçerlidir geriye dönük değildir. Müktesep vatandaşlık kural olarak bireysel sonuç doğurur ancak İskân Kanunu’nda yer alan düzenleme bu ilkeye bir istisna oluşturmaktadır. İskân Kanunu ailecek vatandaşlık kazanmayı mümkün kılan yalnızca ana babaya bağlı değil hısımlık ile de vatandaşlık kazanmaya imkân tanıyan bir sistem içermektedir¹².

İskân Kanunu md. 8/4’te göçmenlerin vatandaşlığa alınması ile ilgili olarak “*vatandaşlığa alınırlar*” ifadesi kullanıldığından idarenin takdir yetkisi olmadığı kabul edilmektedir¹³.

B. TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNU DÜZENLEMESİ (TVK md. 12/1-d)

Türk Vatandaşlığı Kanunu uyarınca göçmenlerin istisnai yoldan vatandaşlık kazanabilecekleri düzenlenmektedir (TVK md.12/1-d). 5901 sayılı Kanun’un 12. maddesi şu şekildedir: “*Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Cumhurbaşkanı kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler: a) Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti*

⁹ Örneğin iskân yardımı kapsamında verilen taşınmaz mallar, temlik tarihinde yaşayan aile fertleri adına eşit hisselerle temlik ve tapuya tescil ettirilir (İK md. 19/2).

¹⁰ Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 259-260.

¹¹ Erdem, **a.g.e.**, s. 116-117.

¹² Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 159.

¹³ Güngör, **a.g.e.**, s. 124; Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 262; Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 98; Turhan, Tanrıbilir, **a.g.e.**, s. 168-169.

geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler. b) 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar¹⁴ ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu. c) Vatandaşlığa alınması zaruri görülen kişiler. d) Göçmen olarak kabul edilen kişiler. Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek hali bulunanların talepleri Bakanlıkça reddedilir.”

Kanunda göçmen olarak bahsedilen kişilerin kimler olduğu yönetmelikte düzenlenmiştir. Kanunda ve yönetmelikte göçmenden kasıt “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip 5543 sayılı İskân Kanunu uyarınca göçmen olarak kabul edilen kişiyi” ifade etmektedir (TVKUY md. 3/1-g).

İstisnai yoldan vatandaşlık kazanılması sonradan (müktesep) ve yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kazanım yollarından biridir. Belirli vasıfları olan kimselerin kolay yoldan Türk vatandaşlığına alınması istisnai yoldan vatandaşlık kazanımı müessesesi ile mümkün hale gelmiştir. İstisnai yoldan vatandaşlığa alma müessesesine ilişkin olarak vatandaşlığa alınan kişilerin ülke ile aralarında daha yoğun ilgi ve

¹⁴ YUKK md. 31/1-j şu şekildedir: “Türkiye’de çalışmayan ancak Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacaklar ile bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu”. Cumhurbaşkanlığınca belirlenecek kapsam ve tutara ilişkin düzenleme ise TVKUY md. 20’de düzenlenmektedir.

TVKUY md. 20/2: “Aşağıdaki şartlardan herhangi birini sağlayan yabancı, Kanunun 12’nci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında Cumhurbaşkanı kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir:

a) En az 500.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarında sabit sermaye yatırımı gerçekleştirdiği Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca tespit edilen,

b) En az 250.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarında taşınmaz tapu kayıtlarına üç yıl satılmaması şerhi koyulmak şartıyla satın aldığı veya kat mülkiyeti ya da kat irtifakı kurulmuş, en az 250.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarı peşin olarak yatırılan taşınmazın satışının vaat edildiğine dair noterden düzenlenen sözleşmenin üç yıl süreyle devri ve terkinin yapılmayacağı taahhüdüyle tapu siciline şerh edildiği Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca tespit edilen,

c) En az 50 kişilik istihdam oluşturduğu Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca tespit edilen,

ç) En az 500.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarında mevduatı üç yıl tutma şartıyla Türkiye’de faaliyet gösteren bankalara yatırdığı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunca tespit edilen,

d) En az 500.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarında Devlet borçlanma araçlarını üç yıl tutmak şartıyla satın aldığı Hazine ve Maliye Bakanlığınca tespit edilen,

e) En az 500.000 Amerikan Doları veya karşılığı döviz ya da karşılığı Türk Lirası tutarında gayrimenkul yatırım fonu katılma payı veya girişim sermayesi yatırım fonu katılma payını en az üç yıl elinde tutma şartıyla satın aldığı Sermaye Piyasası Kurulunca tespit edilen.”

bağlılık bulunduğu bu nedenle bu kişilerin vatandaşlığa alınmaları için daha uygun ve kolay şartlar koşulduğu öne sürülmektedir¹⁵. Öte yandan başka bir görüş olarak istisnai yoldan vatandaşlığa alınan kimselerin ülke ve toplumla olan ilişki ve uyumu kanıtlayacak, yani toplumla olan sıkı ilişkiyi ortaya koyacak şartları yerine getiremeseler de vatandaşlığa alınmada özel vasıfları ile ön plana çıkan kimseler olduğu savunulmuştur¹⁶.

İstisnai yoldan vatandaşlık kazanmak için kanunda öngörülen tek şart ilgili kişinin “*Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunmamasıdır*”. İstisnai yoldan vatandaşlık alınmada ilgili kişinin başvurusu ve ilgili makamın olumlu kararı gerekmektedir. Hükmün önceki halinde istisnai yoldan vatandaşlık kazanabilmek için “*Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı*” gerekmektedir. 2/7/2018 tarihli ve 700 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 188 inci maddesiyle “*Bakanlığın teklifi*¹⁷, *Bakanlar Kurulunun*” ibaresi “*Cumhurbaşkanı*” şeklinde değiştirilmiş ve vatandaşlığa almada ilgili yetkili makam Cumhurbaşkanı olarak belirlenmiştir.

İstisnai yoldan vatandaşlığa alınacak gruplar için aranan tek şart “*millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hal bulunmamasıdır*”. Bu şart yalnızca istisnai yoldan vatandaşlık almada değil yetkili makam kararıyla genel yoldan vatandaşlığa alınma (TVK m. 11/1-g), Türk vatandaşlığının evlenme yoluyla kazanılması (TVK md. 16/1-c), Türk vatandaşlığının evlat edinilme yoluyla kazanılması (TVK md.17/1) hallerinde de aranmaktadır. Türk vatandaşlığının ikametgâh şartı aranmaksızın yeniden kazanılması (TVK md.13/1) ve Türk vatandaşlığının ikametgâh şartına bağlı olarak yeniden kazanılması (TVK md. 14/1) hallerinde ise yalnızca “*millî güvenlik bakımından engel teşkil edecek hali bulunmama*” şartı aranmaktadır. Bu bakımdan millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartının TVK kapsamında kazanılan vatandaşlıklarda aranan ortak bir şart olduğu söylenebilir. Millî güvenlik ve

¹⁵ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 74.

¹⁶ Erdem, **a.g.e.**, s. 138.

¹⁷ Bahsedilen bakanlık İçişleri Bakanlığıdır.

kamu düzeni kavramların muğlak kavramlar olması nedeniyle idarenin takdir yetkisini genişleten bir düzenleme olduğu kabul edilmektedir¹⁸.

Milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmama şartının aranmasının sebebi kanunun gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir: *“Bu şartın konulması ile milli güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve milli menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmaları engellenmektedir”*¹⁹.

Gerekçede yer alan açıklamaya rağmen hangi hallerin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edeceğinin belirlenmesinde tereddütlerin doğması mümkün kabul edilmektedir²⁰. TVKUY bu hallerin var olup olmadığının tespiti için uygulanacak yöntemi göstermektedir (md. 72). Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancı hakkında yerleşim yerinin bulunduğu güvenlik birimlerince soruşturma, Millî İstihbarat Teşkilâtı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünce de arşiv araştırması yapılacaktır. Vatandaşlık Başvuru İnceleme Komisyonu tarafından gerekli görülmesi halinde kamu görevlileri aracılığı ile soruşturma yaptırılabilceği düzenlenmektedir²¹.

¹⁸ Rifat Erten, "Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak", **Public and Private International Law Bulletin (Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan)**, C.40, No:2, 2020, s. 1357; Banu Şit Köşgeroğlu, "İstisnai Yoldan Vatandaşlığın Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması", **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.7, No:1, 2017, s. 184.

¹⁹ Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 8.11.2007, Sayı: B.02.0.KKG/196-279/4226, Dönem: 23, Yasama yılı: 2, TBMM (S. Sayısı: 90) Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458) (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf>, 02.01.2021, s.5.

²⁰ Nomer, **a.g.e.**, s. 81.

²¹ TVKUY md.72/5 uyarınca *“İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkmaya yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile taksirli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar Türk vatandaşlığını kazanamaz.”*

İstisnai yoldan vatandaşlık için ergin olma ve ayırt etme gücüne sahip olma şartı aranmamaktadır²². Öğretide ergin olma ve ayırt etme gücüne sahip olma şartının aranmamasının bir eksiklik olduğu²³, bu kimselerin vatandaşlığa başvurma hususunun açıkta bırakıldığı savunulmaktadır²⁴. Yönetmelikte ise ergin olmayan veya ayırt etme gücünden yoksun bulunan kişilerin vatandaşlıkla ilgili başvuruları veli ya da vasileri tarafından yapılabileceği düzenlenmektedir (TVKUY md. 64/2). Güngör; istisnai yoldan vatandaşlık kazanmak için ergin olma şartı aranmadığından, kimsesiz göçmen çocukların TVK md. 12/1-d kapsamında tek başlarına vatandaşlık kazanabileceğini savunmaktadır²⁵.

İstisnai yoldan vatandaşlık kazanılması yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanma yolu olduğundan yetkili makam kararı ile vatandaşlık kazanmanın hüküm ve sonuçlarına ilişkin hükümleri istisnai yoldan vatandaşlık kazanan kimseler için de uygulanır. 5901 sayılı Kanun'un yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının geçerliliği ve sonuçlarına ilişkin 20. maddesi istisnai yoldan vatandaşlık kazananlar için de uygulama alanı bulacaktır. Hüküm uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık kazanan kimsenin yakınları da belli koşullarda vatandaşlık kazanabilmektedir. İstisnai yoldan vatandaşlık kazanma usulünde göçmenlerin küçük çocukları TVK md. 20 uyarınca vatandaşlık kazanabilirler. Hüküm uyarınca; *“ana veya babanın velayeti kendisinde bulunan çocukları, diğer eşin muvafakat etmesi halinde Türk vatandaşlığını kazanır. Muvafakat verilmemesi halinde ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki hâkim kararına göre işlem yapılır. Türk vatandaşlığını birlikte kazanan ana ve babanın çocukları da Türk vatandaşlığını kazanır”*.

İstisnai yoldan kazanılan vatandaşlık eşin vatandaşlığına etki etmez (TVK md. 20/2). Yürürlükteki düzenleme uyarınca göçmen statüsündeki kimsenin eşi göçmen statüsüne sahip olamayacak bir kişi ise istisnai yoldan vatandaşlık kazanamayacaktır. Göçmen kişinin eşinin şartları sağlaması halinde kanunda öngörülen diğer yollarla vatandaşlık kazanması mümkündür. Öğretide aile birliğinin korunması adına göçmen kişinin eşinin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden bir halin

²² Neşe Baran Çelik, "Güncel Gelişmeler Işığında Türk Vatandaşlığının İstisnai Haller Kapsamında Kazanılması", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.30, No:130, 2017, s. 393; Güngör, **a.g.e.**, s. 101.

²³ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 76.

²⁴ Nomer, **a.g.e.**, s. 83.

²⁵ Güngör, **a.g.e.**, s. 122.

bulunmaması halinde vatandaşlığa alınması zorunlu görülenler kapsamında (TVK md.12/1-c) vatandaşlığa alınabileceği ileri sürülmüştür²⁶.

Yukarıda anlatılan sonuçlar istisnai yoldan vatandaşlık kazanılan tüm ihtimallere uygulanmaktadır. Ancak 5901 sayılı Kanun'un uygulama yönetmeliğinde, göçmen kişilerin yakınları bakımından sonuçları hakkında ayrı bir düzenleme mevcuttur. Kanunun uygulama yönetmeliğinin 21. maddesinin 2. fıkrasında göçmen olarak Türk vatandaşlığını kazanamayan yabancı eş ve çocuklar için 37. maddedeki hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Yönetmelikte yer alan düzenlemede, vatandaşlığın sonradan kazanılmasının sonuçlarının düzenlendiği genel maddeye atıf yapılmıştır. İlgili maddede sonradan kazanılan vatandaşlığın eş ve çocuklar bakımından sonuçları değişik ihtimaller göz önüne alınarak detaylıca düzenlenmiştir (TVKUY md. 37)²⁷.

Göçmenlerin istisnai yoldan yapacakları başvuru usulü TVKUY ile düzenlenmektedir. Göçmen işlemleri başlıklı ilgili maddeye göre “5543 sayılı İskân Kanununa göre göçmen olarak kabul edilen kişilerin vatandaşlık dosyası il bayındırlık ve iskân müdürlüğüne²⁸ düzenlenir ve Bakanlığa gönderilir. Türk vatandaşlığını kazanmak üzere Bakanlığa gönderilen yabancının dosyası incelenir ve kişinin Türk

²⁶ Güngör bu görüşünü Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde vatandaşların eşlerinin vatandaşlığa alınmasının kolaylaştırılmasına ilişkin hükme dayandırmaktadır. A.e., s. 115-116.

²⁷ Yönetmeliğin ilgili maddesi şu şekildedir:

“Türk vatandaşlığının sonradan kazanılmasının eş ve çocuklar bakımından sonuçları
MADDE 37 – (1) Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması, eşin vatandaşlığına tesir etmez.
(2) Türk vatandaşlığını birlikte kazanan ana ve babanın çocukları ana ve babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.
(3) Evlilik birliği içinde ana veya babadan birinin Türk vatandaşlığını kazanması durumunda, Türk vatandaşı olmayan eşin muvafakat etmesi halinde çocuk, ana veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.
(4) Türk vatandaşlığını kazanan ana veya babanın Türk vatandaşlığını kazandığı tarihte velayeti kendisinde bulunan çocuğu, Türk vatandaşı olmayan eşin muvafakat etmesi halinde ana veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.
(5) Muvafakat verilmemesi halinde ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki hâkim kararına göre işlem yapılır.
(6) Ana veya babadan birinin ölmüş olması halinde çocuk, Türk vatandaşlığını kazanan ana veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.
(7) Türk vatandaşlığını kazanan ananın evlilik birliği dışında doğan çocuğu anaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır.”

²⁸ İl Bayındırlık ve İskân Müdürlüğü'nün yeni adı Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'dür. Müdürlüğün bağlı bulunduğu Bayındırlık ve İskân Bakanlığı 04.07.2011 tarihli ve 27984 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı halini almıştır (Kararnamenin 37. maddesi uyarınca mevzuatta Bayındırlık ve İskân Bakanlığına yapılmış olan atıflar Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yapılmış sayılır).

vatandaşlığını kazanması için Bakanlar Kuruluna teklifte bulunulur. Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığı kazanılabilir” (TVKUY md. 21/1).

Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin ²⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün görev ve yetkilerine ilişkin 159. maddesinin c bendinde ise *“19/9/2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek”* Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün görevleri arasında sayılmıştır. Kanun lafzından İskân Kanunu’nda Bakanlığa (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı) verilen görevleri yerine getirme görevinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne devredildiği anlaşılmaktadır. Ancak istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaya ilişkin TVKUY düzenlemesi, İskân Kanunu’ndan farklı bir düzenleme olup, ilgili yönetmelikte Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na verilen görevin Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce yerine getirilip getirilmeyeceği kanımızca tartışılabilir bir meseledir. Her ne kadar ilgili düzenlemede *“5543 sayılı İskân Kanununa göre göçmen olarak kabul edilen kişilerin vatandaşlık dosyası”* ifadesi yer alsada, bu ifadenin göçmen statüsündeki kişileri ifade etmek üzere kullanıldığını düşünmekteyiz. Zira aynı yönetmeliğin tanımlara ilişkin hükmünde de göçmen statüsü *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip 5543 sayılı İskân Kanunu uyarınca göçmen olarak kabul edilen kişi”* şeklinde tanımlanmıştır.

Nitekim uygulamaya bakıldığında, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde *“göçmen olarak Türk vatandaşlığının kazanılması”* başlığında *“5543 sayılı İskân Kanununa göre işlemleri tamamlanarak göçmen olarak kabul edilen kişilerin vatandaşlık dosyası il göç idaresi müdürlüğünce düzenlenir ve Bakanlığa gönderilir. Türk vatandaşlığını kazanmak üzere Bakanlığa gönderilen yabancının dosyası incelenir ve kişinin Türk vatandaşlığını kazanması için Bakanlar Kuruluna teklifte bulunulur. Bakanlar Kurulu kararı ile Türk vatandaşlığı kazanılabilir. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 12’nci maddesi uyarınca: Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmamak şartıyla Bakanlığın teklifi, Bakanlar Kurulunun kararı ile aşağıda belirtilen yabancılar Türk vatandaşlığını kazanabilirler. ((d) Göçmen olarak kabul edilen*

²⁹ Kararname No: 4, RG.15.07.2018-30479.

kişiler.)” ifadeleri yer almaktadır³⁰. Bu bakımdan uygulamada göçmenlerin TVK md. 12/1-d hükmü uyarınca hazırlanan vatandaşlık dosyasının il göç idaresi müdürlüklerince hazırlandığı görülmektedir.

Ayrıca, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü resmi internet sitesinde yer alan açıklamada göçmenlerin vatandaşlık kazanmasına ilişkin yalnızca istisnai yoldan vatandaşlık kazanılması hükmüne atıf yapılmış olup, İskân Kanunu md. 8 uyarınca vatandaşlık kazanılması yoluna yer verilmemiştir³¹. Uygulamaya bakılacak olursa göçmen olarak vatandaşlık başvurusunun yapılacağı makam hususunda mevzuat ve uygulamanın uyumsuz olduğu görülmektedir.

C. İSKÂN KANUNU DÜZENLEMESİ İLE TVK DÜZENLEMESİ KARŞILAŞTIRMASI

1. Benzerlikler ve Farklılıklar

İskân Kanunu’nun 8. maddesi ve TVK md. 12/1-d hükmü göçmen statüsündeki kişilerin Türk vatandaşlığına alınmasına ilişkin düzenlemelerdir. Bu iki kanun aynı anda yürürlükte olup farklı kıstaslar içerdiklerinden bu durum uygulamada çelişki ve karışıklığa sebep olmaktadır³². Bu düzenlemeler arasındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde duracağız.

İskân Kanunu ve TVK md. 12/1-d hükmü göçmen statüsündeki kimselerin genel vatandaşlık kazanma usulüne göre daha kolay ve hızlı vatandaşlığa alınmalarına ilişkin prosedürleri düzenlemektedir. Kapsam bakımından iki Kanun’un da göçmen olarak nitelediği kimseler aynıdır. Bu husus TVKUY md.21’in İskân Kanunu’na yaptığı atıf ile anlaşılmaktadır.

Göçmenlerin İskân Kanunu uyarınca vatandaşlık kazanmaları ve TVK kapsamında istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaları doğumla değil sonradan kazanılan vatandaşlık, başka bir deyişle müktesep vatandaşlıktır.

³⁰ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, "Göçmen Olarak Türk Vatandaşlığının Kazanılması," (Çevrimiçi) <https://www.nvi.gov.tr/turk-vatandasliginin-kazanilmasi>, 09.01.2021.

³¹ Balkar Bozkurt, resmi internet sitesindeki açıklamaya dayanarak göçmen olarak vatandaşlık kazanılmasının uygulamada yalnızca TVK md.12/1-d uyarınca gerçekleştiği kanısına varmıştır. Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 105.

³² A.e., s. 92.

İskân yardımları başta olmak üzere İskân Kanunu göçmenlere birtakım muafiyetler sağlamaktadır. Ancak istisnai yoldan vatandaşlık elde eden göçmenlerin İskân Kanunu'nun sağladığı hak ve muafiyetlerden yararlanamayacağı kabul edilmektedir³³.

İskân Kanunu ve TVK'da göçmen kabul edilen kişilerin vatandaşlığa alınmaları için aranan şartlara bakıldığında iki kanunun birbiri ile uyumlu olduğu görülmektedir³⁴. TVK md. 12/1-d hükmü uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık kazanabilmesi için göçmen kişinin milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hali bulunmaması gerekir. Her ne kadar İskân Kanunu md.8'de bu yönde bir hüküm bulunmasa da kanun sistematığı incelendiğinde göçmen vizesi verilmeden önce yabancı hakkında bir araştırma yapılmakta olduğu anlaşılmaktadır. Kanun'un 4.maddesi uyarınca ülkeden sınır dışı edilmemiş ve güvenlik bakımından ülkeye girmesi sakıncalı bulunmayan kimselerin göçmen olarak kabul edilebileceği bildirilmektedir. Bu bakımdan İskân Kanunu uyarınca göçmen kabulünde; TVK kapsamında aranan milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hal bulunmaması şartı ile aynı doğrultuda kıstasların uygulandığı görülmektedir.

TVK ve İskân Kanunu düzenlemeleri arasındaki bir benzerlik de vatandaşlığın kazanılmasında yetkili makamdır. Her iki düzenlemede de yetkili makam Cumhurbaşkanlığı'dır.

Başka bir benzerlik ise, vatandaşlığın kazanılma anına ilişkindir. Göçmenlerin vatandaşlık kazanma anı her iki düzenleme uyarınca Cumhurbaşkanı kararının verildiği tarihtir.

TVK kapsamında göçmenlerin istisnai yoldan vatandaşlık elde etmelerinde Cumhurbaşkanı'nın takdir yetkisi olduğu kabul edilmektedir³⁵. Bu yorumu yaparken hem kanunun lafzı hem de TVK md. 10/1 hükmü dikkate alınmaktadır. TVK md.12/1 hükmünde istisnai yoldan vatandaşlık elde etme imkânı tanınan kimseler için “kazanabilirler” ifadesi yer almakta; Türk vatandaşlığının kesin olarak kazanılacağına ilişkin bir ibare yer almamaktadır. Yine istisnai yoldan vatandaşlık kazanma da bir yetkili makam kararıyla vatandaşlık kazanma yolu olduğundan TVK md. 10 uyarınca

³³ Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 260.

³⁴ Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 102.

³⁵ Güngör, **a.g.e.**, s. 122; Turhan, Tanrıbilir, **a.g.e.**, s. 169; Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 103; Baran Çelik, **a.g.m.**, s. 390.

“aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz” hükmü istisnai yoldan vatandaşlık kazananlar için de uygulama alanı bulacaktır. İskân Kanunu incelendiğinde ise göçmen kabul edilen kimselerin vatandaşlığa alınmalarında Cumhurbaşkanı’na bir takdir yetkisi tanınmamıştır. İskân Kanunu’nda gerekli işlemler tamamlandıktan sonra göçmenlerin vatandaşlığa alınacakları belirtilmektedir³⁶.

İki düzenleme arasındaki farklardan biri de vatandaşlık başvurusunun isteğe bağlı olup olmaması meselesidir. İskân Kanunu uyarınca göçmen olarak ülkeye kabul edilen kişiler Vatandaşlığa Giriş Beyannamesi imzalayarak Göçmen Belgesi almak zorundadır. TVK kapsamında vatandaşlığa başvurmak ise ihtiyaridir³⁷.

Göçmenlerin yakınlarının ve küçük çocukların vatandaşlık kazanmalarında iki düzenleme arasında önemli farklar mevcuttur. Bunlardan biri vatandaşlık kazanan kimsenin çocuklarının ona bağlı olarak vatandaşlık kazanması halidir. TVK uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık kazanan kişinin velayetinde bulunan çocuklarının ebeveyne bağlı olarak vatandaşlık kazanması ancak diğer eşin muvafakat vermesi ile mümkündür. Muvafakat verilmemesi halinde ise ana veya babanın mutad meskeninin bulunduğu ülkedeki hâkim kararına göre işlem yapılır. Anne ve babanın birlikte vatandaşlık kazanması halinde ise çocuklar da Türk vatandaşlığı kazanacaktır (TVK md. 20/2). İskân Kanunu düzenlemesine göre ise küçükler yalnızca ana babalarına bağlı olarak değil, ana babaları yoksa beraber geldikleri kan veya kayın hısımlarına bağlı tutularak da Türk vatandaşlığı kazanabilmektedir. Kimsesiz çocuklar ise yaşlarına bakılmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararıyla vatandaşlığa alınırlar. Bu bakımdan İskân Kanunu uyarınca kazanılan vatandaşlığın kolektif sonuçlar doğurduğu kabul edilmektedir³⁸.

2. TVK ve İskân Kanunu Düzenlemelerinin Uygulanması Hakkında Öğretide İleri Sürülen Görüşler

Göçmenlerin Türk vatandaşlığına kabulüne ilişkin mevzuatımızda iki farklı düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin farklılar içermesi nedeniyle

³⁶ Balkar Bozkurt İskân Kanunu uyarınca Cumhurbaşkanı’na verilen yetkinin bağlı yetki olduğunu ifade etmiştir. Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 103.

³⁷ Öztürk Yılmaz, **a.g.m.**, s. 262.

³⁸ **A.e.**, s. 260.

uygulamada karışıklık ve çelişki yarattığı kabul edilmektedir³⁹. 5543 sayılı İskân Kanunu ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu aynı anda yürürlükte olan kanunlardır. Her iki kanun da göçmenlerin vatandaşlık kazanmasına ilişkin düzenleme içermektedir. Bu hükümlerin birlikte uygulanıp uygulanamayacağı, hükümlerin birbirini ilga edip etmediği ise öğretide tartışmalı bir konudur.

Balkar Bozkurt, TVK md. 12/1-d ve İskân Kanunu md. 8'i karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında; bu iki düzenlemenin aynı anda yürürlükte olmasının kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olmadığını aksine kanunlaşma sürecinde meydana gelen değişikliklerin kanunlara yansıtılmasının sehven unutulduğu kanısına varmıştır⁴⁰. Yazar, bu hususta kanunlaşma sürecindeki gelişmeleri ve uygulamada yer alan prosedürleri gerekçe göstermektedir. Yazarın da belirttiği üzere, bahsi geçen iki düzenlemenin kanunlaşma süreci birbirine oldukça yakındır.

Kanunlaşma sürecini incelendiğinde; Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nda⁴¹ Mülga İskân Kanunu'nun göçmenlerin vatandaşlığa kabulüne ilişkin hükmün yürürlükten kaldırılması öngörüldüğü göze çarpmaktadır. Tasarının "yürürlükten kaldırılan mevzuat ve atıflar başlıklı" 47. maddesinde "14/6/1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanununun 3'üncü maddesinin altıncı fıkrası, 4'üncü maddesinin (Ç) fıkrası ile 6'ncı maddesi... ..yürürlükten kaldırılmıştır" denilmektedir. Mülga 2510 sayılı Kanun'un 6. maddesinde⁴² muhacirlerin vatandaşlığa alınması düzenlemekteydi. Ancak 2510 sayılı Kanun, 5543 sayılı yeni İskân Kanunu ile 2006 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Yenilenen İskân Kanununda göçmenlerin vatandaşlık kazanmasını öngören düzenlemenin korunduğu görülmektedir. Göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin 8. madde Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında yürürlükten kaldırılmak istenilen hükme oldukça benzerdir. Bu bakımdan kanun koyucu İskân Kanunu'nda göçmenlere özel vatandaşlık kazanma yolu imkânı tanınma iradesini

³⁹ Baran Çelik, **a.g.m.**, s. 391.

⁴⁰ Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 103-105.

⁴¹ Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 8.11.2007, Sayı: B.02.0.KKG/196-279/4226, Dönem: 23, Yasama yılı: 2, TBMM (S. Sayısı: 90) Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458) (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf>, 02.01.2021, s.5.

⁴² Mülga 2510 sayılı İskân Kanunu md. 6: "Muhacirler sınırlardan girdikleri veya nakil vasıtalarından çıktıkları yerin en büyük mülkiye memuruna kendilerini ve ailesi fertlerini yazdırıp bir "muhacir kağıdı" almağa ve bir vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamağa mecburdurlar. Muhacir kağıdı muvakkat doğum kağıdı yerine geçer ve bir yıl muteber tutulur. Muhacir olarak alınanlar, İcra Vekilleri Heyeti kararıyle, hemen vatandaşlığa alınırlar. Küçükler baba ve annelerine veya hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşına bakılmaksızın, vatandaşlığımıza geçirilirler."

göstermiştir. 2009 yılında yürürlüğe giren Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda İskân Kanunu'ndaki bazı hükümlerin kaldırılmasına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

Kronolojik olarak bakıldığında ise Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısının yenileme nedeniyle 2007 yılında meclise tekrar sunulduğu, 2007 yılında 5543 sayılı İskân Kanunu yürürlükte olmasına rağmen mülga 2510 sayılı Kanun hükümlerinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin düzenlemelerin Tasarıda mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan her iki kanunun kanunlaşma sürecinde kafa karışıklığına yol açacak gelişmeler yaşandığını söylemek mümkündür.

Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısında yürürlükte bulunmayan bir kanunun belli maddelerinin yürürlükten kaldırılmasına ilişkin düzenlemeler öğretide de eleştirilmiştir. Tasarının Meclise sunulduğu tarihte İskân Kanunu'nda yapılan değişikliklerin İçişleri Komisyonunca dikkate alınmamasının karmaşaya yol açacağı, bu karmaşıklığın önüne geçilebilmesi açısından tasarıda düzeltme yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yeknesak uygulamaların sağlanabilmesi için 5543 sayılı İskân Kanunu'nda göçmenlerin vatandaşlık kazanması ilişkin hükmün yürürlükten kaldırılması önerilmiştir⁴³. Ancak TVK kanunlaşırken yalnızca 2510 sayılı Kanun'a ilişkin hükümlerin kaldırıldığı yerine gelen 5543 sayılı Kanun'a ilişkin bir hüküm bulunmadığı görülmektedir.

Balkar Bozkurt, 5901 sayılı Kanun kabul edilirken, 2510 sayılı Kanun'un yerine gelen 5543 sayılı Kanun'da yer alan düzenlemelere dikkat edilmeden yapılması gereken revizelerin unutulduğunu ileri sürmektedir⁴⁴. Yazar bu görüşünü, TVKUY md. 21'in ele alınış biçimi ile desteklemektedir. Yönetmelik maddesinin İskân Kanun'un 8. maddesi yokmuş gibi kaleme alındığını ifade edilmektedir⁴⁵. Ayrıca çalışmada uygulamada göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin prosedürü

⁴³ Bilgin Tiryakioğlu, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararı İle Kazanılması", **Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu**, Ed. Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit Köşgeroğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 87; Rifat Erten, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler", **Ankara Barosu Dergisi**, C.66, No:4, 2008, s. 45-46.

⁴⁴ Balkar Bozkurt, **Göçmenler**, s. 105.

⁴⁵ A.e.

incelemiş ve yetkili makamların bilgilendirme metinlerinde yalnızca TVK md.12/1-d hükmüne yer verilmesine dikkat çekmiştir⁴⁶.

Balkar Bozkurt, iki kanun arasındaki çelişki ve uyumsuzluğun giderilebilmesi için “*özel hüküm-genel hüküm*” veya “*önceki-sonraki kanun*” yorum ilkelerine dayanılmasının mümkün olup olmadığını çalışmasında incelemiştir. Önceki-sonraki hüküm ilkesine göre yorum yapabilmek için iki kanunun da aynı konuyu düzenlemesi gerektiği ancak konu itibarıyla TVK ve İskân Kanunu’nun aynı konuyu düzenlememesi sebebiyle bu ilkeye dayanmanın kolay olmadığı ifade edilmiştir⁴⁷. Özel-genel hüküm yorum ilkesine göre ise sorunun formüle ediliş biçimine göre farklı sonuçları ulaşılabileceği belirtilmiştir. Örneğin göçmenlerin vatandaşlığa alınmasında İskân Kanunu özel hüküm kabul edilebileceği gibi, TVK md.12/1-d hükmü de istisnai bir düzenleme olması sebebiyle özel hüküm teşkil edebilecektir. Yazar çalışmasında bu sorunu, doğru ve geçerliliği bulunan bir çözüme ulaşılamayacak kadar karmaşık olarak nitelendirmektedir⁴⁸.

İki kanun bakımından önceki kanun-sonraki kanun ilkesinin geçerli olabileceği görüşü Giray tarafından da ileri sürülmüştür⁴⁹. İskân Kanunu’nun özel bir kanun olduğu kabul edilmekle birlikte yerleşme niyeti olan Türk soylu yabancıların vatandaşlık kazanması bakımından daha sonraki ve yeni tarihli olan 5901 sayılı Kanun’a tabi olabilecekleri ifade edilmiştir.

Erdem, göçmenlerin vatandaşlık kazanması için TVK ve İskân Kanunu hükümlerinden birinin tercih edilebileceği, bu hükümlerin birbirine alternatif olduğunu savunmaktadır⁵⁰.

Aybay ve diğerleri, Erdem’in görüşüne paralel bir bakış açısıyla; İskân Kanunu ve TVK md.12/1-d hükmünün aynı anda yürürlükte olduğunu, dolayısıyla göçmenlerin her iki hükümden yararlanarak vatandaşlık kazanmasının mümkün olduğunu ifade etmişlerdir⁵¹.

⁴⁶ A.e., s. 106. Yazar, T.C. İçişleri Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün resmi internet sayfasında yer alan bilgilendirmede göçmenlerin vatandaşlık kazanması ile ilgili kanun maddesinde yalnızca TVK hükmüne atıf yapıldığını dikkat çekmiştir. Bu husus çalışmamızda yukarıda incelenmiştir. Bkz. yk. s. 56 dipnot 30.

⁴⁷ A.e., s. 108.

⁴⁸ A.e., s. 114.

⁴⁹ Giray, a.g.m., s. 391.

⁵⁰ Erdem, a.g.e., s. 147.

⁵¹ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, a.g.e., s. 157.

Güngör ise TVK md. 12/1-d hükmünün yanı sıra İskân Kanunu md.8/4 hükmünün gerekli olup olmadığı, gerekli ise uygulama alanlarının nasıl şekilleneceği hususlarının uygulamadaki ihtiyaçlara göre belirleneceğini ifade etmektedir⁵². Baran Çelik aynı yönde iki düzenlemenin aynı anda yürürlükte olmasının gerekliliğini sorgulamış, iki düzenlemenin uygulama alanını net bir şekilde ortaya koyacak ve açıklayacak gerekli düzenlemelerin yapılmasının uygulamadaki karışıklığın önlenmesi için elzem olduğunu vurgulamıştır⁵³.

Turhan ve Tanrıbilir ise mevcut düzenlemeler incelendiğinde İskân Kanunu hükmü karşısında TVK hükmünün uygulanma kabiliyetinin kalmadığını belirtmişlerdir. Ancak TVKUY md. 21 düzenlemesi incelendiğinde, yönetmeliğin İskân Kanunu yokmuşçasına düzenlendiği, İskân Kanunu'nun kendine özgü usulünün adeta yönetmelik maddesi ile değiştirilmeye çalışıldığı ve bu hususun Anayasa'nın 124. maddesine⁵⁴ aykırılık oluşturduğunu savunmuşlardır⁵⁵.

Tiryakioğlu, Türk soyundan olup Türk kültürüne bağlı olan göçmenlerin İskân Kanunu uyarınca, diğer göçmenlerin ise 5901 sayılı Kanun uyarınca Türk Vatandaşlığı kazanabileceğini iddia etmiştir⁵⁶. Bu görüşte eleştiriye açık nokta “diğer göçmenler” olarak ifade edilen kişilerin kimler olduğu anlaşılamamasıdır. Şöyle ki; 5901 sayılı Kanun uyarınca göçmen kabul edilen kişiler kanunun uygulama yönetmeliğinde yer alan tanım gereğince 5543 sayılı İskân Kanunu uyarınca göçmen olarak kabul edilen kimseleri ifade etmektedir. Bu bakımdan her iki kanunun göçmen tanımı aynıdır. Dolayısıyla bu görüşe katılmamaktayız.

Nomer, İskân Kanunu hükümlerinin göçmenlere daha kolay yoldan vatandaşlık kazanma imkânı tanımasına dikkat çekmiş, İskân Kanunu kapsamı dışında kalan “*Türk soylu olanların*” TVK kapsamında istisnai yoldan vatandaşlık kazanmasının mümkün olabileceğini ifade etmiştir⁵⁷. Ancak yukarıda da belirttiğimiz üzere TVK kapsamında

⁵² Güngör, **a.g.e.**, s. 124.

⁵³ Baran Çelik, **a.g.m.**, s. 391.

⁵⁴ Hüküm şu şekildedir: “*Yönetmelikler: Madde 124 – Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler. Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.*”

⁵⁵ Turhan, Tanrıbilir, **a.g.e.**, s. 169-170.

⁵⁶ Bilgin Tiryakioğlu, “Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun Eleştirel Analizi”, **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum, 15-16 Mayıs 2009, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2010, s. 36.

⁵⁷ Nomer, **a.g.e.**, s. 86.

göçmen kabul edilecek kişilerin İskân Kanunu kapsamında göçmen kabul edilen kimseler olmasından dolayı bu görüşe katılmamaktayız.

Her iki kanunda aynı anda yürürlükte bulunduğundan, göçmen statüsünden yararlanarak Türk vatandaşlığına alınmak isteyen Türk soylu yabancıların alternatif iki yolu olduğuna ilişkin görüşe katılmaktayız.

II. ÖNCEKİ DÜZENLEMELERDE TÜRK SOYLU YABANCILARIN VATANDAŞLIĞA ALINMASINA İLİŞKİN TANINAN AYRICAKLIKLAR VE 5901 SAYILI KANUNUN GEÇİCİ MADDE 1 HÜKMÜ

A. MÜLGA 403 SAYILI TVK DÜZENLEMESİ VE 5901 SAYILI KANUN DÜZENLEMESİNDEN FARKLARI

Mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda⁵⁸ Türk soylu yabancıların imtiyazlı şekilde vatandaşlık kazanmasına imkân tanıyan bir düzenleme mevcuttu. 403 sayılı TVK uyarınca Türk soylu yabancıların istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaları mümkündü. 5901 sayılı Kanun'da olduğu gibi istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaya ilişkin düzenleme mülga 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda da yer almaktaydı. 403 sayılı Kanun'un istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaya ilişkin 7. maddesi şu şekildedir:

“Aşağıdaki hallerde 6 ncı maddenin (b) ve (c) bentlerindeki şartlar aranmaksızın yabancılar, istekleri üzerine, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınabilirler.

a) Türk vatandaşlığını herhangi bir şekilde kaybetmiş olanların sonradan doğmuş reşit çocukları,

b) Bir Türk vatandaşı ile evli olanlarla, bunların reşit çocukları,

c) Türk soyundan olanlarla, eşleri ve reşit çocukları,

ç) Bir Türk vatandaşı ile evlenme kararıyla Türkiye'de yerleşmiş olanlar,

⁵⁸ RG. 22.02.1964-11638.

d) Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren sosyal, ekonomik alanlarda veya bilim, teknik veyahut sanat alanlarında olağanüstü hizmeti geçmiş veya hizmeti geçeceği düşünülen kimseler,

e) Vatandaşlığa alınması Bakanlar Kurulunca zaruri görülenler.”

Hüküm incelendiğinde, mülga 403 sayılı Kanun'da istisnai yolla vatandaşlık kazanabilecek kişilerin kapsamının 5901 sayılı Kanun düzenlemesine göre farklı belirlendiği görülmektedir.

Mülga 403 sayılı Kanun uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık kabulünde ilgili kişi için “kendi milli kanununa, vatansız ise Türk Kanununa göre reşit olma, iyi ahlak sahibi olma, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmama, yeteri kadar Türkçe konuşabilme, Türkiye'de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olma” şartları aranmaya devam etmekteydi. Bu bakımdan günümüzde yürürlükte olan 5901 sayılı Kanun'un istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaya ilişkin hükmünün eski düzenlemeye göre daha kolay yoldan vatandaşlık imkânı tanıdığını söylemek mümkündür.

İstisnai yoldan vatandaşlık kazanma için aranan şartlar dışında; eski düzenleme ile yürürlükteki düzenleme arasındaki farklardan biri de eş ve çocukların istisnai yoldan vatandaşlık kazanan kişiye bağlı olarak vatandaşlık kazanmalarına ilişkindir. Mülga 403 sayılı Kanun'da Türk soyluların eşi ve reşit çocuklarına da istisnai yolla vatandaşlık kazanma imkânı tanınırken, 5901 sayılı Kanun'da yalnızca Göçmen statüsünde bulunan kimselerin istisnai vatandaşlığa alınma imkanı düzenlenmiş, yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasının geçerliliği ve sonuçlarının düzenlendiği 20. maddede ise eşe bağlı vatandaşlık kazanmanın mümkün olmadığı, velayeti kendisinde bulunan kimsenin çocuklarının ise ancak diğer eşin muvafakati olması halinde vatandaşlık kazanabileceği, muvafakat bulunmaması halinde ise hakim kararına göre işlem yapılabileceği hükme bağlanmıştır. 5901 sayılı Kanun ancak iki eşinde beraber vatandaşlık kazanmaları halinde çocuklarının doğrudan vatandaşlık kazanmasına cevaz vermektedir.

B. TÜRK SOYLU YABANCILARA TANINAN İSTİSNAİ YOLDAN VATANDAŞLIK HAKKININ YENİ DÜZENLEMEDE YER ALMAMASININ SEBEPLERİ

Mülga 403 sayılı Kanun düzenlemesinde Türk soylular istisnai vatandaşlığa alınma yolundan doğrudan faydalanmaktaydı. Ancak 5901 sayılı Kanun’da Türk soylu yabancılara bu hak verilmemiştir. Bunun nedeni ise Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde⁵⁹ yer alan ilkeler ile mevzuatın uyumlu olmasının sağlanmaya çalışılmasıdır. Bu husus 5901 sayılı Kanun’un gerekçesinde de belirtilmektedir⁶⁰.

5901 sayılı Kanun’un gerekçesinde; “...uluslararası düzeyde vatandaşlık konularında bağlayıcı düzenlemelere gidilmeye başlanmıştır. 1 Mart 2000 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi konularında önemli ilkeler benimsemiştir. Sözleşme, vatandaşlık hukukunun cinsiyet, din, ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken açısından ayrımcılık oluşturan herhangi bir uygulama içermeyeceğini kabul etmiştir... ..Ülkemiz bu sözleşmeyi henüz imzalamamakla birlikte, Avrupa Birliği üyeliği sürecinde ülkemizin gündemine gelmesi muhtemel görünmektedir. Çünkü Avrupa Birliği düzeyinde yapılan değerlendirmelerde vatandaşlık alanında Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinin temel alınması gerektiği yönünde eğilim ağırlık kazanmıştır” denilmektedir. Türk Vatandaşlığı Kanunu’nun yenileme çalışmalarında Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ilkelerinin benimsenmesi ile vatandaşlık kazanmada ırk lehine yapılan ayrımcılığın kaldırılması yönünde anlayış benimsenmiştir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi’nin ayrımcılık yasağına ilişkin 5. maddesi şu şekildedir:

“5. Madde – Ayrımcılık Yasağı

1. Taraf Devletin vatandaşlığa dair kuralları fark gözetken ibarelere yer veremez veya cinsiyet, inanç, ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken temelinde ayrımcılığa varan herhangi bir uygulamayı içerebilir.

⁵⁹ European Convention on Nationality, Strazburg, 6.XI.1997, Council of Europe, European Treaties, ETS No.166. Metnin İngilizcesi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/166>, 02.01.2021.

⁶⁰ Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 8.11.2007, Sayı: B.02.0.KKG/196-279/4226, Dönem: 23, Yasama yılı: 2, TBMM (S. Sayısı: 90) Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458) (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf>, 02.01.2021, s.3.

2. *Vatandaşlığını doğumla veya sonradan kazanmış olan vatandaşları arasındaki ayrımcılığı yasaklayan ilke, Taraf Devletlerin her birini yönlendirir.*⁶¹”

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi “*cinsiyet, inanç, ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken temelinde*” ayrımcılık içeren bir düzenlemeyi yasaklamaktadır. 403 sayılı Kanun’un yürürlükte olduğu tarihlerde “Türk soylu yabancıların” istisnai yoldan vatandaşlık elde etmesinin etnik köken itibarıyla bir ayırım olarak gözetilip gözetilemeyeceği öğretide tartışılmıştır. Tanrıbilir tarafından, sözleşme uyarınca vatandaşlık kazanılmasında yabancıların soyu nedeniyle daha kolay muameleye tabi tutulmasının mümkün olduğu savunulmuştur⁶². Sözleşmede belirtilen ayrımcılık yasağının kapsamı bakımından yapılan yorumlarda; vatandaşlık konusunda makul ayırımların ayrımcılık yasağı kapsamına girmemesinin mümkün olduğu, örneğin dil, soy, etnik köken bakımından devlete yakın olan kimselere vatandaşlık verilmesinin öncelikli tercih edilmesinin sözleşmede yasaklanan ayrımcılık kapsamına girmeyebileceği ifade edilmiştir⁶³.

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi Açıklayıcı Raporunda⁶⁴ “*taraf devletlerin diğer bazı devlet vatandaşlarına daha lehe muamelede bulunmasının mümkün olduğu, örneğin Avrupa Birliği üye devletin diğer bir Avrupa Birliği üye devletin vatandaşlarına vatandaşlığa alınması için normal kuralda belirlenenden daha kısa ikamet süresi tanınmasının tabiiyet temelinde tercih edilebilecek bir yaklaşım olduğu, bu hususun etnik köken bakımından bir ayrımcılık teşkil etmeyeceği*” belirtilmektedir⁶⁵. 403 sayılı Kanun’da Türk soylu yabancılara tanınan istisnai yoldan vatandaşlık hakkının bu kapsamda değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışmaya açık bir husustur. 5901 sayılı Kanun Tasarısında ayrımcılık yasağı kapsamında bir ihlal oluşturmamak için Türk soylu yabancılara verilen bu hakkın yeni kanunda tanınmadığı ifade edilmektedir.

5901 sayılı Kanun’da Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ilkelerinin benimsenmesi öğretide memnuniyetle karşılanmıştır. Bu bakımdan Türk soylu

⁶¹ Sözleşmenin çevirisi için bkz. Alper Can Aykaç, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:77, 2008, s. 362.

⁶² Feriha Bilge Tanrıbilir, "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.22, No:2, 2002, s. 800.

⁶³ Roland Scharer, "The European Convention on Nationality", **German YB Int'l L.**, C.40, 1997, s. 444.

⁶⁴ Explanatory Report to the European Convention on Nationality, Strasbourg, 6.XI.199. İngilizce metin için bkz. (Çevrimiçi) <https://rm.coe.int/16800ccde7>, 11.03.2021.

⁶⁵ A.e. s. 8.

yabancıların istisnai yoldan vatandaşlık elde etmesinin Avrupa Vatandaşlık sözleşmesinin 5. maddesindeki ayrımcılık ilkesine aykırılık oluşturduğu bu nedenle yeni düzenlemede Türk soylulara istisnai vatandaşlık hakkı verilmemesinin isabetli bir düzenleme olduğu öğretide savunulmuştur⁶⁶.

5901 sayılı Kanun ile Türk soylu yabancılar yerine göçmen statüsündeki kimselerin istisnai olarak vatandaşlığa alınmaları mümkün kılınmıştır. Bu bakımdan Türk soylu yabancıların istisnai yoldan vatandaşlık elde etme imkânının yalnızca göçmen statüsüne giren Türk soylulara tanındığı yani bir bakıma hükümden yararlanan Türk soyluların kapsamı daraltıldığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesine uyum kapsamında Türk soylu yabancılara tanınan imtiyazın kaldırıldığı düşünüldüğünde, gerçekte yeni düzenleme ile yalnızca kapsam daralmasına gidildiği; cinsiyet, din, ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken bakımından ayrımcılık yapılmamasına ilişkin ilkeye ters düşen unsurların halen bulunduğu söylenebilir. Nitekim bu husus öğretide de değerlendirilmiş ve ayrımcılık ilkesine aykırılığın devam ettiği savunulmuştur⁶⁷.

C. 5901 SAYILI KANUN’UN GEÇİCİ MADDE 1 HÜKMÜ

Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde belirlenen ilkelerin benimsenmesi nedeniyle göçmen statüsüne sahip olamayan Türk soylu yabancılar yeni düzenleme uyarınca ancak genel yolla vatandaşlığa alınabilirler. 5901 sayılı TVK geçici madde 1 hükmü ise, istisnai vatandaşlık hakkından mahrum bırakılan Türk soyluların mağduriyet yaşamasının en aza indirilmesi için getirilmiş bir geçiş düzenlemesidir. Geçici madde 1 hükmü “*11 inci maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde öngörülen ikamet süresi, Türk soylu yabancılar için 31/12/2010 tarihine kadar iki yıl olarak uygulanır*” şeklindedir. Böylelikle 5901 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 12.06.2009 tarihi ile 31.12.2010 tarihi arasındaki yaklaşık bir buçuk yıl boyunca, genel yolla Türk vatandaşlığına başvuran Türk soylu yabancılar için aranan kesintisiz ikamet şartı beş yıl yerine iki yıl olarak uygulanmıştır⁶⁸. Uygulamada, 403 sayılı Kanun

⁶⁶ Tiryakioğlu, *Tasarı*, s. 85.

⁶⁷ Erten, *Türk Vatandaşlığının Kazanılması*, s. 933-934; Erdem, *a.g.e.*, s. 147-148.

⁶⁸ Konuya ilişkin olarak 2010 yılında genel yolla vatandaşlığa başvuran Türk soylu yabancının ikametgâh süresinin 5 yıl aranması ve bu gerekçe ile vatandaşlığa alınmada yetkili olmayan Valilikçe başvurunun reddedilmesine karşı açılan davada Danıştay davanın reddi kararını veren ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. Danıştay 10. Daire, 2012/8694 E., 2015/4046 K., T. 05.10.2015.

yürürlükteyken yapılan vatandaşlık başvurularında, 5901 sayılı Kanun'un yürürlüğe girme tarihinden sonra karar verilmesi halinde geçici madde 1 hükmünün uygulandığı görülmektedir⁶⁹.

Kanun gerekçesinde geçici madde 1'in düzenlenme sebebi "*11 inci maddede vatandaşlığa alınmada aranan beş yıllık ikamet süresinin Türk soylu yabancılarda 31/12/2010 tarihine kadar iki yıl olarak uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Halen uygulamada Türk soylu yabancılar için Türkiye'de iki yıl ikamet şartı aranmakta olup geçiş süresi olarak belirlenen 31/12/2010 tarihine kadar bu uygulamaya devam edilecektir. Bu tarihten sonra yabancıların tümü için aynı süre uygulanarak Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesine uyum sağlanmış olacaktır*" şeklinde açıklanmıştır⁷⁰. Türk soylu yabancılar bakımından yeni kanunda bir geçiş süresi öngörüldüğü daha sonrasında Türk soylu yabancılar için diğer yabancılar ile bir fark olmaksızın genel yolla vatandaşlığa alınmada aranan şartların uygulanacağı belirtilmiştir.

"Makedonya uyruklu olan davacının, Türk soylu olması nedeniyle Türk vatandaşlığına alınma istemiyle 3/12/2010 tarihinde Valiliğe başvurarak 5901 sayılı Kanun uyarınca Türk vatandaşlığına alınma talebinde bulunduğu, başvurunun 5901 sayılı Kanunun 11.maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde öngörülen "Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye'de kesintisiz beş yıl ikamet etmek" şartını taşımadığından bahisle, Valilik tarafından reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, yukarıda anılan mevzuat hükmü uyarınca davacının Türk vatandaşlığını kazanmak için yaptığı başvuru hakkında karar verecek yetkili makam İçişleri Bakanlığı olmasına rağmen, söz konusu başvurunun Valilik tarafından reddedilmesine ilişkin dava konusu işlemde yetki yönünden hukuka uyarlık görülmemiştir." Karar için bkz. Nuray Ekşi, **Milletlerarası Özel Hukuk II Pratik Çalışma Kitabı Vatandaşlık Hukuku ve Yabancılar Hukukuna İlişkin Seçilmiş Mahkeme Kararları**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016, s. 30 vd.

⁶⁹ Danıştay 10. D. 2011/9581 E., 2015/1468 K. sayılı 30.03.2015 tarihli kararında; "*Dava dosyasının incelenmesinden; davacının 4.3.2009 tarihinde belgelerini tamamlamak suretiyle İstanbul Valiliği'ne Türk vatandaşlığına alınma istemiyle başvuruda bulunduğu, Türk soylu olduğunun 21.7.2009 tarihinde yapılan mülakat sonucunda tespit edildiği ve söz konusu mülakatta Türk vatandaşı olmasının uygun görüldüğü, ancak dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte yürürlükte bulunan 5901 sayılı Kanunun 11/b maddesi uyarınca davacının Türkiye'de geriye dönük olarak 2 yıllık kesintisiz ikamet şartını taşımadığı gerekçesiyle başvurusunun reddi üzerine bakılmakta olan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Mahkemece, davacının başvuru yaptığı tarihte yürürlükte olan ve davacının lehine hüküm içeren 403 sayılı kanunun uygulanması gerektiği ve ikamet şartı aranmadan vatandaşlığa alınabileceği gerekçesiyle dava konusu işlemin iptaline karar verilmiştir. İdari işlemlerin yargısal denetiminin işlemin tesis edilmiş olduğu tarihte yürürlükte olan hukuki durum çerçevesinde değerlendirileceği açık olup, aksine bir hüküm konulmadığı hallerde kanunların yürürlüğe girdiği tarihten itibaren ileriye dönük olarak uygulanacağı tartışmasızdır. Bu durumda, davacının başvurusu tarihinde her ne kadar 403 sayılı kanun yürürlükte olsa da, dava konusu işlemin tesis edildiği tarihte 5901 sayılı Kanunun cari olduğu ve bu kanuna göre Türk soylu yabancıların vatandaşlığa alınması için 2 yıllık ikamet koşulunun arandığı hususu göz önüne alındığında dava konusu işlemin hukuka uygun olduğu görülmektedir. Açıklanan nedenlerle, temyiz isteminin kabulü ile, Ankara 10. İdare Mahkemesi'nin 13/04/2011 tarih ve E:2010/603, K:2011/691 sayılı kararının BOZULMASINA*" karar verilmiştir. Danıştay 10. D. 2011/9581 E., 2015/1468 K., T. 30.03.2015, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 13.05.2021.

⁷⁰ Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 8.11.2007, Sayı: B.02.0.KKG/196-279/4226, Dönem: 23, Yasama yılı: 2, TBMM (S. Sayısı: 90) Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458) (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf>, 02.01.2021

Kanun gerekçesinde geçici madde 1’de uygulanması öngörülen iki yıllık ikamet şartının 403 sayılı Kanun’un yürürlük süresi kastedilerek uygulamada halen var olduğu ifade edilmiştir. Oysaki 403 sayılı Kanun uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık kazanmak için ikamet şartı aranmamaktaydı. Geçici madde 1 hükmü ile getirilen iki yıllık sürenin 403 sayılı TVK’da bulunmaması sebebiyle hüküm öğretide anayasaya aykırı olarak değerlendirilmiştir⁷¹.

III. ÖZEL HÜKÜMLERLE TÜRK SOYLU YABANCILARIN VATANDAŞLIĞA ALINMA ÖRNEKLERİ

A. KKTC VATANDAŞLARINA İLİŞKİN DÜZENLEME

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarına birtakım imtiyazlı haklar tanınmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları önceleri Türk soylu yabancı kabul edilmekteydi. Ancak iki devlet arasında imzalanan “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma*”⁷² ile KKTC vatandaşlarının Türk soylu yabancılara nazaran daha özel bir statüye sahip olacakları kabul edilmiştir (md. 2). Yine bu anlaşma uyarınca KKTC vatandaşlarının çifte vatandaşlık statüsüne kavuşturulmalarında öncelikli ve süratlendirilmiş bir yöntem benimseneceği kabul edilmiştir (md.1).

Daha önceleri KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanmasına sıcak bakılmazken⁷³ daha sonra Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Avrupa Birliği’ne alınması ve durumdan istifade ile Rum Yönetimi tarafından KKTC vatandaşlarına sunulan imkanlar karşısında bu politikadan vazgeçilmiştir⁷⁴.

Bu anlaşma sonrasında 4862 sayılı Kanun⁷⁵ ile mülga 403 sayılı TVK’ya ek madde ilave edilmiştir. Mülga 403 sayılı TVK ek madde 1: “*Türk vatandaşlığına geçmek isteyen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları, yurt dışında ilgili Türk temsilciliklerine, yurt içinde ise valiliklere başvurarak Türk vatandaşı olmak istediklerini beyan ettikleri takdirde, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanırlar. Bu*

⁷¹ Feriha Bilge Tanrıbilir, "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarının Hazırlanması Nedenleri Üzerine", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:72, 2007, s. 54.

⁷² RG. 06/01/2000-23928.

⁷³ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 149.

⁷⁴ Nomer, **a.g.e.**, s. 112.

⁷⁵ RG. 03/06/2003-25127.

maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, ilgili bakanlıkların görüşü alınmak suretiyle İçişleri Bakanlığınca hazırlanarak Bakanlar Kurulunca çıkartılacak yönetmelikle düzenlenir” şeklindedir. Metnin anlatımından anlaşıldığı üzere; KKTC vatandaşlarının yaptıkları başvuru sonrasında vatandaşlığa alınmasında idarenin herhangi bir takdiri ya da onayı gerekmemekte olup, KKTC vatandaşlarının bu yöndeki irade beyanlarına kurucu etki tanınmaktadır⁷⁶.

Söz konusu düzenlemede yetkili makam kararına değil, Türk vatandaşlığını kazanmaya yönelik irade beyanına kurucu etki tanınması nedeniyle işlemin hukuksal niteliğinin vatandaşlığın yetkili makam kararıyla sonradan kazanılması (*telsik*) değil, seçme hakkı ile vatandaşlık kazanılması olduğu öğretide kabul edilmektedir⁷⁷. Seçme hakkı ile Türk vatandaşlığının kazanılması yolunda ilgilinin iradesi kurucu unsurdur; yetkili makamın kabulüne, takdirine ihtiyaç olmaksızın vatandaşlık kazanılır⁷⁸. Başka bir deyişle seçme hakkı ile vatandaşlık kazanma yolunda kanunda bu hak tanınan yabancıların seçme iradesini kullanması ile vatandaşlığın kazanılması söz konusudur. Her ne kadar 403 sayılı Kanun sistematüğinde KKTC’lilerin vatandaşlık kazanması seçme hakkının kullanılması ile vatandaşlık kazanma başlığı altında düzenlenmese de hükmün düzenlenişi gereği ek madde 1 uyarınca vatandaşlık kazanma seçme hakkının bir türü kabul edilmektedir⁷⁹.

403 sayılı Kanun’a eklenen madde sonrasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanmasına ilişkin usul ve esaslara ilişkin düzenlemeler 2004 yılında yürürlüğe giren “*Türk Vatandaşı ile Evlenme Nedeniyle Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Vatandaşlarının Türk Vatandaşlığını Kazanmalarına İlişkin Yönetmelik*’de”⁸⁰ yer almaktaydı⁸¹. İlgili Yönetmeliğin 6. maddesinde “Türk vatandaşlığına geçmek isteyen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının, müracaat makamlarına başvurarak

⁷⁶ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 149-150; Esra Dardağan Kibar, "Türk Vatandaşlık Hukukunda "Seçme Hakkı"nın Gelişimi", **Prof. Dr. İlhan Unat'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2012, s. 264.

⁷⁷ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 149.

⁷⁸ Nomer, **a.g.e.**, s. 111; Erdem, **a.g.e.**, s. 211; Doğan, **Vatandaşlık**, s. 117; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 147.

⁷⁹ Dardağan Kibar, **a.g.m.**, s. 264.

⁸⁰ RG. 24.05.2004-25471.

⁸¹ 2004/7275 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla yürürlüğe konulan bu yönetmelik 2010/139 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik’in 87. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yine 2004/7275 sayılı Yönetmelik’e yapılan atıflar 2010/139 sayılı Yönetmelik’e yapılmış sayılır.

Türk vatandaşı olmak istediklerini beyan ettikleri takdirde, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanacakları ve müracaat makamlarının yurt dışında Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri, yurt içinde ise valilikler olduğu” belirtilmekteydi. Burada idarenin yapacağı işlemlerin tespit niteliğinde olduğu ve KKTC’lilerin vatandaşlık kazanma anının başvurucunun yazılı bildirimde bulunduğu an olduğu kabul edilmekteydi⁸².

403 sayılı Kanun uyarınca yapılan inceleme sonucunda, Türk vatandaşlığını kazandığı anlaşılan KKTC vatandaşları ve birlikte işlem gören küçük çocuklarının adına "Kanun Yoluyla Türk Vatandaşlığını Kazanma Bildirim Formu" düzenlenirdi. Bu formlara dayanılarak Ankara İli Altındağ İlçesi Nüfus Müdürlüğünde tutulan "Konsolosluklar Kütüğüne" tescil sağlanmaktaydı. Şayet bu kişiler bir Türk vatandaşı ile evli iseler, eşlerinin kayıtlı olduğu yere tescil edilmekteydiler (2004/7275 sayılı Yönetmelik md. 6/4).

403 sayılı Kanun’u yürürlükten kaldıran 5901 sayılı TVK’da da KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanması özel olarak düzenlenmektedir. TVK md. 42 şu şekildedir: *“Türk vatandaşlığını kazanmak üzere başvuruda bulunan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları, Türk vatandaşı olmak istediklerini yazılı olarak beyan ettikleri takdirde Türk vatandaşlığını kazanırlar. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlığını sonradan kazanmış olanlar hakkında 11 inci maddede belirtilen hükümler uygulanır.”*

5901 sayılı TVK’da, 403 sayılı Kanun’a benzer şekilde KKTC vatandaşlarının yazılı beyanda bulunması halinde Türk vatandaşlığına alınacağını düzenlenmiş ancak bu hak yalnızca doğumla KKTC vatandaşlığı kazanan kimselere tanınmış olup sonradan KKTC vatandaşlığı kazanan kimseler bakımından genel yolla vatandaşlığa alınma usulünün geçerli olacağı düzenlenmiştir. Doğumla KKTC vatandaşlığı kazanmış kişiler için Türk vatandaşlığı kazanmak herhangi bir şarta tabi tutulmamış olup, yalnızca bu yöndeki irade beyanlarını yazılı olarak dile getirmeleri vatandaşlık kazanmaları için yeterli sayılmıştır.

⁸² Dardağan Kibar, **a.g.m.**, s. 268.

Öğretide 5901 sayılı Kanun'un 42. maddesindeki düzenlemenin hukuki nitelendirmesi bakımından görüş birliği bulunmamaktadır. Öğretide bir görüş⁸³; her ne kadar kanun sistematğinde seçme hakkı yoluyla vatandaşlık kazanma olarak düzenlenmese de KKTC vatandaşının yazılı beyanının kurucu olması nedeniyle bu yolun “seçme hakkı” ile Türk vatandaşlığının kazanılması olduğunu savunmaktadır. Diğer bir görüşe⁸⁴ göre; TVK md. 42/1'in lafzı gereği “kanun yoluyla” ve “kendiliğinden” vatandaşlık kazanma yolu olduğu ifade edilmektedir. Bazı yazarlar⁸⁵ ise; KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanmasını seçme hakkı ile vatandaşlık kazanma başlığı içinde değil ayrı bir başlık olarak incelemekle birlikte, KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanma yoluna ilişkin bir hukuki nitelendirmede bulunmamıştır.

5901 sayılı TVK'da yalnızca KKTC vatandaşlığını doğumla kazanmış kişilerin seçme hakkı yoluyla vatandaşlık kazanması mümkündür. KKTC vatandaşlığını sonradan kazanan kimselerin genel yolla vatandaşlık kazanabileceği düzenlenmiştir. Düzenlemenin bu şekilde yapılmasının sebebi gerekçede “*Herhangi bir devlet vatandaşı iken Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlığını sonradan kazanmış olanlara ise genel hükümler uygulanacaktır. Bu uygulama ile Türk vatandaşlığını kazanma şartlarını taşımayan yabancıların Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlığını kazanarak kolay yoldan Türk vatandaşı olmaları engellenmiştir*” şeklinde ifade edilmiştir⁸⁶. Bu husus ile ilgili olarak Aybay ve diğerleri tarafından, KKTC vatandaşlığını sonradan kazananlara seçme hakkı ile vatandaşlık kazanma hakkı verilmemesinin sebebinin Türk soylu olmayan kişilerin Türk vatandaşlığını kolayca kazanmasının önlenmesi olabileceği ileri sürülmüştür⁸⁷.

⁸³ A.e., s. 278; Erten, **Tasarı**, s. 59; Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 149; Tiryakioğlu, **Analiz**, s. 50; Turhan, Tanrıbilir, **a.g.e.**, s. 115; Gizem Ersen Perçin, “Kuzey Kıbrıs ve Türk Vatandaşlık Hukuklarına İlişkin Bir Karşılaştırmalı Hukuk Çalışması”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C.7, No:27, 2016, s. 231.

⁸⁴ Nomer, **a.g.e.**, s. 112; Güngör, **a.g.e.**, s. 170. Güngör, TVK madde 42'nin seçme hakkına ilişkin 21. madde ile benzerlik gösterdiğini kabul etmekle birlikte 21. maddede aranan süre şartının KKTC vatandaşları için aranmaması ve yine 21. madde kapsamına giren kişiler ile KKTC vatandaşlarının aynı şartları taşınmamasından dolayı md. 42'de yer alan düzenlenmenin seçme hakkı ile vatandaşlık kazanma yolu olmadığını savunmuştur.

⁸⁵ Erdem, **a.g.e.**, s. 215-216; Doğan, **Vatandaşlık**, s. 116-117.

⁸⁶ Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 8.11.2007, Sayı: B.02.0.KKG/196-279/4226, Dönem: 23, Yasama yılı: 2, TBMM (S. Sayısı: 90) Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/458) (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss90.pdf>, 07.02.2021, s.10.

⁸⁷ Aybay, Özbek, Ersen Perçin, **a.g.e.**, s. 150 dipnot 140.

5901 sayılı Kanun'un 42. maddesi incelendiğinde soy yakınlığına dayanarak belli bir gruba vatandaşlık kazanmada daha avantajlı imkanlar tanındığı görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi her ne kadar taraf olunmasa da Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesinde kabul edilen ilkeler doğrusunda bir kanun hazırladığı genel gerekçede ifade edilmiştir⁸⁸. Bu nedenle söz konusu düzenlemeye yer verilmesinin Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nin ayrımcılık yasağı ilkesine aykırılık oluşturacağı ifade edilmiştir⁸⁹.

Türkiye ile KKTC arasında yürürlükte bulunan "İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma'nın" 1. maddesinde KKTC vatandaşlarının çifte vatandaşlık statüsüne kavuşturulmalarında öncelikli ve süratlendirilmiş bir yöntem geliştirileceği ifade edilmekle birlikte doğumla KKTC vatandaşlığı kazanlar ile sonradan KKTC vatandaşlığı kazananlar arasında bir ayrım gözetilmemiştir. 5901 sayılı TVK uyarınca KKTC vatandaşları arasında vatandaşlık kazanma şekline göre yapılan ayrımın iki ülke arasında imzalanan Anlaşmaya aykırı olduğu belirtilmiştir⁹⁰.

Doğumla KKTC vatandaşlığı kazanmış olan kişilerin 5901 sayılı TVK uyarınca vatandaşlık kazanma anı Türk Vatandaşlığı Kanunu Uygulama Yönetmeliği'nde düzenlenmektedir. Yönetmeliğin 35. maddesinde; "*Kanunun 42'nci maddesine göre Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarından, yapılan inceleme sonucunda aranan şartları taşıdığı anlaşılanlar Bakanlık kararı*⁹¹ *ile Türk vatandaşlığını kazanacakları*" bildirilmektedir. Yine yönetmeliğin 79. maddesi uyarınca KKTC vatandaşlarının Türk vatandaşlığı kazanma anı irade beyanında bulundukları tarih değil; şartları yerine getirdiklerinin İçişleri Bakanlığınca tespit edildiği tarihtir. Söz konusu düzenlemeler, Anayasa md. 66/3 ve TVK md. 42/1'e aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir⁹². Her ne kadar vatandaşlık kazanma anı Bakanlığın karar tarihi olsa da bu kararın tespit niteliğinde olduğu savunulmaktadır⁹³.

TVKUY md. 79/2'de Türk vatandaşlığı kazanan KKTC vatandaşının eşi ve çocukları bakımından sonuçları düzenlenmektedir. Doğumla KKTC vatandaşı olan

⁸⁸ Bkz. yk. s. 65.

⁸⁹ Erten, **Tasarı**, s. 59.

⁹⁰ Giray, **a.g.m.**, s. 386; Güngör, **a.g.e.**, s. 172.

⁹¹ Yönetmelikte bahsi geçen bakanlık İçişleri Bakanlığı'dır.

⁹² Güngör, **a.g.e.**, s. 171.

⁹³ Dardağan Kibar, **a.g.m.**, s. 284.

kişinin Türk vatandaşlığı kazanmasının eşi ve çocukları bakımından sonuçları hakkında sonradan Türk vatandaşlığı kazanan kişilerin eşi ve çocukları bakımından sonuçların düzenlendiği 37. maddeye atıf yapılmaktadır.

Türk Vatandaşlığı Kanun sisteminde sonradan vatandaşlık kazanan kişilerin eşleri bakımından eşe bağlı olarak vatandaşlık kazanma kabul edilmemektedir. Bu halde KKTC vatandaşı kişinin eşinin vatandaşlık için ayrıca başvuru yapması gerekir. Eşin de doğumla KKTC vatandaşı olması halinde TVK md.42/1, sonradan kazanılmış KKTC vatandaşlığı olması durumunda TVK. md. 42/2 uyarınca vatandaşlık kazanması mümkündür. Eş şartları taşıması halinde diğer vatandaşlık kazanma yollarına da başvurabilir.

KKTC vatandaşı kimsenin çocukların ana veya babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanması mümkündür. Bu husus TVKUY düzenlenmelerinden anlaşılmaktadır. Yönetmeliğin 77. maddesinde KKTC vatandaşlarının vatandaşlık başvurusunda istenilen belgeler düzenlenmekte olup bu belgelerin *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyenler ile varsa birlikte işlem görececek çocukları”* adına olduğu düzenlenmektedir. Yönetmeliğin 37. maddesinde ise genel olarak çocuğun ana ve babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanma şartları düzenlenmektedir.

KKTC vatandaşı anne ve babanın Türk vatandaşlığı kazanması halinde çocuklar da anne ve babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanır (TVKUY md. 37/2). Türk vatandaşlığı kazanan KKTC vatandaşı kişinin çocukları; evlilik birliği içinde doğması halinde ve ebeveynlerden birinin Türk vatandaşlığını kazanması durumunda, Türk vatandaşı olmayan eşin muvafakat etmesi halinde Türk vatandaşlığı kazanan ana veya babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanır (TVKUY md.37/3). KKTC vatandaşı kişinin velayetinde olan çocuğu da yine eşin muvafakati ile Türk vatandaşlığı kazanabilir (TVKUY md.37/4). Ana veya babadan birinin ölmüş olması halinde çocuk, Türk vatandaşlığını kazanan KKTC vatandaşı ana veya babaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır (TVKUY md.37/6). Türk vatandaşlığını kazanan KKTC vatandaşı ananın evlilik birliği dışında doğan çocuğu anaya bağlı olarak Türk vatandaşlığını kazanır (TVKUY md.37/7).

KKTC vatandaşı kimsenin çocuklarının vatandaşlık kazanmasına ilişkin 5901 sayılı Kanun’da bir hüküm bulunmamaktadır. KKTC vatandaşı kişinin çocuklarının ana veya babaya bağlı olarak vatandaşlık kazanması yönetmelik ile düzenlenmekte

olup bu husus Anayasa'nın "*Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir*" (md. 66/3) hükmüne aykırı olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir⁹⁴.

KKTC vatandaşı kimse vatandaşlık başvurusunu yurt içinde yerleşim yerinin bulunduğu valiliğe, yurt dışında ise dış temsilciliklere bizzat veya bu hakkın kullanılmasına ilişkin özel vekâletname ile yapabilir⁹⁵. Müracaatı alan makamlar dosyayı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'ne gönderir. Müdürlükçe gönderilen belgelerin doğruluğu incelenir. Belgelerin doğruluğunun tespiti halinde vatandaşlık başvurusunda bulunan KKTC vatandaşı kimse Bakanlık'ın tespit kararıyla vatandaşlığa alınır. Burada Bakanlığın bağlı yetkisi olduğu savunulmaktadır⁹⁶.

KKTC vatandaşlarına kolay yoldan vatandaşlık kazanma imkânı tanınması; soy ve kültür esaslarına bağlı olarak⁹⁷, Türk Devletinin siyasi çıkarları doğrultusunda gerekli görülen bir yaklaşımın sonucu olarak değerlendirilmektedir⁹⁸.

B. AHISKA TÜRKLERİNE İLİŞKİN DÜZENLEME

1. Ahıska Türkleri Hakkında

Ahıska, Türkiye'nin kuzeydoğu sınırına 15 km uzakta Ardahan iline sınır teşkil eden, şimdiki Gürcistan sınırları içinde yer alan bölgeye verilen isimdir⁹⁹. Bu bölge Ahıska, Adigün, Aspinza, Ahılkelek ve Bogdanovka gibi önemli yerleşim merkezlerini kapsamaktadır.

Ahıska, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kalan bir bölge olup 19. Yüzyılda Edirne Anlaşması (1828) ile Rus hakimiyetine geçmiştir¹⁰⁰. Bölge Rusya'daki ihtilal sonucunda tanınan "*oto determinasyon*" hakkı sonrasında 1918'de

⁹⁴ Güngör, **a.g.e.**, s. 171.

⁹⁵ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 116; Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, "KKTC Vatandaşlarının Vatandaşlık Başvurusunda İstenilen Belgeler ve Başvuru Makamı ve Usul," (Çevrimiçi) https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/hizmetlerimiz/vatandaslikhizmetleri/Turk_Vatandasligini_Kazanmak_isteyen_KKTC_Uyruklulara_Ait_Basvuru_yeri_ve_makam_VAT_11_.pdf, 11.02.2021.

⁹⁶ Doğan, **Vatandaşlık**, s. 116.

⁹⁷ Dardağan Kibar, **a.g.m.**, s. 272.

⁹⁸ Erdem, **a.g.e.**, s. 216.

⁹⁹ Yunus Zeyrek, **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Ankara, Pozitif Matbaacılık, 2001, s. 6; Salimya Ganiyeva, "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınması İle İlgili Hukuki Sorunlar", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.20, No:1, 2012, s. 178.

¹⁰⁰ Merve Acun Mekengeç, "Ahıska Türklerinin Türk Vatandaşlığına Alınması ve Türkiye'deki Çalışma Hakları", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.20, No:2, 2014, s. 162; Ganiyeva, **Ahıska Türkleri**, s. 179.

Osmanlı İmparatorluğu topraklarına tekrar dâhil olsa da 1921 yılında yapılan Moskova Antlaşması (1921) ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin toprağı olmuştur¹⁰¹.

Ahıska Türkleri 1944 yılında Stalin yönetiminde güdülen politikalardan dolayı sürgüne tabi tutulmuşlardır. II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya ile mücadelede olan Sovyet Rusya'da o dönemden önce hiç askerlik görevinde bulunmayan Ahıska Türkleri savaşmak üzere cephelere gönderilmiş; kalan yaşlılar ve kadınlar da 1944 sürgünü esnasında kendilerini taşıyacak trenlerin demiryollarının yapımında çalıştırılmıştır¹⁰². Demiryolunun tamamlanmasının ardından bölgedeki Ahıskalılar anavatanlarından sürgün edilerek Sibirya, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'a gönderilmiştir. 1956 yılına kadar Ahıskalılara anavatanlarına dönüş izni verilmemiştir. 1956 yılında yasak kalkmasına rağmen Ahıskalıların anavatanlarına dönüşünde zorluklar çıkarılmış ve pek çoğu anavatanına dönememiştir.

Ahıska Türkleri sürgün edildikleri topraklarda da zorluklarla karşılaşmışlardır. Sürgünden 45 yıl sonra 1989 yılında meydana gelen Fergana Olayları adı verilen iç karışıklık ve ayaklanmalar Ahıskalıların daha zor günler yaşamasına sebep olmuştur. Özbekistan'ın Fergana bölgesinde yaşayan Ahıskalılar bölgede yaşayan Özbeklerin saldırılarına uğramaya başlamışlardır. Ahıska Türkleri, can güvenlikleri tehlikeye düştüğü için Özbekistan'ı terk etmek zorunda kalmışlardır¹⁰³. Bu süreç Ahıskalıların tekrar göç etmesine neden olmuştur. Bu dönemde Ahıska Türkleri Türkiye'ye gelmek üzere başvuruda bulunmaya başlamıştır¹⁰⁴.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ahıska Bölgesi Gürcistan sınırları içerisinde kalmıştır. Gürcistan bağımsız bir devlet olarak uluslararası örgütlere üye olma çabası içine girmiştir ve bu bağlamda 1996 yılında

¹⁰¹ Ayşegül Aydıngül, İsmail Aydıngül, **Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler**, Ed. Murat Yılmaz, Ankara, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 35; Acun Mekengeç, **a.g.m.**, s. 162; Yunus Zeyrek, "Tarihin Okunmamış Sayfası: Ahıska", **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi**, C.5, No:6, 2008, s. 59.

¹⁰² Aslı Şirin, "Stalin'in Milliyetler Politikasının Bedeli Olarak Ahıska Sürgünü Ve Ahıskalıların Sürgündeki Yaşamları", **Avrasya Etüdleri**, C.56, No:2, 2019, s. 66.

¹⁰³ Khalida Devrisheva, "Türk Ve Rus Kaynakları Işığında 1989 Fergana Olayları", **Belgi Dergisi**, C.2, No:17, 2019, s. 1178.

¹⁰⁴ Ahıskalıların Türkiye'ye göç talebi ile 3835 sayılı "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanı Hakkında Kanun'un" (RG. 11/7/1992-21281) yapılma çalışmaları başlamıştır. Türkiye'ye göç taleplerinin artması 3835 sayılı Kanun'un genel gerekçesinde açıklanmaktadır. Bkz. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 22.5.1992, Sayı: B.02.0.KKG/101-340/0446, Dönem: 19, Yasama yılı: 1, TBMM (S. Sayısı: 146) Ahıska Mesket Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan ve Bütçe Komisyon Raporları(1/408) (Çevrimiçi)<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c014/tbmm19014092ss0146.pdf>, 02.03.2021.

Avrupa Konseyi'ne katılma başvurusunda bulunulmuştur¹⁰⁵. Avrupa Konseyi ise Ahıska Türklerinin anavatanlarına geri dönüşlerinin sağlanması hususunda Gürcistan'ın birtakım yükümlülükler üstlenmesini kabul şartı olarak belirlemiştir. Bu bakımdan Gürcistan'ın Avrupa Konseyi üyeliği şartlı bir üyeliktir¹⁰⁶.

Avrupa Konseyi'nin 209 sayılı görüşünün 10.2.e maddesi kapsamında Gürcistan, Avrupa Konseyi'ne üye olduktan iki yıl içinde Ahıska Türklerinin geri dönüşünü ve Gürcistan vatandaşlığı kazanma konusunun çözümünü sağlayacak yasal düzenlemeleri yapmak, bu düzenlemeler için öncelikle Avrupa Konseyi'nin görüşünü almak, geri dönüş işlemlerinin üyeliği takip eden iki yıl içinde başlatmak ve bu süreci üyeliği takip eden 12 yıl içinde tamamlama yükümlülüğü altına girmiştir¹⁰⁷. Buna göre; 1999 yılında Gürcistan'ın Avrupa Konseyi'ne üye olması sebebiyle Ahıska Türklerinin geri dönüş işlemlerinin 2011 yılına kadar tamamlaması gerekmektedir. Ancak uygulamada maalesef süreç tamamlanamamış, uygulanan politikalar nedeniyle az sayıda Ahıska Türkü anavatanına dönebilmiştir¹⁰⁸.

Anavatanına dönmekte oldukça zorluk yaşayan Ahıskalılar arasında Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin sayıca fazla olması nedeniyle, Ahıskalıların ülkeye göçünü ve vatandaşlığa alınmalarını düzenlemek üzere 1992 yılından bu yana çeşitli yasa ve kararlar çıkarılmıştır. Bu süreç aşağıda detaylıca işlenecektir.

2. Ahıska Türklerinin Vatandaşlık Kazanması

Ahıska Türklerinin kabulü ve yerleştirilmelerine ilişkin olarak 3835 sayılı "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanı Hakkında Kanun" 11/7/1992 tarihli 21281 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun ilk maddesinde Ahıska Türkleri "Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve "Ahıska" Türkleri olarak adlandırılan soydaşlar" olarak ifade edilmiştir. Görüldüğü üzere Ahıska Türkleri kanunen soydaş olarak kabul

¹⁰⁵ Mehmet Akif Kütükçü, "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:13, 2005, s. 277.

¹⁰⁶ Aydıngül, Aydıngül, **a.g.e.**, s. 75.

¹⁰⁷ Avrupa Konseyi, "Gürcistan'ın Avrupa Konseyine Başvurusu 209 Sayılı Görüş," 1999, (Çevrimiçi) [http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16669&lang=en.%20\(Eri%C5%9Fim, 02.03.2021](http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16669&lang=en.%20(Eri%C5%9Fim, 02.03.2021).

¹⁰⁸ Serhat Keskin, Mehmet Oğuzhan Tulun, Aytaç Yılmaz, "2007 Geri Dönüş Yasası ve Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Geri Dönüş Sürecindeki Son Durum", **Gürcistan'daki Müslüman Topluluklar Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset**, Ed. Ayşegül Aydıngül, Ali Asker, Aslan Yavuz Şir, Ankara, Terazi Yayıncılık, 2016, s. 312.

edilmiştir. Buradaki soydaş ifadesi Türk soylu yabancı kavramına denk bir ifadedir. Yukarıda da detaylıca ifade edildiği üzere mevzuatımızda Türk soylu yabancı kavramına eş değer başkaca ifadeler mevcut olup, tam bir kavram birliği sağlanmış durumda değildir¹⁰⁹.

3835 sayılı Kanun'un 1. maddesinde Ahıska Türklerinin ülkeye kabul edilişi ile ilgili olarak *"Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Cumhurbaşkanınca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskanlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskanları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskân Kanunu hükümlerine göre yapılır"* denilmektedir. Bu bakımdan 3835 sayılı Kanun ile Ahıska Türklerinin göçmen statüsünde ülkeye kabul edileceği hükme bağlanmıştır. İskân Kanunu'na göre göçmen statüsüne sahip olmak için Türk soylu olma, Türk kültürüne bağlı olma ve yerleşme amacıyla Türkiye'ye gelme şartları aranmaktadır. Bu bakımdan yerleşme amacı ile ülkeye gelen Ahıska Türklerinin göçmen sıfatını haiz oldukları kabul edilmektedir¹¹⁰.

Kanunda Ahıska Türklerinin ülkeye kabulünde görev yapmak üzere bir üst komisyon kurulacağı düzenlenmiştir. 3835 sayılı Kanun'un 2. maddesinin ilk fıkrası üst komisyonun ne şekilde oluşturulacağına ilişkin düzenleme içermekteydi¹¹¹. Bu fıkra 2/7/2018 tarihli 703 sayılı KHK'nın 195. maddesi ile bu fıkra yürürlükten kaldırılmıştır. Üst komisyona bağlı olarak, alt komisyonların kurulacağı; bu alt komisyonların, Cumhurbaşkanının görevlendireceği Bakanlıkça, belirlenen illerde valinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında ve konunun özelliği dikkate alınarak vali tarafından belirlenecek temsilcilerin iştirak edeceği şekilde faaliyet yürütecekleri ve üst komisyonun vereceği görevleri yapacakları düzenlenmiştir (md. 2).

¹⁰⁹ Bkz. yk. s. 16.

¹¹⁰ Salimya Ganiyeva, "Türk Hukukunda "Göçmen" Statüsü Bakımından Ahıska Türklerinin Durumu", **Erzincan Üniversitesi Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2017 Erzincan Bildiriler Cilt 2**, Ed. Hüsrev Akın, C: 2 Erzincan, Erzincan Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 169; Elif Ağca, "Ahıska Türklerinin Yabancılaşma Statüsü ve Türkiye'de Sahip Oldukları Hak ve Özgürlükler", a.g.e. Ed. Hüsrev Akın, C: 2 Erzincan, Erzincan Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 52.

¹¹¹ Yürürlükten kaldırılan mülga fıkra şu şekildedir: *"3'üncü maddede belirtilen görevleri yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir Bakanın koordinatörlüğünde; İçişleri, Dışişleri, Maliye ve Gümrük, Millî Eğitim, Bayındırlık ve İskân, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köyşleri, Orman Bakanlıkları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine ve Dışticaret Müsteşarlığı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yetkililerinden oluşan bir üst komisyon kurulur."*

Kurulacak üst komisyonun görevleri; “Türkiye'ye göçmen olarak gelecek Ahıska Türklerinin kabul şartlarını, geçici ve kati iskan yerlerini belirlemek; yerleştirme ve İskan programlarını hazırlamak; göçmenleri üretici duruma getirmek için gerekli tedbirleri almak; Ahıska Türklerinden Türkiye'ye gelmek isteyenleri tespit ve bulundukları yerler ile Türkiye'ye hareket edecekleri bölgelerden toplanmalarını temin etmek, hareket sırasında iâşe, ibate ve sağlık konularında yapılacak işlemleri planlamak, bulundukları yer ülke yetkilileri ile koordinasyonu sağlayacak ön heyet oluşturmak; ön heyetin yapacağı giderler ile göçmenlerin bulundukları yerlerden nakil, barındırma ve iskan masrafları için sağlanan ödeneğin miktarını belirlemek; ve Cumhurbaşkanınca verilecek diğer görevleri yapmak” olarak belirtilmiştir (md. 3).

3835 sayılı Kanun'un gerekçesinde üst komisyon ve alt komisyonların “göç sırasında yaşanacak güçlüklerin kolayca aşılması, koordineli hareket edilmesi amacı ile” kurulması öngörülmüştür¹¹².

3835 sayılı Kanun Ahıska Türklerine çifte vatandaşlık vaat etmektedir. Kanunun 6. maddesi uyarınca “gerek Türkiye'de iskân edilecek ve gerekse Türkiye dışında, eski Sovyetler hudutları dahilinde halen bulundukları yeni devletlerde kalacak "Ahıska" Türklerinden Cumhurbaşkanınca tespit edileceklerle çifte vatandaşlık statüsü” sağlanacağı düzenlenmektedir. Hükmün lafzı gereği Ahıska Türklerinin çifte vatandaşlık kazanması için göçmen statüsünde ülkeye kabul edilmesi zorunlu değildir, başka ülkede yaşamını süren kimseler de Cumhurbaşkanı'nın uygun görmesi halinde çifte vatandaşlık kazanabilir. Söz konusu hükümde çifte vatandaşlık hususunda Cumhurbaşkanı'nın geniş bir takdir yetkisine sahip olduğu görülmektedir.

2009 yılında ise 3835 sayılı Kanun'a geçici madde eklenerek “1/1/2009 tarihinden önce ikamet tezkeresi almak suretiyle Türkiye'de ikamet eden Ahıska Türklerine maddenin yürürlüğünden itibaren 3 ay içinde müracaat etmeleri halinde; milli güvenlik açısından sakıncası olmamak şartıyla, 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta öngörülen şartlar aranmaksızın, başvuru tarihinden itibaren 6 ay içinde Türk vatandaşlığına

¹¹² Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 22.5.1992, Sayı: B.02.0.KKG/101-340/0446, Dönem: 19, Yasama yılı: 1, TBMM (S. Sayısı: 146) Ahıska Mesket Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun Tasarısı ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm ve Plan ve Bütçe Komisyon Raporları(1/408) (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d19/c014/tbmm19014092ss0146.pdf>, 16.02.2021.

alınarak çifte vatandaşlık statüsü sağlanacağı, çifte vatandaşlık statüsü sağlananların, Bakanlar Kurulunca belirlenen yerlerde iskân edileceği” hükme bağlanmıştır.

Geçici 1. maddenin işleyişi hakkında valiliklere gönderilmek üzere 04/03/2009 tarihli B050NÜV00700002-010-06/081690 sıra sayılı 2009/3 (NVİ) 2009/25 (SGB) sayılı Genelge İçişleri Bakanlığınca yayınlanmıştır¹¹³. Genelgede geçici madde uyarınca yapılacak vatandaşlık başvurularında müracaat makamı yabancının ikamet ettiği il nüfus ve vatandaşlık müdürlüğü olarak belirlenmiştir. Başvuru yapılabilecek en son tarih geçici maddenin yürürlük tarihinden itibaren üç ay olarak 3835 sayılı Kanun’da belirtilmiştir. Genelgede son başvuru tarihi 28/05/2009 olarak düzenlenmiştir. Üç ay olarak belirlenen başvuru süresi çok kısa olduğu gerekçesiyle öğretide eleştirilmiştir¹¹⁴.

Ahıska Türklerinin daha önce yapmış olduğu ve halen işlem gören vatandaşlık müracaatları için yeniden müracaata gerek olmadığı belirtilmiştir. Ancak 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’na göre daha önce reddedilmiş vatandaşlık başvurusunun varlığı halinde vatandaşlık için yeniden başvuru yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Genelgede vatandaşlığa kabul için birtakım ek şartlar getirildiği görülmektedir. Geçici maddede ergin olma ve ayırt etme gücüne ilişkin bir şart bulunmamakla birlikte genelgede vatandaşlık başvurusunda bulunmak üzere; “*Kendi milli kanununa göre, vatansız ise Türk Medeni Kanunu’na göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip olma*” şartının arandığı görülmektedir. Bu şartın genelge ile getirilmiş olması Anayasa’nın 66/3 maddesine aykırılık oluşturmaktadır. Ergin olmayan Ahıska Türkü çocukların vatandaşlığa alınmasına ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır.

Vatandaşlık başvurusunda bulunan yabancının Ahıska Türkü olup olmadığının tespiti için “*geldiği bölge dikkate alınarak Türk kültürüne yakınlığı, örf ve âdet gibi hususlar göz önünde bulundurularak*” mülakata tabi tutulacağı belirtilmiştir¹¹⁵. Bu mülakatın Komisyon tarafından yürütüleceği ve Komisyonun kanaatinin Vatandaşlık Başvuru İnceleme Mülakat Formuna açık bir şekilde yazılacağı ifade edilmiştir. Bu husus da Kanun’da yer almayan bir şarttır ve Anayasa 66/3’e maddesi uyarınca hukuka

¹¹³Genelge metni için bkz. (Çevrimiçi) http://www.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/www.icisleri/genelgeler/5838_genelge.doc, 18.02.2021.

¹¹⁴ Acun Mekengeç, **a.g.m.**, s. 165-166.

¹¹⁵ 04/03/2009 tarihli B050NÜV00700002-010-06/081690 sıra sayılı 2009/3 (NVİ) 2009/25 (SGB) sayılı Genelge’nin “*F- Komisyon tarafından yapılacak işlemler ve uygulanacak esaslar*” düzenlemesinde belirtilmektedir.

uygun değildir. 3835 sayılı Kanun'a geçici madde ile getirilen vatandaşlığa alınma hükmü istisnai bir hüküm olup yalnızca Ahıska Türklerine sağlanmış bir haktır. Bu bakımdan Türk soyluluğun tespitine ilişkin genel hükmün uygulanması uygulamada tam olarak çözüm sağlamayabilirdi. Ancak Ahıska Türklüğünün tespitine ilişkin yetkinin kanunla düzenlenmesi gerekirken bu yetkinin genelge ile Komisyona verilmiş olması Anayasa'ya aykırılık oluşturmuştur.

Ahıska Türklüğünün tespiti için yapılan mülakat uygulaması 2009 yılı öncesinde de mevcuttur. Bursa Milletvekili Kemal Ekinci'nin Başbakanlığa yönelttiği 07.09.2011 tarihli 7/81 Esas sayılı yazılı soru önergesinin Dışişleri Bakanlığınca verilmiş 20.01.2012 tarihli cevabında; İçişleri Bakanlığı'nın 02.05.2008 tarihli 81601 sayılı yazısı ile *"Ahıska Türklerinden getiremeyecekleri belgelerin istenilmemesi bunun yerine soy tespitinin mülakat yapılarak gerçekleştirilmesi yönünde Valiliklere talimat verildiği"* bildirilmiştir¹¹⁶. İlgilinin Ahıska Türkü olduğunu bildiren belgelerin teminin daha zor olabileceği gerekçesiyle mülakat sisteminin tercih edildiği anlaşılmaktadır¹¹⁷.

¹¹⁶ Bursa Milletvekili Kemal Ekinci'nin Başbakanlığa yönelttiği 07.09.2011 tarihli 7/81 Esas sayılı yazılı soru önergesi ve cevabı için bkz. (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0081sgc.pdf>, 19.02.2021.

¹¹⁷ Danıştay 10. D. 2012/5686 E., 2016/511 K. 26.01.2016 tarihli kararında yer alan Ahıska Türklüğünün tespitine ilişkin *"18.3.2008 tarih ve 030 sayılı "Ahıska Türkleri" konulu Genelgede"* belirtilen esaslar şu şekildedir:

"c) Ahıska Türkü olarak müracaat eden kişilerle ilgili yapılan araştırma, inceleme, bilgi ve belge kontrolü ile şahıslarla bizzat yapılan mülakatlarda aşağıdaki bilgilerden de yararlanılacaktır; öncelikle ikamet beyannamelerindeki bilgilerin doğruluğu tespit edilecektir. Özellikle şahsın isminde sonradan bir değişiklik olup olmadığı sorulacak, değişiklik varsa kayda geçirilecektir. Müracaat edenin doğum yeri tetkik edilirken daha önce Ahıska Türklerinin sürgün edildikleri bölgeler olup olmadığına dikkat edilecektir. (Ahıska Türklerinin anayurtları Güney Gürcistan olup, 1944 yılında Stalin döneminde Orta Asya Ülkelerine sürgün edilmişlerdir.) Yine aynı şekilde ebeveynlerinin doğum yerlerinin Ahıska Bölgesi olup olmadığına bakılacaktır. Pasaport veya diğer belgelerin tetkikinden gerek kendisini gerekse aile büyüklerinin isimlerinin Türk isimlerine olan yakınlıkları tetkik edilecektir. Konuştuğu Türkçenin lehçesine ve seviyesine bakılacaktır. Ahıska Türklerinin geçmişleri ile ilgili olarak tarih bilgisine ve Ahıska Türklerinin yaşadıkları bölgelere ait bilgiye sahip olup olmadıklarına bakılacaktır. Ahıska Türklerinin yaşantıları ile ilgili gelenek, görenek, örf ve adetlere ilişkin bilgilere sahip olup olmadıkları tetkik edilecektir. Türkiye'de daha önce soydaş uygulamaları kapsamında ikamet izni verilen veya vatandaşlığımıza alınan yakınları bulunup bulunmadığı araştırılacak varsa adres ve telefonları alınarak gerektiğinde buralardan da sorulacaktır. Eski Sovyetleri Birliği, Türk Cumhuriyetlerinden gelenlerin tabiiyetinde bulundukları Devlet Arşivlerinden veya Gürcistan Devletinin arşiv kayıtlarından; anne/baba, büyükanne/büyükbaba veya diğer yakın akrabalarının sürgün edildiğine, sürgün olarak geldiğine dair usulüne uygun olarak alınmış ve onaylanmış doğum kayıtları da dahil olmak üzere her türlü bilgi, belge ve arşiv kayıtlarını gösterir "Arşiv Belgeleri" incelenerek karar mekanizması içerisine alınarak, şahsın Ahıska Türkü olup olmadığı tetkik edilmek üzere değerlendirmeye alınacaktır. Gerek Dış Temsilciliklerimizden gerekse daha önce yaşadıkları ülke makamlarından usulüne uygun olarak alınmış ve onaylanmış Ahıska Türkü olduğuna dair bilgi ve belgeler incelenecektir. Soy tespiti konusunda yabancının bunlardan başka ileri süreceği bilgi ve resmi belgeler de göz önünde bulundurulacaktır." Danıştay 10. D. 2012/5686 E., 2016/511 K., T. 26.01.2016 (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 20.02.2021.

Hükmün yürürlükte olduğu sürede 403 sayılı TVK uyarınca belirlenen vatandaşlığa alınma şartları geçerliydi. Yukarıda da incelediğimiz üzere 403 sayılı TVK’da Türk soylu yabancılara istisnai vatandaşlığa alınma imkanı tanınmıştır ancak istisnai yoldan vatandaşlığa alınmada “*kendi milli kanununa, vatansız ise Türk Kanununa göre reşit olma, iyi ahlak sahibi olma, genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmama, yeteri kadar Türkçe konuşabilme, Türkiye’de kendisinin ve geçimi ile yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip olma*” şartları aranmaya devam etmekteydi. Bu bakımdan geçici madde ile 2009 yılı öncesinde Türkiye’de ikamet tezkeresi alan ve Türkiye’de ikamet eden Ahıska Türkleri için yalnızca “*milli güvenlik açısından sakıncası olmamak*” şartı aranmış olup istisnai yoldan vatandaşlığa alınma hükmüne göre daha kolay yoldan vatandaşlığa kabul imkânı tanınmıştır.

2009 yılında yürürlüğe giren geçici madde kapsamında 11.129 Ahıska Türkü’ne Türk vatandaşlığı verildiği bilinmektedir¹¹⁸. 1992 yılı ile 2010 yılları arası süreçte vatandaşlığa alınan Ahıska Türklerinin sayısı ise 27.317 olarak açıklanmıştır¹¹⁹. Her ne kadar 3835 sayılı Kanun uyarınca Ahıska Türklerinin göçmen olarak ülkeye kabul edileceği düzenlenmişse de birkaç yıl öncesinde olan uygulamalara bakıldığında Ahıska Türklerinin vatandaşlığa alınma ile ilgili problemler yaşadığı, göçmen statüsü ile değil genel yoldan vatandaşlık başvuruları yapıldığı ve bu sürecin oldukça uzun sürdüğü anlaşılmaktadır¹²⁰. Hükümet tarafından

¹¹⁸ Bu dönemde vatandaşlığa alınan kişi sayıları yazılı soru önergeleri ve meclis görüşmeleri sırasında açıklanmıştır. Ancak açıklanan sayılarda ufak farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Burada Mersin Milletvekili Mehmet Şandır’ın Devlet Bakanlığına yönelttiği 24.09.2010 tarihli 7/16252 Esas sayılı yazılı soru önergesi ve cevabında yer alan sayısal veriler kullanılmıştır. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-16252c.pdf>, 19.02.2021.

¹¹⁹ A.e.

¹²⁰ Ganiyeva, **Ahıska Türkleri**, s. 188. Meclis görüşmelerinde de vatandaşlık talebinde bulunan Ahıska Türklerine ilişkin olarak 21.03.2013 tarihinde dönemin İçişleri Bakanı Muammer Güler’in açıklamaları şu şekildedir: “*Dün, sayın milletvekillerimiz Ahıska Türkleriyle ilgili bir konuyu da gündeme getirdiler. Bu konu bizim de tabii, takibimizde olan bir konu, dernekleriyle de sürekli görüşüyoruz. Türk vatandaşlığına alınan Ahıska Türkleriyle ilgili size bazı bilgileri de vereyim bu vesileyle: 1992 tarihli ve 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabul ve İskânına Dair Kanun kapsamında göçmen vizesiyle ülkemize gelerek Türk vatandaşlığına alınan Ahıska Türkleri 1993’le 1995 arasında 675 kişidir. Yine, göçmen vizesi almadan, çeşitli yollarla ülkemize gelen Ahıska Türklerinden, mülga 400 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu uyarınca Bakanlık makamından alınan onayla Türk vatandaşlığına alınan Ahıska Türkü sayısı da 2000 yılından 2008 yılına kadar olmak üzere, değişik rakamlarla toplamı 15.513 kişidir. 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabulüne Dair Kanun’un 19’uncu maddesine bir geçici madde eklendi ve bu maddeye göre de 11.540 Ahıska Türkü tekrar vatandaşlığa alındı. Şimdi, genel olarak Türk vatandaşlığına alınma müracaatında bulunabilmek için kanunda aranan şartları taşımayan -Ahıska Türk Dernekleri Federasyonu tarafından- istisnai usulle vatandaşlığa kabul için bu kez 4.393 kişi başvurdu ancak bunların istisnai usulle Türk vatandaşlığına alınmaları değil, normal*

2011 ve 2013 yıllarında açıklanan, vatandaşlığa alınan Ahıska Türkü sayılarına bakıldığında bu haklardan yararlananların çok fazla olmadığı görülmektedir¹²¹. Bu durumun sebebi olarak 2010'lu yıllarda Ahıska Türkleri için yürütülen ülke politikası gösterilebilir. Şöyle ki; o yıllarda ülkenin temel politikası Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönmelerini sağlanmasıdır¹²². Bu nedenle o yıllarda Ahıska Türklerine yönelik kolay yoldan vatandaşlık sağlamaya yönelik çalışmalar yerine Ahıskalıların ana vatanlarına yerleşmeleri ve entegrasyonu için çeşitli çalışmalar yürütüldüğü gözlemlenmektedir¹²³.

Tokat Milletvekili Reşat Doğru'nun Dışişleri Bakanlığına Yönelttiği 30.10.2013 tarihli 7/33469 Esas sayılı yazılı soru önergesine verilen cevapta Ahıska Türklerinin geri dönüşleri ile ilgili olarak yürütülen çalışmalar hakkında bilgi verilmiş olup, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı başta olmak üzere diğer kurumlar ile koordineli şekilde çalışıldığı, geri dönüş esnasında Ahıska Türklerinden istenilen belgelerin toplanması için çeşitli çalışmaların yapıldığı ve bu kapsamda Azerbaycan, Ukrayna ve Rusya ülkelerinde yaşayan Ahıskalıları bilgilendirmeye yönelik faaliyetlerin yürütüldüğü ifade edilmiştir¹²⁴.

2014-2015 yıllarında Ukrayna'da görülen iç karışıklık bu bölgede yaşayan Ahıska Türklerini olumsuz etkilemiştir¹²⁵. Bu nedenle Ahıska Türklerinin Türkiye'ye göç etme arzusu artmıştır. Zor koşullarda ülkeye sığınmak isteyen Ahıska Türklerinin sayısı artınca 17.05.2015 tarihli 29358 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan 2015/7668 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "*Ukrayna'da özellikle çatışmaların olduğu ve halen*

prosedürü bekleyerek Türk vatandaşlığına alınmaları konusunda, 5901 sayılı Kanun mucibince vatandaşlığa alınma işlemleri devam edecektir" ifadelerini kullanmıştır. TBMM Tutanak Dergisi, 24. Dönem, 46. Cilt, 81. Birleşim 21.03.2013. Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere her ne kadar "göçmen" statüsünde olsalar da Ahıska Türklerine bu dönemlerde genel yolla vatandaşlığa alınma prosedürünün uygulandığı anlaşılmaktadır.

¹²¹ Sayısal veriler için bkz. Bursa Milletvekili Kemal Ekinci'nin Başbakanlığa yönelttiği 07.09.2011 tarihli 7/81 Esas sayılı yazılı soru önergesi ve cevabı (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-0081sgc.pdf>, 19.02.2021 ve Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 30.05.2013 tarihli 7/25474 Esas sayılı yazılı soru önergesine verilen cevap (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-25474sgc.pdf>, 22.02.2021.

¹²² Mersin Milletvekili Mehmet Şandır'ın Devlet Bakanlığa yönelttiği 24.09.2010 tarihli 7/16252 Esas sayılı yazılı soru önergesi ve cevabı bkz. (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-16252c.pdf>, 19.02.2021.

¹²³ Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 28.01.2015 tarihli 7/60435 Esas sayılı yazılı soru önergesine verilen cevap için bkz. (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-60435sgc.pdf>, 22.02.2021.

¹²⁴ Tokat Milletvekili Reşat Doğru'nun Dışişleri Bakanlığa yönelttiği 30.10.2013 tarihli 7/33469 Esas sayılı yazılı soru önergesi ve cevap metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-33469c.pdf>, 22.02.2021.

¹²⁵ Sabir Askeroğlu, "Ukrayna Krizinde Rusya'nın Politikası ve Ahıska Türkleri", **Bizim Ahıska Dergisi**, C.39, 2015, s. 16.

riskli bölgelerde bulunan Ahıska Türkü soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenlerden, en zor durumda olanlardan başlamak üzere, 2015 yılında 677 ailenin iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye kabul edilmesi'' kararlaştırılmıştır.

Ukrayna'daki olayların etkisini sürdürmesi nedeniyle 20.12.2016 tarihli 2016/9642 sayılı Ukrayna'da Özellikle Çatışmaların Olduğu ve Halen Riskli Bölgelerde Bulunan Ahıska Türkü Soydaşlarımızdan Türkiye'ye Gelmek İsteyenlerden, En Zor Durumda Olanlardan Başlamak Üzere, 2016 Yılında 300 Ailenin İskânlı Göçmen Olarak Türkiye'ye Kabul Edilmesi Hakkında Bakanlar Kurulu kararı 27.12.2016 tarih 29931 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece 300 aile daha iskanlı olarak ülkeye kabul edilmiştir.

Son yıllardaki gelişmeler sonucunda Ahıska Türklerinin kurmuş olduğu sivil toplum örgütleri vatandaşlığa alınma ile ilgili sorunlarının çözüme kavuşması adına Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile müzakerelerde bulunmuşlardır¹²⁶. Dünya Ahıska Türkleri Birliği'nin (DATÜB)¹²⁷ yapmış olduğu açıklamada 23 Ağustos 2017 tarihinde İçişleri Bakanlığında Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan üst düzey toplantıda Ahıska Türklerine istisnai yoldan vatandaşlık verilmesi kararlaştırılmıştır¹²⁸. 2017 yılından itibaren Ahıska Türklerinin istisnai yoldan vatandaşlık talepleri alınmaya başlanmıştır.

Uygulama incelendiğinde DATÜB önderliğinde istisnai yoldan vatandaşlık başvurusunda bulunmak isteyen Ahıska Türklerinin isim listelerinin Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne gönderildiği daha sonra bu listelerinin İl Nüfus Müdürlüklerince ilan edilerek istenilen belgelerle birlikte ilanı yapan il nüfus müdürlüğüne başvuruda bulunulması gerektiği anlaşılmaktadır¹²⁹.

¹²⁶ İbrahim Agara, "Ahıska Türklerine İstisnai Vatandaşlık", **Bizim Ahıska Dergisi**, C.47, 2017, s. 40.

¹²⁷ Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB), 3335 sayılı Uluslararası Nitelikteki Teşekküllerin Kurulması Hakkında Kanunun (RG. 7/4/1987-19424) 1. maddesi uyarınca Dışişleri Bakanlığının görüşüne dayanan İçişleri Bakanlığının 12.10.2010 tarihli yazısına binaen 24.05.2010 tarihli 2010/479 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kurulmuş uluslararası faaliyette bulunan bir teşekküldür.

¹²⁸ Dünya Ahıska Türkleri Birliği, "Ahıska Türkleri İçin İstisnai Vatandaşlık Müracaatları Başladı," 2017, (Çevrimiçi) <https://www.datub.eu/ahiska-turkleri-icin-istisnai-vatandaslik-muracaatlari-basladi-169>, 25.02.2021; Agara, **a.g.m.**, s. 40.

¹²⁹ Dünya Ahıska Türkleri Birliği, "İstisnai Vatandaşlık İle İlgili Duyuru," 2017, (Çevrimiçi) <https://www.datub.eu/istisnai-vatandaslik-ile-ilgili-duyuru-186>, 25.02.2021; İstanbul Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, "Güncel Ahıska Listesi," 2021, (Çevrimiçi) <https://nvi.gov.tr/istanbul/guncel-ahiska-listesi>, 25.02.2021; Bursa Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, "Ahıska Türkleri (7. Liste)," 2021, (Çevrimiçi) <https://nvi.gov.tr/bursa/ahiska-turkleri-7-liste>, 25.02.2021.

Ahıska Türklerinin günümüzde istisnai yoldan vatandaşlık elde etmesi olumlu bir gelişmedir. Öğretide vurgulandığı üzere; Ahıska Türkleri, göçmen olarak istisnai yoldan vatandaşlık talep edebilecek yabancılardır¹³⁰. Kanımızca 3538 sayılı Kanun uyarınca göçmen statüsünde kabul edilen Ahıska Türklerinin, 2017 yılı öncesinde de 5901 sayılı Kanun'un 12. maddesi d bendi uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık başvurularının kabul edilmesi gerekirdi.

C. AFGANİSTAN'DAN PAKİSTAN'A SIĞINAN TÜRK SOYLU GÖÇMENLERE İLİŞKİN DÜZENLEME

Sovyet Rusya'nın 1979 yılı aralık ayında Afganistan'ı işgal etmesiyle başlayan süreçte; bu bölgede yaşayan halk, İran ve Pakistan başta olmak üzere diğer ülkelere sığınma amacıyla göç etmeye başlamıştır¹³¹. Göç edenler arasında çok sayıda Türk soylu kimse de bulunmaktadır.

Dönemin Devlet Başkanlığı görevini yürüten Kenan Evren 1981 yılı Kasım ayında Pakistan ziyaretinde bulunmuştur. Bu ziyaret sonrasında ise Afganistan'dan Pakistan'a sığınan Türk soyluların Türkiye'ye iskanlı göçmen olarak getirilmesi üzerine çalışmalara başlanmıştır¹³².

2510 sayılı İskân Kanunu'nda yer alan değişiklikler nedeniyle 1980'li yıllarda mevcut mevzuatta iskanlı göçmen kabulüne imkân tanınmamaktaydı¹³³. Pakistan'a sığınan ve zor durumda olan Türk soylu yabancılardan serbest göçmen olarak ülkeye gelmeleri imkanının oldukça kısıtlı olması nedeniyle bu kimselerin iskanlı göçmen olarak kabul edilmesi adına yeni bir düzenleme yapılma yoluna gidildi. Bu itibarla 2641 sayılı "*Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun*" 19.3.1982 tarihli 17638 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir¹³⁴.

¹³⁰ Özge Bölükbaşı, "Ahıska Türklerinin Türk Vatandaşlığı Kazanması", **Erzincan Üniversitesi Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2017 Erzincan Bildiriler Cilt 2**, Ed. Hüsrev Akın, C: 2 Erzincan, Erzincan Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 118.

¹³¹ Selda Geyik, "Göç ve Afganlar: 'İstikrarlı Mülteciler'", **Göç Araştırmaları Dergisi**, C.4, No:2, 2018, s. 134.

¹³² Kanun'un Pakistan ile yapılan anlaşma ve görüşmeler sonucunda yapıldığı, Afganistan Hükümeti ile bir görüşmede bulunulmadığı bu nedenle Kanun kapsamının oldukça sınırlı tutulduğu Danışma Meclisi görüşmelerinde ifade edilmiştir. Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, 4.Cilt, 65. Birleşim 10.03.1982, s. 303.

¹³³ 2510 sayılı Kanun'un iskanlı göçmen kabulüne ilişkin 15. maddesi 16/6/1970 kabul tarihli 1306 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır (RG. 29/06/1970-13533).

¹³⁴ 2007 tarihli 5637 sayılı Kanun uyarınca mülga edilmiştir. RG. 02.05.2007-26510.

Pakistan’a sığınan Türk soyluların ülkeye getirilmesinde özel bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmasının nedeni genel gerekçede şu şekilde ifade edilmektedir: *“Pakistan'daki kamplarda zor şartlar altında yaşayan Türk soylu mültecilerin Türkiye'ye getirilmeleri, yurt dışındaki Türkler üzerindeki moral etkisi ve Türkiye'nin uluslararası itibarı ve tanıtılması yönünden, büyük faydalar sağlayacaktır. Bu göçü gerçekleştirmek için yürürlükteki mevzuatımız yetersizdir. Getirilecek mültecilere taşınmaz mal verilmek suretiyle iskânlı olarak yerleşmelerinin sağlanması en kısa zamanda üretici duruma gedilmelerini temin edecek koordinasyona imkân verilmesi, mali kaynak yaratılması, göçün bir defaya mahsus olarak yapıldığının belirtilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, yasal bir düzenlemenin yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır”*¹³⁵.

2641 sayılı Kanun’un 1. maddesi kanunun amacını ve kapsamını düzenlemektedir. İlk madde şu şekildedir: *“Afganistan'daki olaylar nedeniyle Pakistan İslam Cumhuriyetine sığınmış Türk Soylu Afgan ailelerinden, Türkiye'ye yerleşmek isteyenler, bir defaya mahsus olmak üzere, serbest veya iskânlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskânları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskân Kanunu ve 1306 sayılı 2510 sayılı İskân Kanununa Ek Kanun hükümlerine göre yapılır. Gayrimenkul verilerek yapılacak iskânda vali veya kaymakamlar temlike yetkilidir. Temlik cetvelinde ailenin bütün fertleri eşit hisselerle belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir”*.

2641 sayılı Kanun’un kapsamı ilk maddeden de anlaşıldığı üzere oldukça sınırlıdır ve uygulamasının yalnızca bir defaya mahsus olarak yapılacağı açıkça belirtilmiştir. 2641 sayılı Kanun kapsamı yalnızca Afganistan’daki olaylar sebebiyle Pakistan’a sığınan Türk soylular ile sınırlandırılmıştır. Danışma Meclisi’ne sunulan kanun tasarısı tartışılırken tasarımı hazırlayan heyeti temsilen Adalet Bakanlığı temsilcisi Kemalettin Alikâşifoğlu tarafından kanunun kapsamı şu şekilde açıklanmıştır: *“Değerli temsilcinin de arz ettiği gibi, bu Tasarı nevi şahsına münhasır bir tasarıdır. Yoksa esasta İskân Kanunumuz vardır, İskân Kanununun hükümleri içerisinde mesele çözümlenmektedir ve çözümlenmeye devam edecektir; ama burada üzerinde durulması gereken tek husus, bir defaya mahsus olmak üzere, bugün Afganistan'dan Pakistan'a*

¹³⁵ Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 6.Cilt, 99. Birleşim 17.03.1982, Milli Güvenlik Konseyi S. Sayısı: 377 Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Milli Güvenlik Konseyi İhtisas Komisyonu Raporu. (D. Meclisi: 1/147; M. G. Konseyi: 1/359) s. 2.

sığınan Türkmenler, Özbekler ve Kırgız Türkleriyle ilgili bir düzenlemeyi kapsamaktadır”¹³⁶.

Kanun kapsamında ülkeye gelecek göçmenlerin ülkeye gelişlerinden başlamak üzere yerleştirilmeleri ve ihtiyaçlarının giderilmesi üzerine planlama ve uygulama yapmak üzere üst komisyon oluşturulması kararlaştırılmıştır. Üst Komisyonun; İçişleri Bakanlığının koordinatörlüğünde, Genelkurmay Başkanlığı, Dışişleri, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Sosyal Yardım, Gümrük ve Tekel, Ulaştırma, Tarım ve Orman, İmar ve İskân, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlıkları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Toprak ve Tarım Reformu Müsteşarlığı ve Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı yetkililerinden oluşturulması uygun görülmüştür (md. 2/1). Ayrıca, İçişleri Bakanlığınca belirlenen illerde valinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında, konunun özelliği dikkate alınarak üst komisyonda yer alan bakanlık ve kuruluşların o ildeki şube ve kurum başkanlarının iştirak edeceği alt komisyonlar kurulmuştur (md. 2/2).

Üst Komisyonun görevleri şu şekilde belirlenmiştir: *“Türkiye’ye göçmen olarak gelecek Türk Soylu Afganlıların kabul şartlarını, sayılarını, geçici ve kati iskân yerlerini belirlemek, yerleştirme ve iskân programlarını hazırlamak, göçmenleri üretici duruma getirmek için gereken tedbirleri almak, ön heyetin Pakistan’da yapacağı her türlü giderler ile göçmenlerin bulundukları yerlerden nakil, barındırma ve iskân masrafları için sağlanan ödenğin ilgili bakanlıklar ve Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığına aktarılacak miktarı belirlemek, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer görevleri yapmak”* (md. 3).

2641 sayılı Kanun’da *“göçmenlerin bulundukları yerlerden nakil, barındırma ve iskân masrafları için sağlanan ödenğin”* miktarının Üst Komisyon tarafından belirleneceği düzenlenmiştir. Öyle ki; göçmenlerin nakil ve iskân masrafları ile diğer giderleri için gerekli ödeneklerin öncelikle sağlanacağı belirtilmektedir (md. 7). Buna ilişkin olarak uygulamada Pakistan’a sığınan Türk soylu göçmenlerin askeri ve sivil uçaklarla Pakistan’dan ülkemize getirildiği görülmektedir¹³⁷.

¹³⁶ Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, 4.Cilt, 65. Birleşim 10.03.1982, s. 303.

¹³⁷ Emrullah Öztürk: "Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskan ve İstihdamı," (Danışman: Hakan Uzun), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014, s. 81-82; Fatih Kahraman, "Karanlıkta Kalanlar: Türkiye’de Bulunan Afgan Mültecilerin Durumu ", **Current Debates in Sociology & Anthropology**, C.10, 2017, s. 143.

2641 sayılı Kanun'da göçmenlerin kendilerine ait özel eşyaları ve ev eşyalarının tamamının ayrıca Üst Komisyonca belirlenecek şekilde belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvanın, bir defada getirilmek koşuluyla gümrük vergi ve resimlerinden (damga vergisi dahil) muaf tutulacağı belirtilmiştir (md. 7). Bu kapsamda göçmenlere ait damızlık hayvanların tek seferde getirilmesi amacıyla da uçak tahsis edildiği Meclis tutanaklarından anlaşılmaktadır¹³⁸.

2641 sayılı Kanun kapsamında dört bin ila beş bin Türk soylu göçmenin ülkeye kabul edileceği Kanun görüşmeleri sırasında dile getirilmiş olmakla birlikte¹³⁹, toplamda 4163 kişiden oluşan 1006 aile iskanlı göçmen olarak ülkeye kabul edilmiştir¹⁴⁰. Ekonomik koşulları elverişli olan 67 kişilik 7 ailenin de serbest göçmen olarak ülkeye geldikleri ve iskân yardımı almadıkları ifade edilmiştir¹⁴¹.

Kanun kapsamı oldukça sınırlı tutulmakla beraber Afganistan'daki olaylar nedeniyle değil de başkaca sebeplerle Pakistan'a sığınan Türk soyluların ve öngörülen sürenin sonrasında yapılan iltica başvurularının Kanun kapsamında sayılmayarak reddedildiği ifade edilmektedir¹⁴². Bu kimselerinin 2510 sayılı Kanun kapsamında serbest göçmen olarak kabul edilmeleri mümkün olmakla beraber 2641 sayılı Kanun uygulaması "bir defaya mahsus" olduğundan yalnızca öngörülen süre içinde yapılan başvurular Kanun kapsamında değerlendirmeye alınmıştır.

2641 sayılı Kanun'da açıkça göçmenlerin kabulleri ve iskânlarının 2510 sayılı İskân Kanunu ve 1306 sayılı 2510 sayılı İskân Kanununa Ek Kanun hükümlerine göre yapılacağı düzenlenmiştir. Kanun kapsamında kabul edilen göçmenlere 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 6. maddesinin (A) fıkrası uyarınca bir yıl geçerli olacak bir muhacir

¹³⁸ İçişleri Bakanı Temsilcisi Kemal Yalçın'ın yaptığı açıklamada "...karakul koyunları üzerinde inceleme yapan Sayın Profesör Cahit Öncü'nün verdiği bilgiye göre, bunların vapurla gelmesi mümkün değil. O nedenle, bunları uçakla getirmeyi planlıyoruz ve 1 uçağımız 640 koyun aldığından, aşağı yukarı 2 uçakla bu koyunlar bir havaalanımıza inecek" ifadeleri kullanılmıştır. Bu açıklamadan Pakistan'a sığınan göçmenlerin mağduriyetlerinin en aza indirilmesi için çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 6.Cilt, 99. Birleşim 17.03.1982, s. 438.

¹³⁹ Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 6.Cilt, 99. Birleşim 17.03.1982, s. 439.

¹⁴⁰ Öztürk, **a.g.e.**, s. 102.

¹⁴¹ **A.e.**, s. 91.

¹⁴² Uygurlar da Türk soylu kabul edilmekle birlikte; kanundan yararlanmak üzere başvuruda bulunan ailelerin bir kısmının 10-30 yıldır Pakistan vatandaşı olarak Pakistan'da bulundukları, diğer bir kısmının ise Çin'den Pakistan'a geldikleri ve "2641 sayılı yasanın 1. maddesinde belirtilen nitelikleri taşımadıkları" gerekçesiyle başvurularının reddedildiği belirtilmiştir. **A.e.**, s. 79. Meclis görüşmeleri sırasında 27 aileden oluşan 167 Uygur'un başvuru yaptığı belirtilmiştir. Ayrıca göçmen olarak kabul edilen kişilerin Pakistan'da kalan akrabalarının daha sonra bu Kanun'dan yararlanarak ülkeye gelmek istemeleri halinde bu isteklerinin kabul edilmeyeceği, 2641 sayılı Kanun'un uygulama alanının "bir defaya mahsus" olduğu vurgulanmıştır. Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 6.Cilt, 99. Birleşim 17.03.1982, s. 440.

kâğıdı düzenlenmiştir¹⁴³. Daha sonra iskanlı veya serbest göçmen olmaları gözetilmeksizin 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 6. maddesinin (B) fıkrası uyarınca Bakanlar Kurul kararı ile Türk vatandaşlığına alınmışlardır¹⁴⁴. Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına alınan göçmenlerin listeleri Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır¹⁴⁵.

2641 sayılı Kanun kapsamında öngörüldüğü üzere bir defaya mahsus olarak göçmen kabulü yapılmıştır ve daha sonraki yıllarda Kanun'un uygulaması olmamıştır. Buna rağmen Kanun yirmi beş yıl boyunca yürürlükte kalmıştır. 2007 tarihli 5637 sayılı "Uygulama İmkânı Kalmamış Bazı Kanunların Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun" ile yürürlükten kaldırılmıştır¹⁴⁶.

¹⁴³ 2510 sayılı Kanun'un md. 6/1: "Muhacirler sınırlardan girdikleri veya nakil vasıtalarından çıktıkları yerin en büyük mülkiye memuruna kendilerini ve ailesi fertlerini yazdırıp bir " muhacir kâğıdı " almağa ve bir vatandaşlığa girme beyannamesi imzalamağa mecburdurlar. Muhacir kâğıdı muvakkat doğum kâğıdı yerine geçer ve bir yıl muteber tutulur."

¹⁴⁴ 2510 sayılı Kanun'un md. 6/2: "Muhacir olarak alınanlar, İcra Vekilleri Heyeti kararıyla, hemen vatandaşlığa alınırlar. Küçükler baba ve analarına veya hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşına bakılmaksızın, vatandaşlığımıza geçirilirler".

¹⁴⁵ RG. 13.11.1982-17867, RG. 20.11.1982-17874, RG. 21.11.1982-17875, RG. 24.11.1982-17878, RG. 14.12.1982-17898, RG. 20.12.1982-17904, RG.12.03.1984-18339.

¹⁴⁶ RG. 02.05.2007-26510.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK SOYLU YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI VE ÇALIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜ İLE TÜRK SOYLU YABANCILARA TANINAN DİĞER AYRICALIKLAR

I. TÜRK SOYLU YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI VE ÖZGÜRLÜĞÜ

A. YABANCILARIN ÇALIŞMA HAKKI VE ÖZGÜRLÜĞÜ

Çalışma hakkı, değişik disiplinlerde yer alan anlayışlar kapsamında farklı şekillerde ifade edilmekle beraber; genel itibariyle “*çalışma gücüne ve isteğine bağlı herkesin insan onuruna yaraşır şekilde bir gelir elde etme hakkı*”¹ veya “*kişinin bir kazanç sağlama amacıyla faaliyet göstermede serbest olması*”² olarak tanımlanmaktadır³.

Temel haklar içinde sayılan çalışma hakkının korunması için en önemli düzenlemelerin başında uluslararası belgeler yer almaktadır. İnsan haklarının koruma sisteminin temellerinden birini oluşturan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde⁴ çalışma hakkının korunmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Beyanname’nin 23.

¹ Cahit Talas, "Çalışma Hakkı ve Türkiye'deki Durum", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.46, No:1, 1991, s. 409.

² A. Gündüz Ökçün, **Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti**, Ankara, Doğu Matbaacılık, 1962, s. 10.

³ Çalışma hakkının hem özel hukuk hem de kamu hukukunun ilgi alanına girdiği kabul edilmektedir. Işıl Özkan, **Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğunda Kişilerin Serbest Dolaşımı**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1997, s. 14; Musa Aygül, **Yabancıların Çalışma Hakkı (Hürriyeti) ve Yabancılar Çalışma İzni Verilmesinde İdarenin Takdir Yetkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019, s. 27. Çalışma hakkı kişinin temel hak ve özgürlükleri içinde yer almaktadır. Kemal Gözler, **İnsan Hakları Hukuku**, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2018, s. 94 vd. Bu yönüyle kamu hakkı niteliği bulunmaktadır. İşçi ve işveren arasındaki borç ve hizmet ilişkisi ise özel hukuka konu edilmesini sağlar. Öğretide çalışma hakkının özel haklar, kamu hakları, siyasi haklar bakımından sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Öğretide çoğunluk görüşe göre çalışma hakkının kamu hakkı olarak incelendiğini ifade edilmiştir. Özkan, **Yabancıların Çalışma Hürriyeti**, s. 23 vd; Ökçün, **a.g.e.**, s. 14 vd. Aygül; çalışma hakkının hem kamu hakkı hem de özel hak olarak nitelendirilmesi mümkün olması sebebiyle, yapılan ayrımların günümüzde önemini yitirdiğini ifade etmiştir. Aygül, **a.g.e.**, s. 28. AYM’de çalışma hakkını “temel hak” olarak tanımlamaktadır. “*Anayasa’nın 49. maddesinde öngörülen “çalışma hakkı” bir temel hak ve özgürlük olarak anayasal güvenceye bağlanmıştır. Çalışmanın bir hak olduğu noktasından hareketle, Devletin çalışma imkanlarının, iş alanının dengeli gelişmesi için gerekli tedbirleri alması temel ödevlerindendir.*” AYM GK. 2001/392 E., 2003/60 K. T. 4.6.2003, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 01.05.2021.

⁴ RG. 27/05/1949-7217.

maddesinde çalışma hakkına ilişkin olarak “Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizlikten korunma hakkı vardır” denilmektedir. Çalışma hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde ekonomik ve siyasal düzen ayrılığı gözetilmeksizin tüm toplumlar için temel bir hak olarak öngörülmektedir⁵.

Çalışma hakkına ilişkin düzenleme içeren bir başka uluslararası belge de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 16.12.1966 tarihinde kabul edilen “*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmedir*”⁶. Sözleşmenin 6’ncı maddesine göre; “*Bu Sözleşmeye taraf devletler, herkesin serbestçe seçtiği ya da kabul ettiği bir işte çalışarak hayatını kazanma fırsatı veren çalışma hakkını tanırlar ve bu hakkın korunması için gerekli tedbirleri alırlar*”. Avrupa Sosyal Şartı’nda⁷ ise, çalışma hakkı (md. 1), adil çalışma koşulları (md. 2), güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları (md. 3), adli ücret hakkı (md. 4) özel olarak düzenlenmiştir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)⁸ de çalışma hakkının koruması adına çalışmalar yürütmekte olan Birleşmiş Milletlere bağlı bir uzmanlık kuruluşudur. ILO, konferans, sözleşmeler ve tavsiye kararları yayınlarak faaliyet göstermektedir^{9,10}. Çalışma hakkı ve bağlantılı haklar ILO sözleşmelerinde doğrudan tanımlanmamakla beraber çalışma hakkına ilişkin politika ve uygulamalara yönelik rehber kurallar getirildiği görülmektedir¹¹. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün amaç ve hedeflerinin

⁵ Talas, a.g.m., s. 410.

⁶ 1966 tarihli Sözleşme 4867 sayılı “*Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun*” (RG. 18.06.2003-25142.) ile uygun bulunmasından sonra 2003/5923 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla (RG., 11.08.2003-25916) onaylanarak yürürlüğe konulmuştur.

⁷ 3 Mayıs 1996 tarihli Avrupa Sosyal Şartı Bakanlar Kurulu’nca 22/3/2007 tarihli ve 2007/11907 Karar Sayısı ile onaylanmıştır (RG. 09/04/2007-26488). Türkiye, 1996 tarihli “(Gözden Geçirilmiş) Avrupa Sosyal Şartı’nın III. Bölümünün A maddesi gereğince 1. madde, 2. maddenin 1, 2, 4, 5, 6 ve 7. Fıkraları, 3. Madde, 4. maddenin 2, 3, 4 ve 5. Fıkraları ile 7 ilâ 31 inci maddelerini kabul etmiştir.

⁸ International Labor Organisation (ILO).

⁹ Berrin Altuğ, “Yabancılar ve İş Hukuku”, *Adalet Dergisi*, C.58, No:7-10, 1967, s. 733; Murat Şen, “İnsan Hakları Bağlamında Çalışma Hakkı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Ali Rıza Okur’a Armağan)*, C.20, No:1, 2014, s. 159; Mehmet Semih Gemalmaz, *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*, C: 1 İstanbul, Legal Yayınevi, 2012, s. 839.

¹⁰ ILO çalışma hakkının korunmasına yönelik olarak bugüne kadar 189 sözleşme, 205 tavsiye kararı, 6 protokol yayınlamıştır. International Labor Organisation, **Rules Of The Game: An Introduction to The Standards-Related Work of the International Labour Organization**, Geneva, International Labour Office, 2019, s. 23. Bu sözleşmelerden 59 tanesi Türkiye tarafından onaylanmış, 55 tanesi yürürlüğe girmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü, “*Türkiye’nin Onayladığı ILO Sözleşmeleri*”, (Çevrimiçi) <https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.htm>, 30.04.2021.

¹¹ Ali Yuşa Turan, *Uluslararası Koruma Ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye’de Çalışma Hakkı* İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020, s. 99.

belirtildiği “*Philadelphia Bildirisi’nin*” 2. maddesinde çalışma hakkının temeline ilişkin olarak; “*İrk, inanç ve cinsiyetleri ne olursa olsun, bütün insanlar maddi ilerlemelerini ve manevi gelişmelerini, hür ve haysiyetli bir şekilde, ekonomik güvence altında ve eşit şartlarda sürdürmek hakkına sahiptirler. Bu sonuca ulaştıracak koşulların gerçekleştirilmesi, her ulusal ve uluslararası siyasetin ana hedefini oluşturmaktadır*” ifadeleri kullanılmıştır¹².

Çalışma hakkı, çalışma özgürlüğünden (hürriyetinden) farklı anlamda kullanılmaktadır. Çalışma özgürlüğü “kişinin istediği alanda çalışması ya da çalışmaması” anlamında kullanılmakta iken çalışma hakkının ise “devletin kişiye iş sağlama konusunda yükümlülüğünü” ifade ettiği belirtilmektedir¹³. Keza 49. maddenin 2. fıkrasında “*Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır*” denilmektedir. Bu bakımdan çalışma hakkı; devlete iş imkânı sunma, iş alanlarının dengeli şekilde gelişmesi yönünden gerekli tedbirler alma, çalışanların standartlarını yükseltme, işsizliği önlemeye yönelik tedbirler alma, elverişli ekonomik ortam yaratma gibi yükümlülük getirmektedir¹⁴.

Çalışma özgürlüğü Anayasa’nın 48. maddesinde “*Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti*” başlığı altında “*Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır*” şeklinde düzenlenmiştir. Çalışma özgürlüğü; kişinin istediği işte çalışabilme serbestisi, istediği işi yapabilmesi, seçtiği

¹² Bildirinin Türkçe metni için bkz. Uluslararası Çalışma Örgütü, Philadelphia Bildirisi, (Çevrimiçi) https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_412361/lang--tr/index.htm, 30.04.2021.

¹³ Gözler, **a.g.e.**, s. 468; Bülent Tanör, Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017, s. 197; Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 147-148.

¹⁴ Şen, **a.g.m.**, s. 147; Turan, **a.g.e.**, s. 106-107; Elçin Savur: "Türk-Yabancılar Hukuku Çerçevesinde Yabancıların Çalışma Hakkı ve Buna İlişkin Sınırlamalar," (Danışman: Günseli Öztekin Gelgel), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 27. Çalışma hakkı; sosyal devlet anlayışında, sosyal devleti gerçekleştirmeye yönelik tedbirlerden olan sosyal bir haktır Şen, **a.g.m.**, s. 147; Baki Erken, "Anayasal Çerçevede Türkiye’de Çalışma Hakkı", **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi**, C.1, No:2, 2013, s. 69; Meriç Karagözler, "1982 Anayasası Kapsamında Sosyal Devlet ve Çalışma Hakkı", **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.17, No:1, 2020, s. 222. Çalışma hakkı tek bir hakkı ifade ediyor gibi görünse de içinde pek çok farklı hakkı da barındırmaktadır. İş güvenliği hakkı, çalışma sürelerinin uyumluluğu ve ölçülülüğü, sağlıklı çalışma koşullarına sahip olma, ücret hakkı, yıllık izin hakkı, dinlenme hakkı, sendika hakkı gibi haklar da çalışma hakkı içinde değerlendirilebilecek haklardır. Şen, **a.g.m.**, s. 148; Tanör, Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 197-198; Erken, **Anayasal Çalışma**, s. 69.

sanat ve mesleği icra edebilmesi olarak tanımlanmaktadır^{15,16}. Maddede geçen “herkes” ifadesi, vatandaşlık, ırk, dil, renk, yaş, cinsiyet ayrımı yapılmaksızın tüm insanları kapsayacak şekilde kullanılmaktadır¹⁷.

Anayasa’da çalışma hakkı ve çalışma özgürlüğü “herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir (AY. md. 48)” ve “çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir (AY. md. 49)” şeklinde ifade edilmiş ve yabancı-vatandaş ayrımı gözetmeksizin herkese tanınmıştır. Ancak çalışma hakkı yabancılar için mutlak bir hak değildir¹⁸.

Devletler, yabancıların ülkelerinde çalışmasına ilişkin farklı esaslar uygulayabilmektedir¹⁹. Herkesin çalışma hakkının var olduğunun kabulü ve buna ilişkin milletlerarası düzenlemelere rağmen ülkelerin kamu güvenliği, kamu sağlığı, kamu yararı gereğince yabancıların çalışmasına birtakım kısıtlamalar getirildiği görülmektedir²⁰. Kamu güvenliği, kamu yararı, kamu sağlığı gibi unsurların yanı sıra özellikle ekonomik zorlukların yaşandığı dönemlerde; vatandaşı yabancının rekabetinden korumak için de yabancının çalışmasına ilişkin yasak ve kısıtlamaların getirildiği belirtilmektedir²¹.

Anayasa’nın 16. maddesine göre “Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir”. Bu bakımdan yabancıların çalışma hakkı ancak uluslararası hukuka uygun olmak kaydıyla kanunla sınırlandırılabilir. Anayasa Mahkemesi, yabancıların haklarının milletlerarası özel

¹⁵ Fevzi Demir, “Çalışma Hakkı İlkesi ve Hukuki Niteliği”, **Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu VI Bildiriler**, İstanbul, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Yayınları, 2014, s. 149; Tanör, Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 197; Cin, **a.g.m.**, s. 1.

¹⁶ Herkes istediği işte çalışmakta özgür olduğu gibi, kişinin zorla çalıştırılması da ayrıca yasaklanmıştır. Anayasa’nın “zorla çalıştırma yasağı” başlıklı 18. maddesinde “Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır. Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz” denilmektedir. Angarya yasağı olarak anılan bu ilke, aynı zamanda çalışmanın bir menfaate dayalı olmaksızın, karşılıksız veya ücretsiz yapılmasını da yasaklamaktadır Anayasa angarya yasağı sayılmayacak istisnaları da açıklamıştır. Şen, **a.g.m.**, s. 148. Anayasa’nın 18. maddesinin düzenlenişi bakımından hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar yönünden bir ayrıma gidilmezken; olağan üstü hallerde ve ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda istenebilecek vatandaşlık ödevi niteliğinde fikir ve çalışmalar bakımından yabancı ve vatandaş ayrımı yapıldığı görülmektedir. Savur, **a.g.e.**, s. 29.

¹⁷ Cin, **a.g.m.**, s. 1; Şen, **a.g.m.**, s. 149.

¹⁸ Tekinalp, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁹ Bilgin Tiryakioğlu, “Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.46, No:1, 1997, s. 80.

²⁰ Doğan, **Yabancılar**, s. 201-202; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 178.

²¹ Tiryakioğlu, **Çalışma Hakkı**, s. 80.

hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilmesi için gözetilecek milletlerarası hukuku “Devletlerin taraf oldukları iki veya çok taraflı andlaşmalar, milletlerarası teamüller (örf ve adetler) medeni milletlerce kabul edilen ve temel hukuk prensiplerinden bulunan, iyiniyet, ahde vefa, kazanılmış haklara saygı, Devletler Hukukunun iç hukuka üstünlüğü ilkeleri ve yardımcı kaynak sayılan ilmi ve kazai içtihatlar” olarak ifade etmiştir²².

Yabancıların hakları yalnızca kanunla sınırlandırılabilir. Yabancıların haklarının milletlerarası hukuka uygun olarak yalnızca kanunla sınırlandırılabiliyor olması yabancılar için güvence teşkil etmektedir²³. Ancak yabancıların haklarının kısıtlanabiliyor olması; yabancı kişilerin dininden, renginden, cinsiyetinden veya ırkından dolayı ayrımcılığa uğrayabilecekleri anlamına gelmemektedir. Yabancıların bu özelliklerinden dolayı haklarının kısıtlanması ya da ayrımcılığa uğraması milletlerarası hukukun prensiplerine ve anayasaya aykırılık oluşturur²⁴.

2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile, Anayasa’nın 104. maddesinin 17. fıkrasında Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine ilişkin olarak “Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır” hükmü haizdir. Bu bakımdan yabancıların haklarının sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemelerin münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörüldüğünden Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yabancıların hakları sınırlandırılmaz²⁵.

²² AYM GK. 1984/14 E., 1985/7 K., T. 13.06.1985, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 01.05.2021. Aynı yönde, AYM GK. 2007/38 E., 2010/76 K., T. 3.6.2010, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 01.05.2021.

²³ Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 229.

²⁴ **A.e.**

²⁵ Her ne kadar 6771 sayılı Kanun ile değişik Anayasa md. 104/17 hükmü lafzına göre; Anayasa’nın ikinci kısmının üçüncü bölümünde yer alan çalışma ve sözleşme hürriyeti ve çalışma hakkı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenebiliyor olsa da yabancıların çalışma hakkına ilişkin sınırlandırmalar ancak kanunla düzenlenebilecektir. Çalışma hakkının Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile çalışma hak ve özgürlüğünü genişletici düzenlemeler yapılabileceği ancak çalışma hak ve özgürlüğü sınırlandırıcı düzenleme yapılamayacağı görüşü de ileri sürülmüştür. Fazıl Sağlam, "Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinin Sınırları Uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar", **Anayasa Yargısı Dergisi**, C.1, 1984, s. 268.

Türkiye’de çalışmak isteyen yabancıların hakları birtakım sınırlamalara tabi tutulmuştur ve bazı iş ve çalışma alanları yabancılara tümünden yasaklanmıştır. İç hukukta, yabancıların çalışma hakkını sınırlandıran hükümler içeren çok sayıda yasal düzenleme mevcuttur. 2003 yılı öncesindeki dönemde yabancıların çalışmasına ilişkin kurallar mevzuatta karışık halde bulunmaktaydı. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun’da²⁶ “*yabancılar Türkiye’de ancak kanunun kendilerine menetmediği işleri tutabilirler*” (md.15/1) denilmekteydi. Bu bakımdan yabancıların belli bir iş alanında çalışma hakkına sahip olup olmadığının tespiti için ilgili iş alanının düzenlendiği mevzuata bakmak gerekmektedir²⁷. Yabancıların icra edip edemeyeceği mesleklerin neler olduğunu tespit edebilmek için dikkatli bir inceleme yapılması gerekmektedir. Mevzuatta yabancıların çalışmasının yasaklandığı tek bir kanun bulunmamakla birlikte bu anlamda en kapsamlı kanun 2007 sayılı Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun’du²⁸.

Yabancıların çalışma hakkına ilişkin düzenlemelerin çok dağınık halde bulunması bu alandaki sorunların çözümüne yetersiz kalmaktaydı²⁹. Bu alandaki düzenlemeleri yeknesaklaştırmak ve yabancıların istihdamına ilişkin düzenlemeleri tek bir kanunda toplamak için yapılan çalışmalar sonucunda 2003 yılında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun (YÇİHK) yürürlüğe girmiştir³⁰. YÇİHK’nin getirdiği en büyük yeniliklerden biri 2007 sayılı Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun’un yürürlükten kaldırılmasıdır. 2007 sayılı Kanun otuzdan fazla küçük el sanatı ve hizmetlerini yabancılara yasaklamaktaydı³¹. 2007 sayılı Kanun Bakanlar Kurulu’na başka meslek gruplarının yabancılara yasaklanabilmesi konusunda yetki vermektedir. Söz konusu

²⁶ RG. 24.07.1950-7564.

²⁷ Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 140.

²⁸ RG. 6/6/1932-2126.

²⁹ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 178; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 230.

³⁰ RG. 6/3/2003-25040.

³¹ 2007 sayılı Kanun ile Türk vatandaşlarına tahsis edilmiş sanat ve hizmetler şunlardır: “*Ayak satıcılığı; çalgıcılık; fotoğrafçılık; berberlik; müretteplik; simsarlık; elbise, kasket ve kondura imâlciliği; borsalarda mübayacılık; devlet inhisarına tâbi maddelerin satıcılığı; seyyahlara tercümanlık ve rehberlik; inşaat, demir ve ahşap sanayi işçilikleri; umumî nakliye vesaiti ile su ve tenvir ve teshin ve muhabere işlerinde daimî ve muvakkat işçilik; karada tahmil ve tahliye işleri; şoförlük ve muavinliği; alelûmum amelelik; her türlü müesseselerde ticarethane, apartman; han, otel ve şirketlerde bekçilik, kapıcılık, odabaşılık; otel, han, hamam, kahvehane, gazino, dansîğ ve barlarda kadın ve erkek hizmetçilik (garson ve servant); bar oyuncu ve şarkıcılığı, baytarlık ve kimyagerlik*” (md.1). “*Tayyare makinistliği ve pilotluğu ile devlete veya vilâyetlere merbut müessesat veya belediyeler ile bunlara merbut tesisat hizmetleri*” işlerinin yabancılar tarafından yapılabilmesi için ise Bakanlar Kurulu (Kanun’da geçen hali ile İcra Vekilleri Heyeti) kararı ile ruhsat alınması şartı getirilmişti (md.2).

Kanun 1930'lu yılların dönem ve ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak kabul edilmiştir³². 1932 yılından 2003 yılına kadar yetmiş yılı aşkın süre boyunca yürürlükte kalmıştır. 2007 sayılı Kanun'un yürürlükten kaldırılmasıyla yabancıların Türkiye'de çalışabilme imkânı genişletilmiştir³³. Ancak yabancıların çalışmasının yasaklandığı başkaca meslekler özel kanunlarda düzenlenmektedir³⁴.

YÇİHK, Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında, Avrupa Birliği Müktesebatının üstlenilmesi kapsamında Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde hazırlanmış bir kanundur³⁵. YÇİHK uyarınca yabancıların ülkemizde çalışması kural olarak izne tabi tutulmuştur³⁶. Bu bakımdan kayıt dışı yabancı istihdamına karşı etkin mücadele verilmesindeki hukuki yetersizliğin YÇİHK ile giderilmesi amaçlanmıştır³⁷.

Yabancıların çalışmasına ilişkin yürürlükte bulunan temel Kanun ise 27.08.2016 tarihli 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu'dur³⁸ (UİK). Uluslararası İşgücü Kanunu'nun 27. maddesi uyarınca YÇİHK yürürlükten kaldırılmıştır (UİK md. 27/7)³⁹. UİK'in genel gerekçesinde; "*seçici bir uluslararası işgücü politikasına bağlı sektörel esneklik sağlayacak uygulamaların 4817 sayılı Kanun'da yer almamasının kayıtdışılıkla mücadeleyi güçleştirmesi*" nedeniyle yeni ve etkili bir düzenleme yapılması gerekliliği doğduğu ve bu doğrultuda 6735 sayılı Kanun'un hazırlandığı belirtilmektedir⁴⁰. UİK ile ülkelerin nitelikli işgücü çekme politikaları izlenerek ülkemizin de bu uluslararası rekabete dahil olma kapasitesinin artırılması amaçlanmaktadır⁴¹. Kanunda yer alan düzenlemeler ile "*stratejik önemi haiz herhangi bir alanda öne çıkmış yüksek nitelikli*

³² Çelikel, Öztek Gelgel, **a.g.e.**, s. 179.

³³ Mustafa Alp, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.53, No:2, 2004, s. 33.

³⁴ Bu hususta detaylı bilgi için bkz. aş. 130 vd.

³⁵ Çelikel, Öztek Gelgel, **a.g.e.**, s. 179.

³⁶ YÇİHK'nin öngördüğü çalışma izni prosedürleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Bülent Çiçekli, **Yabancıların Çalışma İzinleri**, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, 2004, s. 21 vd.

³⁷ Kanun gerekçesi için bkz. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 11.12.2002, Sayı: B. 02.0. KKG/1 96-2 79/5965 Dönem: 22, Yasama yılı: 1, TBMM (S. Sayısı: 36) Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun Tasarısı ile İçişleri ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonları Raporları (1/308), (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c006/tbmm22006038.pdf>, 03.05.2021.

³⁸ RG. 13.08.2016-29800.

³⁹ UİK'in 26. maddesi uyarınca "27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna yapılmış olan atıflar" UİK'e yapılmış sayılacaktır.

⁴⁰ Kanun gerekçesi için bkz. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 23.06.2016, Sayı: 31853594-101-1309-2696 Dönem: 26, Yasama yılı: 1, TBMM (S. Sayısı: 403) Uluslararası İşgücü Kanunu Tasarısı (1/727) ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss403.pdf>, 03.05.2021.

⁴¹ Çelikel, Öztek Gelgel, **a.g.e.**, s. 179.

insan gücünün ülkemize kazandırılması” için kolaylaştırılmış uygulamalar getirilmiştir⁴². Ayrıca, oluşturulan işgücü politikaları ile göç politikaları arasında uyum sağlanması, yabancıların çalışma izinleri ve muafiyetlerinde yaşanabilecek sorunların giderilmesi, kurumlararası koordinasyonun sağlanması, Avrupa Birliği müktesebatına uyum sağlanması ve uluslararası sözleşmelere uyumlu uygulamalar getirilmesi amaçlanmıştır⁴³. Aynı zamanda son dönemde değişen göç hareketleri nedeniyle, genel olarak yabancılar hukuku ile ilgili mevzuatın yenilendiği ve hedef ülke konumuna gelen Türkiye’de bu konuda oluşan ihtiyaçlara cevap bulabilmek için çeşitli düzenlemeler getirildiği ifade edilmiştir⁴⁴.

UİK kapsamındaki düzenlemelere tabi kişiler; *“Türkiye’de çalışmak için başvuruda bulunan veya çalışan, bir işveren yanında mesleki eğitim görmek üzere başvuruda bulunan veya görmekte olan, staj yapmak üzere başvuruda bulunan veya staj yapan yabancılar ile Türkiye’de geçici nitelikte hizmet sunumu amacıyla bulunan sınırötesi hizmet sunucusu yabancıları ve yabancı çalıştıran veya çalıştırmak üzere başvuruda bulunan gerçek ve tüzel kişiler ile çalışma izni almaktan muaf tutulan yabancılar”* olarak belirlenmiştir (UİK md. 2/1-2).

UİK’in amacı ilk maddede şu şekilde ifade edilmiştir: *“Bu Kanun’un amacı; uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemektir”*. Uluslararası işgücü politikası, UİK’in getirdiği yeniliklerden biridir⁴⁵. Uluslararası işgücü politikası çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır⁴⁶. Uluslararası işgücü politikası ile çalışma izni salt bir prosedür olmaktan çıkarılarak çalışma iznine ilişkin aşamaların ülke menfaatleri ve ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir⁴⁷.

⁴² Uluslararası İşgücü Kanunu Tasarısı ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu s.5.

⁴³ A.e. s. 5-6.

⁴⁴ Demirkol, **a.g.m.**, s. 422-423.

⁴⁵ Ekşi, “Uluslararası işgücü politikası” kavramına ilişkin olarak, ifadenin yabancı devletlerin bir araya gelmesiyle oluşturduğu işgücü gibi anlaşılmasından dolayı “yabancı işgücü politikası” deyiminin kullanılmasının daha doğru olacağını belirtmiştir. Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 230.

⁴⁶ Barış Teksoy, "Yabancıların Çalışma Hakkı ile İlgili Güncel Gelişmeler", **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Ed. Bilgin Tiryakioğlu, v.d., Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2016, s. 255-256.

⁴⁷ Uluslararası İşgücü Kanunu Tasarısı ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu s.7.

Kanun'un 4. maddesine göre uluslararası işgücü politikası belirlenirken göz önünde bulundurulması gereken kriterler “uluslararası işgücü hareketliliği ve bölgesel gelişmeler ile Göç Politikaları Kurulu⁴⁸ kararları, istihdam ve çalışma hayatına ilişkin gelişmeler, sektörel ve ekonomik dönemsel değişiklikler, kalkınma plan ve programları, yabancının uyruğunda bulunduğu ülkeyle ikili ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler, Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalar ve uluslararası sözleşmeler, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı” olarak belirlenmiştir (UİK md. 4/2)⁴⁹. Bu kriterlere göre belirlenen politika çerçevesinde yabancı istihdamında niteliğin ve verimliliğin artırılmasının amaçlandığı söylenebilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kararları doğrultusunda işgücü politikasını belirlemede yetkili mercidir (UİK md. 4/1). UİK'in 7. maddesinin 6. fıkrasında ise Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kararları göz önüne alınarak çalışma izni başvurusunun değerlendirilmesinde ve çalışma izni puanlama sisteminin oluşturulmasında kullanılacak kriterlerin Bakanlıkça belirleneceği ifade edilmiştir.

UİK sisteminde, yabancıların Türkiye'de çalışabilmesi için kural olarak çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti almaları gerekmektedir⁵⁰. Çalışma izni türleri Kanun'da belirtilmiştir. Genel olarak çalışma izni türleri; süreli çalışma izni, süresiz çalışma izni ve bağımsız çalışma izni ve turkuaz karttır. Turkuaz kart nitelikli işgücü istihdamını arttırmak amacıyla UİK ile getirilen yeniliklerden birisidir⁵¹.

Çalışma izninin istisnai olarak verilebileceği kişiler de Kanun'da düzenlenmektedir. Çalışma izninin istisnai olarak verilebileceği kişiler arasında çalışmamızın ana konusunu oluşturan “İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilen” kimseler de yer almaktadır (md.16/1-ç). Bu husus aşağıda detaylıca işleneceğinden burada değinmekle yetiniyoruz⁵². Yine çalışma

⁴⁸ Göç politikası kurulu, 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (RG. 10/7/2018-30474) ile “Göç Kurulu” adını almıştır. 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 522. maddesinde “Göç Kurulu; Türkiye'nin yabancılarla ilgili göç stratejilerini belirlemek, koordinasyonunu ve uygulanmasını takip etmekle görevli olup İçişleri Bakanının başkanlığında, İçişleri Bakanlığınca belirlenecek bakanlık ve kurum ve kuruluşların temsilcilerinden oluşur. Kurul, İçişleri Bakanının çağrısı üzerine toplanır” denilmektedir.

⁴⁹ Uluslararası işgücü politikası belirlenirken, son zamanlarda ülke gündemini oldukça meşgul eden göç politikasının da gözetiliyor olması öğretide olumlu karşılanmıştır. Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 179.

⁵⁰ Yabancıların ülkemizde çalışabilmeleri için öncelikle yasalara uygun şekilde ülkeye giriş yapmış olması gerekir Doğan, **Yabancılar**, s. 203.

⁵¹ Çalışma izinleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 184 vd; Doğan, **Yabancılar**, s. 212 vd; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 243 vd.

⁵² Bkz. aş. 112 vd.

izni muafiyeti kapsamında olan yabancılar ise, çalışma izni muafiyeti almak kaydıyla ile ülkemizde çalışabilmektedir.

Her ne kadar Uluslararası İşgücü Kanunu'nun uygulanmasına yönelik bir yönetmelik düzenleneceği Kanun'un 25. maddesinde belirtilmiş olsa da; yönetmelik halen taslak haldedir. Kanun'un geçici madde 1 maddesinin 4. fıkrasına göre *"bu Kanunun uygulanmasına ilişkin düzenlemeler yürürlüğe girinceye kadar mevcut düzenlemelerin bu Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına"* devam olunacaktır. Bu nedenle 4817 sayılı YÇİHK'nin uygulanmasına ilişkin Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin⁵³ Kanun'a aykırı olmayan hükümleri halen yürürlükte dir.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan Türk soylu yabancılar ise, çalışma hakkı bakımından diğer yabancılara nazaran daha imtiyazlı durumdadır. Türk soylu yabancıların çalışma hakkını düzenleyen özel düzenlemeler mevcuttur. Bu husus aşağıda detaylıca işlenecektir.

B. TÜRK SOYLU YABANCILARIN TÜRKİYE'DE ÇALIŞMASININ HUKUKİ REJİMİ

1. Türk Soylu Yabancıların Çalışmasına İlişkin Özel Kanun

Mevzuatımızda Türk soylu yabancıların çalışma hakkına ilişkin özel bir kanun bulunmaktadır. 1981 tarihli 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun (TSYÇK)⁵⁴ ile Türk soylu yabancılar, Türkiye'de çalışma hakkı bakımından diğer yabancılara tanınan haklardan daha fazlasına sahip olmuştur.

TSYÇK'nın amacı Kanun'un 1. maddesinde *"Türkiye'de ikamet eden Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat dallarında çalıştırılabilmelerine olanak sağlamaktır"* olarak düzenlenmiştir. Bu bakımdan Kanun'un iki temel amacı olduğu

⁵³ RG. 29.08.2003-25214.

⁵⁴ RG. 29/9/1981-17473.

belirtilmektedir. Bunlardan ilki Türk soylu yabancılara geçimlerini sağlama imkânı tanınması; ikincisi ise ihtiyaç duyulan alanlarda bu kişilerce istihdam sağlanmasıdır⁵⁵.

Kanun'un genel gerekçesinde ise; Kanun'un amacı “türlü nedenlerle hem Türkiye'de yerleşen, hayatını devam ettirmek zorunda bulunan ve vatandaşlığımıza alınmadığı için de çok müşkül duruma düşmekte olan soydaşlarımızı korumak ve hem de memleket yararına bu soydaşlarımızın meslek ve sanatlarından faydalanmak amacıyla vatandaşlığımıza alınmasalar bile kendilerine, Türk vatandaşları gibi meslek ve sanatlarını serbestçe yapma olanaklarının tanınmasının bir çok faydalar sağlayacağı ve keza Türkiye'de milyonlarca lira sarf edilerek yetiştirilen soydaşlarımızın yabancı ülkelere göçünü de önleyeceği kuşkusuzdur. Kanun tasarısı bu amaçla hazırlanmıştır” şeklinde ifade edilmiştir⁵⁶.

TSYÇK'nin yürürlüğe girdiği dönemde yabancıların çalışmasına ilişkin yeknesak bir düzenleme bulunmamaktaydı. 2007 sayılı Kanun başta olmak üzere, diğer özel düzenlemelerde de yabancılara yasaklanmış pek çok sanat, hizmet ve meslek grubu vardı. TSYÇK ile Türk soylulara tanınan en önemli ayrıcalıklardan biri “*Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere*” Türk vatandaşlarına hasredilmiş mesleklerin bu kimselerce yapılabilmesine olanak sağlanmış olmasıdır⁵⁷.

Türk soylulara imtiyaz tanınmasının sebepleri hakkında öğretilerde çeşitli gerekçeler ileri sürülmüştür. Türk soylu yabancıların pek çoğu yaşadıkları ülkede uğradıkları zorluklar nedeniyle ülkemize gelmiş ve geldikleri ülkelerde pek çok akraba ve mal varlığı bırakmışlardır⁵⁸. Bu kişilerin Türk vatandaşlığına geçmesi halinde, geldikleri ülkedeki haklarından vazgeçmeleri ya da yoksun kalmaları gerekebilir. Türk soylu yabancıların bu gibi durumlardan zarar görmemesi ve ülkemizde geçimlerini sağlayabilmeleri için böyle bir düzenleme yapılması yoluna gidilmiştir⁵⁹.

⁵⁵ Cin, a.g.m.

56 Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 24.10.1981, Sayı: 101-924/0526, Milli Güvenlik Konseyi (S. Sayısı: 267) Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Yapabilmelerine, Kamu ve Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu. (1/220) (Çevrimiçi) https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MGK_d01/c004/mgk_01004072.pdf, 04.05.2021.

⁵⁷ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 205-206.

⁵⁸ Cin, a.g.m., s. 1.

⁵⁹ Sadrulev, *a.g.m.*, s. 303; Ganiyeva, *Türk Soylu Yabancılar*, s. 268; Cin, *a.g.m.*, s. 1.

Türk soylu yabancıların istihdamının diğer yabancılara göre daha imtiyazlı şekilde düzenlenmesinin siyasi ve sosyal nedenlere bağlı olduğu ifade edilmiştir⁶⁰. Tanınan imtiyazların “*tarihten gelen köklü miras ve soydaşlık bağının yüklediği sorumluluk duygusu*” nedeniyle yapıldığı belirtilmiştir⁶¹. Milli devlet anlayışı göz önüne alındığında Türk soyluların herhangi bir yabancı muamelesi görmesinin bu anlayışla bağdaşmayacağı ileri sürülmüştür⁶². Kanun’un sağladığı ayrıcalıklardan yararlanan pek çok Türk soylu yabancı olduğu bu bakımdan düzenlemenin büyük bir ihtiyaca cevap verdiği ifade edilmiştir⁶³.

TSYÇK, ekonomik kaygılarla, nitelikli işgücünü artırma amacıyla çıkarılmış bir kanundur. 1981 yılının dönem koşullarında, darbe sonrası nitelikli işgücünde; hapis hali, yer değiştirme, işten atılma, ülkeden ayrılma gibi sebeplerle oluşan azalmanın giderilmesinde Türk soylu yabancıları işgücü piyasasına dahil edilmesinin bir çözüm olarak görüldüğü ileri sürülmüştür⁶⁴.

TSYÇK’nın yürürlüğe girdiği dönemde, yabancıların çalışma hakkını düzenleyen yeknesak bir kanun bulunmamakla birlikte, yabancılar kendilerine yasaklanmamış sanat ve meslekleri icra edebilmekteydiler⁶⁵. 2007 sayılı mülga Kanun başta olmak üzere pek çok düzenleme ile çok sayıda sanat ve meslekte yabancıların çalışmasını kısıtlanmaktaydı. Türk soylu yabancılar, TSYÇK düzenlemesine istinaden Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri icra edebilirler. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat dallarında çalıştırılabilirler. TSYÇK’da yer alan düzenlemelerin, dönem koşulları göz önüne alındığında, Türk soylu yabancıları,

⁶⁰ Arıcı, **a.g.m.**, s. 50.

⁶¹ Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 302.

⁶² Arıcı, Anayasa’nın başlangıç hükümlerinde yer alan “*hiçbir faaliyetin Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevi değerlerinin*” ve “*demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur*” ifadelerinden yola çıkarak Türk soylu yabancılara tanınan imtiyazları milli menfaatlerin bir gereği olarak görmektedir. Arıcı, **a.g.m.**, s. 50. 1990’lı yıllarda beklenmedik bir olay olan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin yıkılması karşısında, o coğrafyada yaşayan Türk topluluklarına açılım politikası ve orada yaşayan Türk soyluların Türkiye’ye yönelmesi hususunda Kanun’un çok önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir. Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 310. Benzer bir yaklaşımla, Türk soylu yabancıların işgücü piyasasına entegre edilmesi ile; Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin yıkılmasından sonra bağımsızlığını ilan eden Türki Cumhuriyetlerden gelen kişiler sayesinde Kanun’un Türk kültürünün genişlemesine öncülük edici bir girişim olarak nitelendirilebileceği iddia edilmiştir. Sağdıç, **a.g.m.**, s. 84-85.

⁶³ Bülent Özden, “Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışması veya Çalıştırılabilmesi”, **Çimento İşveren Dergisi**, C.5, No:3, 1991, s. 18.

⁶⁴ Sağdıç, **a.g.m.**, s. 84.

⁶⁵ Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 140.

çalışma hakkı bakımından Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklara oldukça yaklaştırdığı anlaşılmaktadır.

Daha önce de değindiğimiz üzere, çalışma hakkı temel bir haktır. Temel haklar bakımından eşitlik ilkesinin korunması esastır. TSYÇK ile Türk soylu yabancılara tanınan imtiyazların eşitlik ilkesi bakımından bir milletlerarası hukukun kabul edeceği bir ayrıcalık olup olmadığı tartışmalı bir meseledir. Bir görüşe göre; her ne kadar uluslararası hukuk düzeninde yabancılar ve vatandaşlar bakımından her alanda mutlak bir eşitlik sağlanması yükümlülüğü bulunmamakla birlikte, yalnızca Türk vatandaşlarının yapabileceği öngörölmüş sanat ve mesleklerin, Türk soylu yabancılar tarafından da icra edilebilmesine imkân sağlayan düzenleme ile vatandaş-yabancı arasındaki eşitliği sağlamaya yönelik bir adım atılmıştır^{66,67}. Bu görüşe göre; yabancılar için öngörölmüş birtakım kısıtlamaların bir kısım yabancı bakımından kaldırılması, aleyhe değil lehe doğru bir hareket olduğundan eşitliği bozucu değil aksine eşitliği gerçekleştirici bir durum olarak ifade edilmiştir⁶⁸. Devletlerin ikili veya çoklu anlaşmalarla taraf devlet vatandaşlarına imtiyaz tanımalarının mümkün olduğu gerekçesiyle; bir devletin tek taraflı olarak belli bir yabancı kesimine imtiyaz tanımalarının mümkün olduğu milletlerarası hukukta bu durumu engelleyen bir kural olmadığı savunulmuştur^{69,70}.

⁶⁶ Sadruleşrafı, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 304.

⁶⁷ Burada bahsedilen eşitlik yabancıların haklarının ülke vatandaşları ile eşit olmasıdır. Ancak mevzuatta yer alan bir düzenlemede bu eşitlik sınırının aşıldığı görölmektedir. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Personelinin Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Esaslarına Dair Yönetmelik'te (RG. 24.06.2017-30106) Mütercim-Spiker kadrosu için aranan eğitim düzeyi kriterinde genel olarak fakülte veya en az 4 yıllık yüksekokul mezunu olma şartı aranmakta iken "*Türk soylu yabancılar ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen yabancılar için en az lise mezunu olması ve denklik belgesini ibraz etmek*" şartı aranmaktadır. Bu bakımdan Türk soylu yabancılar 4 yıllık fakülte veya yüksek okul mezunu olmalarda bu kadroda çalışma imkanına sahiptir. Ancak, bu imkândan ancak sonradan Türk vatandaşlığı kazanan kişiler yararlanabilmekte olup doğumla vatandaşlık kazanan kişiler bakımından daha yüksek bir kriter olan yabancılar 4 yıllık fakülte veya yüksek okul mezunu olma şartı aranmaktadır. İmtiyazlı yabancı bile olsalar, söz konusu kadro bakımından Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlarına göre daha avantajlı konumda olması kanımızca eşitlik prensibinin sınırlarını aşan bir düzenlemedir. (Yönetmelikte geçen *Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçen yabancılar* ifadesi hukuk terminoloji bakımından yanlış ve hatalı bir kullanımdır bu bakımdan düzenlemenin tekrar ele alınması gerektiği kanaatindeyiz.)

⁶⁸ Cin, **a.g.m.**, s. 1; Sadruleşrafı, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 304.

⁶⁹ Bu görüşe göre, bir kişinin ırkı veya soyu nedeniyle çalışma ortamında uğradığı ayrımcılık, milletlerarası hukukta hoş görölmeyen ayrımcılığa bir örnektir, ancak bir devletin belli bir yabancı kesime daha imtiyazlı haklar tanınması milletlerarası hukukta hoş görölmeyen ayrımcılık statüsüne girmemektedir. Cin, **a.g.m.**, s. 1.

⁷⁰ Karşılaştırmalı hukukta da benzer örnekler görölmektedir. Örneğin, Yunanistan, Almanya ve Finlandiya'da kendi vatandaşları ile soydaş olan yabancılar için ikamet izni almadan çalışma hakkı tanınmaktadır. A.e. Fin Yabancılar Kanunu'na göre (Kanun No: 301/2004) yabancı ve benzer kişi ayrımı vardır. Benzer kişi Kanun'da İzlanda, Lihtenştayn, Norveç veya İsveç vatandaşı kimseler olarak tanımlanmaktadır. Benzer kişiler statüsündeki kişiler Finlandiya'da ikamet izni almadan çalışma

Diğer bir görüşe göre ise; belli bir soydan gelen kimseler bakımından lehe farklı düzenlemeler yapılması, makul ve haklı sebeplere dayanıyor bile olsa, bu durumun aynı zamanda renk, ırk veya etnik kökene dayalı ayrımcılıkları örtbas etmek için yapılabileceği göz önünde tutulmalıdır^{71,72}.

2. Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışmasına İlişkin Esaslar

TSYÇK, “*Türk soylu yabancıların Türkiye’de çalışmalarına, kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde çalıştırılabilmelerine izin verilmesine, meslek kuruluş ve sosyal güvenlik kurumları ile ilişkilerine hak ve yükümlülüklerinin düzenlenmesine ilişkin hükümleri kapsar*” (md. 2). Türk soylu yabancıların Türkiye’de çalışabilmeleri için çalışma izni almaları esastır. Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlarının yapabileceği meslek ve sanatlarda çalışabilmesi için, çalışacakları meslekler için özel kanunlarda aranan şartları taşımaları ve TSYÇK ile Uluslararası İşgücü Kanunu’na⁷³ göre çalışma izni almaları gerekir. Türk soylu yabancılara çalışma izni Dışişleri

hakkına sahiptir. Fin Yabancılar Kanunu İngilizce metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf>, 08.05.2021. Yine benzer şekilde nitelikli işgücü istihdamına önem veren ülkelerden Japonya ve Kore’de, nitelikli olmayan işgücü istihdamı ancak etnik köken yakınlığı varsa kabul edilmektedir. Örneğin Japonya’da “*nikkeijin*” olarak adlandırılan kişiler (19. yy.’da Güney Amerika’ya göç eden Japon kökenli kimseler), Kore’de ise Kore kökenli Çin vatandaşlarının, nitelikli işgücüne hizmet etmeseler de ülkede çalışmalarına imkân sağlanmaktadır. Bu ülkelerde nitelikli olmayan işgücünde çalışan diğer yabancılar stajyer olarak ya da kaçak olarak çalışmaktadırlar. Ryszard Cholewinski v.d., **Migration and Human Rights: The United Nations Convention on Migrant Workers’ Rights**, New York, Cambridge University Press, 2009, s. 180-181. Aynı şekilde; Kazakistan Cumhuriyeti’nin Göç Kanunu’nda Kazak soylu yabancıların çalışmasına ilişkin özel hükümler yer almaktadır. Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 268 dipnot 255. Yunan Hukuku’nda da Yunan soylu kişilerin ikamet izni alması özel olarak düzenlenmiş diğer yabancılara göre daha kolaylaştırılmıştır. Yine Yunan soylu yabancılar, Yunan vatandaşlığını imtiyazlı olarak kazanabilirler. Elpianna Emmanouilidi, **Greek Immigration and Asylum Policy**, Athens, Centre of Planning and Economic Research, 2003, s. 25.

⁷¹ Folke Schmidt, **Discrimination in Employment: A Study of Six Countries**, Stockholm, Comparative Labour Law, 1978, s. 261 (Cin, **a.g.m.**, s.1 dipnot 28’den naklen).

⁷² Sağdıç ise; her ne kadar Türk soylu yabancılara sağlanan imtiyazlar ile bu yabancıların çalışma hakkı bakımından Türk vatandaşlarına yaklaştığını bazı noktalardan eşitlendiğini ifade etse de; siyasal bir hak statüsünde kabul edilen kamuda çalışma hakkının savunduğu görüşe göre etnik kimliğe atıf yapan bir statüye tanınmasının hukuki belirsizliklere yol açtığını ileri sürmüştür. Sağdıç, **a.g.m.**, s. 90-92.

⁷³ TSYÇK’nın 3. maddesinde (Değişik: 27/2/2003-4817/30 md) 4718 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun’a göre çalışma izni verilmesi ifadesi yer almaktadır. UİK md. 26/1 uyarınca “*diğer mevzuatta, 27/2/2003 tarihli ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna yapılmış olan atıflar*” UİK’e yapılmış sayılacağından Türk soylu yabancılar çalışma iznini UİK’e uygun şekilde alacaklardır.

Bakanlıkları ile diğer ilgili bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilecektir (md. 3)⁷⁴.

Türk soylu yabancıların çalışma izni alabilmesi için öngörülen şartlar “Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu veya Özel Kurum, Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine Dair Kanunun Uygulanması Hakkındaki Yönetmelik’te (TSYÇKY)⁷⁵” düzenlenmektedir.

Türk soylu yabancıların çalışma izni alabilmesi için gereken şartlar TSYÇKY md. 3’te şu şekilde sıralanmıştır: “*Bu Yönetmelik uyarınca kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen veya Türk vatandaşı olma şartı aranan meslek, sanat ve işlerde Türk soylu yabancıların çalışma veya çalıştırılabilmelerine izin verilebilmesi için:*

- 1) İçişleri Bakanlığınca kendilerine ikamet izni verilmiş olmak,*
- 2) Belirli meslek ve sanatlar için, özel kanunlarda aranan nitelikleri taşıdığını yetkili Türk makamlarından alacağı belgelerle kanıtlamış olmak,*
- 3) Eğitim durumunu gösteren yabancı okul veya fakültelerden verilmiş diplomalarının denkliğini Millî Eğitim Bakanlığınca onaylatmış bulunmak,*
- 4) O mesleği yapmasında güvenlik açısından herhangi bir sakınca bulunmamak ve durumu Bakanlar Kurulunca⁷⁶ tesbit edilmiş esaslara uygun olmak,*
- 5) Yabancılar için açılacak özel kütüklerde nüfus kayıtlarını tesis ettirdiğini belgelendirmek,*
- 6) Mesleki kuruluşlara kayıtlı olmanın zorunlu bulunması halinde üyeliğini belgelendirmek,*

⁷⁴ 2003 yılında yapılan değişiklikten önce çalışma izni verme yetkisi İçişleri Bakanlığı’ndaydı. TSYÇK’nın 3. maddesi 27/2/2003 tarihli 4817/30 md değişikliğinden önce “*Türk soylu yabancıların, kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışma ve çalıştırılabilmeleri için, özel kanunlarda aranan nitelikleri taşımak ve yükümlülükleri yerine getirmek şartıyla, Bakanlar Kurulunca tespit edilecek usul ve esaslar çerçevesinde, Dışişleri ve ilgili bakanlıkların görüşleri alınarak İçişleri Bakanlığınca süreli olarak izin verilebilir. Bu izin süresi sona erdiğinde yenilenebileceği gibi, her zaman geri de alınabilir*” şeklindeydi. 2003 yılında yapılan bu değişiklikle 4817 sayılı Kanun düzenine uyum sağlanması ve çalışma izinlerinin tek bir kurumdan verilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

⁷⁵ RG. 14/1/1983-17928.

⁷⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG.11/02/2017-29976) ile yapılan değişiklik uyarınca Geçici md. 21/G hükmüne istinaden “*Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapılınca kadar Cumhurbaşkanı tarafından*” kullanılacaktır.

7) Yabancı ülkelerden alınmış kalfalık, ustalık veya dengi belgelerin Çıraklık Kurulunun görüşü alınarak denkliliğine Millî Eğitim Bakanlığınca karar verilmiş olmak,

Şarttır.”

TSYÇKY’de öngörülen koşullar dikkate alındığında Türkiye’de çalışmak isteyen Türk soylu yabancının çalışma izni alabilmesi için ikamet izni alması gerektiğine ilişkin şart dikkat çekmektedir. Yine aynı doğrultuda TSYÇK md. 1’de *“Türkiye’de ikamet eden Türk soylu yabancılar”* ifadesi kullanılmış olup çalışma izni verilmesi için bir ön şart olarak belirlenmiştir. TSYÇK uyarınca Türk soylu yabancıların, kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışabilmeleri için TSYÇK ve UİK’e göre, çalışma izni almaları gerekmektedir. Türk soylu yabancılara çalışma izni verilirken her iki kanunda yer alan hükümlerin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir⁷⁷. UİK’te öngörülen çalışma izni alma prosedürü incelendiğinde çalışma izni almak için ikamet izni alma zorunluluğu getirilmediği görülmektedir. UİK’in 12. maddesine göre *“Bu Kanuna göre verilen çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti, 6458 sayılı Kanunun 27 nci maddesi uyarınca ikamet izni yerine geçer. Ancak, 6458 sayılı Kanunda tanımlanan mülteci ya da ikincil koruma statüsü dışında yabancının herhangi bir nedenle ikamet izni olması yabancıya çalışma hakkı vermez”* denilmektedir. UİK uyarınca yabancılara, ikamet izni alma zorunluluğu olmadan doğrudan çalışma izni başvurusunda bulunabilme imkânı tanınmıştır⁷⁸.

Türk soylu yabancıların çalışma izni başvurusunda bulunması halinde ise UİK ve TSYÇK’nın birlikte uygulanacağı göz önüne alındığında; çalışma izni başvurularında ikamet izni aranıp aranmayacağı hususunda iki farklı hüküm karşımıza çıkmaktadır. Özel kanun-genel kanun ve önceki kanun-sonraki kanun yorum ilkeleri ile bu sorunun çözüme kavuşup kavuşmadığı irdelenmelidir.

TSYÇK, UİK’e göre özel bir kanundur. Özel kanun hükümlerinin, genel kanun hükümlerinin genel kanun hükümlerine göre öncelikli uygulama alanı bulmaktadır⁷⁹.

⁷⁷ Cin, **a.g.m.**, s. 1.

⁷⁸ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde çalışma izni başvurusunda bulunan yabancılardan istenilen belgeler; iş sözleşmesi yabancıya ait biyometrik vesikalık fotoğraf pasaport ve diploma olarak sayılmıştır. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.csgb.gov.tr/uigm/calisma-izni/basvuru-kilavuzlari/>, 29.05.2021.

⁷⁹ Aydın Aybay, Rona Aybay, Ali Pehlivan, **Hukuka Giriş**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 101.

Ancak, UİK de, TSYÇK'ya nazaran sonraki kanun niteliğindedir. Sonraki kanunlar da önceki kanunlara nazaran öncelikle uygulanırlar⁸⁰. Her iki durum beraber değerlendirildiğinde; TSYÇK önceki özel kanun, UİK ise sonraki genel kanun olarak karşımıza çıkmaktadır. Önceki kanun özel ve sonraki kanun genel kanun arasındaki çatışmanın hangi ilkeye göre çözüleceği konusu tartışmalı bir meseledir⁸¹. Bu bakımdan TSYÇK düzenlemesine göre çalışma izni almak için Türk soylu yabancıların ikamet izni alma zorunluluğuna ilişkin hükmün UİK'e göre öncelikli uygulanıp uygulanmayacağı hususunda diğer yorum ilkelerinden faydalanmak gerekmektedir.

Önceki düzenlemeler incelendiğinde, TSYÇK'nın kabul edildiği dönemde, yabancıların Türkiye'de çalışmasına yönelik yeknesak bir uygulamanın bulunmadığı görülmektedir⁸². YÇİHK döneminde ise, çalışma izni almak için ikamet izni almanın ön koşul olarak düzenlendiği görülmektedir (YÇİHK md. 5/4, 6 ve 7. maddeler). YÇİHK ile TSYÇK arasında çalışma izni almak için ikamet izni araması hususunda paralellik olduğu anlaşılmaktadır⁸³. Ancak 2017 yılında YÇİHK yerine yürürlüğe giren UİK'de çalışma izni için ikamet izni almanın bir ön koşul olmadığı görülmektedir. UİK düzenlemesi ile çalışma izni konusunda yabancılara önceki düzenlemelere nazaran daha kolaylık öngören bir düzenle getirildiği söylenebilir.

Türk soylu yabancılara kolaylık sağlama amacıyla getirilen TSYÇK düzenlemesinde öngörülen ikamet etme şartının, UİK'in öngördüğü düzenleme ile karşılaştırdığında daha dezavantajlı bir durum yarattığı anlaşılmaktadır. Bu bakımdan

⁸⁰ Kemal Gözler, "Yorum İlkeleri", **Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması**, Ed. Ozan Ergül, Ankara, Türk Barolar Birliği Yayınları, 2012, s. 100.

⁸¹ **A.e.**, s. 103-104.

⁸² YÇİHK öncesi dönemde yer alan düzenlemeler ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Alp, **a.g.m.**, s. 34 vd.

⁸³ YÇİHK yürürlükte olduğu dönemde; Türk soylu yabancıya ikamet izni verilirken ikamet izni alma koşullarının düzenlendiği hükümlerin dikkate alınması gerektiğine ilişkin olarak Danıştay Kararı'nda bu husus; "2527 sayılı Yasa, 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'na göre "özel yasa" niteliğinde olduğundan, Türk soylu olduğu kanaatine varılan davacının Türkiye'de avukatlık mesleğini icra etmesine - vatandaşlık koşulu bakımından- yasal bir engel bulunmamaktadır. Bu nedenle, davacının avukatlık mesleğini icra etmek için istediği ikamet izninin, Türkiye'de avukatlık yapamayacağı gerekçesiyle reddinde hukuka uyarlık bulunmamaktadır... ..Öte yandan; davalı idarece, davacının başvurusunun 5682 sayılı Yasanın 8. ve 5683 sayılı Yasanın 7. maddesinde öngörülen meslek harici diğer durumlar (kamu düzeni vb.) çerçevesinde yeniden değerlendirilip, ikamet izni verilmesinin uygun görülmemesi halinde buna göre işlem tesis edilebileceği de tabiidir. Bu durumda, İdare Mahkemesince; davacının ikamet izninin uzatılması istemli başvurusunun, Türkiye'de avukatlık yapamayacağından bahisle reddine ilişkin işlemin hukuka uygun olmadığı gerekçesiyle iptaline karar verilmesi gerekir; 1136 sayılı Yasanın 2527 sayılı Yasaya göre özel yasa olduğu yönünde yorum yapılmak suretiyle davanın reddi yolunda verilen kararda hukuka uyarlık bulunmamaktadır" şeklinde ifade edilmiştir. Danıştay 10. D. 2009/13017 E., 2010/2113 K., T. 24.03.2010, (Çevrimiçi), **Danıştay Karar Arama**, E.T. 13.05.2021.

her yabancının çalışma izni alabilirken yararlandığı, ikamet etme şartının aranmadığı prosedürün Türk soylular için de uygulanmasının gerektiği kanaatindeyiz. TSYÇK'nın amacının Türk soylulara kolaylık sağlamak amacıyla getirildiği de düşünüldüğünde, kendileri için getirilen önceki tarihli düzenleme nedeniyle diğer yabancılara nazaran dezavantajlı duruma düşürülmemeleri gerekir. TSYÇK'nın amacına göre yorum yapıldığında da bu sonuca ulaşmak mümkündür. Tüm yabancıların yararlanabildiği daha avantajlı bir hükümden diğer yabancılara nazaran imtiyazlı konumda olan Türk soyluların yararlanamaması hükmün amacıyla bağdaşmaz. Bu nedenle Türk soylu yabancıların çalışma izni başvurusunda ikamet izni şartının aranmaması gerektiği kanaatindeyiz.

Uygulamaya bakıldığında ise, Türk soylu yabancıların çalışma izni başvurularında istenilen belgelerde ikamet izni belgesi arandığı görülmektedir⁸⁴. Bu nedenle uygulamada, Türk soylu yabancılarının, genel hükümle sağlanan kolaylıklardan yararlanmadığı görülmektedir.

Türk soylu yabancılar “*özel kanunlarda aranan nitelikleri taşımak ve yükümlülükleri yerine getirmek şartıyla*” çalışma izni alabileceklerdir. Yönetmelikte yer alan kriterlere göre; Türk soylu yabancılarının yapmak istedikleri meslek ve sanatları icra edebilmeleri için uygun niteliklere sahip olduklarını “*yetkili Türk makamlarından alacağı belgelerle*” ispat etmeleri gerekir. Yabancı ülkelerden alınmış diploma ya da sertifika belgelerini ise Millî Eğitim Bakanlığı'nca denkliği almaları halinde kullanabileceklerdir. Bu kişilerin çalışmak için başvurduğu meslek veya sanatları icra edebilmek için meslek odası ya da meslek kuruluşuna üye olmak gerekiyorsa, üye olduklarını belgelendirmeleri gerekmektedir. Türk soylu yabancılarının çalışma izni başvurusunda bulunabilmek için bu yabancılar için açılacak özel kütüklere kaydolmaları ve kütüğe kaydolduklarını belgelendirmeleri gerekmektedir. Yabancılar için açılacak özel kütüklere kaydolma için aranan şartları aşağıda ayrı bir başlık altında incelenecektir.

a) Yabancılara Mahsus Kimlik Belgesi Sahibi Olma

Türk soylu yabancılarının, TSYÇK kapsamında çalışabilmeleri için TSYÇKY'nin 15. maddesi uyarınca kişi hal ve durumlarını kendileri için açılan özel

⁸⁴ Türk soylu kütüğüne kaydolmak için istenen belgeler hakkında bkz. aş. s. 108.

kütüğe kaydettirmeleri gerekmektedir. Yönetmelik'e göre; *"bunlara ait nüfus kayıtları, Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Merkez Nüfus İşlemler Şubesinde açılacak özel kütüklerde tutulur. Nüfus kayıtlarının tesisi için hazırlanmış özel formlar ilgililerce, ellerindeki belgelere göre doldurularak imza edildikten sonra Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilirler. Bu formun doldurulmasına esas olan belgelerin noterden onaylı örneklerinin de evraka eklenmiş olması gereklidir. Merkezde tutulan yabancılara ait nüfus kayıtları, kişinin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil etmez ve vatandaşlık için bir hak bahsetmez. İlgilinin resmi kurum ve kuruluşlarda tutulacak dosya ve sicilleri bu kayıtlardan çıkarılıp verilecek örnekler esas alınarak düzenlenir. İlgililer, medeni ve şahsi hallerinde meydana gelecek her türlü değişiklikleri, nüfus mevzuatı ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin olarak İçişleri Bakanlığınca çıkartılacak Yönergede belirtilecek esas ve usüllere göre, nüfus idarelerine bildirmek ve nüfus kayıtlarına işletmekle yükümlüdürler"* (Yön. md. 15).

Türk soylu yabancıların kendileri için açılmış özel kütüğe kayıt yaptırmaları için ikamet ettikleri yerin İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü'ne veya İlçe Nüfus Müdürlüğü'ne müracaat etmeleri gereklidir⁸⁵. Türk soylu yabancıların nüfus kayıtları yapıldıktan sonra kendileri için düzenlenen *"Yabancılara Mahsus Kimlik Belgesi"* başvuru yapılan İl Valiliğine gönderilir ve belge ilgisine teslim edilir.

İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün 01/12/2006 tarihli B050NÜV0090002-320/010.06-622/11826 sayılı *"Türk Soylu Yabancılara Kimlik Verilmesi"* konulu Genelgesi'nde⁸⁶ Türk soylu yabancılar için açılan kütüğe kayıt için istenilen belgeler şu şekilde sıralanmıştır:

- 1- *"Vatandaşı olduğu Devletin Konsoloslüğundan, Türk soylu olduğuna dair aldığı belgenin aslı veya noterden tasdikli olması,*
- 2- *Türk soylu yabancılar için doldurulan "Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tesisine İlişkin Bildirim" formundaki bilgilerin kontrolünden sonra fotoğrafın mühürlenmesi ve ilgili bölümün de idarece tasdik edilmesi, (Form Bilgisayar ortamındadır.)*

⁸⁵ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, "Türk Soylu Yabancılar," (Çevrimiçi) <https://www.nvi.gov.tr/turk-soylu-yabancilar>, 08.05.2021.

⁸⁶ Genelge metni için bkz. (Çevrimiçi) https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/genelge/Turk_Soylu_Yabancılara_Kimlik_Verilmesi200619.pdf, 08.05.2021.

- 3- *Diplomanın noterden veya fakülteden tasdik edilmiş olması,*
- 4- *Pasaportun tercüme edilmiş ve noterden tasdikli olması,*
- 5- *Forma yapıştırılacak olan fotoğrafın son altı ay içerisinde çekilmiş olması ve eklice gönderilecek olan iki adet fotoğrafın da aynı olması,*
- 6- *Evli olan Türk soylu yabancıların evliliğine ilişkin belgenin noterden tasdikli olması,*
- 7- *İkamet tezkeresi fotokopisinin okunaklı ve noterden tasdikli olması”*

“Yabancılar Mahsus Kimlik Belgesi” yalnızca Türk soylu yabancılar için düzenlenen bir belgedir⁸⁷. Bu husus Danıştay 10 Daire’nin 2007/6534 E., 2010/7246 K. sayılı 04.10.2010 tarihli kararında şu şekilde ifade edilmiştir: “Her ne kadar İdare Mahkemesince; İçişleri Bakanlığının, dava konusu işlemin tesis edildiği tarihten sonraki-22.08.2006 tarihli- yazısında, davacının Türk soylu olduğunun belirtilmesi nedeniyle, işlemin sebep unsurunda hukuka uyarlılık bulunmadığı belirtilmekte ise de; esasen davacı, 2527 sayılı Yasanın 6. maddesi ile anılan Yasanın Uygulama Yönetmeliğinin 3. ve 15. maddelerine dayanılarak Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Merkez Nüfus İşlemler Şubesinde tutulan yabancılar özel kütüğüne 16.06.2005 tarihinde kaydolmuş ve adına “Yabancılar Mahsus Kimlik Belgesi” düzenlenmiştir. Söz konusu kimlik, yalnızca Türk soylu olan yabancılar verildiğinden, davacının işlem tesis edildiği tarihten önce söz konusu koşulu taşıdığı, bu hususu da Aşkabat Büyükelçiliğine verdiği dilekçede açıkça belirttiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, işlemin tesis edildiği tarihten önce, başvuru tarihi itibarıyla Türk soylu olma koşuluna taşıyan ve bu durumu idarenin bilgisine sunarak çalışma izni isteyen davacının, Türk soylu olduğunu kanıtlayan bilgi ve belgelerin sunulmadığı gerekçesiyle başvurusunun reddinde hukuka uyarlılık bulunmamaktadır”⁸⁸.

Türk soylu yabancılar adına düzenlenen "Yabancılar Mahsus Kimlik Belgesi"nin süresinin dolması veya başkaca nedenlerle yenilenmesi gerektiği hallerde; Türk soylu yabancıların ikamet ettiği yerin İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü'ne veya İlçe Nüfus Müdürlüğü'ne Nüfus Müdürlüğüne dilekçe ile başvurması gerekir. Dilekçe ile birlikte “süresi uzatılmış okunaklı ikamet tezkeresinin noterden tasdik edilmiş

⁸⁷ Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 271.

⁸⁸ Kararın tamamı için bkz. Ekşi, **Pratik Kitabı II**, s. 428-433.

suretinin, eski kimlik belgesinin aslının, son altı ay içerisinde çekilmiş iki adet fotoğrafin” teslim edilmesi gerekmektedir⁸⁹.

TSYÇKY incelendiğinde çalışma izni almak isteyen ve çalışacağı işte aranan nitelikleri taşımayan Türk soylu yabancıнын öncelikle ikamet izni alması sonra da kendileri için açılan özel kütüğe kaydını yaptırması gerekir. Türk soylu yabancıнын özel kütüğe kaydolması için “*Vatandaşı olduğu Devletin Konsolosluğundan, Türk soylu olduğuna dair aldığı belgenin aslı veya noterden tasdikli halinin*” istendiği görülmektedir. Bu belgenin istenmesi, belgenin istendiği konsolosluğun böyle bir belge vermeye yanaşmaması veya Türk soyluluktan anlaşılanın bu kavramın Türk hukukunda benimsendiği şekilden daha farklı şekilde yorumlanması gibi sebeplerle karışıklığa ve adil olmayan sonuçlara yol açabileceği gerekçesiyle eleştirilmektedir⁹⁰. Gerçekten de, yabancı bir ülkenin konsolosluğundan bu ülke hukukunda tanınmayan bir kavrama ya da statüye yönelik bir belge istenmesi, Türk soylu yabancıya tanınan ayrıcalıklardan yararlanmak isteyen yabancı kişinin bu imkânlarla erişmesini güçleştiren bir uygulamadır. Zira politik çıkarlara göre, böyle bir belge vermek istemeyen ülkenin vatandaşı olan Türk soylu yabancı, ülkemizde ikamet etmesine ve aranan koşullara sahip olmasına rağmen kendisine tanınan imkânlardan yararlanamayacaktır.

Vatandaşı olduğu devletin konsolosluğundan, Türk soylu olduğuna dair belge istenmesine yönelik uygulama nedeniyle; vatansız olan Türk soylu yabancıların başvuracakları bir konsolosluk olmaması sebebiyle mağdur olacakları oldukça açık bir meseledir. Yine, ülkemizde uluslararası koruma statüsünde olan yabancıların; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu veya vatandaşı olduğu devletin kendisine insan haklarına aykırı muamelede bulunacağı için oraya dönemediği göz önüne alındığında, bu kişilerin vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna başvurarak istenilen belgeleri almasını beklemek mantığa aykırıdır. Söz konusu uygulama nedeniyle, bu kimselerin Türk soylu yabancı statüsünden yararlanmaları imkânsız hale gelmektedir.

Farklı devletlerin Türk soylu olunduğunu kanıtlayan bir belge vermek için uyguladığı esaslar veya Türk soyluluğun tespitine ilişkin bakış açıları aynı olmayabilir.

⁸⁹ Bkz. dipnot 85.

⁹⁰ Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 270-271.

Örneğin, bir ülkenin konsolosluğu bu belgenin neden istendiğine ya da nerede kullanılacağına dair başkaca bir belge getirilmesini talep edebileceği gibi, başka bir ülkenin konsolosluğu başvuruya istinaden doğrudan istenilen belgeyi verebilir. Ya da kimi ülke konsoloslukları politik nedenlerle vatandaşı olan kişinin Türk soylu olduğunu gösteren bir belge vermek istemeyebileceği gibi, bazı konsolosluklar da dönemsel olarak bu belgenin teminini kısıtlayabilir ya da belgenin temini için uygulanan prosedürlerle işi sürüncemede bırakabilir. Türk soylu yabancının vatandaşı olduğu ülkenin istenilen belgeyi verme bakımından yeterli bir arşiv kaydı ya da bilgi kayıt sistemi olmaması da başka bir ihtimal olabilir. Devletlerin egemenlik hakları düşünüldüğünde kendi hukuklarında tanımlanmayan bir belgeyi verme zorunlulukları bulunmamaktadır. Bu ihtimaller göz önüne alındığında, Türk soylu olduğuna dair belgenin temininde yeknesak bir uygulama olmayacağı anlaşılmaktadır. Söz konusu uygulama sebebiyle pek çok Türk soylu yabancı mağdur olabileceğinden adil olmayan sonuçların ortaya çıkabileceği kanaatindeyiz.

Türk soylu olduğuna dair belgenin Türk soylu yabancının vatandaşı olduğu ülke konsolosluğundan alınmış bir belge olması genel kabul olmakla birlikte; başkaca bir resmî belgenin de geçerli bir belge kabul edilip edilmeyeceği hususu tartışılabilir. Danıştay 10 Daire'nin 2016/12022 E., 2020/5401 K. 25.11.2020 tarihli kararında; idarece *“davacının vatandaşı olduğu ülkenin Konsolosluğundan, Türk soylu olduğuna dair belgeyi temin etmesi veya Türk soylu olduğunu geçerli resmi bir belge ile ispat etmesi halinde idareye yeniden başvuruda bulunabileceğinin”* belirtildiği görülmektedir⁹¹. Ancak geçerli başkaca resmî belge olarak ne gibi belgelerin kabul edilebileceği bu ifadeden anlaşılamamaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere; idarenin Türk soylular için açılan özel kütüğe kaydolmak amacıyla istenilen belgelere ilişkin metinlerinde Türk soylu olduğuna dair derneklerden alınan belgeler ile

⁹¹ Olaya ilişkin karar şu şekildedir: *“İlk derece mahkemesi; İçişleri Bakanlığının 2006/19 sayılı Genelgesinde, Türk soylu kütüğüne kayıt olabilmek için ilgili yabancidan "Vatandaşı olduğu Devletin Konsolosluğundan, Türk soylu olduğuna dair aldığı belgenin aslı veya noterden tasdikli olmasına ilişkin belge" istendiği ve bu belgenin temin edilmesi halinde ancak Türk soylu kütüğüne kayıt yapılmasının mümkün olduğu göz önünde bulundurulduğunda; davacının, vatandaşı olduğu Türkmenistan Devleti Konsolosluğundan alınan Türk soylu olduğuna ilişkin herhangi bir belge sunmadığı, dolayısıyla Türk soylu olduğunu kanıtlayamadığı, öte yandan, davacının vatandaşı olduğu ülkenin Konsolosluğundan, Türk soylu olduğuna dair belgeyi temin etmesi veya Türk soylu olduğunu geçerli resmi bir belge ile ispat etmesi halinde idareye yeniden başvuruda bulunabileceği de açık olduğu belirtilerek dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığı gerekçesiyle dava reddedilmiştir. Temyizen incelenen karar usul ve hukuka uygun olup, dilekçede ileri sürülen temyiz nedenleri kararın bozulmasını gerektirecek nitelikte görülmemiştir.”* Danıştay 10. D. 2016/12022 E., 2020/5401 K., T. 25.11.2020, (Çevrimiçi), **Danıştay Karar Arama**, E.T. 10.05.2021.

belediyelerden beyan usulüne göre düzenlenmiş olan belgelerin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir⁹².

b) Çalışma İzni Alma Zorunluluğu

i. Çalışma İzni Alınmasına İlişkin Esaslar

Türk soylu yabancıların, Türkiye’de çalışabilmeleri için çalışma izni almaları gerekmektedir. Türk soylu yabancılara verilecek çalışma izni TSYÇK ve UİK’de belirlenen şartlara göre verilecektir. Bu nedenle her iki kanunda da yer alan hükümler birlikte değerlendirilmelidir. TSYÇK’nın 3. maddesinde “*Türk soylu yabancıların, kanunlarda Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışabilme ve çalıştırılabilmeleri için*⁹³, özel kanunlarda aranan nitelikleri taşımak ve yükümlülükleri yerine getirmek şartıyla, bu Kanun ve Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanuna göre, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları ile diğer ilgili bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca izin verilir” ifadeleri kullanılmıştır. “İzin verilir” ifadesinin lafzı nedeniyle, her iki kanundaki şartlar beraber değerlendirildiğinde çalışma izni alma kriterini sağlayan Türk soylu yabancıya çalışma izninin verilmesi gerektiği belirtilmiştir⁹⁴.

TSYÇKY md. 4’e göre; Türk soylu yabancıların “*kamu ve özel kurum, kuruluş ve işyerlerinde çalışmasına veya meslek ve sanatını serbestçe yapmasına izin verilebilmesi için, oturulan yer mülki idare amirliğine bir dilekçe ile başvurulması ve bu dilekçeye üçüncü maddede gösterilen belgelerden gerekli olanların eklenmiş olması şarttır. Dilekçede yapılacak iş açıkça belirtilir.*” Yapılan başvuru sonrasında il merkezlerinde Emniyet Müdürlükleri, ilçelerde Emniyet Amirlikleri veya Emniyet Komiserliklerince eksiklik varsa tamamlatılır (Yön. md. 4/2). Ayrıca başvuran kişinin durumu emniyet noktasında incelenir ve hazırlanan dosya Valilik görüşünü belirten bir yazı ile İçişleri Bakanlığına gönderilir (Yön. md. 4/2 son cümle).

⁹² Bkz. yk. s. 35 dipnot 134.

⁹³ Cin, maddenin düzenleme şekli nedeniyle, hükmün lafzından Türk soylulara verilecek çalışma izninin yalnızca Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri yapmaları halinde verileceği anlamı çıktığını, ancak bu hususun kanunun amacı ile bağdaşmadığını ifade etmiştir. Bu halde Türk vatandaşlarına hasredilmemiş meslekleri yapacak Türk soylular bakımından genel hükümlere göre yani çalışmanın yapıldığı dönemde yürürlükte olan YÇİHK kapsamında izin verileceği anlamı çıktığını ancak çalışılacak meslek kolunda herhangi bir ayırım yapılmaksızın, Türk soylulara verilecek çalışma izinlerinin her iki kanunda da yer alan düzenlemelerin birlikte değerlendirilerek verilmesi gerektiği savunmuştur. Cin, **a.g.m.**, s. 1.

⁹⁴ **A.e.**

UİK'in "çalışma izninin istisnai olarak verilebileceği yabancılar" başlıklı 16. maddesinin 7. bendinde "*İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilen*" kişilere çalışma izni verilmesinde UİK'in çalışma izni başvurusu ve değerlendirilmesi meselesinin düzenlendiği 7. maddesinin, çalışma izni başvurusunun reddi meselesinin düzenlendiği 9. maddesinin ve çalışma izni türlerinin düzenlendiği 10. maddesinin uygulanmasına ilişkin istisnalar tanınabileceği düzenlenmektedir. UİK md. 16'ya göre verilen çalışma izinleri öğretide istisnai çalışma izni olarak adlandırılmaktadır⁹⁵. İstisnai çalışma iznine ilişkin hükümde "*Kanun'un 7., 9. ve 10. maddelerin uygulanmasına ilişkin istisnalar tanınabilir*" ifadesinin lafzı düşünüldüğünde "*tanınabilir*" ifadesinden idarenin bu hususta takdir yetkisinin olduğu söylenebilir.

İstisnai çalışma izni düzenlemesinin gerekçesinde; "*madde hükmünde sayılan yabancılara⁹⁶, taşıdıkları önem veya statü gereği ya da ilgili kanunlarda ikametleri ve çalışmaları ile ilgili yer alan özel hükümler gereğince çalışma izni kurallarının farklı uygulanması gerekmektedir*" denilmiştir⁹⁷. Bu imkânın Türk soylu yabancılara tanınmasının sebebi ise; "*Türk soylular ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları da çalışma izni hükümlerinin farklı uygulanabileceği yabancılar arasında sayılmaktadır. Türk soylu olanların İçişleri veya Dışişleri Bakanlığınca bildirilmesi şartı aranacaktır... ..Bu kapsamdaki yabancılara belirtilen kuralların farklı uygulanmasındaki temel amaçlardan birisi de, bu kişilerin ülkemizde yasal*

⁹⁵ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 193; Doğan, **Yabancılar**, s. 218; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 246.

⁹⁶ UİK kapsamında istisnai çalışma izni alabilecek yabancılar şunlardır:

"a) Eğitim düzeyi, ücreti, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı ve benzeri özellikleri itibarıyla nitelikli işgücü olarak değerlendirilen,

b) Bilim ve teknolojiye katkısı, yatırım veya ihracat düzeyi, sağlayacağı istihdamın büyüklüğü ve benzeri özellikleri itibarıyla nitelikli yatırımcı olarak değerlendirilen,

c) Belirli bir süre için işvereni tarafından Türkiye'de gerçekleştirilen bir projede istihdam edilen,

ç) İçişleri Bakanlığı veya Dışişleri Bakanlığı tarafından Türk soylu olduğu bildirilen,

d) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı,

e) Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşı,

f) 6458 sayılı Kanun uyarınca uluslararası koruma başvurusu sahibi, şartlı mülteci, geçici koruma sağlanan veya vatansız ya da mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağduru,

g) Bir Türk vatandaşı ile evli ve eşiyle Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayan,

ğ) Yabancı devletlerin ve uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde diplomatik dokunulmazlığı olmadan çalışan,

h) Alanındaki başarısı ile uluslararası düzeyde temayüz etmiş olarak bilimsel, kültürel, sanatsal veya sportif amaçla Türkiye'ye gelen,

ı) Sınırötesi hizmet sunucusu" olan kişilerdir.

⁹⁷ Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü, T. 23.06.2016, Sayı: 31853594-101-1309-2696 Dönem: 26, Yasama yılı: 1, TBMM (S. Sayısı: 403) Uluslararası İşgücü Kanunu Tasarısı (1/727) ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporu, (Çevrimiçi) <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss403.pdf>, 03.05.2021, s. 11.

olarak ikametlerinin mümkün olması nedeniyle kayıtdışı çalışmalarının önüne geçilmesinin istenmesidir” şeklinde açıklanmıştır⁹⁸.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarının “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşma” uyarınca Türk soylu yabancılara ilişkin TSYÇK kapsamından çıkarılarak daha özel bir statüye kavuştuklarını daha önce de dile getirmiştik⁹⁹. Anlaşmanın 2. maddesinde *“Türkiye Cumhuriyeti, Türkiye’de çalışan ve ikamet eden KKTC vatandaşlarının Türk soylu yabancılara Türkiye’de meslek ve sanatlarını serbestçe yapabilmelerine ilişkin ”2527 sayılı Kanun kapsamından çıkartılarak, özel bir statüye kavuşturulmaları için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasına yönelik süreci başlatacaktır. Bu süreç tamamlanuncaya kadar izin alma prosedüründe mevcut uygulamaya devam edilecek ancak, ikamet ve çalışma izin süreleri azami 5 yıl süreyle verilecektir”* denilmektedir. KKTC vatandaşları da UİK uyarınca istisnai çalışma izni alabilecek yabancılar arasında sayılmaktadır. Bu nedenle, Türk soylu yabancılara tanınan ayrıcalıklardan daha avantajlı özel bir konumda olmadıkları düşünülebilir. Burada istisnai çalışma izni verilmesinde idarenin takdir yetkisine bırakılan hususlarda KKTC vatandaşlarına diğer Türk soylu yabancılara nazaran daha avantajlı imkân tanınmasında bir sakınca bulunmadığı belirtmek gerekir. Kanımızca, idarenin istisnai çalışma izni verirken sahip olduğu takdir yetkisini anlaşma hükümlerine uygun olacak şekilde kullanması gerekmektedir, aksi halde anlaşma hükümleri ihlal edilmiş olur.

UİK’in 16. maddesi uyarınca istisnai çalışma izni olan bir başka grup ise, *“uluslararası koruma başvurusu sahibi, şartlı mülteci, geçici koruma sağlanan veya vatansız ya da mağdur destek sürecinden yararlanan insan ticareti mağduru”* kimselerdir (UİK md. 16/1-f). Esasen, bir yabancının hem Türk soylu hem de uluslararası koruma ya da geçici koruma statüsüne girecek bir kimse olması karşımıza çıkabilecek bir ihtimaldir. Uluslararası koruma statüsüne sahip yabancılar¹⁰⁰ ile geçici

⁹⁸ A.e. s. 12.

⁹⁹ Bkz. yk. s. 69 vd.

¹⁰⁰ Mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri uluslararası koruma statüleridir. Irkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı kötü muamele göreceğinden endişe eden ve yaşadığı korku nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen ve Avrupa’dan gelen yabancılara mülteci statüsü verilebilir (YUKK md. 61). Avrupa dışındaki ülkelere gelen ve yukarıda belirtilen koşullarda olan diğer yabancılara ise şartlı mülteci statüsü verilmektedir (YUKK md. 62). Mülteci ve şartlı mülteci için aranan şartları karşılamayan ancak vatandaşı olduğu

koruma statüsüne¹⁰¹ sahip yabancıların çalışmasına ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Hem Türk soylu olan hem de bu statü sahibi olan yabancıların çalışma iznine ilişkin hangi prosedüre tabi olacağı ise karışık bir meseledir. Her statünün Türkiye’de çalışmak adına sağladığı avantajlar ve dezavantajlar bulunmaktadır. Bu nedenle her iki statü için de şartları taşıyan yabancıların çalışmasının hangi esaslara göre belirlenmesi gerektiğini meselesinin üzerinde durmakta fayda görmekteyiz.

Mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi yabancıların çalışma izni alma zorunluluğu yoktur. Bu kişiler sahip oldukları “uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesi” ile çalışabilmektedirler (YUKK md. 84/4-b). Şartlı mülteci, geçici koruma statüsü sahibi yabancılar ile, uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların ise, çalışma izni alması gerekmektedir. Uluslararası koruma statüsündeki yabancılar ile geçici koruma statüsündeki yabancıların, Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslek ve sanatları icra edemeyecekleri hükme bağlanmıştır¹⁰². Bu halde, örneğin avukatlık mesleğini icra edilmesi uluslararası koruma statüsünün çalışma iznine ilişkin sağladığı imkanlar dahilinde mümkün olmayacaktır. Ancak Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlarına hasredilen mesleklerde çalışma imkânı bulunmaktadır. Burada mesele, mülteci statüsü ve ikincil koruma statüsü sahibi yabancıların aynı zamanda Türk soylu olması halinde Türk soylular için sağlanan ayrıcalıklardan yararlanabilmesinin mümkün olup olmadığıdır.

Bir kimsenin, aynı anda hem Türk soylu olduğunu gösteren “yabancılar mahsus kimlik” sahibi olmasını hem de uluslararası koruma statüsü sahibi kimlik belgesine sahip olmasını engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanımızca, Türk soylu yabancıların elde ettiği imkanlardan faydalanmak isteyen uluslararası

ülkeye ya da ikamet ettiği yere geri gönderildiğinde ölüm cezası, işkence, onur kırıcı davranış gibi insanlık dışı muamele göreceği düşünülen kişilere ise ikincil koruma statüsü verilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 155 vd; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 159 vd; Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 245 vd; Doğan, **Yabancılar**, s. 141 vd. Uluslararası koruma statüsü sahiplerinin çalışmasına ilişkin esaslar özel olarak düzenlenmektedir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, **a.g.e.**, s. 112 vd.

¹⁰¹ Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya kitlesel içinde bireysel olarak sınırlara gelen veya sınırları geçen yabancılar geçici koruma statüsü verilebilir (YUKK md. 91). Geçici koruma statüsü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 164 vd; Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 305 vd; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 166 vd; Doğan, **Yabancılar**, s. 162 vd. Geçici koruma statüsü sahibi kişiler, geçici koruma kimlik belgelerinin düzenlendiği tarihten altı ay sonra çalışma izni alma başvurusunda bulunabilirler (ÜİK md. 17/1). Geçici koruma statüsünde bulunan yabancıların çalışmasına ilişkin esaslar özel olarak düzenlenmektedir. Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Turan, **a.g.e.**, s. 145 vd.

¹⁰² YUKK md. 84/4-b ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (RG. 15.01.2016-29594) md. 6/2.

koruma statüsüne veya geçici koruma statüsüne sahip kişilerin, Türk soylu yabancı statüsüne sahip olmak için öngörülen işlemleri tamamlayarak bu statüye de sahip olmaları için hukuken bir engel bulunmamaktadır. Örneğin, yalnızca Türk vatandaşlarının yapabileceği öngörülen mesleklerden birini icra etmek isteyen Türk soylu uluslararası koruma statüsüne veya geçici koruma statüsüne sahip yabancılar, Türk soylu yabancıların çalışması için gereken işlemleri tamamlayarak ve çalışma izni alarak çalışabilmelidirler.

Ancak görüşümüzün daha iyi anlaşılabilmesi için bazı hususları daha açık şekilde ifade etmekte fayda görmekteyiz. Çalışma izni alması öngörülen “uluslararası koruma başvurusu sahibi, şartlı mülteci, geçici koruma statüsündeki” kimselerin Türk soylu yabancı statüsünün imkanlarından faydalanmak istemeleri halinde; sahip oldukları statüler için öngörülen çalışma izni başvurusunu değil, Türk soylu statüsü için öngörülen çalışma izni başvurusunda bulunması gerektiği kanaatindeyiz. Başka bir deyişle, bu statüdeki kişiler, kendileri için avantajlı olan statüyü tercih etmeli ve bu statü için öngörülen çalışma izni için başvuru yapmalıdırlar. Çalışma izni almadan çalışması mümkün kılınan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerinin ise, Türk soylu olmaları halinde ve Türk soylulara tanınan imkanlardan faydalanmak istemeleri halinde; Türk soyluların çalışması için öngörülen işlemleri tamamlamaları ve çalışma izni almaları gerekmektedir. Bu ihtimalde de; Türk soylu mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri kendileri için avantajlı olduğunu düşündükleri statünün çalışmasına ilişkin şartları yerine getirmelidirler. Başka bir deyişle; çalışma izni olmadan çalışmalarına imkân tanınan mülteci ve ikincil koruma sahiplerinin Türk soylu yabancılar gibi muamele görmek istemeleri halinde Türk soylular için öngörülen çalışma izni alma başvurusunda bulunmaları gerekmektedir.

İstisnai çalışma izninin ne gibi kolaylıklar sağladığını tespit edebilmek için öncelikle çalışma izninin koşullarını incelemekte fayda vardır. UİK uyarınca çalışma izni “*Bakanlıkça resmî bir belge şeklinde düzenlenen ve geçerlilik süresi içinde yabancıya Türkiye’de çalışma ve ikamet hakkı veren izni*” ifade etmektedir (UİK md. 3/1-c). Çalışma izni, uluslararası işgücü politikası¹⁰³ esas alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilir (UİK md. 6).

¹⁰³ İşgücü politikası UİK md. 4 uyarınca şu şekilde belirlenir: “*Bakanlık, Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kararlarını dikkate alarak uluslararası işgücüne ilişkin politika belirlemeye ve belirlenen politikayı uygulamaya yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyette bulunmaya yetkilidir. Uluslararası işgücü politikası; uluslararası işgücü hareketliliği ve bölgesel gelişmeler ile Göç*

Çalışma izni başvurularının değerlendirilme esasları ise 7. madde de yer almaktadır. Buna göre; çalışma izni başvurusunda gözetilecek hususlar, uluslararası işgücü politikası (md. 7/4), Bakanlıkça gerek görülmesi halinde, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının görüşleri (md. 7/5) ve çalışma izni puanlama sistemidir (md. 7/6)¹⁰⁴. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu kararları doğrultusunda, bir puanlama sistemi oluşturacak ve bu sistemde kullanılacak kriterleri belirleyecektir (md.7/6). Kanun'un gerekçesinde puanlama sistemi “*nitelik ve nicelik yönünden farklı değerlendirme yöntemlerine imkân sağlayan, yabancı yatırımcılara ve nitelikli yabancılara çalışma izni verilmesine ilişkin objektif kriterler getiren ve birçok ülkede uzun yıllardır uygulanmakta olan*” bir sistem olarak belirtilmiştir¹⁰⁵. Puanlama sisteminin oluşturulmasında da uluslararası işgücü politikası dikkate alınacaktır¹⁰⁶. İstisnai çalışma izni başvurularında ise, yukarıda anlatılan değerlendirme koşulları göz ardı edilerek çalışma izni verilmesi mümkün kılınmıştır.

İstisnai çalışma izni bakımından aranmayacak koşullardan bir diğeri de çalışma izni başvurularının reddedilme şartlarıdır. Bu şartlar ÜİK'in 9. maddesinde düzenlenmektedir. Maddeye göre; “*Kanun'un 7. maddesine göre yapılan değerlendirme neticesinde;*

- a) *Uluslararası işgücü politikasına uygun olmayan,*
- b) *Sahte veya yanıltıcı bilgi ve belgelerle yapılan,*
- c) *Yabancı istihdam edilmesine ilişkin gerekçesi yeterli görülmeyen,*
- ç) *Diğer kanunlarda Türk vatandaşlarına hasredilen iş ve meslekler için yapılan,*
- d) *Gerekli nitelik ve uzmanlığı taşımadığı anlaşılan yabancılara ilişkin olan,*
- e) *Bakanlıkça belirlenen değerlendirme kriterlerini karşılamayan,*
- f) *6458 sayılı Kanunun 7 nci, 15 inci ve 54 üncü maddeleri kapsamında olduğu İçişleri Bakanlığınca bildirilen yabancılara ilişkin olan,*

Politikaları Kurulu kararları, istihdam ve çalışma hayatına ilişkin gelişmeler, sektörel ve ekonomik dönemsal değişiklikler, kalkınma plan ve programları, yabancının uyruğunda bulunduğu ülkeyle ikili ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler, Türkiye'nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı anlaşmalar ve uluslararası sözleşmeler, kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı dikkate alınarak belirlenir. Bakanlık, uluslararası işgücü politikasının hazırlanmasında ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini alır.” Maddede bahsi geçen Bakanlık ÜİK md. 3/1-b uyarınca Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığıdır.

¹⁰⁴ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 188; Doğan, **Yabancılar**, s. 210.

¹⁰⁵ Uluslararası İşgücü Kanunu Gerekçesi, s. 8.

¹⁰⁶ Demirkol, **a.g.m.**, s. 430.

g) *Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye’de çalışmasında sakınca görülen yabancılara ilişkin olan,*

ğ) *Dışişleri Bakanlığının uygun görüşü olması durumu hariç, Türkiye Cumhuriyetinin tanımadığı veya diplomatik ilişkisinin bulunmadığı ülke vatandaşları için yapılan,*

h) *Kanuni süresi içinde yapılmayan veya eksiklikleri tamamlanmayan”*

kişilerin başvurularının reddedileceği düzenlenmektedir. UİK’in 9. maddesinde yer alan ret sebepleri istisnai çalışma izni verilirken hariç tutulabilecektir. Ayrıca belirtmek isteriz ki; maddenin 4 bendinde düzenlenen “*diğer kanunlarda Türk vatandaşlarına hasredilen iş ve meslekler için yapılan*” çalışma izni başvurusunun reddedileceğine ilişkin hüküm; Türk soylu yabancılar için istisnai çalışma izni alma imkanları olmasaydı da TSYÇK düzenlemesinden dolayı uygulanmayacaktı. Yukarıda da açıkladığımız üzere, UİK md. 16 gereğince, Kanun’un 7., 9. ve 10. maddelerinin uygulanmasından istisna edilebileceği düzenlenmektedir. Bu hükümden tüm uygulamaların istisna edileceği anlamı çıkmamaktadır. Zira, kanımızca “*sahte veya yanıltıcı bilgi ve belgelerle yapılan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından Türkiye’de çalışmasında sakınca görülen yabancılara ilişkin olan veya 6458 sayılı Kanunun 7’nci, 15’inci ve 54’üncü maddeleri kapsamında olduğu İçişleri Bakanlığınca bildirilen yabancılara ilişkin olan*” başvurular istisnai çalışma izni başvurusunda bulunabilecek kişiler tarafından yapılsa da reddedilebilecektir. Aksi düşünüldüğünde, ülke çıkarları ile bağdaşmayan sonuçların doğması kaçınılmaz olacaktır.

UİK md. 16 uyarınca, Kanun’un 10. maddesinde düzenlenmiş olan çalışma izni türlerinden; süreli çalışma izni¹⁰⁷, süresiz çalışma izni¹⁰⁸ için aranan ve bağımsız

¹⁰⁷ Süreli çalışma izni başvurusunda; başvurusu kabul edilen yabancıya, iş veya hizmet sözleşmesinin süresini aşmaması şartıyla, gerçek veya tüzel kişiye ya da kamu kurum veya kuruluşuna ait belirli bir işyerinde veya bunların aynı işkolundaki işyerlerinde belirli bir işte çalışmak koşuluyla ilk başvuruda en çok bir yıl geçerli çalışma izni verilir (UİK md. 10/1) Süreli çalışma izninin uzatılmasına yönelik başvurusunun olumlu değerlendirilmesi hâlinde yabancıya aynı işverene bağlı olarak ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verilir. Ancak, farklı bir işveren yanında çalışmak üzere yapılan başvurular süreli çalışma iznini uzatma için yapılan başvuru sayılmaz (UİK md.10/2).

¹⁰⁸ Türkiye’de uzun dönem ikamet izni veya en az sekiz yıl kanuni çalışma izni olan yabancılar süresiz çalışma iznine başvurabilir (UİK md. 10/3). Süresiz çalışma izni yabancıya, uzun dönem ikamet izninin sağladığı tüm haklardan yararlanma imkânı tanır. Süresiz çalışma izni olan yabancı, özel kanunlardaki düzenlemeler hariç, sosyal güvenliğe ilişkin kazanılmış hakları saklı kalmak ve bu hakların kullanımında ilgili mevzuat hükümlerine tabi olmak şartıyla, Türk vatandaşlarına tanınan haklardan yararlanır. Süresiz çalışma izni olan yabancının seçme, seçilme ve kamu görevlerine girme hakkı ile askerlik hizmeti yapma yükümlülüğü yoktur (UİK md. 10/4).

çalışma izni¹⁰⁹ için öngörülen şartlar aranmadan istisnai çalışma izni verilmesi mümkündür. YÇİHK döneminde de istisnai çalışma izni uygulaması mevcuttu. YÇİHK'nin 8. maddesinde belirlenen yabancılara, Kanun'da öngörülen sürelerle bağlı kalmaksızın çalışma izni verilmesi düzenlenmekteydi. YÇİHK'nin öngördüğü istisnai çalışma izni düzenlemesi yalnızca sürelerle bağlı kalınmadan çalışma izni verilmesine imkân tanımakta; Kanun'da öngörülen diğer çalışma kriterleri bakımından bir ayrıcalık tanımamaktaydı¹¹⁰.

UİK öncesi dönemde, YÇİHK kapsamında Türk soylu yabancılara değil yalnızca göçmen statüsündeki Türk soylulara istisnai çalışma izni alma imkânı tanınmaktaydı¹¹¹.

Uygulama incelendiğinde, UİK öncesinde dönemde Türk soylu yabancılardan çalışma izinlerinin öncelikli değerdendirdiği görölmektedir¹¹². Yapılan çalışmalar ile birlikte 2009 yılında 2009/14699 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ekinde yer alan ve

¹⁰⁹ 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'na (RG. 14/2/2011-27846) göre kurulmuş limited şirketlerin şirket ortağı olan müdürü, anonim şirketlerin şirket ortağı olan yönetim kurulu üyesi ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin yönetici olan komandite ortağı kimseler bağımsız çalışma izni olarak çalışabilirler (UİK md. 10/5). Yine, profesyonel meslek mensubu yabancılar da diğer kanunlarda belirtilen özel şartların sağlanması şartıyla bağımsız çalışma izni ile çalışabilirler (UİK md. 10/6). Bağımsız çalışma izni verilirken, yabancının eğitim düzeyi, mesleki deneyimi, bilim ve teknolojiye katkısı, Türkiye'deki faaliyetinin veya yatırımının ülke ekonomisine ve istihdama etkisi, yabancı şirket ortağı ise sermaye payı, Uluslararası İşgücü Politikası Danışma Kurulu önerileri gözetilerek Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na belirlenecek diğer kriterler ile birlikte uluslararası işgücü politikası doğrultusunda değerlendirilir (UİK md. 10/7). Bağımsız çalışma izni, bu maddede yer alan süre sınırlamalarına tabi olmaksızın süreli olarak düzenlenir (UİK md. 10/8).

¹¹⁰ Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 117.

¹¹¹ YÇİHK md. 8'e göre istisnai çalışma izni alabilecek yabancılar; "a) Bir Türk vatandaşı ile evli olan ve eşile Türkiye'de evlilik birliği içinde yaşayan veya evlilik birliği en az üç yıl sürdükten sonra sona ermiş olmakla birlikte Türkiye'de yerleşmiş olan yabancılar ile bunların Türk vatandaşı eşinden olan çocukları, b) 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 19, 27 ve 28 inci maddeleri çerçevesinde Türk Vatandaşlığını kaybedenler ve bunların furiu, c) Türkiye'de doğan veya kendi millî kanununa, vatansız ise Türk mevzuatına göre rüş yaşını doldurmadan Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de meslek okulu, yüksek okul veya üniversiteden mezun olan yabancılar, d) 2510 sayılı İskân Kanununa göre muhacir, mülteci veya göçebe olarak kabul edilen yabancılar, e) Avrupa Birliği üyesi ülke vatandaşları ile bunların Avrupa Birliği üyesi ülkelerin vatandaşı olmayan eş ve çocukları, f) Yabancı devletlerin Türkiye'deki büyükelçilikleri ile konsolosluklarında ve uluslararası kuruluşların temsilciliklerinde görevli diplomat, idarî ve teknik personelin hizmetinde çalışanlar ile karşılıklılık ilkesi çerçevesinde olmak ve görev süresiyle sınırlı kalmak üzere Türkiye'de bulunan büyükelçilikler, konsolosluklar ve uluslararası kuruluşların temsilciliklerinde görevlendirilen diplomatların ve idarî ve teknik personelin eş ve çocukları, g) Bilimsel ve kültürel faaliyetler amacıyla bir ayı aşan ve sportif faaliyetler amacıyla dört ayı aşan süre ile geçici olarak Türkiye'ye gelecek yabancılar, h) Kanunla yetki verilen bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca sözleşme veya ihale usulleriyle mal ve hizmet alımı, bir işin yaptırılması veya bir tesisin işletilmesi işlerinde çalıştırılacak kilit personel niteliğindeki yabancılar, ı) Uluslararası koruma başvurusunda bulunan ve İçişleri Bakanlığınca şartlı mülteci statüsü verilen yabancı ve vatansız kişiler, j) Ülkemizin bilim, teknoloji, Ar-Ge, yenilik ve tasarım alanındaki gelişimine katkı sağlayacak nitelikli yabancılar" olarak belirlenmişti.

¹¹² Bursa Milletvekili Kemal Demirel'in 11.11.2008 Tarihli 7/5763 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi ve Cevabı, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-5763c.pdf>, 10.05.2021.

gizlilik içermesi nedeniyle Resmî Gazete’de yayınlanmayan “*Çalışma İzninden Muaf Tutulacak Türk Soylu Yabancılara Dair Yönetmelik*” yürürlüğe girmişti. Ancak Danıştay 10. Daire’nin 21.02.2014 tarihli 2009/9270 Esas, 2014/1039 Karar sayılı kararı^{113,114} ile Yönetmelik “*aynı statüdekiler için eşit olmayan kural getirmiş olması nedeniyle, düzenleyici işlemin objektiflik niteliğini taşıyamamakta olup; dava konusu Yönetmelikte bu yönüyle de hukuka uyarlık bulunmadığı*” gerekçesiyle iptal edilmiştir.

Çalışma İzninden Muaf Tutulacak Türk Soylu Yabancılara Dair Yönetmelik kapsamında çalışma izni olmaksızın “çalışma izninden muaftır” yazılı ikamet tezkereleri ile çalışmakta olan Türk soylu yabancılara ikamet tezkerelerinin süresinin sonuna kadar çalışma imkânı tanınmıştır¹¹⁵. Ancak, ikamet tezkeresinin süresi dolan Türk soylu yabancılardan ülkemizde çalışmaya devam edebilmeleri için YÇİHK kapsamında çalışma izni başvurusunda bulunmaları gerekmekteydi. Muafiyet kapsamından çıkarılan Türk soylu yabancılardan yapmış oldukları çalışma izni başvuruları incelendiğinde, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nin¹¹⁶ (YÇİHKY) 13 ve 64. maddeleri uyarınca Bakanlık Makamının oluruyla belirlenen “Değerlendirme Kriterleri’nin” karşılanamadığı görülmüştür¹¹⁷. Belirlenen “Değerlendirme Kriterlerinin” karşılanamayacağı düşüncesinden bahisle, Türk soylu yabancılardan çalıştığı işyerlerinin çalışanları adına çalışma izni başvurusunda bulunmadığı, bu kişileri kayıtsız ve düşük ücretle çalıştırdıkları ya da bu yabancılardan işten çıkarttıkları tespit edildiğinden mağduriyetlerin giderilmesi adına yeni bir düzenleme yapılması kararlaştırılmıştır¹¹⁸. Bu kapsamda 14.02.2012 tarihli 28204 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan değişiklik ile YÇİHKY’nin 13. maddesine ek fıkra konulmuştur. Bu fıkra göre; “*Aşağıda belirtilen yabancılardan çalışma izin başvuruları dördüncü fıkrada¹¹⁹ belirlenen değerlendirme kriterlerine tabi tutulmaksızın sonuçlandırılır:*

¹¹³ Danıştay 10. D. 2009/9270 E., 2014/1039 K., T. 21.02.2014, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 10.05.2021.

¹¹⁴ Kararın özeti için bkz. yk. s. 15 dipnot 56.

¹¹⁵ Bursa Milletvekili Sena Kaleli’nin 29.06.2012 Tarihli 7/7365 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi ve Cevabı, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-7365sgc.pdf>, 10.05.2021.

¹¹⁶ RG. 29.08.2003-25214.

¹¹⁷ Bursa Milletvekili Sena Kaleli’nin 29.06.2012 Tarihli 7/7365 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi ve Cevabı, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-7365sgc.pdf>, 10.05.2021.

¹¹⁸ A.e., Baki Erken, "Türkiye’de Yabancıların Çalışma İzinlerine İlişkin Kurallar ve Uygulaması", **Türk İdare Dergisi**, No:476, 2013, s. 402.

¹¹⁹ YÇİHKY md. 13/4 şu şekildedir: “*Bakanlık, ülke içinden istihdam yerine yabancı istihdamını haklı kılacak gerekçeleri değerlendirirken, işin özel niteliğini gösterir bilgiler ile yabancıların eğitim durumu, çalışacağı işyerinin ulusal ekonomiye katkısı ve bu niteliklere uygun ücret düzeyi ile istihdam durumunu da dikkate alır. Bakanlık bu fıkra da belirtilen hususlara ilişkin değerlendirme kriterleri belirler.*”

- a) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşı yabancılar,
- b) Türk ve akraba toplulukları uygulamaları çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancılar,
- c) İnsani mülahazalar çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancılar,
- ç) İnsan ticareti mağduru olarak ikamet izni verilmiş olan yabancılar,
- d) Anne, baba veya çocuğu Türk vatandaşı olan yabancılar,
- e) Vatansız statüsünde ikamet izni verilmiş olan yabancılar.”

Bursa Milletvekili Sena Kaleli'nin 7/7365 Esas sayılı yazılı soru önergesine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca verilen olduğu cevapta “Türk ve akraba toplulukları uygulamaları çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancılar” bakımından getirilen düzenleme uyarınca Türk soylu yabancıların çalışma izin taleplerinin Bakanlıkça belirlenen “Değerlendirme Kriterleri”ne¹²⁰ tabi tutulmaksızın değerlendirildiği ve ivedilikle sonuçlandırıldığı bildirilmiştir¹²¹.

Daha önce de bahsettiğimiz üzere; Uluslararası İşgücü Kanunu uygulama yönetmeliği henüz yürürlüğe girmedikten, YÇİHKY'in UİK'e aykırı olmayan hükümlerinin uygulanmasına devam olunacaktır (UİK geçici madde 1/4). UİK sisteminde yer alan çalışma izni puanlama sistemi ile YÇİHK sisteminde yer alan değerlendirme kriterlerinin benzer ölçütler olduğu düşünülebilir. Bu bakımdan, UİK'de yer alan, Türk soylu yabancıların çalışma izni değerlendirilme koşullarından istisna tutulmasına ilişkin düzenleme ile YÇİHKY'de yer alan, değerlendirme kriterlerine tabi olunmadan çalışma izni alınabilmesine ilişkin düzenlemenin birbirine paralel olduğu söylenebilir. Bu bakımdan YÇİHKY md.13/son hükmünün uygulama alanı bulduğundan, Türk soylu yabancılar, istisnai çalışma izni alma başvurularında değerlendirilme kriterlerine tabi olmadan çalışma izni verilebilecektir¹²².

¹²⁰ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı resmi internet sitesinde yayınlanan değerlendirme kriterleri için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.csgb.gov.tr/uigm/calisma-izni/calisma-izni-degerlendirme-kriterleri/>, 31.05.2021.

¹²¹ Bursa Milletvekili Sena Kaleli'nin 29.06.2012 Tarihli 7/7365 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi ve Cevabı, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-7365sgc.pdf>, 10.05.2021.

¹²² Nitekim, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın resmi internet sayfasında da, YÇİHKY halen yürürlükte bulunduğundan Yönetmelik'in 13. maddesinde yer alan yabancılar değerlendirme kriterlerinin uygulanmayacağı ifade edilmiştir. Bkz. (Çevrimiçi) <https://www.csgb.gov.tr/uigm/calisma-izni/calisma-izni-degerlendirme-kriterleri/>, 13.05.2021.

ii. Türk Soylu Yabancılara Verilecek Çalışma İzni Süresi ve Çalışma İzninin Uzatılması

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Türk soylu yabancılara çalışma izni verilirken TSYÇK ve UİK hükümleri beraber değerlendirilmelidir. Bu hususta Türk soylu yabancılara verilebilecek çalışma izni süreleri bakımından da her iki kanunda yer alan düzenlemeler birlikte incelenerek bir sonuca varmak gerekmektedir.

Türk soylu yabancılara verilecek çalışma izni süresine ilişkin özel düzenlemeler TSYÇKY’da yer almaktadır. Yönetmelik’in 7. maddesi şu şekildedir: *“Türkiye’deki ikamet durumuna göre, belirli bir iş için iki yıla kadar çalışma izni verilebilir ve bu izin aynı sürelerle uzatılabilir. İznin uzatılmasına ilişkin başvurular verilmiş iznin bitiş tarihinden iki ay önce yapılır. Yapılan işin değiştirilmek istenmesi halinde de yeniden izin alınır.”*

UİK uyarınca ise, istisnai çalışma izni alma imkânı tanınan yabancılara Kanun’un 7., 9., ve 10. madde hükümlerinin uygulanmasına yönelik istisnalar tanınabileceği belirtilmiştir. UİK’in 10. maddesinde çalışma izni türleri tanımlanmakta olup, çalışma izni türlerine göre verilebilecek çalışma izni sürelerine ilişkin hükümler de yer almaktadır. Bu hüküm uyarınca istisnai çalışma izni alma imkânı tanınan yabancının çalışma izni başvurusunda, kanunda çalışma izinleri için öngörülen sürelerle tabi olmadan çalışma izni verilebileceği söylenebilir. Mevcut düzenlemeler incelendiğinde istisnai çalışma izni verilen kişilere verilebilecek azami çalışma süresine ilişkin kesin bir hüküm bulunmamaktadır. İstisnai çalışma izni başvurularına ilişkin hükümde *“istisnalar tanınabilir”* ifadesi kullanılmıştır. Bu nedenle, idarenin çalışma iznine ilişkin hükümlerin uygulanmasına ilişkin takdir yetkisi olduğu görülmektedir. İstisnai çalışma izni verilirken, verilecek çalışma izninin azami sürelerine ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanamayacağı da idarenin takdir yetkisi dahilindedir.

Bu nedenle istisnai çalışma izni verilirken; süreli çalışma izninde öngörülen ilk başvuruda en çok bir yıllık, ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıllık, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıllık çalışma izni verilebileceğine ilişkin belirlenen azami süreler ve süresiz çalışma izni bakımından uygulanan kriterler bakımında da istisna tanınabileceği kanaatindeyiz.

Bu durumda, UİK hükümleri uyarınca verilebilecek azami istisnai çalışma izni süresinin, TSYÇKY’de öngörülen sürelerden daha fazla olabileceği görülmektedir. Bu hususta Türk soylu yabancılara verilecek çalışma izni süresinde uygulamanın nasıl olacağına ilişkin tereddüt oluşmaktadır. Yine daha önce de değindiğimiz üzere; önceki özel düzenleme niteliğindeki TSYÇKY’de yer alan hüküm ile, sonraki genel düzenleme niteliğindeki UİK hükümlerinin çatışması halinde hangi ilkeye göre sorunun çözüleceği konusu karşımıza çıkmaktadır.

Yönetmelikler, normlar hiyerarşisi bakımından kanunların altında yer almaktadır. Kanun ile yönetmelik arasında çatışma olması halinde, kanunların öncelikle uygulama alanı bulacaktır¹²³. Buradaki durumda hükümler arasında tam bir zıtlık bulunmamakla birlikte; yönetmelikte belirlenen azami süreler yerine, Kanun’da belirlenen takdir yetkisine dayanarak Türk soylulara daha fazla çalışma izni süresi verilip verilemeyeceği meselesi karşımıza çıkmaktadır. Kanımızca, TSYÇKY hükümleri özel hüküm niteliğinde olsa da; normlar hiyerarşisinde daha üst sırada yer alan ve sonraki kanun niteliğinde olan UİK hükümleri uygulama alanı bulmalıdır. Bu nedenle, UİK çerçevesinde istisnai çalışma izni süresine ilişkin bir sınırlandırma bulunmadığından, Türk soylu yabancılara TSYÇK’da belirlenen iki senelik azami sürenin üstünde çalışma izni verilmesinin mümkün olduğu kanaatindeyiz. Aksi halde, Türk soylu yabancılar, kendilerine ayrıcalık tanınmak üzere getirilen düzenlemelerden dolayı dezavantajlı konuma düşecektir ve bu durum kanunun amacıyla bağdaşmayacaktır.

Bu hususun yanında UİK’te belirlenen süreler ve TSYÇKY’de belirlenen süreler karşılaştırıldığında da; bazı hallerde TSYÇKY hükümlerinin dezavantajlı olduğu görülmektedir. UİK uyarınca, süreli çalışma izinlerine ilişkin olarak gerçek veya tüzel kişiye, kamu kurum ya da kuruluşuna veya belli bir işyerinde veya bunların aynı iş kolundaki işyerlerinde çalışmak üzere yapılan ilk başvuruda en çok bir yıllık çalışma izni verileceği, yabancının aynı işverene bağlı olarak çalışma iznini uzatma başvurusunun olumlu değerlendirilmesi halinde ilk uzatma başvurusunda en çok iki yıl, sonraki uzatma başvurularında ise en çok üç yıla kadar çalışma izni verileceği hükme bağlanmıştır (UİK md. 10/1-2). Bu bakımdan aynı yerde çalışmaya devam eden yabancının çalışma iznini uzatmak üzere yaptığı ikinci uzatma başvurusunun

¹²³ Gözler, **Yorum İlkeleri**, s. 99.

olumlu değeriendirilmesi halinde üç yıla kadar çalışma izni alabileceği öngörülmektedir.

TSYÇKY’de ise Türk soylu yabancılara verilecek çalışma izninin iki yıla kadar verilebileceği ve aynı işyerinde çalışması halinde çalışma izninin aynı süreler ile uzatılabileceği belirtilmektedir. Bu bakımdan Türk soylu yabancının aynı işyerinde çalışmak üzere ikinci kez çalışma iznini uzatma başvurusu yapması halinde iki yıla kadar çalışma izni verilebileceği anlamı çıkmaktadır. Bu bakımdan, UİK’in genel hükümlerine göre çalışma izni alan yabancının çalışma iznini uzatmaya yönelik ikinci başvurusunda, Türk soylu yabancılara göre daha avantajlı konumda olacağı görülmektedir. Bu nedenle, Türk soylu yabancılara ilişkin özel düzenleme, ikinci uzatma başvurusu bakımından Türk soylu yabancılardan çalışma süresine ilişkin haklarını normal prosedüre göre dezavantajlı bir duruma sokmaktadır.

Bu ihtimalde; idarenin, istisnai çalışma izni başvurusunda bulunan yabancıya daha fazla çalışma izni süresi verme konusunda takdir yetkisini kullanmayı tercih etmemesi halinde bile, ikinci uzatma başvurusunda daha dezavantajlı hüküm içeren TSYÇKY hükmü yerine, ikinci uzatma başvurusunda öngörülen üç yıllık azami süreye ilişkin daha lehe olan UİK hükümlerinin uygulama alanı bulabileceği kanaatindeyiz.

Burada KKTC vatandaşlarına verilen çalışma izni sürelerine ilişkin bir inceleme yapmak gerekmektedir. İstisnai çalışma izni verilmesinde idarenin takdir yetkisini KKTC vatandaşlarına diğeri Türk soylu yabancılara nazaran daha avantajlı imkân sağlayacak şekilde kullanmasında bir sakınca bulunmadığını ifade etmiştik. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşmanın 2. maddesinde kolaylaştırma prosedürü tamamlanıncaya kadar taraf devlet vatandaşlarına verilecek *"ikamet ve çalışma izin süreleri azami 5 yıl süreyle"* verileceği hükme bağlanmıştır. İstisnai çalışma izni süresine ilişkin idarenin takdir yetkisi olduğu ve bu hususta bir sınırlama olmadığı dikkate alındığında KKTC’lilere verilecek çalışma izni sürelerinin anlaşmada öngörülen çalışma izni süresinden daha fazla olmasının mümkün olduğu söylenebilir. Ancak idarenin çalışma izni süreleri bakımından istisnai çalışma izni verilecek kişilere bir istisna sağlamadığı ihtimalinde; KKTC’lilere verilecek çalışma izni sürelerinin anlaşmaya uygun olacak şekilde Türk soylu yabancılara nazaran daha avantajlı olacakları şekilde verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Türk soylu yabancıların süresi dolan çalışma izinlerini uzatmak için başvurmaması nedeniyle çalışma süresinin sona ermesi veya çalışma iznini geri alınması hallerinde, Türk soylu yabancıların çalıştığı özel kurum veya kuruluşlar iznin bittiği veya iznin geri alındığı tarihten itibaren Türk soylu çalışanın işine son verir ve bu konuda mahalli emniyet makamlarını derhal bilgilendirirler (TSYÇKY md. 8/1). Çalışma iznini uzatmak için başvuru yapılmasına rağmen, başvuru çalışma izninin süresi bitimine kadar sonuçlanmadıysa, bu hususun belgelendirilmesi halinde yetkili makamlarca çalışma izni başvurusu sonuçlandırılıp ilgiliye tebligat yapılınca kadar, Türk soylu yabancı çalışmaya devam edebilir ancak bu durumun yazılı olarak makamlara bildirilmesi gerekir (TSYÇKY md. 8/2). Çalışma izninin uzatılması veya geri alınması hususunda idarenin takdir yetkisi olduğu kabul edilmektedir¹²⁴. Ancak idarenin bu konudaki takdir yetkisinin keyfi olarak kullanılamayacağı da belirtilmektedir¹²⁵.

c) Türk Soylu Yabancıların Çalışmasının Sınırları

Türk soylu yabancıların, diğer yabancılarında Türkiye’de yapabileceği meslek ve sanatları icra edebileceği meslekleri yapmasında herhangi bir sakınca yoktur. Türk soylu yabancıların diğer yabancılara göre imtiyazlı oldukları hususlardan biri; TSYÇK düzenlemesi ile bu kişilere, Türk vatandaşlarına hasredilen meslekleri icra edebilme imkânı tanınmış olmasıdır. Ancak, Türk soylu yabancıların çalışmasının kısıtlandığı alanlar da mevcuttur. Türk soyluların “*Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere*” Türk vatandaşlarına hasredilen meslek ve sanatları icra edebilmelerine imkân tanınmıştır.

Türk soylu yabancıların Türkiye’de çalışması için başkaca bir sınır getirip getirilmediğini incelenmelidir. Bu nedenle, TSYÇK’nın 1. maddesinde “*Türk soylu yabancıların ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine*” ifadesinin ne anlama geldiği tartışmakta fayda vardır. Hükmün lafzı dikkate alındığında Türk soylu yabancıların çalışabilmesi için çalışmak istenilen alanda bir ihtiyacın olması gerektiği anlamı anlaşılmaktadır. Öğretide bir görüş, hükmün lafzı gereğince Türk soylu yabancıların çalışma izni başvurusunun o işte ihtiyaç bulunması

¹²⁴ Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 307.

¹²⁵ A.e.

halinde kabul edilebileceğini aksi halde kabul edilemeyeceğini ileri sürmektedir¹²⁶. Bu görüşe göre; kanun koyucu bu ifadeyi koyarak idarenin takdir yetkisini bilinçli şekilde sınırlandırmak istemektedir. Ayrıca bu görüşü savunanlar, kanun koyucunun Türk soylu yabancılara bir muafiyetten ziyade kolaylık sağlamayı amaçlandığını, bu kolaylıklardan ise kanunda belirtilen koşullar dahilinde yararlanılabileceğini ifade etmişlerdir¹²⁷.

Diğer bir görüş ise; çalışma izni verilebilmesi için çalışılacak iş kolunda “ihtiyaç olmasının” bir ön koşul olarak yorumlanmasının, kanun amacına ters düşmesi nedeniyle kabul edilemeyeceğini savunmaktadır¹²⁸. Bu görüşü ileri sürenler ise, TSYÇK’nın genel gerekçesinden hareketle; Türk soylu yabancılara zor duruma düşmelerinin önlenmesinin ve bu kişilerin meslek ve sanat icra etmesiyle memleketin yarar elde etmesinin amaçlandığını ifade etmekle birlikte; TSYÇK’nın Türk soylulara diğer yabancılara nazaran birtakım ayrıcalıklar tanınmak istenmesi nedeniyle yürürlüğe konduğunu savunmuşlardır¹²⁹.

Kanımızca, Türk soylu yabancılar bakımından UİK uyarınca istisnai çalışma izni alma imkânı tanındığından ve istisnai çalışma izni çalışma izni puanlama sistemi ve diğer değerlendirme kriterleri gözetilmeden verilebildiğinden, Türk soylunun başvurduğu çalışma alanında ihtiyaç olmasa dahi çalışma izni verilebileceğini düşünmekteyiz. Yabancılara çalışma izni verilmesi hususunda belirlenmiş çalışma izni puanlama sistemi ve diğer değerlendirme kriterlerinde yabancının çalışacağı alanda ihtiyaç olup olmadığı gözetilmesi muhtemel bir alandır. İstisnai çalışma izni verilen kişiler bakımından ise, bu kıstasların dikkate alınmadığı göz önüne alındığında, istisnai çalışma izni alma imkânı olan Türk soyluların da bu imkândan yararlandırılmaları gerekir. Bu bakımdan, her ne kadar TSYÇK’da açıkça belirtilmiş olsa da, ihtiyaca istinaden çalışma izni verilmesinin kanunun amacına ters düştüğü görüşüne katıldığımızı belirtmek isteriz. Aksi halde, Türk soylulara kolaylık sağlanması için getirilen düzenleme nedeniyle, Türk soylular istisnai çalışma izni alan diğer yabancılara göre daha dezavantajlı konumda olacaktır.

¹²⁶ Aybay, Dardağan Kibar, **a.g.e.**, s. 95; Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 307.

¹²⁷ Özge Yıldız: "Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Yabancı İşçi," (Danışman: Fevzi Şahlanan), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s. 138.

¹²⁸ Savur, **a.g.e.**, s. 193-194; Cin, **a.g.m.**, s. 1.

¹²⁹ Savur, **a.g.e.**, s. 194.

TSYÇK kapsamında çalışma izni alan Türk soylu yabancılar, Türk vatandaşlarına hasredilmiş sanat ve meslekleri icra edebilir, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde çalışabileceklerini daha önce de ifade etmiştik¹³⁰. Türk soylu yabancıların çalışmasına ilişkin uygulamada görülen meseleleri dikkate alarak çalışabilecekleri alanları incelemekte fayda görmekteyiz.

TSYÇK'nın 3. maddesinde yer alan kanunlarda *“Türk vatandaşlarının yapabileceği belirtilen meslek, sanat ve işlerde çalışabilme ve çalıştırılabilme”* ifadesinden ne anlaşılması gerektiğine Yönetmelik cevap vermektedir. TSYÇKY'nin *“Türk Vatandaşı Olma Şartının Aranmaması”* başlıklı 11. maddesinde; *“bu Yönetmelik esaslarına göre, kendilerine çalışma veya çalıştırılabilme izni verilenler, bu izin süresince, sadece Türk vatandaşlarına hasredilen işleri de yapabilirler. Bunlar Doktorluk, Hemşirelik, Avukatlık, Mühendislik gibi meslekleri serbestçe veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya işyerlerinde yapabilmek veya memur¹³¹ olabilmek için genel veya özel kanunların aradığı Türk vatandaşı olma şartından istisna edilirler. Ancak bunlar Türk Silahlı Kuvvetlerinde veya Güvenlik Teşkilatlarında çalıştırılmazlar”* denilmektedir.

Yönetmelik'te açıkça Türk soylu yabancıların memur olabilecekleri ifade edilmiştir. Bu kapsamda, çalışma izni alan Türk soylu yabancıların *“Türk Silahlı*

¹³⁰ Türk soylu yabancıların çalışmasına ilişkin 2013 yılında açıklanan istatistiki bilgilere göre; TSYÇK kapsamında, 2010 yılında 10, 2011 yılında 32, 2012 yılında 23 ve 2013 yılında 11 kişiye çalışma izni verilmiştir. 2012-2013 yılları arasında çalışma izni verilen Türk soylu yabancılardan 2'si kamuda, 32'si özel sektörde çalışmaktadır. Bu kişilerden 13 tanesi serbest meslek sahibi olup, diğerleri bir kuruma bağlı olarak çalışmaktadır. 2013 Mayıs itibariyle kamu ve kamuya bağlı kurum ve kuruluşlarda çalışma izni verilen Türk soylu yabancıların sayısı 2 olarak açıklanmıştır. Bu bilgiler Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 7/25311 sayılı yazılı soru önergesine verilen cevaptan alınmıştır. Bkz. Ankara Milletvekili Özcan Yeniçeri'nin 30.05.2013 Tarihli 7/25311 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi ve Cevabı, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-25311sgc.pdf>, 11.05.2021.

¹³¹ TSYÇK'da kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde bu meslek ve sanat dallarında Türk soylu yabancıların çalıştırılabilmesi ifade edilmektedir. Ancak Kanun'un lafzından kamuda memur olarak mı yoksa sözleşme ilişkisi içinde mi çalışabilecekleri net anlaşılmamaktadır. Bu ayrım şu açıdan önemlidir. Kamu görevlisi dar ve geniş anlamda tanımlanan bir kavramdır. Geniş anlamda kamu görevlisi kamu tüzel kişiliğinde görev yapan ve kamu hukukuna tabi olan devletin herhangi bir organında görev yapan kişiyi ifade eder. **İdare Hukuku Dersleri**, Bursa, Ekin Basım Yayım Dağıtım, 2014, s. 615; Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer, Cemil Kaya, **Türk İdare Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019, s. 665; Sağdıç, **a.g.m.**, s. 92. Dar anlamda kamu görevlisi ise devletin siyasi organlarında kamu görevini özel hukuk hükümlerine tabi olmaksızın meslek olarak yapan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Memurlar dar anlamda kamu görevlisidir. Aygöl, **a.g.m.**, s. 48-49; Akyılmaz, Sezginer, Kaya, **a.g.e.**, s. 666; Turgut Tan, **İdare Hukuku**, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, 2015, s. 495; Gözler, Kaplan, **a.g.e.**, s. 615. Türk soylu yabancıların geniş anlamda kamu görevlisi olabilecekleri Kanun lafzından anlaşılabilmeyle birlikte, TSYÇKY'nin 11. maddesi ile Türk soylu yabancıların kamu görevlisinin dar anlamı kapsamında veya geniş anlamına kapsamında çalışıp çalışmayacağı tartışmasının yapılmasına gerek kalmamış bu belirsizlik şüpheye yer vermeyecek şekilde sonlandırılmıştır. Sağdıç, **a.g.m.**, s. 92.

Kuvvetlerinde veya Güvenlik Teşkilatlarında” çalışmaları hariç olmak üzere; şartlarını taşıdıkları halde hakimlik, savcılık, dışişlerinde memurluk gibi mesleklerde çalışabilmelerine yasal bir engel olmadığı ifade edilmektedir¹³². Örneğin, hakimlik ve savcılık meslekleri ancak devlet memuru olarak icra edilebilecek mesleklerdir. Memur olabilme imkânı tanınması ile, Türk soylu yabancıların mesleklerini kamu kurum ve kuruluşlarında icra edebilirler. Bu husus göz önüne alındığında; yabancıların icra etmesinde bir sakınca bulunmayan doktorluk mesleğini devlet kurum ve kuruluşlarında devlet memuru statüsünde icra etme hakkı olan tek yabancı statüsü Türk soylu yabancılarıdır¹³³. Bu nedenle; Türk soylu yabancılar, Türkiye’de icra edebilecekleri meslekler bakımından diğer yabancılar göre oldukça ayrıcalıklı bir konumdadır.

Nitekim; Danıştay kararlarında da, TSYÇK’da yer alan hükümlerin, diğer kanunlarda, mesleklerde çalışabilme şartı olarak “Türk vatandaşı olma” koşulunu arayan hükümlere göre özel hüküm teşkil ettiği, bu nedenle TSYÇK uyarınca Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlarına hasredilen meslekleri icra edebilecekleri vurgulanmıştır. Örneğin, Danıştay 10. Daire’nin 9/3/2016 tarihli 2016/390 E., 2016/1209 K. sayılı kararında bu hususa ilişkin olarak; *“1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 3. maddesinin (a) bendinde, avukatlık mesleğine kabul edilebilmek için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmanın zorunlu bulunduğu hükme bağlanmış; aynı koşul, Kanun’un 16. maddesinde avukatlık stajına kabul için de aranmıştır. Yukarıda aktarılan mevzuat hükümlerine göre, kural olarak, Türkiye’de avukatlık gibi belirli mesleklerin icrası Türk vatandaşlarına hasredilmiş olup; Türk vatandaşı olmayanların bu alanlarda çalışma olanakları bulunmadığından, bu alanlarda çalışmak için yaptıkları çalışma izni başvurularının reddedilmesi gerektiği açıktır. Ancak, Türk soylu yabancılar bu kuralın istisnasını teşkil etmektedir. Zira, 2527 sayılı Kanun, Türk vatandaşlarına hasredilen iş ve mesleklerin Türk soylu yabancılar tarafından da icrasına olanak tanımakta; Türk soylu yabancıları, bu iş ve mesleklerde*

¹³² Cin, **a.g.m.**, s. 1.

¹³³ Daha önce de belirttiğimiz üzere Türk soylu yabancıların memur olmasına imkân tanınması karşısında mavi kartlılara bu imkânın verilmemesinin tutarsızlığa sebep olduğu ifade edilmiştir. Bu iki statü birbirinden farklı olup birbirlerine göre avantajları ve dezavantajları vardır. Mavi kartlılar çalışma izni almadan ülkemizde çalışabiliyorken, Türk soylu yabancıların ülkemizde çalışabilmeleri için çalışma izni almaları gerekmektedir. Diğer taraftan Türk soylu yabancılar kamu görevlisi olabiliyorken, mavi kartlılara bu imkân tanınmamıştır. Yabancılar karşı farklı uygulamalar siyasi tercihlerin bir sonucudur. Demirkol, **a.g.m.**, s. 470; Aygöl, **a.g.m.**, s. 41. Ancak Türk soyluların yararlandığı bu hakların “eski asli Türk vatandaşlarına” tanınmaması öğretide eleştirilmektedir. Çavuşoğlu Uyanık, **a.g.m.**, s. 34; Tütüncübaşı, **a.g.m.**, s. 186.

çalışma koşullarından olan "Türk vatandaşı olma" koşulundan istisna etmektedir. Başka bir anlatımla, 2527 sayılı Kanun, belirli mesleklerin Türk vatandaşlarına hasredilmesine ilişkin mevzuat hükümlerine göre, örneğin 1136 sayılı Kanuna göre "özel kanun" niteliğinde bulunmaktadır" denilmiştir^{134,135}. Uygulamada, Türk soyluların çalışmasına ilişkin kuralların yanlış uygulanması sonucunda çalışamaması nedeniyle uğranılan zararın tazminine yönelik taleplerin kabul edildiği görülmektedir¹³⁶.

Türk soylu yabancıların kamu kurum ve kuruluşlarında çalışabilmeleri için çalışacakları pozisyona atanabilmek için aranacak niteliklere sahip olması ve atama için öngörülen usul ve formalitelerin yerine getirilmiş olması gerekir (TSYÇKY md. 12/1). Örneğin, kamu kurum ve kuruluşlarına atanma için gereken sınavlara girmeleri ve bu sınavlarda asgari puan barajını aşmaları, uygulanan mülakatlarda aranan başarı kriterlerini yerine getirmeleri gerekmektedir. Türk soylu yabancılar, kamu veya özel kurum, kuruluş ve işyerlerinde personel ihtiyacının karşılanması amacıyla açılan yarışma ve yeterlik sınavlarına, Türk vatandaşları gibi, girme hakkına sahiptirler (TSYÇKY md. 12/2). Yine Türk soylu yabancıların özel kurum veya kuruluşların

¹³⁴ Danıştay 10. D. 2016/390 E., 2016/1209 K., T. 9.3.2016, (Çevrimiçi), **Danıştay Karar Arama**, E.T. 13.05.2021. Aynı yönde Danıştay 10. D. 2009/13017 E., 2010/2113 K., T. 24.03.2010, (Çevrimiçi) **Danıştay Karar Arama**, E.T. 13.05.2021, Danıştay 10. D. 2011/5729 E., 2015/586 K., T. 18.02.2015, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 13.05.2021.

¹³⁵ Danıştay 10. Daire'nin 9.3.2016 tarihli 2016/390 E., 2016/1209 K. sayılı kararında "davacıya ait çalışma izni başvurusunun İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 24/11/2014 tarih ve 2736 sayılı görüş yazısı gerekçe gösterilerek reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu durumda, İdare Mahkemesince, İçişleri Bakanlığının da hasım mevkiine alınmasından ve dosyanın tekemmülünün sağlanmasından sonra, İçişleri Bakanlığı görüşünün neden ve gerekçeleri sorularak ve davalı idarece bu gerekçeler doğrultusunda nasıl bir değerlendirme yapıldığı araştırıldıktan sonra, uyuşmazlığın esası hakkında, bir başka ifade ile; avukatlık stajı yapmak isteyen davacıya 2527 sayılı Kanun uyarınca çalışma izni verilir verilemeyeceği konusunda bir karar verilmesi gerekirken; davacı çalışma izni başvurusunun reddine ilişkin gerekçe üzerinde herhangi bir inceleme yapılmaksızın dava konusu işlemin iptali yolunda verilen kararda hukuki isabet bulunmamaktadır" gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin kararı bozulmuştur.

¹³⁶ Örneğin, tazminat isteminin kabul edilmesi gerektiğine yönelik Danıştay 10. Daire'nin 2011/11255 E., 2015/2386 K. sayılı 20.05.2015 tarihli kararında; "Bakılan davada; davacının, Dokuz Eylül Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışabilmesi için 2527 sayılı Kanun uyarınca çalışma izni verilmesi istemli başvurusunun reddine ilişkin işlemlerin hukuka aykırı olduğunun yargı kararı ile ortaya konulduğu, Türk soylu olan ve bu haliyle 1219 sayılı Yasadaki "Türk vatandaşı olma" koşulundan istisna edilen davacının doktor olarak çalışmasına, "vatandaşlık koşulu" bakımından hukuki engel bulunmadığı dolayısıyla hukuka aykırı olduğu yargı kararı ile sabit bulunan işlem dolayısıyla davacının uğradığı maddi ve manevi zararların tazmini gerektiğinde kuşku ve duraksamaya yer bulunmamaktadır. Bu durumda; hukuka aykırı olduğu yargı kararı ile sabit olan işlem nedeniyle çalışma izni verilmeyerek Dokuz Eylül Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yapamayan davacının bu neden uğradığı zararların tazmini istemini kabul edilerek bu yönde karar verilmesi gerekirken idare mahkemesince yukarıda anılan gerekçe ile davanın reddine karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır" denilerek açıklanan nedenlerle, kararının BOZULMASINA" karar verilmiştir. Danıştay 10. D. 2011/11255 E., 2015/2386 K., T. 20.05.2015, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 13.05.2021.

işyerlerinde çalıştırılabilme şartları, çalışma mevzuatının öngördüğü usul ve esaslara tabidir (TSYÇKY md. 13).

TSYÇKY'nin 13. maddesinde serbest çalışacak Türk soylulara ilişkin olarak ise; *“serbest çalışma izni verilmiş olan Türk soylu yabancıların işyeri kurabilmeleri, muayenehane, büro ve yazıhane açabilmeleri Türk vatandaşlarına uygulanan hükümlere tabidir. Mevzuatın öngördüğü izinleri almamış ve formaliteleri yerine getirmemiş olmaları halinde işyeri açamazlar”* denilmektedir. Böylelikle, Türk soylu yabancılara, çalışma izni almaları halinde Türkiye’de yabancılara yasaklanmış sanat ve meslekler de dahil olmak üzere bağımlı veya bağımsız çalışma imkânı tanınmıştır¹³⁷.

Türk soyluların diğer yabancılara göre imtiyazlı olduğu, yabancılara yasaklanan meslekleri icra edebilme meselesini daha iyi aydınlatabilmek için bu mesleklere ilişkin düzenlemeleri aşağıda detaylıca incelemek de fayda görmekteyiz.

i. Yabancılara Men Edilmiş Olmakla Birlikte Türk Soylu Yabancıların Çalışabileceği Meslek ve Sanatlar

Yabancıların çalışması, devletin ve vatandaşların çıkarlarına aykırılık yaratacağı düşünülen kimi alanlarda yasaklanmış; bazı sanat ve mesleklerin yalnızca Türk vatandaşlarınca yapılabileceği bu sanat ve mesleklere ait özel kanunlarda öngörülmüştür. Türk soylu yabancıların, diğer yabancılara göre en avantajlı olduğu meselelerden biri ise çalışma hakkına ilişkin olarak “Türk vatandaşı olma” şartından istisna edilmeleridir. Bu nedenle, Türk soylu yabancılar esasen Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri icra etme imkanına sahip yabancılardır. Türk soylu yabancıları diğer yabancılara nazaran ayrıcalıklı kılan bu meseleyi incelemekte fayda görmekteyiz¹³⁸. Aşağıda sayılan meslekler yabancılara men edilmiş olmakla birlikte çalışma izni alan Türk soylu yabancılar tarafından icra edilebilen mesleklerdir.

¹³⁷ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 208.

¹³⁸ Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü, “Kanunlarla Türk Vatandaşlarına Hasredilen ve Yabancıların Çalışmalarının Yasak Olduğu Meslek ve Görevler”, (Çevrimiçi) <https://www.csgb.gov.tr/uigm/calisma-izni/turk-vatandaslarina-hasredilen-meslekler/>, 13.05.2021.

(1) Sağlık Alanı

Diş tabipliği, dişçilik ve hastabakıcılık meslekleri 1219 sayılı Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun¹³⁹ uyarınca Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekler arasındadır. 1219 sayılı Kanun'un 30. maddesine göre *“Türkiye Cumhuriyeti dahilinde dişçilik sanatını icra ve diş tabibi unvanını taşıyabilmek için Türk olmak ve Türkiye Darülfünunu Dişçi Mektebinden diploma almak lazımdır”*. Düzenlemedeki “Türk olmak” ibaresi Türk vatandaşlığını ifade etmektedir. Hastabakıcılık mesleğini icra edebilecek kişilere ilişkin olarak, 1219 sayılı Kanun'un 63. maddesinde *“Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaletince musaddak hastabakıcı mekteplerinden mezun veya resmi hastanelerden verilmiş vesikaları haiz bulunmayan ve Türk olmayan kadınlar hastabakıcılık sanatını ifa edemezler. Bu vesikalar muteber olmak için Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekaletince tasdik ve tescil edilmiş olmak lazımdır”* hükmü haizdir.

Eczacılık mesleğini icra edebilmek için “Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Kanun'un”¹⁴⁰ 2. maddesinde “Türk vatandaşı olmak” şartı aranmaktadır.

Veterinerlik mesleğine ilişkin “Veteriner Hekimleri Birliği ile Odalarının Teşekkül Tarzına ve Göreceği İşlere Dair Kanun'un”¹⁴¹ 2. maddesinde ise *“Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve sahip oldukları diplomalarını Ziraat Vekaletine tescil ettirilmiş bulunan her (Veteriner hekim) mesleğini bu kanun hükümleri dahilinde serbestçe icra edebilir”* denilmektedir.

Hususî Hastaneler Kanunu'nun¹⁴² 9. maddesi uyarınca özel hastanelerden sorumlu olacak müdürün Türkiye’de sanatını icra edebilecek bir Türk hekim olması şartı aranmaktadır. Dolayısıyla yabancı hekimlerin bu mesleği icra etmesi mümkün değildir. Türk hekimin özel hastanede sorumlu müdür olabilmesi için; ikisi hastanelerde olmak üzere en aşağı beş yıl Türkiye’de hekimlik etmiş veya Devlet meslek memurluklarında çalışmış olması ve herhangi bir suçtan dolayı ağır hapse veya şeref ve haysiyeti bozan suçlar yüzünden hapse mahkûm olmaması gereklidir (md. 9/1).

¹³⁹ RG. 14/4/1928-863.

¹⁴⁰ RG. 24/12/1953-8591.

¹⁴¹ RG. 18/3/1954-8661.

¹⁴² RG. 5/6/1933-2419.

Doktorluk, ebelik, optisyenlik ve hemşirelik meslekleri daha önceki düzenlemelerde yabancıların icra etmesinin yasakladığı meslekler arasındaydı. Bu mesleklerde artan ihtiyaç, ve değişen politikalar nedeniyle bu meslekler günümüzde yabancılar tarafından icra edilebilmektedir¹⁴³.

(2) Avukatlık ve Noterlik

Avukatlık mesleğini icra edebilmek için 1136 sayılı Avukatlık Kanunu¹⁴⁴ uyarınca “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma” şartı aranmaktadır (md. 3/1). Ancak yabancı avukatların ülkede belli şartlarda faaliyet göstermeleri mümkün kılınmıştır. İstisnai bir düzenleme olan, 1136 sayılı Kanun’un “avukatlık ortaklığı” başlıklı 44/B maddesi uyarınca *“Yabancı sermayeyi teşvik mevzuatı çerçevesinde Türkiye’de faaliyet göstermek isteyen yabancı avukatlık ortaklıkları, bu Kanuna ve avukatlık ortaklığı düzenlemesine uygun olarak kurulmak koşuluyla, yalnızca yabancı hukuklar ve milletlerarası hukuk konularında danışmanlık hizmeti verebilirler. Bu sınırlama yabancı avukatlık ortaklığında çalışan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ya da yabancı avukatları da kapsar”* hükmü haizdir¹⁴⁵. Bu bakımdan; yabancı hukuklar ve milletlerarası hukuk konuları ile sınırlı olmak üzere yabancı avukatlık ortaklığında çalışan yabancı avukatların ülkede faaliyet göstermesi mümkün kılınmıştır. Hükmün uygulanması müteakibliyet esasına bağlı kılınmıştır (Avukatlık Kanunu md. 44/B) Türk soylu yabancılar için ise böyle bir sınırlama bulunmamaktadır¹⁴⁶.

1512 sayılı Noterlik Kanunu’nun¹⁴⁷ 7. maddesi uyarınca noterlik stajına kabul edilebilmek için Türk vatandaşı olma şartı aranmaktadır. Noter olabilmek için, noterlik stajını tamamlayarak, noterlik belgesini almış olmak gerekmektedir (md. 5). Bu nedenle, yabancılar noterlik stajı yapamayacağından noter olmaları da mümkün değildir.

¹⁴³ Bu meslekler hakkındaki düzenlemelerin değişimine ilişkin detaylı bilgi için bkz. Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 210 vd; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 213 vd; Doğan, **Yabancılar**, s. 235 vd.

¹⁴⁴ RG. 7/4/1969-13168.

¹⁴⁵ Hükmün lafzı uyarınca; bu ortaklıklarda çalışan Türk vatandaşlarının da avukatlık yapamayacakları yalnızca ortaklığın yapabileceği işler ile sınırlı hizmet verebilecekleri belirtilmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Doğan, **Yabancılar**, s. 237; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 216-217.

¹⁴⁶ Türk soylu yabancıların avukatlık mesleğini icra edebileceğine ilişkin Danıştay Kararları: Danıştay 10. D. 2016/390 E., 2016/1209 K., T. 9.3.2016, (Çevrimiçi), **Danıştay Karar Arama**, E.T. 13.05.2021. Danıştay 10. D. 2009/13017 E., 2010/2113 K., T. 24.03.2010, (Çevrimiçi) **Danıştay Karar Arama**, E.T. 13.05.2021, Danıştay 10. D. 2016/14453 E., 2020/706 K., T. 11.02.2020, (Çevrimiçi) **Lexpera**, E.T. 13.05.2021, Danıştay 10. D. 2019/9850 E., 2020/5651 K., T. 02.12.2020, (Çevrimiçi) **Danıştay Karar Arama**, E.T. 13.05.2021.

¹⁴⁷ RG. 5/2/1972-14090.

(3) Denizcilik Alanı

Türkiye Sahillerinde Nakliyatı Bahriye (Kabotaj) ve Limanlarla Kara Suları Dahilinde İcraı San'at ve Ticaret Hakkında Kanun¹⁴⁸ uyarınca Kara suları dahilinde balık, istiridyeye, midye, sünger, inci, mercan, sedef, kum ve çakıl ve saire ihracı ve gerek iç sularda gerekse yabancı ülke karasularında mevcut kazazede gemi ve kayık enkazı ihracı ve dalgıçlık, arayıcılık, kılavuzluk, deniz bakkallığı, kaptanlık, çarkçılık, katiplik, tayfalık ve amelelik ve iskele, rıhtım hamallığı ve deniz esnaflığı gibi meslekler Türk vatandaşlarına hasredilmiştir (md. 3/1). Ancak, yabancıların petrol Türk kara suları dâhilinde petrol arama ve üretim faaliyetlerini gerçekleştirmeleri mümkündür (md. 3 ek cümle). Nehirler, göller, Marmara denizi ve boğazlarda yabancıların deniz taşımacılığı yapması yasaklanmıştır (md. 2).

4490 sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu'nun¹⁴⁹ 9. maddesinde donatanın yabancı veya Türk vatandaşı olması fark etmeksizin Türk Uluslararası Gemi Siciline tescil edilen gemilerde ve yatlarda kaptanın Türk vatandaşı olması şartı aranmaktadır¹⁵⁰.

(4) Diğer Meslekler

4458 sayılı Gümrük Kanunu'nu¹⁵¹ uyarınca iki yıl süre ile gümrük müşavir yardımcılığı yaparak, gümrük mevzuatı ve gümrüğe ilişkin iktisadi, ticari ve mali konuları kapsayan sınavda başarılı olan kişilerin gümrük müşavirliği yapmaya hak kazanacağı hükme bağlanmıştır (md. 228). Gümrük müşaviri olmanın ön şartı iki yıl gümrük müşavir yardımcılığı yapmaktır. 4458 sayılı Kanun'un 227. maddesi gereği gümrük müşaviri yardımcısı olmak için Türk vatandaşı olma şartı getirilmiştir. Dolayısıyla yabancıların gümrük müşaviri veya gümrük müşaviri yardımcısı olmaları mümkün değildir.

Turist rehberliği 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanunu'nun¹⁵² 3. maddesi gereğince Türk vatandaşı olma şartına bağlanan bir meslektir.

¹⁴⁸ RG. 29/4/1926-359.

¹⁴⁹ RG. 21/12/1999-23913.

¹⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Çelikel, Öztekin Gelgel, a.g.e., s. 222; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 269.

¹⁵¹ RG. 4/11/1999-23866.

¹⁵² RG. 22/6/2012-28331.

5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun¹⁵³ uyarınca özel güvenlik görevlisi olmak için Türk vatandaşı olma şartı aranmaktadır (md. 10). Öğretideki baskın görüşe göre Türk soylu yabancıların özel güvenlik görevlisi olabilmeleri mümkündür¹⁵⁴.

ii. Türk Soylu Yabancılar Men Edilmiş Meslek ve Sanatlar

Türk soylu yabancıların, Türkiye’de çalışmasının sınırları vardır. Türk soylu yabancılar Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda çalışabilirler. Bu yabancıların “subay, astsubay, polis, istihbarat görevlisi” gibi mesleklerde çalışamayacakları belirtilmiştir¹⁵⁵. Ancak, Türk soyluların Türk Silâhlı Kuvvetleri veya Güvenlik Teşkilâtında özel güvenlik açısından bir sakınca olmaması halinde sivil memur ya da işçi olarak çalışmalarının mümkün olup olmadığı öğretilerde tartışılmıştır. Cin, Türk soylu yabancıların çalışmasına ilişkin getirilen istisnaların dar yorumlanması gerektiğini, güvenlik açısından bir sakınca olmaması halinde, bu kuruluşlarda Türk soyluların sivil memur ya da işçi olarak çalışmalarına yasal bir engel bulunmadığını ileri sürmektedir¹⁵⁶. Savur ise, Türk soyluların Türk Silâhlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilâtında çalışamayacaklarının Kanun’da açıkça belirtildiğini, bu kimselerin sivil memur veya işçi olarak bu kurumlarda çalışmasına imkân verilmesinin istihbarat ihlaline yol açabileceğini ya da güvenlik bakımından zafiyet oluşturabileceğini savunmuştur¹⁵⁷.

TSYÇK tasarısı Milli Güvenlik Konseyi’ne ilk sunulduğunda, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatına ilişkin bir istisna söz konusu değildi. Ancak meclis görüşmelerinde, milli güvenlik ve istihbarat ile ilgili kurum ve kuruluşlarda yabancı kimselerin çalışmasına imkân tanınmasına olumsuz yaklaşmış ve tasarı komisyona iade edilmiştir¹⁵⁸. Daha sonra bu kurum ve kuruluşlarda çalışmaları istisna edilecek şekilde Kanun’un 1. maddesi tekrar düzenlenmiş ve şimdiki halini almıştır. Bu bakımdan, kanun koyucunun iradesinin bu kurum ve kuruluşlarda sivil memur, işçi, polis, subay fark etmeksizin hiçbir meslek dalında yabancıların çalışmasının

¹⁵³ RG. 26/6/2004-25504.

¹⁵⁴ Görüşler için bkz. a.ş. s. 135.

¹⁵⁵ Cin, **a.g.m.**, s. 1.

¹⁵⁶ **A.e.** Aynı yönde Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 274.

¹⁵⁷ Savur, **a.g.e.**, s. 189 dipnot 138. Aynı yönde Yıldız, **a.g.e.**, s. 139 dipnot 191.

¹⁵⁸ Milli Güvenlik Konseyi Tutanak Dergisi, 4. Cilt, 72. Birleşim 18.09.1981, s. 366 vd.

istenmediği yönünde olduğu düşüncesindeyiz. Hükmün lafzı da bu görüşümüzü destekler şekildedir. TSYÇKY'nin 11. maddesinin son cümlesi “*ancak bunlar Türk Silahlı Kuvvetlerinde veya Güvenlik Teşkilatlarında çalıştırılmazlar*” şeklindedir. Yönetmelik maddesinin lafzından Türk soylu yabancıların Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatında hiçbir suretle çalıştırılmayacakları anlamı çıkmaktadır.

Öğretide, Türk soylu yabancıların güvenlik görevlisi olarak çalışıp çalışmayacakları da tartışılmıştır. Öğretide baskın görüşe göre; Türk soyluların çalışmasına ilişkin getirilen sınırlama, ülkenin iç ve dış güvenliği nedeniyle çekincelerden dolayı silahlı kuvvetler ve emniyet teşkilatında çalışmalarına yönelik getirilmiştir dolayısıyla bu kurumlar dışında Türk soyluların özel güvenlik olarak çalışmalarının mümkün olduğu savunulmaktadır¹⁵⁹. Çelikel ve Öztekin Gelgel ise, Türk soylu yabancıların özel güvenlik olarak çalışmalarının mümkün olmadığına dair görüşlerini, özel veya kamu kurumlarında özel güvenlik olarak çalışmanın, Güvenlik Kuvvetleri Teşkilatında çalışma anlamına gelmeyeceği gerekçesiyle, çalışma izni alan Türk soylu yabancıların özel güvenlik olarak çalışabileceği şeklinde değiştirmişlerdir¹⁶⁰.

3. Türk Soylu Yabancıların Meslek Kuruluşlarına Üye Olmaları

Türk soylu yabancılar TSYÇK'nın 4. maddesi uyarınca ilgili meslek kuruluşların kayıt yaptırmakla yükümlüdürler. Kanun'un 4. maddesinde “*bu Kanunun 3 ncü maddesine göre çalışma veya çalıştırılabilmelerine izin verilenler, özel kanunlar uyarınca Türk vatandaşları gibi ilgili meslek kuruluşlarına kayıtlarını yaptırmakla yükümlüdürler. Bu kişiler girdikleri meslek kuruluşlarının; genel kurullarına katılma, seçme ve seçilme dışındaki bütün haklardan yararlanırlar*” denilmektedir.

Meslek kuruluşlarına üye olmakla ilgili TSYÇKY'de yer alan esaslara göre; çalışma izni başvurusunda bulunan Türk soylu yabancılara, çalışmak için başvuruda bulunulan mesleğin yapılması için o mesleğin mesleki kuruluşuna üye olma zorunluluğu bulunduğu hallerde, üye olduklarını kanıtlayan belgeleri verdikleri takdirde çalışma izni verilebileceği hükme bağlanmıştır (TSYÇKY md. 9/1).

¹⁵⁹ Cin, **a.g.m.**, s. 1; Özden, **a.g.m.**, s. 17; Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 274; Yıldız, **a.g.e.**, s. 139.

¹⁶⁰ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 208.

Yönetmelikte; meslek kuruluşuna üye olma zorunluluğu getirilen mesleklerde, “meslek kuruluşuna üye olma” çalışma izni verilebilmesi adına öncelikli koşul olarak belirlenmiştir¹⁶¹.

TSYÇK’nın 4. maddesinin lafzı dikkate alındığında çalışma izni alan Türk soyluların meslek kuruluşlarına kayıt yaptıрма yükümlülüğü olduğu anlamı çıkmaktadır. Meslek odalarına kaydın çalışma izni almadan önce mi sonra mı yapılması gerektiğine ilişkin bir tereddüt oluşmaktadır.

Ancak bu husus Danıştay 8. Daire’nin 2016/14453 E., 2020/706 K. sayılı 11.02.2020 tarihli kararında; çalışma izninin meslek odalarına üye olduktan sonra verilebileceği şeklinde çözümlenmiştir. Davaya konu olayda; avukatlık yapmak üzere stajını tamamlayan Türk soylu yabancının ruhsat başvurusu çalışma izni olmadığı gerekçesiyle onaylanmamıştır. Ancak Danıştay, baro levhasına yazılan kişilerin avukat olarak çalışma zorunluluğunun bulunmadığı, Türk soylu yabancının çalışmak istemesi halinde çalışma izni alması gerektiği, avukatlık mesleğinin icra edilebilmesi için baroya kaydolmanın ve ruhsat almanın zorunlu tutulduğu, bu kişinin avukat olarak çalışmak istemesi halinde baroya kaydolduğunu kanıtlaması gerektiği gerekçeleriyle yönetmelik hükümlerinin uygulama alanı bulacağı şekilde uyumsuzluğu çözüme kavuşturmuştur¹⁶².

¹⁶¹ Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 308-309.

¹⁶² Danıştay 8. Daire’nin 2016/14453 E., 2020/706 K. sayılı 11.02.2020 tarihli kararında; Türk soylu bir yabancının serbest olarak avukatlık yapabilmesi için, baro levhasına avukat olarak yazılmak için yaptığı başvuruda Baro Yönetim Kurulu’nun başvuruyu kabul etmesi üzerine kararı ile kabul edildiği, bu kararın Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu’nun kararı ile uygun bulunduğu, kararın onaylanmak üzere davacı Adalet Bakanlığı’na gönderilmesi üzerine, Adalet Bakanlığı’nın Türk soylu yabancının çalışma izni olamaması sebebiyle baro levhasına avukat olarak yazılamayacağı gerekçesiyle kararın uygun bulunmayarak geri gönderilmesi üzerine, Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu’nun ...sayılı kararı ile davacı Adalet Bakanlığı’nın kararına uyulmayarak ilk kararda ısrar edilmesi üzerine bakılmakta olan davada şu şekilde karar verilmiştir: “Kişinin baro levhasına avukat olarak yazılmasıyla birlikte avukatlık mesleğini fiilen icra edebilir hale geldiği açık olmakla birlikte, bu kişilerin levhada yazılı bulunsalar dahi mesleklerini fiilen icra etme zorunlulukları bulunmadığı kuşkusuzdur. Öte yandan, avukatlığa ait yetkilerin kullanımı Kanun koyucu tarafından açıkça baro levhasına yazılı bulunmaya bağlandığından, baro levhasına yazılı bulunanların mesleği hangi tarihten itibaren fiilen icra edeceği, dolayısıyla hangi tarihten itibaren çalışma izninin aranması gerektiği Türk soylu yabancı statüsünde bulunanlar yönünden duraksamaya sebebiyet verdiğinden, konunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. 2527 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği’nin yukarıda yer verilen 9. maddesi uyarınca, Türk soylu yabancı statüsünde bulunanlardan, serbest çalışma veya bir kurum veya bir kuruluşta çalıştırılabilmeleri için izin isteminde bulunanların, mevzuatta o mesleğin yapılması için bir mesleki kuruluşu üye olma zorunluluğu bulunduğu hallerde, üye olduklarını kanıtlayan belgeleri verdikleri takdirde kendilerine çalışma izni verilebileceği açıkça düzenlenmiştir. Şu halde, avukatlık mesleğinin fiilen icrası bakımından ilgili meslek kuruluşuna (barolara) üye olmak (levhaya yazılı bulunmak) zorunlu bulunduğundan, Türk soylu yabancı statüsünde bulunan Türk soylu kişinin fiilen avukatlık mesleğini icra etmek istemesi durumunda, kayıtlı bulunduğu baro levhasında avukat olarak yazılı bulunduğunu belgelendirmediği sürece tarafına çalışma izni verilmesi hukuken mümkün

Mesleki kuruluşlar, Türk soylu yabancıların kendilerine kaydolmak üzere başvurmaları halinde Türk vatandaşlarına uygulanan şartlarla üye kaydederler (TSYÇKY md. 9/2). Türk soylu yabancılar meslek kuruluşlarına girmiş olmanın üyelere sağladığı bütün haklardan Türk vatandaşları gibi yararlanırlar. Ancak diğer üyelerin tabi olduğu bütün yükümlülüklerle ve şartlara aynen uymak mecburiyetindedirler (TSYÇK md. 9/3). Türk soylu yabancıların mesleki kuruluşlardan çıkarılmış olmaları halinde, Türk vatandaşları için doğan sonuçlar bu üyeler içinde aynen geçerlidir (TSYÇKY md. 9/4).

TSYÇK'da prensip olarak Türk soylu yabancılara vatandaşlarla eşit koşullar sağlamayı amaçlanmakta ise de bu prensip meslek kuruluşlarının genel kurullarına katılma hakkı ve meslek kuruluşlarının yönetim ve denetim kurulları gibi organlarına seçme ve seçilme hakkı bakımından korunmamıştır. Türk soylu yabancılar, meslek kuruluşunun genel kurullarına katılamayacakları gibi meslek kuruluşunun yönetim ve denetim kurulları gibi organlarına da seçme ve seçilme hakları bulunmaktadır (TSYÇKY md. 9/3).

4. Türk Soylu Yabancıların Tabi Olacakları Mevzuat

Türk soylu yabancılar, çalıştıkları kamu, özel kuruluş veya işyerinde uygulanan personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma ve diğer konularda mevzuat hükümlerine tabidir (TSYÇK md. 5).

TSYÇKY ise *“Bu yönetmelik hükümlerine göre kendilerine serbestçe çalışma veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya işyerlerinde çalıştırılabilme izni verilenler; personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma, ücret, vergi, izin, sosyal haklar, sağlık kuruluşlarında tedavi ve işyeri statülerine ilişkin diğer konularda, aynı işlerde çalışan Türk vatandaşlarına uygulanan mevzuat hükümlerine tabidirler. Bunlar, Türk vatandaşı olmamaları nedeniyle yukarıda belirtilen konularda farklı bir işleme tabi tutulamazlar. 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3 üncü maddesinin II'nci fıkrasının A bendi hükmü saklıdır”* hükmünü haizdir (md. 10).

olmayacağından, henüz baro levhasına avukat olarak yazılma aşamasında çalışma izninin aranması gerektiğine ilişkin davacı Adalet Bakanlığı'nın 06.02.2015 tarih ve 1284 sayılı yazısında hukuki isabet bulunmadığından, dava konusu Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu'nun ısrar kararında hukuka aykırılık görülmemiştir.” Danıştay 8. D. 2016/14453 E., 2020/706 K., T. 11.02.2020, (Çevrimiçi) Lexpera, 13.05.2021.

Türk soylu yabancılar, sosyal güvenlik, çalışma, ücret, yıllık izin hakları, sosyal haklar ve düzenlemede yer alan diğer hususlar bakımından Türk vatandaşları ile eşit haklara sahiptir. Bu bakımdan kamuda çalışan Türk soylu yabancıların emekli aylığı alabilmeleri mümkün olduğu gibi, diğer sosyal haklardan da Türk vatandaşları gibi yararlanacakları belirtilmiştir¹⁶³.

Kanunda Türk soylu yabancıların; personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma ve diğer konulara ilişkin mevzuat hükümlerine tabi oldukları belirtilmekle beraber Yönetmelik'te “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3 üncü maddesinin II'nci fıkrasının A bendi hükmünün saklı tutulduğu görülmektedir. Esasen, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun 3 üncü maddesinin II'nci fıkrasının A bendi 4958 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu¹⁶⁴ ile 2003 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Bu nedenle, hükmün uygulama alanı artık bulunmamaktadır. Ancak, Danıştay kararlarında, normlar hiyerarşisine aykırı şekilde yönetmelikte kanuna aykırı hüküm içermeyeceği gerekçesiyle ilgili hükmün uygulanmasının mümkün olmadığı ifade edilmiştir¹⁶⁵.

506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun mülga 3. maddesinin II'nci fıkrasının A bendi hükmü “*Malüllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları, bir işveren emrinde çalışan ve Türk uyruklu olmayan kimselerden Kurumdan yazılı istekte bulunanlar hakkında ve istek tarihinden sonraki ay başından başlanarak uygulanır*” şeklindeydi. 2003 yılından önce, yabancılar istekleri halinde malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarından yararlanabilmekte, sadece iş kazası ve meslek hastalığı sigorta kollarında zorunlu sigortalı sayılmaktaydı. Yabancıların kısmen sosyal sigorta kapsamına alınması “ILO'nun 118 sayılı “Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik

¹⁶³ Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 276.

¹⁶⁴ RG. 6/8/2003-25191.

¹⁶⁵ Danıştay 10. Daire'nin 2000/8477 E., 2001/39 K. sayılı 22.01.2001 tarihli kararında; “2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanunun 5. Maddesi hükmünde, “bu kanun kapsamına girenlerin çalıştıkları kamu, özel kuruluş veya işyerlerinde uygulanan personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma ve diğer konulara ilişkin mevzuat hükümlerine tabi olacakları” öngörüldüğünden davacının Türk soylu yabancı sıfatıyla anılan Kanun kapsamında bulunması halinde yasanın yürürlüğe girdiği 29.09.1981 tarihinden itibaren 506 sayılı Kanuna tabi sigortalı kabul edilerek tesbit istemi 506 sayılı Kanunun 7978 hükmü çerçevesinde değerlendirilmelidir. 2527 sayılı Kanunun 8. madde kapsamında 25.10.1982 tarih 8/5488 no’lu Bakanlar Kurulu kararı ile çıkarılan ve 14.01.1983 tarihinde yürürlüğe giren Yönetmeliğin “tabi olacakları mevzuat” başlığını taşıyan 10. Maddesinde, Sosyal güvenliğe ilişkin konularda aynı işyerinde çalışan Türk vatandaşlarına uygulanan mevzuat hükümlerine 506 sayılı Kanunun 3/II-A maddesi hükmü saklı tutularak tabi olacakları” öngörülmüşse de işbu saklı tutmaya ilişkin son fıkranın normlar hiyerarşisine göre yönetmelikler kanunlara aykırı hüküm içermeyeceğinden uygulanma niteliği mevcut değildir.” Kararın tamamı için bkz. Ekşi, **Pratik Kitabı II**, s. 420-424.

Konusunda Eşit İşlem Yapılması Hakkında Sözleşme'sine"¹⁶⁶ aykırı kabul edilmekteydi¹⁶⁷. 2003 yılında 4958 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası yabancılar işsizlik sigortası düzenlemesi hariç, isteklerine bakılmaksızın 506 sayılı Kanun kapsamındaki tüm sigorta kollarında kapsama alınmışlardır ve bu değişiklikle Türk soylu yabancılar ile diğer yabancılar arasında fark kalmamıştır¹⁶⁸.

Günümüzde, ÜİK kapsamında çalışma izni alan ya da çalışma muafiyeti olan yabancılar 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na¹⁶⁹ tabidirler. 5510 sayılı Kanun'un 4/II-c hükmü gereği "*Mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyruğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar*" 4/I-a bendi uyarınca sigortalı sayılırlar. Hükmün, çalışma izni olan ya da muafiyeti olan yabancıların 5510 sayılı Kanun'a tabi oldukları fakat, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sosyal güvenlik sözleşme hükümlerinin saklı tutulduğu şeklinde anlaşılması gerektiği belirtilmektedir¹⁷⁰. Mütekabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke vatandaşı olan yabancı bakımından öncelikli olarak uluslararası sözleşmenin uygulanacağı, sözleşmede konuya ilişkin hüküm bulunmaması ya da iç hukuka atıf yapılması halinde 5510 sayılı Kanun'un uygulanacağı kabul edilmektedir¹⁷¹. Özel kurum ya da kuruluşa bağlı çalışan Türk soylu yabancılar, 5510 sayılı Kanun uyarınca 4/I-a hükmüne istinaden sigortalı sayılırlar.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu yürürlüğe girmeden önce, kamuda memur olarak çalışan Türk soylu yabancılar, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanunu¹⁷² kapsamında Türk vatandaşlarının sahip olduğu sosyal güvenlik haklarına sahiptiler¹⁷³. 5434 sayılı Kanun'da aranan Türk vatandaşı olma şartı Türk soylu yabancılar için istisna nedeniyle Türk soylular bakımından

¹⁶⁶ RG. 9.6.1973-14559.

¹⁶⁷ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2012, s. 123; A. Can Tuncay, Ömer Ekmekçi, **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016, s. 290; Kenan Tunçomağ, **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1988, s. 137.

¹⁶⁸ Güzel, Okur, Caniklioğlu, **a.g.e.**, s. 123.

¹⁶⁹ RG. 16/6/2006-26200.

¹⁷⁰ Tuncay, Ekmekçi, **a.g.e.**, s. 290.

¹⁷¹ Güzel, Okur, Caniklioğlu, **a.g.e.**, s. 123.

¹⁷² RG. 17/6/1949-7235.

¹⁷³ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (RG. 16/6/2006-26200) 106. maddesi uyarınca pek çok madde yürürlükten kaldırılmıştır.

uygulanmamıştır¹⁷⁴. Günümüzde kamuda çalışan Türk soylu yabancılar ise Türk vatandaşları gibi 5510 sayılı Kanun uyarınca 4/1-c kapsamında sigortalılardır.

5510 sayılı Kanun yürürlüğe girmeden önce, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nda¹⁷⁵ sigortalı sayılmayan kişilere ilişkin 24/II hükmünde *“Türk asıllı yabancılar hariç, yabancı uyruklular”* ifadesi kullanılmıştır¹⁷⁶. TSYÇK'da yer alan Türk soylu yabancıların sosyal güvenlik bakımında Türk vatandaşlarının tabi olduğu mevzuata bağlı olduğuna ilişkin hüküm gereği, 1479 sayılı Kanun'da Türk soylu yabancıların sigortaya tabi olduğuna ilişkin hüküm olmasaydı da Türk soylu yabancılar bu haklardan yararlanabileceklerdi¹⁷⁷. 1479 sayılı Kanun'un 24/II hükmü 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname¹⁷⁸ ile yürürlükten kaldırılmıştı. Ancak 619 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin Anayasa Mahkemesi'nin 2000/61 E. 2000/34 K. sayılı 26.10.2000 tarihli kararı ile iptal edilmesi nedeniyle 24/II hükmü 27.07.2003 tarihli 4956 sayılı Kanun¹⁷⁹ ile tekrar yürürlükten kaldırılmıştır¹⁸⁰.

1479 Sayılı Kanun'da dikkat çeken bir hususu belirtmek gereklidir. 1479 sayılı Kanun'un isteğe bağlı sigorta başlıklı 79. maddesinde yer alan *“24 üncü madde kapsamına girmeyenlerden aynı maddenin a, b, c fıkralarında sayılanlar dışındakiler, ev kadınları ve Türkiye'de ikamet eden Türk asıllı yabancı uyruklular dahil, Kuruma yazılı olarak başvurmak suretiyle isteğe bağlı sigortalı olabilirler”* hükmü 1979 yılında yapılan değişiklikle, TSYÇK yürürlüğe girmeden önce getirilmiş bir hükümdür¹⁸¹. 1979 yılında getirilen düzenlenmenin, o dönemde pek çok mesleğin icrası yabancılar yasakladığı için pratik bir değeri olmadığı ancak TSYÇK'nın kabul edilmesi ile birlikte hükmün anlam kazandığı ifade edilmiştir¹⁸². 1479 sayılı Kanun'un 79. maddesinde 4956 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra tüm yabancılar 1479 sayılı Kanun kapsamında isteğe bağlı sigortalı olabilme imkânı elde etmiştir.

¹⁷⁴ Hüseyin Sadruleştari, "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Sosyal Güvenlik Hakları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, No:1, 1999, s. 218.

¹⁷⁵ RG. 14/9/1971-13956.

¹⁷⁶ 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (RG. 16/6/2006-26200) 106. Maddesi uyarınca *“2/9/1971 tarihli ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 83, 84, geçici 10 uncu ve ek geçici 6'ncı maddeleri hariç diğer maddeleri,”* yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁷⁷ Sadruleştari, **Sosyal Güvenlik Hakları**, s. 218.

¹⁷⁸ RG. 6/7/2000-24101.

¹⁷⁹ RG. 02.08.2003-25187.

¹⁸⁰ Cin, **a.g.m.**, s. 1.

¹⁸¹ RG. 04.05.1979-16627.

¹⁸² Cemal Şanlı, "Türkiye'de Yabancıların Sosyal Güvenliği", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.1, No:2, 1981, s. 26.

Günümüzde, serbest çalışma izni alan Türk soylu yabancılar, 5510 sayılı Kanun'un 4/I-b hükmü gereği sigortalılardır.

Sonuç olarak, Türk soylu yabancıların, Türk vatandaşları gibi sosyal sigortalardan faydalanabilecekleri, sosyal güvenlik açısından Türk vatandaşları ile aralarında bir fark kalmadığı ifade edilmektedir¹⁸³.

5. Türk Soylu Yabancıların Sendikal ve Siyasi Hakları

TSYÇK'da sendikaya üye olma hakkına ilişkin bir hüküm bulunmamakla birlikte; Yönetmelik'te çalışma izni verilen Türk soylu yabancıların mevzuatın öngördüğü esaslar çerçevesinde çalıştıkları resmi veya özel kuruluş ve işyerleriyle ilgili sendikalara üye olabilecekleri düzenlenmiştir (TSYÇKY md. 18). Ancak, TSYÇK'da genel olarak çalışma hakkı ile bağlantılı diğer haklar bakımından Türk soyluların Türk vatandaşları ile eşit koşullarda bu haklardan yararlanması sağlandığı için (TSYÇK md. 5), yönetmelik hükmünün normaler hiyerarşisine aykırı olduğunu düşünmemekteyiz.

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu¹⁸⁴ uyarınca sendikaya üye olma bakımından yabancılar ve vatandaşlar arasında bir ayırım yapılmamıştır. On beş yaşını dolduran ve 6356 sayılı Kanun hükümlerine göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabileceği hükmüne bağlanmıştır (md. 17/1). Yabancıların sendikaya üye olmasına herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. 6356 sayılı Kanun'da fiil ehliyetine sahip ve fiilen çalışan gerçek veya tüzel kişiler sendika kurma hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (md. 6/1). Sendika kurucusu olamayacak kimseler için zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan mal varlığı değerlerini aklama ve kaçakçılık suçlarından birinden mahkûmiyeti olan kişiler sayılmıştır. Bu nedenle, yabancıların sendika kurucusu olamayacağına ilişkin bir hüküm bulunmadığından, yabancıların sendika kurucusu olabilecekleri kabul edilmektedir¹⁸⁵. Sendika üyesi veya kurucusu olmak bakımından vatandaşlar ve

¹⁸³ Tuncay, Ekmekçi, **a.g.e.**, s. 292; Ganiyeva, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 276; Tunçomağ, **a.g.e.**, s. 137.

¹⁸⁴ RG. 7/11/2012-28460.

¹⁸⁵ Nuri Çelik, Nurşen Caniklioğlu, Talat Canbolat, **İş Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016, s. 605; Fevzi Demir, "Sendikaların Kuruluşu ve İşleyişi", **Çalışma ve Toplum**, C.39, No:4, 2013, s. 27-28; Erken, **Anayasal Çalışma**, s. 80.

yabancılar arasında bir fark bulunmamaktadır. Bu nedenle Türk soylu yabancılar bakımından da bir fark yoktur.

Ancak 6356 sayılı Kanun'dan önce yürürlükte olan mülga 2821 sayılı Sendikalar Kanunu¹⁸⁶ md. 5'te, sendika kurucusu olabilmek için; *“Türk vatandaşı, medeni hakları kullanmaya ehil ve sendikaların kurulacağı işkolunda fiilen çalışır olmak; Türkçe okur-yazar olmak ve ayrıca; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar ile zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından mahkûmiyetin bulunmaması”* şartları aranmaktaydı. Ancak, 2821 sayılı Kanun döneminde de; TSYÇK md. 5 uyarınca Türk soylu yabancılar için *“Türk vatandaşı olma”* şartından istisna edilecekleri böylece sendika kurucusu olabilecekleri ve sendikada başkaca görevlerde bulunabilecekleri kabul edilmekteydi¹⁸⁷.

TSYÇK'nın *“haklarında uygulanmayacak hükümler”* başlıklı 7. maddesinde *“Bu Kanuna göre kendilerine izin verilenler, izin süresince, ikamet ve çalışma ile ilgili kanunların öngördüğü Türk vatandaşı olma şartından istisna edilirler. Bunlar siyasi haklardan yararlanamazlar”* denilmektedir.

Siyasi haklarının olmamasının ayrıntısı Yönetmelik'te düzenlenmiştir. TSYÇKY'nin *“siyasi haklarının olmaması”* başlıklı 17. maddesinde *“Bu Yönetmelik uyarınca, Türk vatandaşları gibi, serbest çalışma veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya işyerlerinde çalıştırılabilmelerine izin verilen Türk soylu yabancıların siyasi hiçbir hakları yoktur. Bunlar herhangi bir siyasi partiye üye olamazlar. Seçimlerde oy kullanamazlar. Siyasi Partiler lehinde veya aleyhinde propaganda yapamazlar. Bu amaçla yapılan çalışmaların hiçbir kademe ve aşamasında görev alamazlar”* hükmü haizdir.

Anayasa'nın dördüncü bölümünde *“Siyasi Haklar ve Ödevler”* düzenlenmektedir. Anayasa'nın dördüncü bölümde; *“Türk vatandaşlığı; seçme, seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakları; siyasi partilerle ilgili hükümler (parti*

¹⁸⁶ RG. 7/5/1983-18040. 6356 sayılı Kanun'un 81. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁸⁷ Cin, **a.g.m.**, s. 1; Fevzi Şahlanan, **Sendikalar Hukuku**, İstanbul, Yılmaz Ajans Matbaacılık, 1995, s. 39. Aksi yönde: Özden, **a.g.m.**, s. 18.

kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma ve siyasi partilerin uyacakları esaslar); kamu hizmetlerine girme hakkı (hizmete girme ve mal bildirimi); vatan hizmeti; vergi ödevi; dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” düzenlenmektedir. “Kamu hizmetinde bulunma” Anayasa’da siyasi bir hak olarak tanımlandığından Türk soyluların hangi siyasal haklardan mahrum bırakıldığına ilişkin olarak öğretide bu kişilerin “dar anlamda” siyasi haklardan mahrum bırakıldıkları ileri sürülmüştür¹⁸⁸. Bu görüşe göre; geniş anlamda siyasi haklar kapsamına kamu hizmetinde bulunma hakkı girmekle beraber, kanun koyucunun TSYÇK düzenlemesindeki amaçlarından birinin Türk soylu yabancıların Türk vatandaşları ile eşit şartlarda kamuda çalışmasına imkân sağlamak olduğundan, 7. maddedeki düzenlemeyi dar anlamda siyasi haklar bakımından yorumlamak gerekir. Bu nedenle, Türk soylu yabancılar yalnızca yönetmelik hükmünde açıklanan; siyasi partiye üye olma, oy kullanma, siyasi parti leh veya aleyhine propaganda yapma, siyasi parti kuruluşunda görev alma gibi dar anlamda siyasi haklardan mahrum bırakılmışlardır¹⁸⁹.

Ancak, AY. md. 70’te yer alan “*Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez*” hükmünün lafzından yola çıkarak, kamu hizmetine girme hakkının yalnızca vatandaşlara tanınan bir hak olduğu şeklinde yorumlayan yazarlarca, TSYÇK hükümleri bu bakımdan tutarsız ve Anayasa’ya aykırı olarak değerlendirilmiştir¹⁹⁰.

II. TÜRK SOYLU YABANCILARA SAĞLANAN DİĞER AYRICALIKLAR

Türk soylu yabancılara çalışma hakkı ve vatandaşlık kazanma haricinde özel kanunlarda bazı muafiyet ve ayrıcalıklar tanınmıştır. Bazı ayrıcalıklar ise, yalnızca göçmen statüsündeki Türk soylulara tanınmıştır. İskân Kanunu’nda göçmenlere gümrük muafiyeti, yapılacak işlemler ve tanınan iskân yardımları bakımından birtakım ayrıcalıklar tanındığı görülmektedir. Ayrıca, bazı Türk soylu öğretmen ve din görevlilerine sosyal yardım yapılmasına ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de seyahat hakkı bakımından göçmen ve Türk soylulara tanınan istisnalar mevcuttur. Türk soylu yabancılar yabancı statüsünde oldukları için

¹⁸⁸ Sadruleşrafi, **Türk Soylu Yabancılar**, s. 310.

¹⁸⁹ A.e., s. 309-310.

¹⁹⁰ Sağdıç, **a.g.m.**, s. 92-93.

kendilerine imtiyaz tanınan haller dışındaki diğer meselelerde yabancılar ile aynı haklara sahiptirler. Türk soylu yabancıların; kendilerine ayrıca imtiyaz tanınmayan mülkiyet hakkı, miras hakkı, basın özgürlüğü, dernek kurma ve üye olma hakkı, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, basın özgürlüğü, dava açma hakkı, eğitim hakkı, fikri ve sınai haklar gibi konularda diğer yabancılar ile eşit haklara sahip olduğunu belirtmek gerekir. Türk soylu yabancılar çalışma hakkı ve vatandaşlığa alınma dışında tanınan diğer ayrıcalıklar detaylıca işlenecektir¹⁹¹.

A. GÜMRÜK MUAFİYETİ

Gümrük muafiyeti ise 5543 sayılı İskân Kanunu uyarınca göçmenlere tanınmış bir ayrıcalıktır. İskân Kanunu'nun 34. maddesinde *"bu Kanun hükümlerine göre kabul*

¹⁹¹ 1111 sayılı Askerlik Kanunu'nda Kanunu'nun (RG. 12 – 17/7/1927-631 – 635) göçmenlerin askerlik mükellefiyetine ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktaydı. 5543 sayılı İskân Kanunu'nun "askerlik muafiyetine" ilişkin 37. maddesinde *"göçmenlerin askerlikle ilgili muafiyetleri ve bu muafiyetlerden yararlanma usûlleri, 21/6/1927 tarihli ve 1111 sayılı Askerlik Kanunundaki esaslara göre yürütülür"* denilmektedir. 1111 sayılı Askerlik Kanunu, 7179 sayılı Askeralma Kanunu'nun (RG. 26/6/2019-30813) 63. maddesi ile yürürlükten kaldırılmıştır ve hükme göre mevzuatta 1111 sayılı Kanun'a yapılan atıflar 7179 sayılı Kanun'a yapılmış sayılacaktır. Yürürlükte olan mevzuatta göçmen statüsündeki yabancıların sonradan vatandaşlık kazanan diğer kişilerden bir farkı yoktur. Ancak, önceki ayrıma değinmekte yarar görmekteyiz. 1111 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 2015 yılı değişikliği (RG. 03.02.2015-29256) öncesi döneminde; göçmenler geldikleri yılın ikinci kanun birinde (Ocak ayının ilk günü) 22 yaşını bitirmiş iseler, askerlik hizmetine tabi tutulmayıp doğrudan yedeğe alınırlardı (md. 2/3). Göçmenlerin, geldikleri ülkede askerlik yaptıklarını kanıtlaması veya askerlik hizmetine karşılık bir bedel ödediğini ispatlaması halinde; bu kişiler Türkiye'deki askerlik hizmetinden muaf tutularak doğrudan yedeğe geçirilirdi (md. 2/10). Kanun'un 2. maddesinde göçmen kişinin geldiği ülkede askerliğini hangi zamanda yapmış olması gerektiğine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak uygulamada, yaşanan bazı mağduriyetler sonrası 2007 yılında 1111 sayılı Kanun'a geçici madde 41 hükmü eklenmiştir. Hüküm uyarınca; 1111 sayılı Kanun'un yürürlük tarihinden önce göçmen statüsünde Türk vatandaşlığına geçmiş olan kişilerin, Türkiye'ye geldikten sonraki bir tarihte, gelmiş oldukları ülkede askerlik yaptıklarını belgeleyen kişilerin askerlik hizmetinden muaf tutulmalarına imkân tanındığı görülmektedir. 1111 sayılı Kanun hükümlerine göre askerlik muafiyeti bulunan göçmenlerin istemeleri halinde yedek subay olabilmeleri de mümkün kılınmıştır (md. 2/6). Göçmen statüsündeki kimseler, askerlik muafiyeti için gerekli koşulları sağlamamaları halinde askere çağırılmaktaydı. Ancak bu kişilerin ancak nüfus kütüğüne yazıldıkları tarihten itibaren iki yıl geçmesi halinde askere alınıyorlardı (md. 2/10). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşları ise, askerlik hizmeti yaptıklarını belgelendirmeleri halinde askerlik hizmetinden muaf tutuluyordu (md. 2/12). Bu hususta ayrıntılı bilgi için bkz. Emre Esen, "Türk Vatandaşlığını Sonradan Kazanan Kişilerin Askerlik Yükümlülüğü", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.29, No:1-2, 2009, s. 141 vd; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 353. 1111 sayılı Kanun'un 2. maddesinin 2015 yılı öncesi metni için bkz. Kadir Gündoğan, **Askeri Mevzuat**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2003, s. 821 vd. 1111 sayılı Kanun'un 2. maddesinde 2015 yılında yapılan değişiklik ile paralel olarak 7179 sayılı Kanun'un 43. maddesinde Türk vatandaşlığına sonradan alınan kişilerin vatandaşlığa alındıkları tarihteki yaş ve öğrenim durumlarına göre o yaştaki Türk vatandaşı yükümlüler gibi askerlik yapacakları hükme bağlanmıştır. Hükme göre bu kişilerden geldikleri ülkede askerlik yaptıklarını veya askerlik hizmetini yerine getirmiş sayıldıklarını belgeleyenler ile vatandaşlık kazandığı yıl yirmi iki yaşında olanlar askerlik yapmış sayılırlar. Bu kişilerden isteyenler, vatandaşlığa alındıkları tarihten itibaren iki yıl sonra askere alınabilir. Bu kişiler iki yıllık erteleme sonuna o yıl askerlik çağına giren doğumlarla beraber işlem görürler. Bunlar, seferberlik hâlinde ihtiyaca göre askere sevk edilebileceği hükme bağlanmıştır. Yeni düzenlemede göçmen ve vatandaşlığı sonradan göçmen statüsü haricinde bir sebeple kazanan kişiler arasında bir fark kalmamıştır.

edilen göçmenlerin, bir aile veya aile sayılan kişiler ile bir köy, mahalle veya topluluk olarak yurda getirecekleri kullanılmış zati, mesleki ve ev eşyaları bir defaya mahsus olmak üzere gümrük vergileri ile damga vergisinden ve diğer her türlü resim, vergi ve harçlardan muaftır” denilmektedir. Göçmenlere, ülkeye yerleşmek amaçlı yaptıkları göç sırasında, Kanun’da sayılan kendilerine ait eşyaları bir kereye mahsus olmak üzere vergi, harç, resim masrafı ödemediği ülkeye sokabilme imkânı tanınmıştır.

Kimi göçmenlerin ülkeye kabulü için, İskân Kanunu dışında özel kanun çıkarılarak ülkeye kabul edildikleri de görülmektedir. Örneğin, halen yürürlükte olan 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye’ye Kabulü ve İskanına Dair Kanun’da da benzer bir düzenleme yer almaktadır. 3835 sayılı Kanun’un 4. maddesinde *“göçmenlerin kendilerine ait zati ve ev eşyalarının tamamı ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvan, bir defada Türkiye’ye getirilmek koşuluyla Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi dahil her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır”* hükmü yer almaktadır¹⁹². Ahıska Türklerine ilişkin düzenlemede gümrük muafiyeti kapsamındaki eşyaların, İskân Kanun’da öngörülen kapsamdan daha geniş olduğu görülmektedir.

B. GÖÇMEN İŞLEMLERİ VE İSKÂN YARDIMLARINDAN DOĞAN MUAFİYETLER

Kendilerine iskân yardımı yapılan iskanlı göçmenler, kendilerine yapılan iskân yardımlarından doğan kimi vergi, harç ve masraflardan muaf tutulmuştur. İskân Kanunu hükümlerine göre göçmene iskân yardımı gereği temlik edilen arsa, arazi ve yapılardan bu temlik dolayısıyla veraset ve intikal vergisi ve ferağ harcı alınmaz; noterlerce yapılacak iskân ile ilgili taahhütname ve borçlanma senetleri ve bu konuda düzenlenen belgeler damga vergisi ve harca tâbi değildir (İK md. 36/1).

Göçmenlere borçlandırma yoluyla ya da peşin bedelli olarak verilen arsa, arazi ve yapıların tapuya tescilinde harç alınmaz. Devir, rehin, borçlandırma ve ipotek işlemlerini koyup kaldırma muameleleri, damga vergisi ve harca tâbi tutulmaz (İK md. 36/2). Göçmenlere tahsis edilen taşınmazlar ile ilgili işlemlerden hizmet bedeli

¹⁹² İlgili Kanun maddesinde 2005 yılında 5335 sayılı Kanun’un (RG. 27/4/2005-25798) 28’inci maddesiyle yapılan değişiklikten önce Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi dahil her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır ibaresi İskân Kanun’undaki düzenlemeye paralel olarak "her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır" şeklindeydi.

alınmaz. (İK md. 36/3). İskanlı göçmenler için yaptırılan toplu yapılara¹⁹³ ilişkin ruhsat ve izinler için bina inşaat harcı ve imarla ilgili harçlardan muaf olunacağı ve belediyece ve il özel idaresince verilen hizmetlerden ücret alınamayacağı hükme bağlanmıştır (İK md. 36/4).

İskân Kanunu'nun 35. maddesi uyarınca göçmenlerin tabi oldukları işlemlere ilişkin olarak *“Göçmenlerin pasaportları üzerinde yapılacak vize muamelesi ile kendilerine verilecek eşya belgeleri her türlü resim ve harçtan muaftır. Göçmen, göçebe, millî güvenlik nedeniyle ve kamulaştırmadan etkilenen ailelerden iskân edilenlere bu Kanun hükümleri gereğince yapılacak iskân yardımı gümrük ve vergi muaftiyeti, tabiiyet, nüfusa ve tapuya tescil ve nakil işlemleri dolayısıyla gerek kendileri tarafından verilecek gerekse ilgili dairelerce düzenlenecek her türlü evrak damga vergisi ile sair resim ve harçlardan muaftır”* denilmektedir.

Yine 492 sayılı Harçlar Kanunu'nda¹⁹⁴ da *“Türk aslından olup Türk kültürüne bağlı ecnebi uyruklu”* kişilere ikamet izni belgesinin harçsız olarak verileceği hükme bağlanmıştır (md. 88/1).

C. SOSYAL YARDIMDAN YARARLANMA

Mevzuatta yaptıkları görevler nedeniyle takdir edilmelerini ve desteklenmeleri sağlamak amacıyla kimi Türk soylu yabancılara sosyal yardım yapılmasını öngören düzenlemeler mevcuttur¹⁹⁵. Bu düzenlemelerin yer aldığı 168 sayılı Yabancı Memleketlerde Türk Asıllı ve Yabancı Uyruklu Öğretmenlere Sosyal Yardım Yapılması Hakkında Kanun¹⁹⁶ ile yabancı memleketlerde Türk kültürüne hizmet eden

¹⁹³ İskân Kanunu'nda Bulgaristan'dan zorunlu göçe tâbi tutulup, Türkiye'ye gelerek yerleşmek isteyen Türk soylu yabancılarla ilgili olarak yapılacak işlemler ile alınacak kararların genel koordinasyonu ve bu kişiler için yapılan veya yapılacak konutların proje, yapım, kontrol ve hak sahibi seçimi, tahsis ve dağıtımı, kişiler adına temlik ve tapuda tescili ile borçlandırma konularında Cumhurbaşkanı'nın Toplu Konut İdaresi Başkanını görevlendirebileceği düzenlenmektedir (Geçici madde 1 hükmü). Toplu Konut İdaresi'nin resmi internet sitesinde yer alan bilgilendirmeye göre Yüksek Planlama Kurulunun 27.11.1990 tarih ve 90/T-103 sayılı kararı ile ihtiyaç duyulan illerde göçmen konutları inşa edilmesi kararlaştırılmış olup, 13 Ağustos 2004 tarihinden itibaren Toplu Konut İdaresi Başkanı'nın “Koordinatör” olarak görevlendirilmiştir. Bu kapsamda göçmenlerin konut ihtiyacına istinaden “göçmen konutları” yapılmıştır. Yine 3835 sayılı Kanun gereğince, Ahıska Türklerinin iskânı için Bursa, Iğdır ve Bursa illerinde konutlar yapılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Çevrimiçi) <https://www.toki.gov.tr/gocmen-konutlari>, 18.05.2021.

¹⁹⁴ RG. 17/7/1964-11756.

¹⁹⁵ Uygulanan sosyal yardımlar için bkz. Güzel, Okur, Caniklioğlu, a.g.e., s. 998-999; Tuncay, Ekmekçi, a.g.e., s. 745.

¹⁹⁶ RG. 23/12/1960-10688.

Türk asıllı ve yabancı uyruklu öğretmen veya din görevlilerine¹⁹⁷; görevlerinden ayrılışları halinde kendilerine, vefatları halinde ise dul ve yetimlerine sosyal yardım yapılması amaçlanmıştır¹⁹⁸.

168 sayılı Kanun'un tanıdığı sosyal yardım imkanından yararlanabilmek için gereken şartlar, Kanun'un 1. ve 3.maddesinde düzenlenmektedir. Kanun'da 2008 yılında yapılan değişiklikten önce sosyal yardımdan faydalanabilmek için yalnızca 3. maddede yer alan şartlar aranmaktaydı. Kanun'un 17/4/2008 tarihli ve 5754 sayılı Kanun'un 91'inci maddesiyle değişik 1. maddesinde şu şekilde sıralanmıştır:

“Sosyal yardımdan faydalanabilmek için;

a) 25 yıl veya daha fazla hizmetten sonra görevden ayrılmak veya asgari onbeş yıl hizmeti bulunup 60 yaşını tamamlamış olmak,

b) Engelli olması veya tedavisi mümkün olmayan hastalık sebebiyle çalışamaz hale geldiğinin, en az üç doktordan oluşan bir sağlık kurulu tarafından düzenlenecek raporla belgelenmesi ve bu raporda belirtilen sebebin görevini yapmasına engel teşkil ettiğinin Sağlık Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle Dışişleri Bakanlığınca uygun görülmesi,

c) Durumu yukarıdaki (a) ve (b) bentlerinde gösterilen haller kapsamına girmemekle birlikte, Dışişleri Bakanlığı tarafından takdir edilecek sebeplerle görevini bırakmış olmak,

d) Görevlerini yapmaları sırasında, şahsiyet ve Türk kültürüne hizmetlerinin sebep ve etkisiyle, bulundukları ülke makamlarınca görevlerinden men edilmiş olmak,

şartlarından en az birisini haiz olunması zorunludur”.

¹⁹⁷ Metnin ilk halinde yer alan “öğretmenlerin” ibaresi 17/4/2008 tarihli ve 5754 sayılı Kanun'un (RG. 8/5/2008-26870) 91'inci maddesiyle; “öğretmenler veya din görevlilerine” şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁹⁸ Kanun'un genel gerekçesinde, Türkiye sınırları dışında bulunan Türk asıllı toplulukların eğitim öğretim ve millî kültürden faydalandırılmalarının sağlanması için kendilerine her türlü yardım ve kolaylıkların sağlanmasının zaruri olduğu, bu nedenle Türk asıllı çocukların ilk ve orta dereceli Türk diliyle öğretim yapan okullarda Türk kültürüne uygun olarak yetiştirilmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle; iyi yetiştirilmiş hali ve geleceği güven altına alınmış öğretmenlere ihtiyaç olduğu, ancak Türkiye sınırları dışında kalan Türk cemaatleri içinde görev almış bulunan öğretmenlere bu cemaatler tarafından ekseriya tatmin edici ücretler verilmediği emekli olduklarında emeklilik haklarından mahrum bırakıldıkları, bu nedenle öğretmenlerin meslekten ayrılmaya veya Türkiye'ye gelmeye çalıştıkları ifade edilmiştir. Bu durumun Türkiye sınırları dışında bulunan Türk asıllı toplulukların eğitim öğretim ve millî kültürden faydalandırılmaları bakımından zararlı sonuçlara yol açtığı gerekçesiyle söz konusu Kanun ile öğretmenlerin şartlarının daha iyi olmasını sağlamak adına sosyal yardım yapılması öngörülmektedir. Gerekçe için bkz. Milli Birlik Komitesi Genel Kurul Toplantısı, 4. Cilt, 57. Birleşim 16.12.1960.

Kanun 3. maddesinde ise sosyal yardım alacak Türk asıllı yabancı uyruklu öğretmen veya din görevlisinin “*cemaatten veya tabiiyetinde bulunduğu hükümetten yeteri kadar yardım veya emekli aylığı almamış olması, Türk kültürüne ve devrimlerine aykırı harekette bulunmaması ve Dışişleri Bakanlığınca takdir olunacak mücbir sebepler dışında, başka bir memlekette yerleşmek maksadiyle bulunduğu memleketten ayrılmaması*” şartları aranmaktadır.

Sosyal yardım verilmesi öngörülen kişilere yapılacak aylık yardım miktarı ile yardımların tahakkuku ve ödenmesine ilişkin hususlar; ilgililerin hizmet yılları ile tamamlamış oldukları eğitimin seviyesi ve alanı, pedagojik formasyonlarının bulunup bulunmadığı, görev unvanları, yerleştikleri ülke ve mahalli geçim endekslerindeki gelişmeler dikkate alınarak, her yıl Dışişleri, Maliye ve Milli Eğitim bakanlıkları ile Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından müştereken tespit edilmektedir (md. 2).

Sosyal yardımdan faydalanacak Türk soylu öğretmenler ile din görevlilerinin yabancı memleketlerde Türk kültürüne hizmetleri ve başarı durumları Dışişleri Bakanlığınca tespit edilecek ve bu kişilere ilişkin kayıtlar ise Millî Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığınca tutulacaktır (md. 4).

D. TÜRKİYE'YE GİRİŞ VE TÜRKİYE'DE İKAMET

Her ne kadar Anayasa’da tanımlanan haklar “herkes” için eşit tanımlansa da, Anayasa’nın 16. maddesi ile yabancılara bazı haklarının milletlerarası hukuka uygun olmak şartıyla kanunla kısıtlanabileceği ifade edilmektedir. Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de ikamet hakları yabancılara kısıtlanan alanlardan biridir. Ancak, kısıtlamaların kimi istisnaları söz konusudur. Göçmen statüsündeki Türk soylular ve diğer Türk soylu yabancılar bazı istisnalardan faydalanmaktadır. Bu hususlara değinmekte yarar görmekteyiz.

Yabancıların Türkiye’ye giriş şartları 1950 tarihli Pasaport Kanunu’nda¹⁹⁹ düzenlenmekteydi. Ancak, günümüzde bu alandaki bazı düzenlemeler Pasaport Kanunu’ndan kaldırılarak 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK kapsamında düzenlenmiştir. Pasaport Kanunu’nda Türkiye’ye giriş bakımından yer alan

¹⁹⁹ RG. 24/07/1950-5682.

düzenlemelerin temel prensipler bakımından YUKK'ta da korunduğu görülmektedir²⁰⁰. Yabancıların Türkiye'ye girişi bakımından her iki Kanun birlikte değerlendirilmektedir²⁰¹.

Türkiye'ye giriş ve çıkış, sınır kapılarından pasaport veya yerine geçen belgelerin gösterilmesi ile yapılır (YUKK md. 5/1). Yabancıların ülkeye girişte, ülkeye giriş izni olduğunu gösteren vizelerini ibraz etmeleri gerekmektedir. Vize, yabancı'nın ülkeye girebilmesi için o ülkenin yetkili makamlarınca izin verildiğini gösteren belgedir²⁰². Ancak bazı yabancılar, vize alma mecburiyetinden muaf tutulmuşlardır. Bu yabancılar YUKK'un 12. maddesinde belirtilmiştir. Ancak, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te²⁰³ bu yabancıların daha ayrıntılı düzenlendiği görülmektedir. YUKK'ta İskân Kanunu uyarınca göçmen statüsünde olan kişiler vize muafiyeti kapsamında sayılan yabancılar arasında yer almazken, Yönetmelik'in 10/2 maddesinin h bendi uyarınca vize zorunluluğu olmayan yabancılar arasında sayılmıştır. Yine ilgili Yönetmelik'in "vize yükümlülüğünden muaf yabancılar" başlıklı 13. maddesinde "5543 sayılı Kanun kapsamında Göçmen Belgesi sahibi olanlar" sayılmaktadır (Yön.md. 13/1-e).

Göçmen Belgesi sahibi kişiler, bu belgeye sahip oldukları süre içinde vize muafiyetinden yararlanabilirler. Başka bir anlatımla, göçmen belgesi aldıktan sonra ülkeden çıkış yapan göçmen kişi, ülkeye tekrar girişinde vize muafiyetinden yararlanacak, göçmen belgesini göstererek vizesiz olarak ülkeye giriş yapabilecektir.

Yabancılar, giriş yaptıkları ülkede sınırsız kalamazlar. Yabancıların ülkede ikameti de sınırlama getirilen alanlardan biridir. Yabancılar, yüz seksen günde doksan günü geçmemek kaydıyla ülkeye giriş yaptıkları vizenin sağladığı gün kadar ülkede kalabilirler. Bu süre vize muafiyeti için de geçerlidir (YUKK md. 11). Bu süreden uzun süre ülkede kalmak isteyen yabancıların, ikamet izni alması gerekmektedir (YUKK md. 19). İkamet izni, yetkili makamlarca, yabancı'nın ülkede kalmasına izin verildiğini gösteren belgedir²⁰⁴.

²⁰⁰ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 80.

²⁰¹ Doğan, **Yabancılar**, s. 46.

²⁰² **A.e.**, s. 50; Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 85; Ekşi, **Yabancılar Hukuku**, s. 82; Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, s. 80.

²⁰³ RG. 17.03.2016-29656.

²⁰⁴ Sema Çörtoğlu Koca, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler", **Ankara Barosu Dergisi**, No:2, 2016, s. 50. İkamet izinleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Emre Esen, **Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2019.

Bazı yabancıların ise, ikamet iznine ihtiyaç duymaksızın ülkede kalmasına imkân tanınmıştır. YUKK'un 20. maddesinde ikamet izninden muaf tutulan yabancı grupları sayılmıştır. Göçmenler, bu maddede ikamet izninden muaf tutulacak yabancılar arasında sayılmazken, Kanun'un uygulama yönetmeliğinin "ikamet izninden muaf olan yabancılar" başlıklı 20. maddesinin h bendinde sayılmışlardır. YUKK'un uygulama yönetmeliği uyarınca "*İskân Kanunu kapsamında göçmen belgesi sahibi olanlar*" ikamet izninden muaf tutulmuşlardır. Başka bir deyişle göçmen belgesi ikamet izni yerine de kullanılabilir. Göçmenlerin ayrıca ikamet izni başvurusunda bulunmalarına gerek bulunmamaktadır. Bu nedenle, yukarıda Harç Kanunu uyarınca bahsettiğimiz göçmenlerin ikamet izni belgesi için harç ödeme zorunluluğu olmadığına ilişkin hükmün uygulama alanı kalmadığı söylenebilir.

İkamet iznine ilişkin mevzuat incelendiğinde, göçmen statüsü dışındaki Türk soylu yabancılar için de ayrıcalıklı uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Öncelikle, halen yürürlükte bulunan YÇİHKY'nin 12. maddesine 2012 yılında eklenen fıkra ile "*Türk ve akraba toplulukları uygulamaları çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancılar*" için çalışma izni değerlendirme kriterlerinin uygulanmayacağına ilişkin hüküm getirildiğine daha önce değinmiştik. Bu fıkranın yürürlüğe girdiği tarihte 1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun²⁰⁵ yürürlükteydi. 5683 sayılı Kanun sisteminde YUKK'ta benimsendiği gibi ikamet izni türleri bulunmamaktaydı^{206,207}. Ancak çeşitli Kanunlarda ikamet izni için birtakım kategorileştirmelerin yapıldığı görülmektedir. YÇİHKY düzenlemesi de bunlardan birine örnektir. "*Türk ve akraba toplulukları uygulamaları çerçevesinde ikamet izni verilmiş olan yabancılar*" deyiminden Türk soylu yabancıların kastedildiği öğretide ve idarece ifade edilmiştir²⁰⁸.

YUKK uygulamasında ise, her ne kadar ikamet izni alma meselesinde Türk soylu yabancılara ilişkin doğrudan bir hüküm bulunmamakla birlikte, yayınlanan

²⁰⁵ RG. 24/7/1950-7564. YUKK'un 124. maddesiyle 5683 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

²⁰⁶ 5683 sayılı Kanun'un yürürlükte olduğu süre boyunca çeşitli genelgelerde ve kanunlarda; öğrenim amaçlı ikamet izni, insan ticareti mağdurları için öngörülen geçici ikamet izni gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şule Arslan, **Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018, s. 60-61.

²⁰⁷ YUKK'ta yer alan ikamet izni türleri: kısa dönem ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, insani ikamet izni ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere altı tanedir (YUKK md. 30).

²⁰⁸ Bkz. Erken, **Yabancıların Çalışma İzni**, s. 402. Bursa Milletvekili Sena Kaleli'nin 29.06.2012 Tarihli 7/7365 Esas Sayılı Yazılı Soru Önergesi ve Cevabı, (Çevrimiçi) <https://www2.tbmm.gov.tr/d24/7/7-7365sgc.pdf>, 10.05.2021.

Genelgelerde²⁰⁹ Türk soylu yabancılara “*insani ikamet izni*” verildiği gör÷lmektedir. İkamet iznine ilişkin şartların değerlendirilmesinde idarenin takdir yetkisi olduğu kabul edilmektedir²¹⁰. İnsani ikamet izni ve insan ticareti ikamet izni talebe bağlı olmaksızın idarece verilebilen ikamet izni türleridir (YUKK md. 46/1 ve md. 48/2). Bu iki ikamet izni türünün en önemli özelliklerinden biri “*diğer ikamet izinlerinin verilmesindeki şartlar aranmadan*” verilebiliyor olmalarıdır.

İnsani ikamet izni istisnai nitelikli ikamet izni olarak kabul edilmektedir²¹¹. İnsani ikamet izninin korunmaya ihtiyaç duyan yabancılardan ÷lkede yasal olarak kalmalarının sağlanması için verildiği belirtilmektedir²¹². İkamet izni verilebilecek haller; YUKK’da sayılmıştır²¹³. YUKK’ta sayılan hallerin tahdidi olduğu savunulmaktadır²¹⁴.

Uygulama incelendiğinde ise, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi Başkanlığı’nın 4.12.2015 tarihli 40871249-2015/11 sayılı İnsani İkamet İzni Uzatma İşlemleri başlıklı Genelgesi’nde “*6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 46’ncı maddesi uyarınca, Bulgaristan, Çin (Uygur), Afganistan, Rusya (Çeçen asıllı) uyruklular ile Ahıska Türkleri ve Batı Trakya Türklerinin ilgi Genelgeler doğrultusunda insani ikamet izinlerinin Bakanlığın onayıyla valilikler tarafından verildiği*” belirtilmektedir²¹⁵.

Yine Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi Başkanlığı’nın 02.03.2017 tarihli 28836843-000-9899-2017/1 sayılı İnsani İkamet İzni başlıklı

²⁰⁹ Bkz. dipnot 215 ve 216.

²¹⁰ Nuray Ekşi, “Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.38, No:2, 2018, s. 248.

²¹¹ A.e., s. 249.

²¹² Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 110.

²¹³ YUKK’un 46. maddesi uyarınca; “*çocuğın üstün yararı, sınır dışı etme kararının icra edilmemesi durumu, sınır dışı etme kararına karşı yargı yoluna başvurulması hali, uluslararası koruma başvurusunun reddi kararına karşı yargı yoluna başvurulması hali, uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmesi ve geri çekilmiş sayılmasına ilişkin kararlara karşı yargı yoluna başvurulması hali, uluslararası koruma başvurusu sahibinin ilk iltica süresi veya güvenli bir üçüncü ÷lkeye gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince, acil nedenlerden dolayı ve ÷lke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye’ye girişine ve Türkiye’de kalmasına izin verilmesi gereken yabancılardan, ikamet izni verilmesine engel teşkil eden durumları sebebiyle diğer ikamet izinlerinden birini alma imkanı bulunmaması halinde ve olağanüstü hallerde*” insani ikamet izninin verilebileceği anlaşılmaktadır.

²¹⁴ Ekşi, **İkamet İzni**, s. 265.

²¹⁵ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi Başkanlığı’nın 4.12.2015 tarihli 40871249-2015/11 sayılı Genelge metni için bkz. (Çevrimiçi) <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/140274>, 02.06.2021.

Genelgesi'nde aynı husus tekrar edilmiştir²¹⁶. İnsani ikamet izni kayıtların tutulmasına ilişkin esaslarda ise, *“İnsani ikamet izni işlemlerinde Türk soylu olduğuna kanaat getirilen yabancıların GöçNet veri girişlerinde “Türk soylu” parametresinin seçilerek uyruk bilgilerinin eksiksiz doldurulması, ayrıca bahse konu yabancılar kapsamında olup da GöçNet veri giriş yapılmadığı tespit edilen yabancıların bilgilerinin güncellenmesi”* gerektiği hükmüne bağlanmıştır. Bu bakımdan, veri kaydı için kullanılan “GöçNet” sisteminde insani ikamet izni kayıtlarının Türk soylular ve diğer yabancılar ayrımı yapılarak kaydedildiği anlaşılmaktadır.

YUKK'un 46. maddesinin lafzında Türk soyluların ikamet izni alabileceklerine ilişkin doğrudan bir ifade yer almamaktadır. Türk soyluların insani ikamet izni verilmesinin hangi hal kapsamında değerlendirildiği hususunda tereddüt oluşmaktadır. Türk soylulara insani ikamet izni verilirken YUKK'un 46/1-e kapsamında değerlendirilebilecekleri düşünülebilir. Kanun lafzında *“acil nedenlerden dolayı ve ülke menfaatlerinin korunması ile kamu düzeni ve kamu güvenliği açısından Türkiye'ye girişine ve Türkiye'de kalmasına izin verilmesi gereken yabancılar”* ifadesinin, mevzuatta çeşitli imtiyazların tanındığı bir yabancı grubuna ikamet izni verilmesine olanak sağlayıp sağlamayacağı tartışılabilir bir meseledir. İkamet izni şartlarının aranmadığı ve istisnai şekilde verildiği kabul edilen insani ikamet izninin Türk soylulara hangi gerekçeyle verildiği yukarıda bahsi geçen Genelgelerden anlaşılamamaktadır.

Türk soylu yabancıların ikametine ilişkin tartışılması gereken bir başka husus ise TSYÇK'nın 7 maddesinde yer alan *“Bu Kanuna göre kendilerine izin verilenler, izin süresince, ikamet ve çalışma ile ilgili kanunların öngördüğü Türk vatandaşı olma şartından istisna edilirler”* hükmüdür. Hükmün lafzından, Türk soyluların çalışma bakımından olduğu gibi ikamet bakımından da Türk vatandaşı olma şartından istisna edileceği anlamı çıkmaktadır. Bu bakımdan yabancıların ikamet haklarının kısıtlandığı düzenlemeleri incelemekte fayda bulunmaktadır. 1981 tarihli 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu'nda²¹⁷ ve 1924 tarihli 442 sayılı Köy

²¹⁶ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yabancılar Dairesi Başkanlığı'nın 02.03.2017 tarihli 28836843-000-9899-2017/1 sayılı İnsani İkamet İzni başlıklı Genelgesi için bkz. (Çevrimiçi) <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/140188>, 02.06.2021.

²¹⁷ RG. 22/12/1981-17552.

Kanunu'nda²¹⁸ yabancıların ikamet haklarına ilişkin sınırlandırmalar getirildiği görülmektedir.

2565 sayılı Kanun'da hava, kara ve deniz bölgelerinin ayrı ayrı düzenlendiği; bu bölgelerin ise birinci ve ikinci derece yasak bölgeler olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Birinci ve ikinci derece kara askeri yasak bölgelerinde yabancılar ile ilgili kısıtlamalar getirildiği görülmektedir.

Birinci derece kara askeri yasak bölgelerinde yabancıların geçici olarak bölgeye girmeleri ve oturmaları Genelkurmay Başkanlığının iznine bağlı kılınmıştır (md. 7/1-c). İkinci derece kara askeri yasak bölgelerde Türk vatandaşlarının oturmaları, seyahat etmeleri, zirai faaliyetlerini, meslek ve sanatlarını icra etmeleri serbest olmakla birlikte; yabancıların izin alarak bölgeye girebileceği, oturabileceği ve çalışabileceği belirtilmektedir (md. 9/1-a ve 9/1-c).

Kanun'un ikinci derece kara askeri yasak bölgelerine ilişkin düzenlemede Türk soylu yabancılara ilişkin özel bir hüküm olduğu görülmektedir. 2565 sayılı Kanun'un 9. maddesinde *"bu madde hükümlerinin; 25 Eylül 1981 tarih ve 2527 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanan Türk soylu yabancılar hakkında ne şekilde uygulanacağı yönetmelikte gösterilir"* denilmektedir. 2565 sayılı Kanun'un Yönetmeliği'nde²¹⁹ ise Türk soylu yabancılara, ikinci derece kara askeri yasak bölgelerinde uygulanacak esaslara ilişkin izinlerin, aldıkları çalışma izni süresince, yetkili komutanlığın görüşü alınarak İçişleri Bakanlığınca verileceği düzenlenmiştir (Yön. md. 9/13). İkinci derece kara askeri yasak bölgelerde yabancıların bölgeye girmesi, oturması ve çalışması izne tabi tutulmakla birlikte aynı doğrultuda Türk soylu yabancıların da Kanun'da düzenlenen esaslar bakımından izin alması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan Türk soylular için getirilen özel hüküm incelendiğinde uygulamada yabancılar ve Türk soylular açısından büyük bir fark getirmediği söylenebilir²²⁰.

²¹⁸ RG. 7/4/1924-68.

²¹⁹ RG. 30.04.1983-18033.

²²⁰ Askeri yasak bölgelere ilişkin hükümler incelendiğinde yabancıların bu bölgelerde taşınmaz mal elde edemeyeceği görülmektedir (md. 9/1-b). Bu hüküm ile Türk soylu yabancılara istisna getirildiği, yabancıların taşınmaz elde etmesini yasaklayan hükmün Türk soylular bakımından farklı bir statüye tabi kılınmalarına imkân tanındığı ifade edilmiştir Fügen Sargın, "Yabancı Gerçek Kişilere Ait Taşınmaz Malların Tasfiyesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:1, 1992, s. 36. Ancak yönetmelik maddesi incelendiğinde Türk soylu yabancıların taşınmaz mal elde etmesine yönelik açıkça istisna getiren bir hüküm bulunmadığı görülmektedir.

442 sayılı Köy Kanunu'nun 88. maddesinde ise yabancıların köyde ikamet etmesi için İçişleri Bakanlığı'ndan izin alınması gerektiği belirtilmektedir. Yabancıların köyde ikamet etmesine izin verilmesinde ve ikamet izni süresi bakımından Bakanlığın takdir hakkı olduğu kabul edilmektedir²²¹. Her iki düzenleme de incelendiğinde; yabancıların askeri bölgelerde ve köylerde ikamet etmesinin mutlak olarak yasaklanmadığı yalnızca izne tabi tutulduğu görülmektedir. Kanımızca, söz konusu düzenlemelerde ikamet bakımından Türk vatandaşı şartı aranmadığından TSYÇK'nın 7. maddesindeki ikamete ilişkin ayrıcalığın bu düzenlemeler bakımından uygulama alanı bulmadığı savunulabilir.

²²¹ Çelikel, Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 97.

SONUÇ

Çalışmamızın ana konusunu Türk soylu yabancılar oluşturmaktadır. Türk soylu yabancılar, ülkemizde diğer yabancılar nazaran ayrıcalık tanınan yabancı gruplarından biridir. Çalışmamızda, Türk soylu yabancı statüsüne kimlerin sahip olabileceği, bu yabancılar tanınan ayrıcalıkların neler olduğu, nasıl bu ayrıcalıklardan yararlanılabileceği hususları mevzuat incelenerek, yargı kararları ve öğretide ileri sürülen görüşler nazara alınarak incelenmiştir.

Türk soylu yabancı kavramı ile kastedilenin kimler olduğu kanun koyucu tarafından açıklanmamıştır. Türk soylu yabancı statüsüne girecek kişilerin kimler olduğunu açıklayabilmek için Türk ve soydaş kavramları ayrı ayrı incelemeye alınmıştır. Anayasa'nın 66. maddesindeki *“Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür”* ifadesinin ne anlama geldiği konusunda öğretide bir görüş birliği bulunmamaktadır. Anayasa'da yer alan Türk ifadesi bir üst kimlik olarak anlaşılrsa da; mevzuatta Türk kavramının etnik bir kimliğe referans verilecek şekilde kullanıldığı gerekçesiyle bu kavramın ülkedeki tüm vatandaşları kucaklayan bir ifade olmadığı öğretide savunulmaktadır. Soydaş kavramının mevzuatta kullanımı ve öğretide kavramın anlamına ilişkin ileri sürülen görüşler değerlendirilmiştir. Soydaş olarak adlandırılan grupların dil birliği, tarihi yakınlık, köken birliği gibi unsurlar göz önüne alınarak belirlendiği söylenebilmektedir.

Türk soylu yabancılar incelenirken göçmen kavramını da değerlendirmek gerekmektedir. Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelen kişiler 5543 sayılı İskân Kanunu uyarınca göçmen kabul edilmektedir. Ancak mevzuat incelendiğinde göçmen kavramının başkaca anlamlarda kullanıldığı da görülmektedir. Örneğin, YUKK'ta düzensiz göçmen kavramının *“yasal olmayan yollardan ülkeye giren yabancı kişi”* anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu bakımdan göçmen teriminin kullanımı bakımından mevzuatta bir yeknesaklık olmadığı anlaşılmaktadır.

İskân Kanunu'nu bakımından göçmen kabul edilen kişilerin kimler olduğunu açıklamak için önceki düzenlemeleri de inceleme altına almak gerekir. 2510 sayılı İskân Kanunu'nda göçmen yerine muhacir kavramının kullanıldığı görülmektedir. 2510 sayılı Kanun'da muhacir kapsamına giren kişiler için Türk soylu ve Türk

ırkından ifadelerinin birlikte kullanıldığı, bu hususun Kanun lafzında ikilik yarattığı görülmektedir.

5543 sayılı İskân Kanunu'nda göçmen statüsü için öngörülen şartlar; yabancının Türk soylu olması, Türk kültürüne bağlı olması ve yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmen olarak kabul edilemeyecek kişiler ise; Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ve Türk soylu olup Türk kültürüne bağlı olmasına rağmen sınır dışı edilmiş veya güvenlik bakımından Türkiye'ye gelmeleri uygun görülmeyen yabancılar olarak belirtilmiştir. 5543 sayılı İskân Kanunu'na göre dört çeşit göçmen statüsü vardır. Bunlar; iskanlı göçmen, serbest göçmen, toplu göçmen ve münferit göçmendir.

İskân Kanunu uyarınca Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tespitinin Cumhurbaşkanı tarafından yapılacağı hükme bağlanmıştır. Ancak Türk soylu kavramı İskân Kanunu dışında başkaca düzenlemelerde de kullanılan bir kavramdır. Genel olarak mevzuatta bu husustaki düzenlemeler incelendiğinde; Türk soyluluğunun tespitinin hangi merci tarafından yapılacağına ilişkin İskân Kanun'undaki gibi net bir hüküm yer almadığı görülmektedir. Öğretide; Türk soyluluğunun tespitinde yeknesaklık sağlaması bakımından İskân Kanunu'nda getirilen hükmün kıyasen uygulanması gerektiği ifade edilmektedir.

Birinci bölümde son olarak mavi kartlıların Türk soylu olup olmadığı tartışmasına yer verilmiştir. Türk soylu yabancıların geçmişte bir arada yaşadığımız ancak günümüzde başka topraklarda yaşayan ve aynı kültür ve dili paylaştığımız topluluklar olduğu görülmektedir. Mavi kartlılar ise; doğumla Türk vatandaşı olup Türk vatandaşlığından çıkma izni ile ayrılan kimseleri ifade etmektedir. Her ne kadar, iki yabancı grubu ile de ortak tarih, kültür, dil paylaşımımız bulunsun da; kanun koyucu mavi kartlılar ve Türk soylu yabancılar bakımından iki farklı statü oluşturmuştur. Bu iki statü birbirinden farklı olup, sahip oldukları imtiyazlar bakımından birbirlerine karşı avantajlı ve dezavantajlı oldukları konular mevcuttur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; Türk soylu yabancıların vatandaşlık kazanmasına ilişkin usul ve esaslar üzerinde durulmuştur. Göçmenlerin Türk vatandaşlığı kazanmasına ilişkin yürürlükte olan iki farklı düzenleme mevcuttur. Bunlardan ilki 5543 sayılı İskân Kanunu'nda düzenlenmektedir. 5543 sayılı Kanun'da, göçmen vizesi ile ülkeye kabul edilen göçmenlerin yerleştikleri yerlerin en büyük

mülki amirine müracaatla kendileri ve aile fertleri için "*Vatandaşlığa Girme Beyannamesini*" imzalayarak "*Göçmen Belgesi*" almaya mecbur oldukları düzenlenmiştir. "Göçmen Belgesi", iki yıl için geçerlidir. Göçmen belgesi sahibi kişiler; İskân Kanunu'nda öngörülen hak ve muafiyetlerden yararlanmaya başlar. Göçmen olarak ülkeye kabul edilen kişiler, İskân Kanunu uyarınca gerekli işlemlerin tamamlanmasından sonra Cumhurbaşkanı kararıyla vatandaşlığa alınırlar.

Göçmenlerin vatandaşlığa alınmasına ilişkin bir başka düzenleme ise; TVK'da yer almaktadır. TVK'nın 12. maddesinin d bendi uyarınca göçmen kişilerin istisnai yoldan vatandaşlık kazanabilmelerine imkân tanınmıştır. Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir halinin bulunmaması istisnai yoldan vatandaşlık kazanmak için öngörülen tek şarttır.

Her iki düzenlemenin birbiri ile benzerlikleri ve farklılıkları bulunmaktadır. Her iki düzenleme de göçmenlere, genel yoldan vatandaşlığa alınma prosedürüne göre daha kolay yoldan vatandaşlık kazanma imkânı tanımaktadır. Her iki düzenlemede de vatandaşlık kazanılmasında yetkili makam Cumhurbaşkanlığı'dır. Vatandaşlık kazanma anı ise; Cumhurbaşkanı kararının verildiği tarihtir. Ancak bu iki düzenlemenin birbirinden farklılaşan noktaları da bulunmaktadır. İskân Kanunu uyarınca göçmenlerin vatandaşlık kazanmasında idarenin takdir yetkisi olmadığı kabul edilmektedir. TVK kapsamında istisnai yoldan vatandaşlığa alınmada ise yetkili makamın takdir yetkisi olduğu kabul edilmektedir. Yine göçmenlerin çocuklarının ana ve babaya bağlı vatandaşlık kazanmaları hususunda iki düzenleme arasında belirgin farklılar mevcuttur. İki farklı düzenlemenin aynı anda yürürlükte bulunması öğretide eleştirilmiştir. İki hükmün çakıştığı noktalarda hangisinin öncelikli olarak uygulama alanı bulacağı çözüme ulaşılamayacak kadar karmaşık olarak nitelendirilmiş, bu iki hükmün uygulama alanının net bir şekilde ortaya koyacak ve açıklayacak düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Mülga 403 sayılı Kanun'da ise; göçmenler yerine doğrudan Türk soylu yabancıların istisnai yoldan vatandaşlık kazanmasına imkân tanınmaktaydı. Ancak Mülga 403 sayılı Kanun uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık kazanmaya ilişkin aranan şartlar 5901 sayılı Kanun'da aranan şartlar ile karşılaştırıldığında daha ağır olduğu göze çarpmaktadır. 403 sayılı mülga Kanun'da Türk soylu yabancılarla istisnai yoldan vatandaşlık kazanma imkânı verilmesinin Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi'nde yer alan ilkelere aykırı olduğu gerekçesiyle yeni düzenlemede bu politikadan vazgeçildiği

5901 sayılı Kanun'un gerekçesinde ifade edilmiştir. Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ilkelerine göre vatandaşlık hukukunda cinsiyet, din, ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken açısından ayrımcılık oluşturan herhangi bir uygulamaya yer verilmeyeceği kabul edilmiştir. Türk soylu yabancılara istisnai yoldan vatandaşlık kazanma imkânı tanınmasının bu ilkeye aykırı olduğu ifade edilmiştir. 5901 sayılı Kanun'da Türk soylu yabancılara istisnai yoldan vatandaşlık kazanma imkânı tanınmadığından; istisnai vatandaşlık imkanından mahrum bırakılan Türk soyluların mağduriyet yaşamalarının en aza indirilmesi için geçici madde 1 hükmü yürürlüğe getirilmiştir. 5901 sayılı Kanun'a göre genel yolla vatandaşlık kazanması mümkün olan Türk soylu yabancılar için; geçici madde 1 hükmü ile, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten 31/12/2010 tarihine kadar genel yoldan vatandaşlık kazanma için aranan beş yıllık ikamet şartı Türk soylular için iki yıl olarak uygulanmıştır.

Bazı Türk soylu yabancı gruplarının Türk vatandaşlığı kazanmasına ilişkin özel düzenlemeler olduğu görülmektedir. TVK'nın 42. maddesi uyarınca doğumla KKTC vatandaşlığı kazanan kimselere yazılı beyanda bulunmaları halinde Türk vatandaşlığına alınmalarına imkân tanınmıştır. 5901 sayılı Kanun'un 42. maddesindeki düzenlemenin hukuki nitelendirmesi bakımından öğretide görüş birliği bulunmamaktadır. Her ne kadar 42. madde kanun sistematğinde seçme hakkı yoluyla vatandaşlık kazanma olarak düzenlenmese de KKTC vatandaşının yazılı beyanının kurucu olması nedeniyle bu yolun "seçme hakkı" ile Türk vatandaşlığının kazanılması olduğunu savunulmakta ise de; TVK md. 42/1'in lafzı gereği "kanun yoluyla" ve "kendiliğinden" vatandaşlık kazanma yolu olduğunu da ifade edilmektedir.

Vatandaşlık kazanma hususunda kendilerine özel düzenleme bulunan bir başka Türk soylu yabancı grubu ise Ahıska Türkleridir. 3835 sayılı Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabulü ve İskanı Hakkında Kanun uyarınca en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Cumhurbaşkanınca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, Ahıska Türklerinin ülkeye serbest veya iskanlı göçmen olarak kabul edilebileceği düzenlenmektedir. Bir başka deyişle; 3537 sayılı Kanun ile Ahıska Türklerinin göçmen olarak ülkeye kabulüne imkân tanınmıştır. Önceki yıllarda Ahıska Türkleri için izlenen temel politika bu kimselerin anavatanlarına dönmesinin sağlanması olduğundan dolayı, Ahıska Türklerinin 3537 sayılı Kanun hükümlerinden yararlanamadığı görülmekteydi. Bu kişiler göçmen statüsünün sağladığı ayrıcalıklardan yararlanamadıklarından genel yolla vatandaşlık kazanma

başvurusunda bulundukları görülmekteydi. Ancak, Ahıska Türklerinin anavatanına dönerken yaşadığı problemler ve kurmuş oldukları sivil toplum örgütlerinin çalışmaları ile günümüzde 5901 sayılı Kanun'un 12. maddesi d bendi uyarınca istisnai yoldan vatandaşlığa alındıkları görülmektedir. Ancak kanımızca, 3538 sayılı Kanun uyarınca göçmen statüsünde kabul edilen Ahıska Türklerinin, bu kişilere karşı uygulanan politikanın değişmesinden önce de TVK md. 12/1-d uyarınca istisnai yoldan vatandaşlık başvurularının kabul edilmesi gerekirdi.

Vatandaşlığa alınma ile ilgili kendilerine özel düzenleme bulunan bir başka Türk soylu yabancı grubu ise Afganistan'dan Pakistan'a sığınan Türk Soylu göçmenlerdir. 1982 tarihli mülga 2641 sayılı Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun uyarınca Sovyet Rusya'nın 1979 yılı aralık ayında Afganistan'ı işgal etmesi nedeniyle yaşanan olaylar sebebiyle Pakistan'a sığınan Afgan ailelerinin göçmen olarak ülkeye kabulüne imkân tanınmıştır. 2641 sayılı Kanun uyarınca bir defaya mahsus olarak göçmen kabulü yapılmıştır. 2641 sayılı Kanun'un uygulaması kalmadığından 2007 tarihli 5637 sayılı "Uygulama İmkânı Kalmamış Bazı Kanunların Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Kanun" ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise; Türk soylu yabancıların çalışma hak ve özgürlüğü ile Türk soylu yabancılara tanınan diğer ayrıcalıklar üzerinde durulmuştur. 1981 tarihli 2527 sayılı "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun" Türk soyluların çalışmasına ilişkin esasları düzenlemektedir. TSYÇK'nın yürürlüğe girdiği dönemde yabancıların çalışmasına ilişkin yeknesak bir düzenlemenin bulunmadığı görülmektedir. Pek çok meslek ve sanatın icrasının yabancılara yasaklandığı bir dönemde; TSYÇK düzenlemesi ile "Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere" Türk vatandaşlarına hasredilmiş mesleklerin Türk soylu yabancılar tarafından icra edilmesine imkân tanınmıştır.

Türk soylu yabancıların çalışmasına ilişkin şartlar bakımından TSYÇK ve UİK hükümlerinin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (TSYÇK md. 3). Türk soylu yabancıların çalışma izni alması için gereken şartlar genel olarak TSYÇK'da düzenlenmekle birlikte; çalışma izni almaya ilişkin prosedürler UİK'de belirlenmiştir. Türk soylu yabancıların çalışma izni başvurusunda bulunmadan önce, kendileri için

özel açılmış nüfus kütüklerine kayıt yaptırmaları gerekmektedir. Bu kütüğe kayıt yaptıran Türk soylu yabancılara “Yabancılara Mahsus Kimlik Belgesi” verilmektedir. Nüfus kütüğüne kaydolmak için Türk soylu yabancılardan birtakım belgeler istendiği görülmektedir. Vatandaşı olduğu devletin konsoloslüğundan, Türk soylu olduğuna dair aldığı belgenin aslı veya noterden tasdikli örneğinin nüfus kütüğüne kaydolmak için istenen belgelerden biri olması; uygulamada yaşanacak zorluklar ve farklı uygulamaların sebep olacağı mağduriyetler nedeniyle eleştirilmiştir.

Türk soylu yabancılardan ülkemizde çalışabilmeleri için kural olarak çalışma izni alması gerekmektedir. UİK’in 16. maddesi uyarınca Türk soylu yabancılardan istisnai çalışma izni almasına imkân tanınmıştır. İstisnai çalışma izni verilirken; çalışma izni başvurusu ve değerlendirilmesine ilişkin kriterler, çalışma izni süreleri, çalışma izninin reddedileceği bazı haller için idarece istisnalar tanınabilmektedir.

TSYÇK düzenlemesinin uygulama yönetmeliğinde çalışma izni sürelerine ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. TSYÇKY’nin 7. maddesi uyarınca Türk soylu yabancılara iki yıla kadar çalışma izni verilmesi öngörülmüştür. Ancak UİK uyarınca çalışma iznine ilişkin azami sürelerin uygulanıp uygulanmayacağı meselesinin idarenin takdir yetkisi dahilinde olduğu görülmektedir. Bu bakımdan kanımızca, TSYÇKY hükümleri özel hüküm niteliğinde olsa da; normlar hiyerarşisinde daha üst sırada yer alan ve sonraki kanun niteliğinde olan UİK hükümleri uygulama alanı bulmalıdır. Çalışma izni bakımından TSYÇKY’de belirlenen üst sınıra tabi olmadan Türk soylu yabancılara çalışma izni verilmesi mümkün olduğu görüşündeyiz. İdarenin verilecek çalışma izni süresi bakımından istisna tanıma hakkını kullanmadığı ihtimalinde ise; UİK ve TSYÇKY birlikte değerlendirilerek Türk soylu yabancılardan avantajlı olduğu hükümlerin uygulama alanı bulması gerektiği kanaatindeyiz.

TSYÇK incelendiğinde 1. maddenin lafzından Türk soylu yabancılardan ihtiyaç duyulan meslek ve sanatları serbestçe yapabilmelerine imkân tanındığı anlaşılmaktadır. Türk soylu yabancılardan yalnızca ihtiyaç duyulan mesleklerde çalışıp çalışamayacağı meselesi öğretilde tartışılmıştır. Bu hususta, UİK uyarınca istisnai çalışma izni verilen kimselerin çalışma izni puanlama sistemi ve diğer değerlendirme kriterleri gözetilmeden çalışma izni almasına imkân tanındığı düşünüldüğünde; Türk soylu yabancılardan ihtiyaç duyulan mesleklerde olmasa dahi çalışmasına izin verilebileceği görüşündeyiz.

Türk soylu yabancılar, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatı hariç olmak üzere kamu veya özel kurum ve kuruluşlarda çalışabilirler. Türk soylu yabancıların doktorluk, hemşirelik, avukatlık, mühendislik gibi meslekleri serbestçe veya kamu veya özel kurum, kuruluş veya işyerlerinde yapabilecekleri veya memur olabilecekleri yönetmelikte açıkça ifade edilmiştir. Ancak Danıştay Kararları incelendiğinde; uygulamada Türk soylu yabancıların Türk vatandaşlarına hasredilmiş meslekleri icra etmeleri bakımından sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir.

Yabancılar menedilmiş olmakla birlikte Türk soyluların çalışabildiği meslekler ayrı ayrı incelenmiştir. Türk soylu yabancılar, Türk vatandaşlarına hasredilen meslekleri icra edebilseler de bu hakları sınırsız değildir. Bu kişilerin Türk Silahlı Kuvvetleri ve Güvenlik Teşkilatında çalışmaları kısıtlanmıştır. Bahsedilen kurum ve kuruluşlarda sivil memur, işçi, polis, subay fark etmeksizin hiçbir meslek dalında Türk soylu yabancıların çalışamayacakları ifade edilmektedir.

TSYÇK uyarınca özel kanunlar uyarınca Türk soylu yabancılar, Türk vatandaşları gibi ilgili meslek kuruluşlarına kayıtlarını yaptırmakla yükümlü tutulmuşlardır (TSYÇK md. 4). Türk soylu yabancıların, çalıştıkları kamu, özel kuruluş veya işyerinde uygulanan personel, sosyal güvenlik, çalışma, çalıştırma ve diğer konularda mevzuat hükümlerine tabi olacağı hükme bağlanmıştır. (TSYÇK md. 5). TSYÇK'nın 7. maddesinde ise Türk soyluların siyasi haklardan yararlanamayacağı belirtilmiştir.

Türk soylu yabancılar çalışma hakkı ve vatandaşlık haricinde tanınan diğer ayrıcalıklarda inceleme altına alınmıştır. İskân Kanunu'nda göçmenlere gümrük muafiyeti, yapılacak işlemler ve tanınan iskân yardımları bakımından birtakım ayrıcalıklar tanındığı görülmektedir. 168 sayılı Yabancı Memleketlerde Türk Asıllı ve Yabancı Uyruklu Öğretmenlere Sosyal Yardım Yapılması Hakkında Kanun ile yabancı memleketlerde Türk kültürüne hizmet eden Türk asıllı ve yabancı uyruklu öğretmen veya din görevlilerine sosyal yardım yapılmasına imkân tanınmıştır.

Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de seyahat hakkı bakımından kanun ve genelge hükümleri inceleme altına alınmıştır. 5543 sayılı Kanun kapsamında Göçmen Belgesi sahibi olan kimselerin vize muafiyeti kapsamında olduğu hükme bağlanmıştır (YUKK'un uygulama yönetmeliği md. 13). YUKK'un uygulama yönetmeliğinin "ikamet izninden muaf olan yabancılar" başlıklı 20. maddesinin h bendinde "İskân Kanunu kapsamında göçmen belgesi sahibi olanlar" ikamet izninden muaf tutulan

kişiler arasında sayılmıştır. Uygulamada genelgeler incelendiğinde ise; Türk soylu yabancılara insani ikamet izni verildiği görölmektedir. İstisnai durumlarda verildiği kabul edilen insani ikamet izninin Türk soylulara hangi gerekçeyle verildiği mevzuat hükümlerinden anlaşılamamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acun Mekengeç, Merve: "Ahıska Türklerinin Türk Vatandaşlığına Alınması ve Türkiye'deki Çalışma Hakları", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.20, No:2, 2014, s. 159-180.
- Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü: "Avukatlık SSS," (Çevrimiçi) <https://higm.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/1>, 04.04.2021.
- Agara, İbrahim: "Ahıska Türklerine İstisnai Vatandaşlık", **Bizim Ahıska Dergisi**, C.47, 2017, s. 40.
- Ağca, Elif: "Ahıska Türklerinin Yabancılık Statüsü ve Türkiye'de Sahip Oldukları Hak ve Özgürlükler", **Erzincan Üniversitesi Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2017 Erzincan Bildiriler Cilt 2**, Ed. Hüsrev Akın, Erzincan, Erzincan Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 51-69.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer, Cemil Kaya: **Türk İdare Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019.
- Alp, Mustafa: "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.53, No:2, 2004, s. 33-59.
- Altuğ, Berrin: "Yabancılar ve İş Hukuku", **Adalet Dergisi**, C.58, No:7-10, 1967, s. 731-744.
- Arıcı, Kadir: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, C.43, 1983, s. 47-53.
- Arslan, Şule: **Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahat Hakkı**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018.

- Askeroğlu, Sabir: "Ukrayna Krizinde Rusya'nın Politikası ve Ahıska Türkleri", **Bizim Ahıska Dergisi**, C.39, 2015, s. 15-16.
- Avrupa Konseyi: "Gürcistan'ın Avrupa Konseyine Başvurusu 209 Sayılı Görüş," 1999, (Çevrimiçi) [http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16669&lang=en.%20\(Eri%C5%9Fim,](http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16669&lang=en.%20(Eri%C5%9Fim, 02.03.2021.)
- Aybay, Aydın, Rona **Hukuka Giriş**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Aybay, Ali Pehlivan: **Yurttaşlık (Vatandaşlık) Hukuku**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- Aybay, Rona, Esra **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2010.
- Aybay, Rona, Nimet **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Siyasal Kitapevi, 2019.
- Özbek, Gizem Ersen Perçin:
- Aydingül, Ayşegül, İsmail **Ahıska Türkleri Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler**, Ed. Murat Yılmaz, Ankara, Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Aydingül:
- Aygül, Musa: "Türk Vatandaşlığını Çıkma İzni Alarak Kaybeden Kişilerin Kamu Görevlerine Girme Yasağı", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.14, No:1, 2010, s. 31-60.
- Aygül, Musa: **Yabancıların Çalışma Hakkı (Hürriyeti) ve Yabancılar Çalışma İzni Verilmesinde İdarenin Takdir Yetkisi**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.

- Aykaç, Alper Can: "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:77, 2008, s. 359-383.
- Bacanak, Ahmet Oğuz: "Türk Vatandaşlığının İstisnai Yolla Kazanılması," (Danışman: Hande Ünsal), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2018.
- Balkar Bozkurt, Süheyla: "Göç ve İltica Hukukunda Terminoloji Sorunu ve Uluslararası Koruma Statüleri", **Göç, İltica ve Hukuk Sempozyumu**, İstanbul, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2018, s. 1-19.
- Balkar Bozkurt, Süheyla: "Göçmenlerin Türk Vatandaşlığı Kazanması", **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.13, No:163-164, 2018, s. 77-118.
- Baran Çelik, Neşe: "Güncel Gelişmeler Işığında Türk Vatandaşlığının İstisnai Haller Kapsamında Kazanılması", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.30, No:130, 2017, s. 357-418.
- Bayraktar, Köksal, Gülşah Kurt: "Göçmen Kaçakçılığı", **Özel Ceza Hukuku Cilt I Uluslararası Suçlar**, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2016, s. 114-159.
- Birleşmiş Milletler: "Who is a migrant?", (Çevrimiçi) <https://www.un.org/en/sections/issues-depth/migration/index.html>, 10.12.2020.
- Bölükbaşı, Özge: "Ahıska Türklerinin Türk Vatandaşlığı Kazanması", **Erzincan Üniversitesi Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2017 Erzincan Bildiriler Cilt 2**, Ed. Hüsrev Akın, Erzincan, Erzincan Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 113-122.
- Bursa Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü: "Ahıska Türkleri (7. Liste)," 2021, (Çevrimiçi) <https://nvi.gov.tr/bursa/ahiska-turkleri-7-liste>, 25.02.2021.

- Can, Hacı, Ekin Tuna: **Mavi Karthı Yabancılar**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2018.
- Cholewinski, Ryszard, **Migration and Human Rights: The United Nations Convention on Migrant Workers' Rights**, New York, Cambridge University Press, 2009.
- Paul De Guchteneire, Antoine FA Guchteneire, Antoine Pecoud:
- Cin, Mustafa: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye’de Çalışma Özgürlüğü", **Mevzuat Dergisi**, C.8, No:88, 2005, (Çevrimiçi) <https://www.mevzuatdergisi.com/2005/04a/06.htm>, 25.05.2021.
- Çağaptay, Soner: **Türkiye’de İslam, Laiklik ve Milliyetçilik: Türk Kimdir?**, Çev. Özgür Bircan, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Çavuşoğlu, Naz: "Yeni Bir Anayasa İçin Somut Öneriler: "Yurttaşlık/Vatandaşlık"", **Anayasa Hukuku Dergisi**, C.1, No:1, 2012, s. 405-421.
- Çavuşoğlu Uyanık, Ayfer: "Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda 5203 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklik Sonrasında Türk Vatandaşlığından Çıkma", **Yasa Hukuk Dergisi**, C.28, No:260-261, 2005, s. 21-39.
- Çelik, Nuri, Nurşen **İş Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016.
- Caniklioğlu, Talat Canbolat:
- Çelikel, Aysel, Günseli **Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2020.
- Öztekin Gelgel:
- Çiçekli, Bülent: **Yabancıların Çalışma İzinleri**, Ankara, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, 2004.

- Çiçekli, Bülent: "Mülteci, Sığınmacı ve Göçmenler: Sınıflandırma ve Yasal Statünün Belirlenmesine İlişkin Sorunlar", **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum Bildirileri**, Ankara, Türk Barolar Birliği Yayınları, 2010, s. 327-362.
- Çiçekli, Bülent: **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2016.
- Danış, Didem, Ayşe Parla: "Nafile Soydaşlık: Irak ve Bulgaristan Türkleri Örneğinde Göçmen, Dernek ve Devlet", **Toplum ve Bilim**, C.114, 2009, s. 131-158.
- Dardağan Kibar, Esra: "Türk Vatandaşlık Hukukunda "Seçme Hakkı"nın Gelişimi", **Prof. Dr. İlhan Unat'a Armağan**, Ankara, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 2012, s. 255-289.
- Demir, Fevzi: "Sendikaların Kuruluşu ve İşleyişi", **Çalışma ve Toplum**, C.39, No:4, 2013, s. 17-42.
- Demir, Fevzi: "Çalışma Hakkı İlkesi ve Hukuki Niteliği", **Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu VI Bildiriler**, İstanbul, Türkiye Petrol Kimya Lastik İşçileri Sendikası Yayınları, 2014, s. 131-156.
- Demirkol, Berk: "Yabancıların Türkiye'de Çalışması ve Uluslararası İşgücü Kanunu", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, No:1, 2018, s. 421-482.
- Devrisheva, Khalida: "Türk ve Rus Kaynakları Işığında 1989 Fergana Olayları", **Belgi Dergisi**, C.2, No:17, 2019, s. 1170-1187.
- Doğan, Vahit: **Türk Yabancılar Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2019.
- Doğan, Vahit: **Türk Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Savaş Yayınevi, 2020.

- Dünya Ahıska Türkleri Birliği: "Ahıska Türkleri İçin İstisnai Vatandaşlık Müracaatları Başladı," 2017, (Çevrimiçi) <https://www.datub.eu/ahiska-turkleri-icin-istisnai-vatandaslik-muracaatlari-basladi-169>, 25.02.2021.
- Dünya Ahıska Türkleri Birliği: "İstisnai Vatandaşlık ile İlgili Duyuru," 2017, (Çevrimiçi) <https://www.datub.eu/istisnai-vatandaslik-ile-ilgili-duyuru-186>, 25.02.2021.
- Ekşi, Nuray: **Milletlerarası Özel Hukuk II Pratik Çalışma Kitabı Vatandaşlık Hukuku ve Yabancılar Hukukuna İlişkin Seçilmiş Mahkeme Kararları**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016.
- Ekşi, Nuray: **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016.
- Ekşi, Nuray: "Mahkeme Kararları Işığında İnsani İkamet İzni", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.38, No:2, 2018, s. 243-283.
- Emek İnan, Canan: "Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerine Bir İnceleme", **Göç Araştırmaları Dergisi**, C.2, No:3, 2016, s. 10-31.
- Emmanouilidi, Elpianna: **Greek Immigration and Asylum Policy**, Athens, Centre of Planning and Economic Research, 2003.
- Erdem, B. Bahadır: **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2019.
- Erken, Baki: "Anayasal Çerçeve Türkiye'de Çalışma Hakkı", **ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi**, C.1, No:2, 2013, s. 66-84.
- Erken, Baki: "Türkiye'de Yabancıların Çalışma İzinlerine İlişkin Kurallar ve Uygulaması", **Türk İdare Dergisi**, No:476, 2013, s. 383-414.

- Ersen Perçin, Gizem: "Kuzey Kıbrıs ve Türk Vatandaşlık Hukuklarına İlişkin Bir Karşılaştırmalı Hukuk Çalışması", **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, C.7, No:27, 2016, s. 215-244.
- Erten, Rifat: "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı'nın Türk Vatandaşlığının Kazanılmasına İlişkin Hükümleri Hakkında Değerlendirmeler", **Ankara Barosu Dergisi**, C.66, No:4, 2008, s. 36-61.
- Erten, Rifat: "5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa Göre Türk Vatandaşlığının Kazanılması", **Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan**, Ankara, Turhan Kitapevi, 2010, s. 917-959.
- Erten, Rifat: "Türk Vatandaşlığının Yeniden Kazanılması Yollarında Aranılan Ortak Şart: Millî Güvenlik Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak", **Public and Private International Law Bulletin (Prof. Dr. Cemal Şanlı'ya Armağan)**, C.40, No:2, 2020, s. 1351–1371.
- Esen, Emre: "Türk Vatandaşlığını Sonradan Kazanan Kişilerin Askerlik Yükümlülüğü", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.29, No:1-2, 2009, s. 141-164.
- Esen, Emre: **Türk Hukukunda Yabancıların İkamet İzinleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2019.
- Evik, Ali Hakan: "Göçmen Kaçakçılığı Suçu", **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.9, No:3-4, 2005, s. 125-179.

- Ganiyeva, Salimya: "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göç Etmesi ve Türk Vatandaşlığına Alınması ile İlgili Hukuki Sorunlar", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.20, No:1, 2012, s. 175-199.
- Ganiyeva, Salimya: "Türk Hukukunda "Göçmen" Statüsü Bakımından Ahıska Türklerinin Durumu", **Erzincan Üniversitesi Uluslararası Ahıska Türkleri Sempozyumu 11-13 Mayıs 2017 Erzincan Bildiriler Cilt 2**, Ed. Hüsrev Akın, Erzincan, Erzincan Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 165-176.
- Ganiyeva, Salimya: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı ve Uygulamada Karşılaştıkları Sorunlar", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, C.31, No:139, 2018, s. 257-285.
- Gemalmaz, Mehmet Semih: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, İstanbul, Legal Yayınevi, 2012.
- Geyik, Selda: "Göç ve Afganlar: "İstikrarlı Mülteciler"", **Göç Araştırmaları Dergisi**, C.4, No:2, 2018, s. 128-159.
- Giray, Faruk Kerem: "5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Hakkında Değerlendirme", **Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (Prof. Dr. Ata Sakmar'a Armağan)**, No:1, 2011, s. 381-402.
- Göger, Erdoğan: **Türk Tabiiyet Hukuku**, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1979.
- Gözler, Kemal: "Yorum İlkeleri", **Anayasa Hukukunda Yorum ve Norm Somutlaşması**, Ed. Ozan Ergül, Ankara, Türk Barolar Birliği Yayınları, 2012, s. 15-119.
- Gözler, Kemal: **İnsan Hakları Hukuku**, Bursa, Ekin Basım Yayım Dağıtım, 2018.

- Gözler, Kemal, Gürsel **İdare Hukuku Dersleri**, Bursa, Ekin Basım Yayım
Kaplan: Dağıtım, 2014.
- Gündoğan, Kadir: **Askeri Mevzuat**, Ankara, Kartal Yayınevi, 2003.
- Güngör, Gülin: **Tâbiyet Hukuku (Gerçek Kişiler-Tüzel Kişiler-Şeyler)**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.
- Güzel, Ali, Ali Rıza Okur, **Sosyal Güvenlik Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık,
Nurşen Caniklioğlu: 2012.
- İnan, A. Afet: **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 2010.
- International Labor **Rules Of The Game: An Introduction to The**
Organisation: **Standards-Related Work of the International Labour Organization**, Geneva, International Labour Office, 2019.
- İskan Mevzuatı**: Ankara, Sıhhat ve İçtimaî Muâvenet Vekâleti İskân Umum Müdürlüğü Yayını, 1936.
- İstanbul Nüfus ve "Güncel Ahıska Listesi," 2021, (Çevrimiçi)
Vatandaşlık İşleri Genel <https://nvi.gov.tr/istanbul/guncel-ahiska-listesi>,
Müdürlüğü: 25.02.2021.
- Kahraman, Fatih: "Karanlıkta Kalanlar: Türkiye’de Bulunan Afgan Mültecilerin Durumu ", **Current Debates in Sociology & Anthropology**, C.10, 2017, s. 141-151.
- Karagözler, Meriç: "1982 Anayasası Kapsamında Sosyal Devlet ve Çalışma Hakkı", **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.17, No:1, 2020, s. 217-258.

- Keskin, Serhat, Mehmet Oğuzhan Tulun, Aytaç Yılmaz: "2007 Geri Dönüş Yasası ve Ahıska Türklerinin Gürcistan'a Geri Dönüş Sürecindeki Son Durum", **Gürcistan'daki Müslüman Topluluklar Azınlık Hakları, Kimlik, Siyaset**, Ed. Ayşegül Aydıngül, Ali Asker, Aslan Yavuz Şir, Ankara, Terazî Yayıncılık, 2016, s. 295-318.
- Kirişçi, Kemal: "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", **Middle Eastern Studies**, C.33, No:3, 2000, s. 1-22.
- Koca, Sema Çörtoğlu: "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Yabancıların Türkiye'de İkameti ve Uzun Dönem İkamet İznine İlişkin Değerlendirmeler", **Ankara Barosu Dergisi**, No:2, 2016, s. 43-88.
- Kütükçü, Mehmet Akif: "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Ahıska Türklerinin Anavatanlarına Dönüş Sorunu", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No:13, 2005, s. 271-284.
- Nomer, Ergin: "Anayasa ve Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığı", **Erdoğan Tezi'e Armağan**, 2007, s. 843-846.
- Nomer, Ergin: **Türk Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul, Filiz Kitapevi, 2012.
- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü: "Göçmen Olarak Türk Vatandaşlığının Kazanılması," (Çevrimiçi) <https://www.nvi.gov.tr/turk-vatandasliginin-kazanilmasi>, 09.01.2021.

- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü: "KKTC Vatandaşlarının Vatandaşlık Başvurusunda İstenilen Belgeler ve Başvuru Makamı ve Usul," (Çevrimiçi) https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/hizmetlerimiz/vatandaslikhizmetleri/Turk_Vatandasligini_Kazanmak_isteyen_KKTC_Uyruklulara_Ait_Basvuru_yeri_ve_makam_VAT_11_.pdf, 11.02.2021.
- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü: "Türk Soylu Yabancılar," (Çevrimiçi) <https://www.nvi.gov.tr/turk-soylu-yabancilar>, 08.05.2021.
- Oran, Baskın: "Türk Teriminin Öyküsü", **21. Yüzyılda Milliyetçilik Teori ve Siyaset**, Ed. Elçin Aktoprak, Celil Kaya, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 249-272.
- Ökçün, A. Gündüz: **Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hürriyeti**, Ankara, Doğu Matbaacılık, 1962.
- Özbudun, Ergun: "Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in Resmi Belgelerinde Yurttaşlık ve Kimlik Sorunu", **75. Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru**, Ed. Artun Ünsal, İstanbul, Türk Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 151-158.
- Özbudun, Ergun: **Türk Anayasa Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.
- Özden, Bülent: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışması veya Çalıştırılabilmesi", **Çimento İşveren Dergisi**, C.5, No:3, 1991, s. 16-18.
- Özel, Sibel: "Anayasa m. 66/1 Hükmünde Yer Alan Türk Tanımı Üzerine Bir Değerlendirme", **İstanbul Barosu Dergisi**, C.86, No:6, 2012, s. 40-59.

- Özkan, Işıl: **Yabancıların Çalışma Hürriyeti ve Avrupa Topluluğunda Kişilerin Serbest Dolaşımı**, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1997.
- Özkan, Işıl: **Göç-İltica ve Sığınma Hukuku**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2018.
- Öztürk, Emrullah: "Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskan ve İstihdamı," (Danışman: Hakan Uzun), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2014.
- Öztürk Yılmaz, Necla: "5543 Sayılı İskan Kanunu Hükümleri Uyarınca Türk Vatandaşlığının Kazanılması", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:68, 2007, s. 241-264.
- Roux, Jean Paul: **Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl**, Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Aslan Özcan, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2015.
- Sadrüleşrafi, Hüseyin: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Sosyal Güvenlik Hakları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, No:1, 1999, s. 190-230.
- Sadrüleşrafi, Hüseyin Ali: "Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakları", **Prof. Dr. Nihal Uluocak'a Armağan**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Eğitim-Öğretim ve Yardımlaşma Vakfı Yayınları, 1999, s. 295-310.
- Sadrüleşrafi, Hüseyin Ali: "Türk Vatandaşlığının Anayasal Tanımının Hukuki Esası ile Düşünsel, Sosyal, Psikik, Pedagojik Temel Dayanakları ve Sorunları", **Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu**, Ed. Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit Köşgeroğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 41-76.

- Sağdıç, Şeyma: "Türk Soylu Yabancıların Çalıştırılabilirmelerine İlişkin Kanun'un Eleştirisi: Yabancı Mı Yurttaş Mı?", **Ankara Barosu Dergisi**, C.78, No:2, 2020, s. 77-99.
- Sağlam, Fazıl: "Kanun Hükmünde Kararname Çıkarma Yetkisinin Sınırları Uygulamanın Yaygınlaşmasından Doğabilecek Sorunlar", **Anayasa Yargısı Dergisi**, C.1, 1984, s. 261-271.
- Sargın, Fügen: "Yabancı Gerçek Kişilere Ait Taşınmaz Malların Tasfiyesi", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:1, 1992, s. 31-72.
- Savur, Elçin: "Türk-Yabancılar Hukuku Çerçevesinde Yabancıların Çalışma Hakkı ve Buna İlişkin Sınırlamalar," (Danışman: Günseli Öztekin Gelgel), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016.
- Scharer, Roland: "The European Convention on Nationality", **German YB Int'l L.**, C.40, 1997, s. 438-459.
- Seviğ, Vedat Reşit: **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1981.
- Şahlanan, Fevzi: **Sendikalar Hukuku**, İstanbul, Yılmaz Ajans Matbaacılık, 1995.
- Şanlı, Cemal: "Türkiye'de Yabancıların Sosyal Güvenliği", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.1, No:2, 1981, s. 24-28.
- Şen, Murat: "İnsan Hakları Bağlamında Çalışma Hakkı", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Prof. Dr. Ali Rıza Okur'a Armağan)**, C.20, No:1, 2014, s. 143-162.

- Şirin, Aslı: "Stalin'in Milliyetler Politikasının Bedeli Olarak Ahıska Sürgünü Ve Ahıskalıların Sürgündeki Yaşamları", **Avrasya Etüdleri**, C.56, No:2, 2019, s. 53-77.
- Şit Köşgeroğlu, Banu: "İstisnai Yoldan Vatandaşlığı Kazanılmasına İlişkin Genel Esaslar ve Son Değişiklikler Çerçevesinde Türk Vatandaşlığının İstisnai Yoldan Kazanılması", **Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.7, No:1, 2017, s. 169–198.
- Talas, Cahit: "Çalışma Hakkı ve Türkiye'deki Durum", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.46, No:1, 1991, s. 407-421.
- Tan, Turgut: **İdare Hukuku**, Ankara, Turhan Kitapevi Yayınları, 2015.
- Tanör, Bülent, Necmi 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Yüzbaşıoğlu: İstanbul, Beta Yayıncılık, 2017.
- Tanrıbilir, Feriha Bilge: "Avrupa Vatandaşlık Sözleşmesi ve Türk Hukuku", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, C.22, No:2, 2002, s. 791 - 818.
- Tanrıbilir, Feriha Bilge: "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarının Hazırlanması Nedenleri Üzerine", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, No:72, 2007, s. 37-54.
- Tekinalp, Gülören: **Türk Yabancılar Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2003.
- Teksoy, Barış: "Yabancıların Çalışma Hakkı ile İlgili Güncel Gelişmeler", **Milletlerarası Özel Hukukta Güncel Konular Sempozyumu**, Ed. Bilgin Tiryakioğlu, Mesut Aygün, Ali Önal, Kübra Altıparmak, Cansu Kaya, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2016, s. 245-281.
- Teziç, Erdoğan: **Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2014.

- Tiryakioğlu, Bilgin: "Türk Hukukunda Yabancıların Oturma ve Çalışma Hakkı", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.46, No:1, 1997, s. 67-84.
- Tiryakioğlu, Bilgin: "Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısına Göre Vatandaşlığın Yetkili Makam Kararı İle Kazanılması", **Türk Vatandaşlığı Kanunu Tasarısı Sempozyumu**, Ed. Vahit Doğan, Feriha Bilge Tanrıbilir, Banu Şit Köşgeroğlu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 79-96.
- Tiryakioğlu, Bilgin: "Türk Vatandaşlığı Kanunu'nun Eleştirel Analizi", **Vatandaşlık, Göç, Mülteci ve Yabancılar Hukukundaki Güncel Gelişmeler, Uluslararası Sempozyum, 15-16 Mayıs 2009, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2010, s. 24-66.
- Tuncay, A. Can, Ömer Ekmekçi: **Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2016.
- Tunçomağ, Kenan: **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 1988.
- Turan, Ali Yuşa: **Uluslararası Koruma Ve Geçici Koruma Kapsamındaki Yabancıların Türkiye'de Çalışma Hakkı** İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Turhan, Turgut: "Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Tvk. Md. 29 Üzerine Bir İnceleme)", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.4, No:1, 1997, s. 41-65.
- Turhan, Turgut, Feriha Bilge Tanrıbilir: **Vatandaşlık Hukuku**, Ankara, Yetkin Yayıncılık, 2017.

- Tütüncübaşı, Uğur: "Türk Vatandaşlığından Çıkma ve 6304 Sayılı Kanun Kapsamında Türk Vatandaşlığından Çıkanların Hakları (Yeni "Mavi Kart" Uygulaması)", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.13, No:2, 2011, s. 153-194.
- Uluslararası Göç Örgütü: **Göç Terimleri Sözlüğü**, Ed. Bülent Çiçekli Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları, 2009.
- Yıldız, Fatih: "Türk Kamu Yönetiminde 'Soydaş' Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya", **Amme İdaresi Dergisi**, C.51, No:4, 2018, s. 1-20.
- Yıldız, Özge: "Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kapsamında Yabancı İşçi," (Danışman: Fevzi Şahlanan), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı: "Kardeş Topluluklar Vizyonu," (Çevrimiçi) <https://www.ytb.gov.tr/kardes-topluluklar/genel-bilgi>, 15.12.2020.
- Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı: "Yurtdışı Vatandaş Rehberi: Mavi Kart," (Çevrimiçi) <https://www.ytb.gov.tr/soru-cevap/mavi-kart>, 24.12.2020.
- Yüzbaşıoğlu, Necmi: **Anayasa Hukukunun Temel Metinleri**, İstanbul, Beta Yayıncılık, 2013.
- Zeyrek, Yunus: **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Ankara, Pozitif Matbaacılık, 2001.
- Zeyrek, Yunus: "Tarihin Okunmamış Sayfası: Ahıska", **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi**, C.5, No:6, 2008, s. 51-82.